

Lukács József
Integrációs kísérlet Délkelet-Ázsiában

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

**Témavezető: Dr. Rostoványi Zsolt D.Sc.
egyetemi tanár**

A bíráló bizottság névsora:

© Lukács József

Budapesti Corvinus Egyetem

Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola

Lukács József

Integrációs kísérlet Délkelet-Ázsiában

Ph.D. é r t e k e z é s

Budapest, 2010

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretném megköszönni:

Dr. Rostoványi Zsoltnak, témavezetőmnek, hogy a kezdettől fogva támogatta tanulmányaimat;

Tanaka Toshiro professzornak, a Tokiói Keio Egyetem dékán-helyettesének, hogy a múlt évezred utolsó évében felhívta figyelmemet az Európa és Kelet-Ázsia közötti kapcsolat fontosságára, és ezzel kapcsolatban számos kutatásban segített;

Tanáraimnak, **Dr. Blahó Andrásnak**, **Dr. Horváth Jenőnek**, **Dr. Paláncsai Tibornak** a segítségét;

Wintermantel Péternek a konzultációkat és hasznos tanácsokat;

Takács Lászlónak, **Nagy Rébék Ferencnek**, **Takács Szabolcsnak**, a Külügyminisztérium munkatársainak, valamint **Tőrös Ágnesnek** az áldozatos és időt nem kímélő segítségét;

Kanyár Gyöngyinek és **Dr. Perosa Istvánnak** az érdekes diskurzusokat;

Dr. Csicsmann Lászlónak és **Dr. Vörös Tibornak** akik a tanulmány tematikai összeállításában voltak segítségemre;

Valamint számos más személy segítségét és támogatását.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés - Kutatási előzmények.	8
I.1. Témaválasztás aktualitása	8
I.2. A Kutatás fő irányai	10
I.3. Fogalmi háttér. Az integrációk létrejöttének „elméletei”: ennek kérdései az integrációval kapcsolatos és más vonatkozó politikaelméleti szakirodalomban	11
I.4. Az angol iskola tanai, azok alkalmazhatósága Kelet-Ázsiában	12
II. A felhasznált módszerek	14
II.1. Az Empirikus munka lépései	15
II.2. Kutatási módszer.	16
II.3. Hipotézisek és definíciók	18
III. Az ASEAN és Kelet-Ázsia jelentősége, szerepe	26
III.1. Miért kell rájuk hazánknak és az Európai Uniónak figyelni?	26
III.2. Elnökségi időszakunk ázsiai vonatkozásai	27
III.3. Magyar érdekek az Ázsia relációban	29
III.4. A nemzetközi környezet és erőviszonyok változása	30
III.5. A magyar elnökség idejére eső tárgyalások lehetőségei	30
IV. Integrációs kísérletek az ázsiai-csendes-óceáni régióban. Délkelet-Ázsia létrehoz egy integrációs szervezet	32
IV.1. Rövid történelem: függetlenné válás és szövetségalapítási próbálkozások.	32
IV.2. Az ASEAN megalapításának motivációi.	32
IV.3. Valós integráció vagy csak névleges szövetség?	34
IV.4. Fejlődés, bővítés és mélyülés	35
IV.5. Miért az ASEAN és miért nem az APEC vagy más integrációs testület?	38
IV.6. Nagyhatalmi részvétellel vagy anélkül?	40
IV.7. Az ASEAN integráció továbbfejlesztése, nyitás a régió hatalmai felé	41
IV.8. Integrációépítési szempontok – kulturális és etnikai tényezők	43
IV.9. A szervezeti keretetek megalkotása	44
IV.10. A szervezeti felépítés modernizációja	48
V. Egy különleges kapcsolat – Kína és az ASEAN	52
V.1. Integrációs kísérlet egy óriás árnyékában	52
V.2. Kapcsolat Kína és az ASEAN között	53
V.3. A kapcsolatok újraindítása: az ASEAN és Kína egymásra talál	56
V.4. A globalizáció nyertesei – az ASEAN és Kína, mint partnerek	58
V.5. Egy nagyhatalom szövetségeseiket keres	60
V.6. A Kína és ASEAN közötti szabadkereskedelmi Övezet	62
VI. Helyi sajátosságok és külső behatások.	63
VI.1. Ázsiai jellegzetességek és értékek („Asian Values”)	63
VI.2. Modernkori behatások: Az Egyesült Államok és Japán hatása az ASEAN evolúciójára - nagyhatalmi rivalizálás?	66

VI.2.1. Az Egyesült Államok és az ASEAN reláció	67
VI.2.2. Japán és az ASEAN reláció	69
VI.3. Konklúzió	73
VII. A csendes-óceáni / kelet-ázsiai térség biztonságpolitikai helyzete	74
VII.1. Általános biztonságpolitikai szituáció	74
VII.2. A régió, mint veszélyzóna	74
VII.3. Lappangó feszültségek – kié a föld kincse?	76
VII.4. Az energiaellátás, mint az ASEAN+3 jövőjének kritikus kérdése.	78
VII.5. Kína és a környező államok viszonya biztonságpolitikai szempontból	82
VII.6. Gazdaságbiztonság és regionális stabilitás	82
VII.7. A régió biztonságpolitikai sajátosságai	84
VII.8. Konkrét veszélyek és veszélyzónák a régióban	86
VII.8.1. Kínai-indai határvita	86
VII.8.2. Kína-Oroszország határzóna.	87
VII.8.3. A tajvani-szoros kérdésköre	88
VII.9. A Koreai-félsziget helyzete	90
VII.10. Szingapúri-szoros, Malakkai-szoros és a környező tengeri utak védelme	94
VII.11. Radikális iszlám és terrorizmus a régióban	94
VII.12. Szeparatista törekvések	96
VII.13. Biztonságpolitikai konklúzió	97
VIII. A tagállamok – erősségek és gyengeségek	101
VIII.1.1. Indonézia	101
VIII.1.2. Malajzia	102
VIII.1.3. Szingapúr	103
VIII.1.4. Fülöp-szigetek	105
VIII.1.5. Thaiföld	106
VIII.1.6. Brunei Szultanátus	106
VIII.1.7. Vietnám	107
VIII.1.8. Kambodzsa	108
VIII.1.9. Laosz	109
VIII.1.10. Burma/Mianmar	109
VIII.1.11. Az „új” belépő: Kelet-Timor	111
VIII.2. A „+3” államok	111
VIII.2.1. Kína	113
VIII. 2.2. Japán	114
VIII. 2.3. Dél-Korea	115
VIII.3. Stratégiailag fontos államok (EAS)	116
VIII.3.1. Ausztrália	116
VIII.3.2. Új-Zéland	117
VIII.3.3. India	117
VIII.4 Konklúzió	118

IX. Milyen közösséget épít Kelet-Ázsia? Kapcsolódások az Európai Unióval.	119
IX.1. Hasonlóságok és különbségek Európával	119
IX.2. Példaképként szolgálhat-e az EU Délkelet-Ázsiában?	120
IX.3. Az alkotmányos alapelvek dilemmája az ASEAN esetében	122
IX.4. Kelet-Ázsia és Európa kapcsolatrendszerének fejlődése	124
IX.5. Kelet-Ázsia és Európa kapcsolatai. EU és ASEAN kontaktusok	124
IX.6. Az ASEM	125
IX.7. Dialógus és megértés a két kontinens civilizációi között	126
IX.8. Európa és Ázsia együttműködése a globális kihatású témakörökben	130
IX.9. Az ASEM szerepe és jövője	132
IX.10. Az ARF	134
IX.11. Aktuális fejlemények az EU-ASEAN viszonyban — sikerek és megoldásra váró problémák	137
X. Összegzés és következtetések	139
X.1. A kutatás eredményei	140
Zárógondolatok és végkövetkeztetés	148
Táblázatok	
I. Táblázat: Integrációk és Közös Piaci Mechanizmusok Belső Kooperációjának Fejlettsége 2009	153
II. Táblázat: ASEAN+3 és érintett államok GDP Mutatók	154
III. Táblázat: Integrációs célzatú szövetségek összehasonlítása	155
IV. Táblázat: ASEAN fő kereskedelmi partnerei	156
V. Táblázat: Népességszámok összehasonlítása	157
VI. Táblázat: Globális exportrészesedés alakulása	158
Ábrák, térképek	
I. Az ASEAN a világban	20
II. Az ASEAN+3 elhelyezkedése Ázsiában	40
III.a. Az ASEAN szerkezeti felépítése	50
III.b. Az ASEAN Titkárság felépítése	51
Függelékek	
I. Függelék	159
II Függelék	160
Hivatkozások Jegyzéke	161
Szövegben előforduló rövidítések jegyzéke	167
A szerző témában megjelent publikációi	171

I. Bevezetés - Kutatási előzmények

I.1. Témaválasztás aktualitása

Jelenleg a regionális alapokon szerveződő, multinacionális integrációs szervezetek felértékelődésének vagyunk tanúi az egész világon. Ennek legkézenfekvőbb bizonyítéka saját szűkebb környezetünkben, az Európai Unióban is kézzelfogható. Az EU eddig elért eredményei – melyet minden nehézség ellenére igenis nevezhetünk sikertörténetnek – ösztönzőleg hatnak a világ többi részén létező, vagy még csak formálódó integrációs csoportosulásokra. Az Észak-Amerikában már működő NAFTA,¹ a Dél-Amerikában régóta formálódó és az utóbbi időben újra erőre kapó MERCOSUR illetve UNASUR,² az indiai szubkontinens körzetében közelmúltban újjáélesztett SAARC,³ illetve az Arab Öböl térségében egyre komolyabb ambíciókat mutató Gulf Cooperation Council (GCC)⁴ csak néhány a jelenkor látványos példája közül. A globalizáció korában a gazdaság és kereskedelem számára a nemzeti határok már egyre kevésbé jelenthetnek akadályokat. Ezzel egyidejűleg szükségessé vált, hogy az államok azon csoportjai, melyek valamilyen módon közös értékekkel, célokkal vagy lehetőségekkel bírnak, kooperációs, korszerűbb nevén integrációs testületet hozzanak létre.

Délkelet-Ázsia sem képez kivételt az általános tendencia alól. A régióban számos elvetelt szövetségalapítási kísérletet követően, már 1967-ben megalakult az Association of South East Asian Nations, közismertebb nevén az ASEAN. Az akkor még öt tagállamból álló szervezet évekig csak jelképes tevékenységet fejtett ki, azonban a hetvenes évek végétől egyre komolyodott a kooperáció. A szervezeti mélyüléssel párhuzamosan tagállami bővítés is lezajlott. Mára az ASEAN egy tíz tagállamból⁵ álló valós és működő szervezetté fejlődött, amely egyre erősebben képes érdekeit érvényesíteni a világban. Az ASEAN kibővített, egész

---

¹ North American Free Trade Agreement. 1994-ben alapították, tagjai USA, Kanada és Mexikó. Titkárságuk honlapja elérhető: <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx>

² Mercado Común del Sur, illetve Union of South American Nations. A két szervezet tagsága többségében átfedi egymást, a latin-amerikai államok tömörüléséről van szó. Honlapjuk: <http://www.mercosur.int>

³ South Asian Association for Regional Cooperation. Nyolc közép-ázsiai állam szervezete, Indiával a központban. További tagjai Pakisztán, Banglades, Bhután, Nepál, Maldív-szigetek és Sri Lanka. Afganisztán csatlakozása folyamatban van.

⁴ A GCC hat tagállama: Bahrein, EAE, Katar, Kuvait, Omán, Szaúdi-Arábia. Bár a szervezet már 1981 májusában megalakult, sokáig nem fejtett ki érdemi tevékenységet, csak egy laza konzultációs fórumként szolgált. Tevékenységét az Arab Liga többi tagja féltékenyen figyelte. Az ezredfordulót követően azonban felpetzdültek a kapcsolatok. Szándékainak komolyságát jól jelzi, hogy 2015-re legalább négy tagállam közös valutát (Kalidzsí) kíván bevezetni. Honlapjuk elérhetősége: <http://www.gcc-sg.org/eng/index.php>

⁵ A 10 tagállam: Brunei, Fülöp- Szigetek, Indonézia, Kambodzsa, Laosz, Malajzia, Mianmar, Szingapúr, Thaiföld, Vietnam

Kelet-Ázsiát magában foglaló szervezete az ASEAN+3 mára a globális hatalmi egyensúly megkerülhetetlen tényezőjévé vált.

Az eddigi eredményeik alapján már határozottan állítható, hogy az ASEAN lesz az a szervezet, amely kiindulópontját és egyúttal bázisát fogja képezni a jövőben egy kelet/délkelet-ázsiai integrációnak. Mire alapozható ez az állítás? A délkelet-ázsiai régió ugyanis az elmúlt harminc évben a világ legdinamikusabban fejlődő régiójává lépett elő, és ez a folyamat a mai napig tart. Átlag hétévente megduplázták nemzeti összterméküket, és ezt a gazdaságtörténetben még korábban soha nem tapasztalt fejlődési tendenciát, sem az 1997-es ázsiai pénzügyi és likviditási krízis, sem a 2008-ban kirobbant globális pénzügyi válság nem tudna megtörni, legfeljebb átmenetileg lelassítani. Ezzel a kelet/délkelet-ázsiai régió⁶ bebizonyította, hogy a gazdasági és társadalmi modernizáció a nyugati modelltől eltérő kulturális és civilizációs környezetben is sikeresen megvalósítható. Még tovább növeli a kelet-ázsiaiak sikerét az a faktor, hogy mindezt a globalizációs trend légkörében, ám nem alárendelt, hanem egyenértékű szereplőként hajtották végre.

Ugyanakkor azt is észre kell venni, hogy a káprázatos eredmények mellett még komoly akadályok és hatalmas megoldandó feladatok tornyosulnak a régiós és az ASEAN szervezete előtt. Nagyon komoly kihívás a kelet-ázsiai államok számára, hogy miközben gazdasági felépítményüket és infrastrukturális hátterüket rohamos tempóban modernizálják, a politikai felépítményük nem képes ezzel lépést tartani. Az államigazgatás sokszor még szövevényes tekintélyközpontú felépítménye egyre kevésbé képes kielégítően kezelni a viharosan fejlődő gazdasági, kereskedelmi és szolgáltatói szektort. Az állami szabályozók és regulák nem tudnak (egyesek szerint nem is akarnak?) szinkronban maradni a lendületes ütemben fejlődő magáncégek és multinacionális korporációk által mutatott fejlődéssel. Kelet-Ázsia politikai elitje villámgyorsan leszögezte, hogy számukra nem modellértékű, az észak-amerikai vagy európai demokratizációs példa, mivel az a saját társadalmuk adottságai mellett nem nyújt megoldást a problémák kezelésére. Sajátos ázsiai utat kívánnak bejárni, amint az a történelem folyamán már többször is előfordult. Az elmúlt néhány év tapasztalataiból (palesztin önrendelkezés, afgán vagy iraki „demokratikus” választások) be kell látnunk, hogy a kelet-ázsiai politikusoknak jelentős részben igazuk van. Új és sajátos politikai megoldást kell

---

⁶ A pontos földrajzi meghatározás több akadémiai tanulmány számára is problémát jelent. A legelterjedtebb angolszász meghatározás az „Asia-Pacific” kifejezést használja, de gyakran kerül elő az „East Asia” és a szűkebben vett „Southeast Asia” meghatározás is. Az utóbbi gyakorlatilag megegyezik az ASEAN-nal, az előbbi az ASEAN+3-al. A magyar nyelvben még használatosak a „Csendes-óceán ázsiai pereme/térsége” meghatározások is. A tanulmányban a fenti földrajzi meghatározások szerepelnek, bár az átfedések sokszor nehezen kerülhetőek el, ezért az esetek többségében igyekszem pontosítani a tárgyalt területet és régiót.

találniuk a kihívásra, és ez hatalmas felelősségű feladat lesz. Nekünk, Európaiaknak is érdeklődően kell figyelniük, hogy pontosan mi lesz majd ebből.

Az ASEAN szervezetét illetően, a szövetség további mélyítése csakúgy, mint bővítése is rövid vagy középtávon elengedhetetlen és megkerülhetetlen. Még 1997 végén, amikor javában tombolt az ázsiai pénzügyi válság, a szervezet hivatalosan is egy új formációt hozott létre, az ASEAN+3⁷ modellt. A délkelet-ázsiai államoknak be kellett látniuk, hogy nem tudnak a régió nagyhatalmai nélkül ütőképes integrációt alkotni! Ma már nem az a kérdés, hogy a Kínai Népköztársaságot (KNK) bevonják-e a folyamatba, sokkal inkább az, hogy milyen mélységig engedjék be a szervezetbe? Ez utóbbi kérdéskör önmagában is egy külön ágat képez a teljes kutatáson belül. Mai napig erősen vitatott, hogy egy komoly és tartós integrációs szervezet fennmaradásához és működőképességének biztosításához szükséges-e, hogy a szövetségnek legalább egy nagyhatalom is tagja legyen? Ennek vizsgálata is részét képezi a kutatásomnak.

I.2. A kutatás fő irányai

Feltételezésem szerint az ASEAN-10 tagállamai hosszú távon képtelenek „önmagukban” a térség más nagyhatalmaival, főképp a gigantikus Kínával szembe menni. Mint az 1997-es krízisnél is kiderült, maga a szervezet is függésben van Peking mindenkori (gazdaság-) politikájától - célszerűbbnek látták elfogadni a tényeket, és nyitni a hatalmas és befolyásos szuperhatalom felé. Ezzel egyidejűleg mind gazdasági mind politikai szempontból célszerűnek és igazolhatónak látszott, hogy a kínai dominancia ellensúlyozására egy speciális formula létrehozásával meghívják a szervezetbe azt a két államot is, amelyeknek egyáltalán esélyük lehet arra, hogy valamennyire ellensúlyt képezzenek a KNK nyomasztó erejével szemben. Japán és Dél-Korea befogadása logikus és megkerülhetetlen lépés volt az ASEAN részéről, amely így már egy valóban erős és fenntartható regionális szervezetté vált. A hatalmas különbségek ellenére ez a tizenhárom állam – tehát az ASEAN+3 - nagyon jelentős érdekazonossággal is bír. Ezek felkutatása és párhuzamba állítása különleges munka.

Amennyiben az ASEAN+3 szövetség (melyet számos szakértő inkább „együttműködési formáció” megnevezéssel illet) valóban sikerrel veszi az akadályokat, és képes lesz egy működőképes integrációt létrehozni, akkor annak nemcsak a régióban, de globálisan is

---

⁷ A „+3” jelölést alkalmazzák Japán, Kína és Dél-Korea részvételére. Később erre a folyamatra részletesen kitérek.

hatalmas jelentősége lesz. Az érintett tizenhárom állam együttes lakossága már meghaladja a kétmilliárdot.

A XXI. századról, már a kezdete óta azt tartják, hogy „Ázsia évszázada” lesz. Ezzel az állítással egyetértek. A világgazdasági fejlődés centruma már az elmúlt két évtized során átkerült a Csendes-óceán térségébe. Amennyiben sikerülnek az ASEAN+3 tervei, és létrejön közöttük egy valós integráció, annak hatásait az egész világon, így hazánkban is érezni fogjuk. A szervezet⁸ céljai pedig igen ambiciózusak: deklarált célkitűzésük az egységes piac megalkotása, valamint egy közös valuta bevezetése. Ennek sikere (vagy sikertelensége) alapvetően fogja befolyásolni a globalizálódó világ jövőbeni politikai és gazdasági arculatát. Tekintettel arra, hogy mi magunk is részei vagyunk egy komoly integrációnak, hazánk számára is nagy fontosságúak a tapasztalatok.

I.3. Fogalmi háttér. Az integrációk létrejöttének „elméletei”: ennek kérdései az integrációval kapcsolatos és más vonatkozó politikaelméleti szakirodalomban

Az integráció fogalma és használata a nemzetközi szakirodalomban igen elterjedt. Szintén széles körű a Délkelet-Ázsiára vonatkozó irodalom is, bár ennek használata már korlátozottabb. (Figyelemmel kell lenni arra is, hogy ez a földrajzi fogalom csak 1943 óta használatos a szakirodalomban.) Ellenben sokkal kevesebb és visszafogottabb a konkrét, délkelet-ázsiai integráció elméletre vonatkozó irodalom. Hazánkban még gyakorlatilag nem is történt mélyreható, tudományos igényű elemzés ebben a témakörben. Legfeljebb néhány tanulmány foglalkozik az ASEAN témakörével, valamint az egyre növekvő számú Kína orientációjú publikációk érintik (eltérő arányban) a témakört. Ez érthető, tekintettel a kérdéskör „frissességére”.

A mai értelemben használt általános integrációelmélet tudományos alapjait a második világháború után fektették le. Természetesen a nagy filozófusok már sokkal korábban is előálltak ilyen jellegű, a nemzetek szervezetszerű kooperációjára vonatkozó értekezéseikkel. Kant, Erasmus, Coudenhove-Kalergi csak néhány a nevesebb gondolkodók közül.⁹ Komoly, a

---

⁸ Az ASEAN első szava az Association angol szóból ered. A magyar nyelvben már az 1967-es alapítás óta többnyire szövetséggént fordítják az ASEAN-t, azonban a mind politológusok, mind a nyelvészek többször is hangot adtak kételyeiknek. Az association fordítható még számos más értelemben is, mint például társulás, szervezet, egyesület, kötelék, stb. Számos szakértő gyakorlati okokból is kétségbe vonja, hogy az ASEAN egyáltalán eléri-e a szövetségi szintet. A tanulmány későbbi részében (IV.3. fejezet) erre a vitára is részletesen ki fogok térni, azonban a fordításban többnyire a hivatalosan elfogadott „szövetség” kifejezést fogom használni.

⁹ Az említett három európai gondolkodó ismertsége a kelet-ázsiai akadémiai körökben is meglepően széles. Számos integrációs témaköröket tárgyaló jelenkori kutató, mint pl. Kim Nam-Kook (D.Korea) vagy Motohide Saiji (Japán) hivatkozik rájuk. Japánban pedig kisebbfajta „kultusz” kezd kialakulni az egyébként Tokióban született Coudenhove-Kalergi személye iránt. Nevezett édesanyja Mitsuko, egy japán asszony volt, aki

jelenkorra nézve releváns elméletekkel azonban csak a második világháborút követően kifejlődött szakirodalom jelentkezett.

Karl Deutsch az integrációt szélesebb értelemben, biztonsági közösségként értelmezi.¹⁰ (Tranzakcionista felfogás.) Eszerint a biztonsági közösségek „emberek olyan csoportjai, akik integrálttá váltak”. Ebből az aspektusból vizsgálva az integráció szükséges előfeltételei a közösségi érzés, a szolidaritás, a politikai és szociális kohézió, valamint egy megfelelő intézményi rendszer megléte. Ugyanakkor Deutsch elmélete kevésbé foglalkozik a nemzeti érdekekkel, helyette inkább az államok és polgárok közötti kooperációra, valamint a bilaterális illetve multilaterális kapcsolatok intenzitására helyezi a hangsúlyt.

Kenneth Waltz a neorealista irányzat képviselője. Waltz a nemzetközi rendszer struktúrájából indul ki, amely szerinte kényszert jelent egyes államok számára. A nemzetközi rendszer rendezőelve az anarchia, tehát nem létezik az államok feletti hatalom. Ilyesképpen a nemzetközi szervezetek a befolyás-irányú politika közvetítésének eszközei, az itt kifejezhető és érvényesíthető szerepkört meghatározzák az egyes országok relatív képességei. (Hatalomakkumuláció – hatalomkiegyensúlyozás). A neorealizmus szerint az integráció a nemzetközi rendszerben nem értelmezhető, így legfeljebb interdependenciáról beszélhetünk.

Béla Balassa főképp gazdaságpolitikai megközelítésből a praktikus és gyakorlati oldalát vizsgálta az integrációnak. Megállapításai az integrációk fokozatára, mélységére és működőképességére vonatkozóan a mai napig érvényesek. Integrációelméleti besorolása, melyben a szabadkereskedelmi övezettől a politikai/gazdasági unió formáig osztályozza a létrejött formákat, világszinten is a klasszikus integrációelmélet alapját képezik.

I.4. Az Angol Iskola tanai, azok alkalmazhatósága Kelet-Ázsiában

Mivel a nemzetek közötti kapcsolatok témaköre elkerülhetetlenül érinti a nemzetek feletti hatáskör problémáját – amely ráadásul éppen Kelet-Ázsiában egy rendkívül kényes kérdés - kiemelten kell foglalkozni az Angol Iskola tanaival, azon belül is Hedley Bull és Martin Wight megállapításaival. Bár az Angol Iskolát többen is vádolták azzal (pl. Barry Buzan¹¹),

---

1892-ben Tokióban házasodott össze az akkori osztrák-magyar nagykövettel. (A frigy a két külügyminisztérium különleges engedélyével történt, ami azért is érdekes, mivel Japánban egészen 1945-ig tiltották a külföldiekkel történő házasságot.)

¹⁰ Holsti K.J.: *International Politics – A Framework For Analysis*. Fifth Edition Prentice-Hall International Inc. 1988, Pluralistic Security Communities fejezet, 435-436 old.

¹¹ Marton Péter: *Barry Buzan és az Angol Iskola* <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=PKHCDP> 2010.06.01.

hogy kizárólag Európára fókuszált, ettől függetlenül annak tanai alkalmazhatóak és érvényesek a világ más régióiban is. Ebben az esetben furcsa egybeesése a sorsnak, hogy az Angol Iskola tanainak érvényességét éppen abban a kelet/délkelet-ázsiai térségben próbáljuk meg bizonyítani, ahol még csak alig néhány évtizede zajlott le a dekolonizáció. Ráadásul egy kivétellel (Fülöp-szigetek) éppen az európaiak voltak a meghatározóak ebben a régióban, s most nagy kérdés, hogy alig egy-két generációval a gyarmati iga lerázása után, hajlandóak lesznek-e – ezúttal önként – példát venni az európai tapasztalatokból, európai gondolkodók és filozófusok tanaiból. Márpedig az Angol Iskola tanai és főképp annak üzenete igenis meghatározó a kelet-ázsiai államok számára, akár nemzetállami akár integrációs keretekben gondolkodnak.

Martin Wight vizsgálta a nemzetközi rend természetét, és hangsúlyozta az államok kölcsönös alkalmazkodásának és kompromisszumkésztségének szükségességét. A nemzetközi kapcsolatok vizsgálatakor Wight előtérbe állította a „nyugati értékeket”¹², és bár végig európai gondolkodók műveire alapozott (Machiavelli, Kant, Grotius), tette mindezt úgy, hogy tanításainak többsége a kelet-ázsiai akadémiai körök számára is akceptálható.

Wight tanítványa, Hedley Bull elméletei még közelebb állnak a kelet-ázsiai politológusok gondolkodásához. Bull számára a nemzetközi rendszer egy anarchikus társadalomként írható le, ami azt jelenti, hogy az államok ugyan saját érdekeiket követik, azonban ez az érdekkövetés nem mehet a nemzetközi társadalom rovására, mivel annak fennmaradása is érdekük. Ez a megközelítés pedig egyáltalán nem áll távol a kelet-ázsiai államok politikai elitjétől. Csakúgy, mint Bull tanainak többi része sem. Hiszen Hedley Bull kiemelt fontosságot szentel az állami szuverenitás megőrzésének, hangsúlyozza a független államiság fennmaradásának szükségességét, amely normális kapcsolatokat eredményez az államok között, és ebben látja a zálogát a „relatív békének”, a kölcsönösen betartott ígéreteknek, a háború elkerülésének, a tulajdonjog biztosításának és az erőszak elkerülhetőségének.¹³ Ami különösen fontos, hogy Hedley Bull elmélete alapján a nemzetközi társadalom létrejöttéhez nem szükséges a közös kultúra vagy a nyelv, valamint az azonos civilizációhoz való tartozás sem.¹⁴ Három feltételnek kell eleget tenni: az erőszak korlátozásának, a szerződések betartásának és a magántulajdon tiszteletének. Ez utóbbi nemzetközi vonatkozásban egy adott

---

¹² Martin Wight: *„Western Values in International Relations”* a Diplomatic Investigation 1966-os kiadványában jelent meg, eredetileg a British Committee on the Theory of International Politics számára készítette.

¹³ Hedley Bull: *The Anarchical Society* 2nd Edition. Columbia University Press New York 1977. 8 old.

¹⁴ Kiss J. László: *Globalizálódás és Külpolitika* Teleki László alapítvány Budapest 2003, 159 old.

ország nemzeti vagyonának tiszteletben tartását jelenti. Mindezek az elméletek, teljes mértékben „kompatibilisek” a délkelet-ázsiai integrációs kísérlet elveivel.

Végül egy nagyon merész hasonlat, de mégis megkockáztatható a bécsi kongresszus utáni Európával történő legalábbis részleges összehasonlítás. Akkor, 1815-ben a kontinens kormányainak célja a hatalmi egyensúly és a status quo fenntartása volt, elejét akarták venni annak, hogy egy újabb bonapartista típusú kísérlet (függetlenül a kiinduló országtól) egyeduralkodó, domináns szerephez jusson. Majd kétszáz év után, részben hasonló állapotokat találunk Kelet-Ázsiában. A hatalmas és feltörekvő Kína jelenléte, a régió minden államát nyomasztja. Ugyanakkor Kínával együtt kell működni, integrálni kell a térség multilaterális szervezeteibe, senkinek sem lehet érdeke őt izolálni. Ám ugyanakkor a délkelet-ázsiai vezetők mégis szeretnék megakadályozni, hogy Peking dominanciájának árnyékában éljék le jövőjüket. És ezen a ponton, hasznos elvekkel szolgál az Angol Iskola.

Fentiekén túl még számos más irányzat tudósai is foglalkoztak behatóan a nemzetek együttműködésének kérdésével. Az institucionalisták részéről Helen és Edgar Wallace a föderalizmus, míg az intergovernmentalizmus képviselői közül főképp Altiero Spinelli és Andrew Moravcsik alkottak maradandót. Külön ki kell emelni, hogy számos magyar tudós is jelentőségteljes kutatásokat végzett a nemzetek közötti integráció témakörében, melyek eredményei mai napig meghatározóak. Berend T. Iván, Kende Tamás, Palánkai Tibor és Simai Mihály kutatásainak és megállapításainak többsége a mai napig megállja a helyét. Dolgozatomban természetesen ez utóbbi személyek eredményeire is fokozottan kívánok támaszkodni.

II. A felhasznált módszerek

Kutatásomat jelentős részben egy eddig még újszerű aspektusból, az EU-hoz frissen csatlakozott kelet-európai államok tapasztalataiból is merítve folytattam. Ezen keresztül kutatva az ASEAN illetve ASEAN+3 integrációs törekvését, szintén újszerű eredmények megszerzésére is törekedtem. A tanulmány megírásához vezető kutatómunka az alábbi fő szegmensekre osztható:

- A témával foglalkozó elméleti és gyakorlati munkák, valamint folyamatban lévő kutatások megismerése, azokba való bekapcsolódás;

- Az ASEAN-ban (ill. ASEAN+3-ban) történő nemzeti érdekérvényesítéssel, és ezzel párhuzamosan végbemenő integrációs törekvésekkel kapcsolatos események megismerése, feltárása;
- Az elméleti ismeretek és a személyes és helyszíni tapasztalatok, a készített interjúk alapján a tézisek igazolása vagy elvetése, különös tekintettel a Magyarország számára is releváns tanulságok meghatározása.

Ugyanakkor a kutatási módszer során végig figyelemmel kellett lennem arra, hogy elkerüljem egy ilyen témakör során leggyakrabban előforduló hibát. Bár mint azt fentebb jeleztem „kelet-európai aspektusból” kívánom folytatni az elemzés jelentős részét, azonban ezzel egyidejűleg a kutatott régió, „helyi” gondolkodásmódját is nagyon alaposan meg kell értenem. Az európai illetve más külső kutatók gyakran esnek bele abba a hibába, hogy „nyugati gondolkodásmóddal”, és ehhez társuló racionalitással próbálják meg kielemezni és megérteni a kelet-ázsiai események mögötti logikát és összefüggést. Emiatt eredményeik vagy azok egy része gyakorta inkonzisztens. Ezért felhasználva azt a több mint fél évtizedet, melyet Ázsiában és Távol-Keleten töltöttem, megpróbálom a helyi szokások figyelembevételével és multidiszciplináris megközelítést alkalmazva analizálni a történéseket.

II.1. Az empirikus munka lépései

A kutatáshoz szükséges elméleti alapot biztosító, a nemzetközi kapcsolatok történetével, a nemzetközi politikaelmélettel, az integrációtörténettel, a vonatkozó nemzetközi joggal, valamint a nemzeti érdekérvényesítéssel illetve az integráció témáival foglalkozó magyar és külföldi szakirodalmat kiterjedt könyvtári kutatómunka, valamint szakirányú szemináriumok során dolgoztam fel. (BCE könyvtára, CEU könyvtára, Országos Széchényi Könyvtár, valamint eseti jelleggel más fellelhető források). A téma aktualitása, valamint annak hazai viszonylagos újdonsága miatt elsősorban a külföldi, főképp angol nyelvű szakirodalom beszerzését végrehajtottam. A tárgyalt témakör legismertebb kutatóinak és szakértőinek (Amitav Acharija - American University Washington, Philomena Murray - University of Melbourne, Jean Monnet Chair, William T. Tow - Australian National University, Toshiro Tanaka - Keio University Tokyo, Kim Nam-Kook – Seoul National University, Peter Katzenstein - Cornell University) műveit és releváns publikációt beszereztem, illetve az említett kutatók aktuális közléseit folyamatosan feldolgoztam. Természetesen az itt felsoroltak csak a vázát illetve a bázisát adják a feldolgozott szakirodalomnak, számos más neves vagy kevésbé ismert kutató publikációit dolgoztam még fel, ezek részletes ismertetése az irodalomjegyzékben található meg.

Kutatásom alapja az ASEAN+3 szövetség tagállamainak összessége, ugyanis az egyes államok szövetségépítési motivációira, stratégiáira, eredményességére vonatkozóan kívánok következtetéseket levonni. Ebből adódóan a megfigyelési egységek az egyes tagállamok, egész pontosan azok nemzetközi kapcsolatokért felelős hivatalai és személyiségei.

A kutatás időtartama alatt gyakorlati vizsgálatok céljából számos esetben is személyes tapasztalatszerzést folytattam, illetve folytatok jelenleg is, így a legtöbb ASEAN, illetve ASEAN+3 tagállam hazánkban állomásozó, vagy egyéb okból hazánkban, illetve Európában tartózkodó képviselőjével konzultáltam. A személyes érintkezésnek részét képezte, a korábbi öt éves japáni tartózkodásom során megismert releváns személyekkel történő kontaktus felújítása, elsősorban elektronikus posta (e-mail), valamint telefonos (skype) beszélgetések formájában, melyek során a kutatott témakör legfrissebb kérdéseiről konzultáltam. (E tanulmány leadásáig, Burma és Laosz kivételével, minden érintett állam képviselőjével alkalmam nyílt a tárgyalat témaköréről hosszabb-rövidebb konzultációt folytatni.) Ezek során az egyes országok ASEAN-nal kapcsolatos elképzeléseiről, stratégiáiról, azok eredményeiről érdeklődtem. Fentiekén túl a témával foglalkozó vagy azt érintő konferenciákon és előadásokon való részvételek során nyílt lehetőségem a szakértőkkel informális megbeszéléseket folytatni, valamint személyes egyeztetések után szakirányú konzultációt folytattam.

II.2. Kutatási módszer

Az adatgyűjtés a könyvtári, internetes és személyes interjún alapuló kutatómunkán túl az alábbi fő (primer) tárgykörökre fókuszál:

Az ASEAN jövőjére vonatkozó elvárásaira, a többi tagállam diplomátaival ápolta informális kapcsolatra, a jakartai ASEAN Központban (hivatalos szóhasználatban a Titkárságon) dolgozó különböző nemzetiségű tisztségviselőkkel való kapcsolattartásra, az elnökségi pozíció jelentőségére. Ezeken túl külön kutattam az integráció elmélyüléséről alkotott konkrét kérdéseket, amelyben az EU és ASEAN közötti párhuzamok és ellentétek ügyében kértem ki a szakdiplomáták és akadémikusok véleményét.

A kutatási cél elérése érdekében a tagállamokat három csoportra osztottam: „régiből vagy eredeti 6”,¹⁵ az „új vagy szegényebb 4”¹⁶ és végül a három nagy, a „+3”¹⁷ Ezek kormányainak

---

¹⁵ Alapító öt (Indonézia, Fülöp-szigetek, Malajzia, Szingapúr, Thaiföld) és még Brunei

¹⁶ Az 1995-99 között csatlakozott államok: Kambodzsa, Laosz, Vietnám és Burma. (ún. CLMV-államok)

ASEAN-nal szembeni elvárásait, érdekérvényesítési stratégiáit kívánom vizsgálni és sikerességük szempontjából összehasonlítani, majd ezek alapján következtetéseket levonni. Kutatásom alapját a következő tudományterületek képezik:

Diplomáciatörténet, nemzetközi politikaelmélet

- Integráció és nemzeti érdek fogalma
- Nevezetes diplomáciai események, amelyekből az egyes országok érdekérvényesítési módszereire lehet következtetni
- Egyes tagállamok koalícióépítési lehetőségei és motivációi, közös érdekeik elemzése alapján.
- A nemzetek együttműködési hajlandósága, kompromisszumkészsége

Gazdasági helyzet, gazdasági kapcsolatok

- Nemzeti érdek és az ASEAN közös alapjába befizetendő javak kapcsolata
- A fejlettebb tagállamok gazdasági felzárkózásának esélyei a fejlettebbek tapasztalatai alapján

Szociológiai, kulturális és történelmi tényezők

- Az egyes nemzeti érdekérvényesítési stratégiák különbségeit meghatározó kulturális körülmények
- A viszonylag csekély mértékű közös kulturális és történelmi múlt hiányát miképpen próbálják meg „behozni”, a tagállamokon belül megismertetni a másik kultúráját.

Ez utóbbi tényező vizsgálata különös jelentőségű lesz, így a dolgozatban ennek külön fejezetet szentelek. Észre kell vennünk azt, hogy mekkora hátrányból indulnak a kelet-ázsiai államok, ha integrációra akarnak lépni egymás között. Azonban a hátrány nem feltétlenül gazdasági vagy politikai szinten a legerősebb. Nekünk, európaiaknak teljesen magától értetődőnek tűnik a közös európai kultúra. Arisztotelész, Homérosz, Velázquez, Shakespeare, Rembrandt, Rousseau, Goya, Chopin, Beethoven, Mozart vagy Goethe és még számos más európai név, nemzetektől függetlenül részét képezi az EU kultúrájának. Azaz az EU-nak már évszázadok óta rendszeresen „megágyaztak”. Ehhez hasonló kulturális/történelmi múlt nincs

---

¹⁷ Tehát Japán, Kína és Dél-Korea.

Délkelet-Ázsiában! Óriási jelentőségű kérdés, hogy ezt a több évszázados hiányt – ha egyáltalán lehetséges – miképpen próbálja meg pótolni az ASEAN.

II.3. Hipotézisek és definíciók

A Délkelet-Ázsiában megindult integráció-építési folyamat egy nagyon komplex kérdéskör, melyet különböző szegmenseken keresztül kell vizsgálni. Figyelemmel kell lenni arra, hogy bár az érintett országok népei között van némi etnikai rokonság, azonban Európához viszonyítva is hatalmas diverzitásnak lehetünk tanúi. A kutatómunka folyamán három fő hipotézist állítottam fel, azok mélyreható vizsgálata, definiálása, majd a tapasztalatok és következtetések alapján történő megválaszolása lényegi részét képezi a tanulmánynak. Ezeket az adatgyűjtés és elemzés minden fázisában központi kérdésként kezeltem, az interjúalanyokkal is megvitattam.

Első és legfontosabb kérdéskör, hogy egyáltalán szándékukban áll-e a régió országainak egy integráció építése? Amennyiben igen, mi készítette őket erre? Mennyire eltérő a résztvevő nemzetek szándéka, azaz kik azok, akik csak egy laza gazdasági szövetségben gondolkodnak, és kik azok, akik viszont valódi, politikai unió szintjéig akarják fejleszteni az ASEAN szervezetét? A gyengébb tagállamok el fogják-e viselni az erősebb tagállamok hegemon, domináns attitűdjét?

Ugyanezt a problémakört mélyebben vizsgálva már specifikusabb kérdéseket kell megválaszolni. A történelmi háttér ismeretében vizsgálni kell, hogy ezek a viszonylag fiatal államalakulatok, melyek csak az elmúlt évtizedekben váltak függetlenné (főképp az európai gyarmatosítóktól), képesek lesznek-e arra, hogy frissen szerzett függetlenségüket és nemzetállami mivoltukat, alig néhány év alatt elkezdjék feladni, egy nemzetek feletti (szupranacionális) integrációs struktúra miatt? Ráadásul külön érdekesség, hogy az integrációépítés legjobb példáját éppen a korábbi gyarmattartóktól, az európaiaktól lehet eltanulni.

Újabb problémakört vet fel, hogy tapasztalva az érintett államok többségében meglévő integrációépítési szándékot, mi ennek a konkrét motivációja? Saját jól felfogott, hosszú távú érdekük diktálja ezt? Vagy mindössze a szűk piaci keresztmetszet következtében beálló kényszer vezet oda, hogy egyfajta közös piacot akarnak megteremteni? Esetleg féltékenyek más integrációs szervezetek, főképp az EU, a NAFTA és a GCC¹⁸ sikereire? Vagy éppen az a

---

¹⁸

Gulf Cooperation Council, Az Arab-öböl menti országok szövetsége

céljuk, hogy az összefogással növeljék saját érdekérvényesítési képességüket a világpolitikában? Történetesen éppen azért, hogy az Egyesült Államok nyomasztó regionális befolyásával szembe tudjanak szállni? Első hipotézisem alapját képezi a feltételezés, hogy a gazdasági és politikai kényszer hatására az érintett államok mégis belátják az integráció szükségességét, és vállalják szuverenitásuk részleges feladását. Ha ez megtörténik, akkor pedig nyitva áll a lehetőség egy új integrációs szervezet létrejötte előtt. Ez lehet az ASEAN+3 jövője és küldetése.

Hipotézisek - Miért lépnek integrációra az államok?

Hipotézis I: A délkelet-ázsiai államok képesek lesznek feladni nemzeti szuverenitásuk egy részét az ASEAN+3 integráció működőképessége érdekében.

Hipotézis magyarázata: Az ASEAN+3 olyan országokat tömörít, amelyek legfőbb politikai, gazdasági és biztonsági érdekei egybeesnek. Ez tehát egy természetes szövetség, amely sokkal inkább érdekazonosságon semmint ideológián alapul. A szövetség jövője érdekében az államok - erősen nacionalista beállítottságuk ellenére - képesek lesznek arra, hogy nemzeti érdekeik egy részét alárendeljék a közös délkelet-ázsiai érdeknek. Az integráció felgyorsítja a tagállamok gazdasági fejlődését, egyúttal növeli szerepüket a nemzetközi politika porondján. Tehát a hasznok felülírják a hátrányokat.

Magától értetődő, hogy az indokok közül egyik sem lehet kizárólagos, azok ötvözete alakítja a motivációt, ám ezek aránya a résztvevő nemzeteken belül eltérő. Ennek vizsgálata igen összetett elemzést igényel.

Vonatkozó definíciók:

Integráció: a szövetség vagy tömbösödés eddig ismert legmagasabb stádiuma, amikor egy regionális koalíció során az államok egy nemzetek feletti szervezetbe tömörülnek, hogy mélyítsék együttműködésüket és csökkentsék a köztük fennálló feszültségeket.

Állam: egy földrajzi terület feletti legfőbb hatalommal bíró politikai egyesülés, mely magában foglalja az ennek fenntartásához szükséges intézményrendszert.

Nemzeti szuverenitás: Legális kormányzati erő, mely saját elhatározásából, külső kontroll nélkül, önálló döntések alapján, saját céljai érdekében vezet egy független államot.

Délkelet-Ázsia: Földrajzi fogalom, melyet valójában „csak” 1943 óta használ a szakirodalom. Mianmar (Burma) nyugati határától kezdve Indonézia keleti határáig terjedő világrész, beleértve az itt elhelyezkedő közel egy tucat államot. Mára többségében az ASEAN szövetségével azonosítják, azonban ennyire egyértelműen nem lehet behatárolni. Az alábbi ábrán jól felismerhető Délkelet-Ázsia tizenegy államának stratégia elhelyezkedése. (Forrás: Wikipedia Commons)

I ábra: Az ASEAN a világban.

Második vizsgálandó kérdéskörben tanulmányozni kell, hogy vajon egy integrációs szervezetben a gazdaságilag és politikailag erősebb /azaz domináns/ tagállamok eredményesebben érvényesítik-e érdekeiket, mint a kevesebb hatalommal bírók? Feltehetően minél nagyobb egy tagállam gazdasági-politikai ereje, annál eredményesebben valósíthatja

meg saját elképzeléseit a szövetség döntéshozatala során. Ez döntően befolyásolja az integráció irányát és tevékenységét. Ez időnként belső konfliktusokat okoz, ám ezek - remélhetőleg - a „kezelhető” szinten belül maradnak, mivel a „követő” tagállamok számára még így is több előnyt nyújt az integráció. (cost/benefit elemzés)

Tény, hogy egy szövetségen belül elkerülhetetlen, hogy eltérő képességű és erejű államok gyűljenek össze. Az államok (érdekérvényesítő) ereje függhet méretüktől, gazdagságuktól, pénzügyi helyzetüktől, geopolitikai helyzetüktől, rendelkezésre álló ásványi kincsektől és más tényezőktől. Potenciális érdekérvényesítési lehetőséggel rendelkező tagállam jelentős előnnyel bír egy koalíció-alkotásnál. Tehát már ekkor jobban tudja érvényesíteni érdekeit, de facto szövetségen belüli „domináns” jelleget ölt magára.

Ezzel egyidejűleg a domináns hatalomnak mégsem érdeke, hogy szétessen a szövetség. Az végül is az ő (nagyhatalmi) érdekeit szolgálja regionális és globális szinten is. És éppen az „erős” tagállamoknak van a legnagyobb lehetőségük tárgyalási rugalmasságot tanúsítani, nekik nemzeti szinten kisebb veszteséget okoz „engedni” a gyengébbek javára. Tehát igaz, hogy egy integráción belül az erős tagállamok jobban tudják érvényesíteni akaratukat, ám mégis nekik kell leginkább kompromisszumképesnek lenniük.

Hipotézis II. Egy integrációs szervezetben a gazdaságilag és politikailag erősebb /azaz domináns/ tagállamok eredményesebben érvényesítik érdekeiket, mint a kevesebb hatalommal bírók. Ez időnként belső konfliktusokat okoz, ám ezek a kezelhető szinten belül maradnak, mivel a követő tagállamok számára még így is több előnyt nyújt az integráció.

Egy szövetségen belül elkerülhetetlen, hogy eltérő képességű és erejű államok gyűljenek össze. Az államok (érdekérvényesítő) ereje függhet, méretüktől, gazdagságuktól, pénzügyi helyzetüktől, geopolitikai helyzetüktől, rendelkezésre álló ásványi kincsektől és más tényezőktől.

Itt vizsgálni kell az intézményi hatalom hatásait, jellegét (gazdasági hatalom, népesség nagysága, politikai súly, szavazati súlyok a közös intézményekben), vezető tisztségviselők száma (nemzetisége) a jakartai ASEAN Központban (tehát a Titkárságon), intézményi kapcsolódás más nagyhatalmakhoz (USA, EU). További jelentős hatalom-fajta a strukturális hatalom, azaz milyen mértékben hasonlít egy integrációs intézmény vagy politika egy adott ország belső struktúrájára (pl.: a miniszteri csúcstalálkozók éves rendje kínai értékrendet követ, a szakminiszteri munkatalálkozók alkalmával viszont a japán politika modellje

követhető nyomon). Az éves elnökséget adó tagállamnak milyen a napirend-meghatározó és érdekérvényesítő ereje.

Érdekérvényesítési „siker” kérdése: Egy tagállam számára a szabályozások kedvező változása, a döntéseknek az adott ország érdekeinek megfelelő irányba való terelése, (mások érdeke ellen) milyen gyakori eset? A domináns hatalomnak nem érdeke, hogy szétessen a szövetség. Az végül is az ő érdekeit szolgálja globális szinten is. És éppen az „erős” tagállamoknak van a legnagyobb lehetőségük tárgyalási rugalmasságot tanúsítani, nekik nemzeti szinten kisebb vesztséget okoz „engedni” a gyengébbek javára.

A döntések befolyásolásához szükséges erőforrások, alkuerő megléte. Például a leggazdagabb ASEAN+3 tagállam, azaz Japán esetében: a közös költségvetésbe (ASEAN közös projektek) történő befizetéseinek nagysága (jelenleg még egymaga többet ad, mint az összes többi tagállam együttvéve) befolyásolja, sőt meghatározza a szövetség politikáinak életképességét. A szavazati súlyok nemzeti érdek és anyagi hozzájárulások szerinti következetes alkalmazása nyomon követhető-e?

Ehhez kapcsolódó kérdéskör még, hogy az integráción belül milyen szinten működik a bizalmi mechanizmus. Milyen gyakorisággal történnek hivatali- és munkatalálkozók; a találkozók mennyire magas szintűek; ezeken születnek-e kötelező érvényű határozatok (vagy csak ajánlás szintig képesek eljutni); végül a határozatokat betartatják-e, létezik-e szankcionálási mechanizmus. Mindez mennyire „feszíti” a szövetségi rendszert?

Vonatkozó definíciók:

Érdek: egy egyén vagy csoport (gazdasági, politikai, civil, regionális, állami, nemzeti) által felismert, annak helyzetéből és értékeiből következő, egy adott területen kívánatosnak tartott állapot, elérni kívánt cél.

Koalícióalkotási képesség: a nemzetközi politikában, különösen a nemzetközi szervezetekben az állam stratégiai vagy ad-hoc alapon, kölcsönösen előnyös együttműködést, azaz érdekközlációkat alakít ki más államokkal. A nem anyagi elemek dinamikus, változó része.

Érdekérvényesítés: mindazon lépések, cselekvési formák, amelyek az egyének és csoportok (gazdasági, politikai, civil, regionális, állami, nemzeti) céljai terén eredmények elérésére, érdekeinek megvalósítására irányulnak.

Kompromisszum: Olyan cselekmény és/vagy magatartás, amely a körülmények kölcsönös ráhatásából születik, és amelynek, ha szereplői akarunk maradni, saját, egyéni érdekeinkből engedni kell.

Harmadik kérdéskörben egy politikatudományi kérdéskör vizsgálata válik szükségessé. A történelem folyamán már számos szövetségnek, államok közötti koalíciónak, országok közötti uniónak, voltunk és vagyunk tanúi. Ezek sok esetben eleve csak egy meghatározott célra, ideiglenes jelleggel jöttek létre (pl. háborúk megvívása egy közös ellenséggel szemben), azonban úgyszintén számos esetet ismerünk, amikor eredetileg is egy hosszú távú, perspektivikus együttműködésben gondolkodtak bizonyos államok kormányai. Szövetségek és blokkok alakultak, léteztek több-kevesebb ideig, majd többnyire megszűntek. Jelenleg a XXI. század elején is több mint kétezer nemzetközi szervezet, szövetség, liga illetve különböző célú „tömörülés” létezik. Ezek nagy része a valóságban nem fejt ki érdemi tevékenységet. A valós és effektív tevékenységet kifejtő, nemzetek közötti gazdasági és/vagy politikai jellegű szövetségek száma valahol száz körül van, bár ezt az átfedések miatt nehéz meghatározni. Nagyon gyakori, hogy egy komolyabb szövetségi rendszeren belül, több kisebb alrendszer, vagy „al-szövetség” (klikkesedés) jön létre. (A kifejezés nem negatív értelmében.) Ennek tipikus példája a Visegrádi Négyek, vagy akár a Mediterrán Unió, melyek az EU-n belül működnek (az utóbbi ráadásul még EU-n kívüli tagokkal), igaz változó intenzitással. Majdnem minden szövetségben belül voltak komolyabb, „lelkesebb” tagállamok, és vonakodó vagy renitens államok. Azonban hosszasan vizsgálva a szövetségek keletkezésének majd széthullásának történetét, megállapítható, hogy hosszú távon csak akkor tudott együtt maradni a tömb, ha többségük számára kézzel fogható haszon, illetve előny mutatkozott. Márpedig a világ dolgait – akármennyire is próbálják tagadni egyesek – a nagyhatalmak döntik el. Ez alól a szövetségek és integrációk sem kivételek.

Hipotézis III. Komoly és tartós integrációs szervezet fennmaradásához és stabil működőképességének biztosításához szükséges, hogy a szövetségnek legalább egy nagyhatalom/szuperhatalom is tagja legyen.

Valóban szükséges ez a feltétel? A „kis államok” szövetségének hosszú távú fennmaradása vagy egy ilyen szövetség hatékonysága megkérdőjelezhető. A kis államok többsége is „húz” valamennyire egy nagyhatalom felé. Minden nagyhatalom megpróbál maga köré szövetségeseket („szatellit államokat”) gyűjteni. Kérdés viszont, hogy a szövetség sikeressége

érdekében a saját nagyhatalmi érdekeit milyen mértékben képes alárendelni a szövetség érdekeinek.

A nagyhatalmak hosszú távon nem „képesek” eltűnni, hogy kisebb államok csoportosulása miatt csökkenjen saját befolyásuk és érdekérvényesítő képességük. Amennyiben viszont a szövetség rendelkezik egy nagyhatalom tagállammal, akkor az képes megakadályozni a külső demoralizáló törekvéseket, egyúttal saját ereje és stabilitása biztonságot, sőt befolyást kölcsönöz a szövetség többi tagjának. Vagyis egy „szuperhatalom” jelenléte stabilizáló hatást fejt ki az integráció egészére. (Érdekes kuriózum talán épp az EU. Bár egyedi szuperhatalom nem tagja az Uniónak, ám a német-francia-brit-olasz négyszög mindenképp felér egy szuperhatalmi státusszal.)

Nagyhatalmak számára azonban a tényleges és perspektivikus előnyök akkor jelentkeznek egy szövetségen belül, ha a kisebb tagállamok „őszinte érdekből”, saját maguk elhatározásából kérik a támogatás valamilyen formáját, és vesznek részt az integrációban. Ugyanakkor komoly kérdéseket lehet a már meglévő tapasztalatok alapján megválaszolni: Például, hogy egy szuperhatalom milyen mértékben képes alárendelni saját nagyhatalmi érdekeit a szövetség érdekeinek? Illetve a kisebb tagállamok politikai, gazdasági stb. érdekei mennyire esnek egybe a nagyhatalom érdekeivel? Melyek a nagyhatalom érdekérvényesítési módszerei? A nagyhatalom milyen módszerekkel próbálja akaratát közvetíteni a kisebb államok felé. (erőszak vs. meggyőzés) Ez feltehetően döntő módon befolyásolja a nagyhatalom-kisállam relációt. Hiába tartja fenn egy szuperhatalom katonai eszközökkel a dominanciáját, amennyiben a lakosság „lelkét” nem nyeri meg, akkor súlyos terhet vállal magára a szövetség fenntartásával.

Amennyiben a szövetség rendelkezik egy nagyhatalom tagállammal, akkor az többnyire képes megakadályozni a külső demoralizáló törekvéseket, egyúttal saját ereje és stabilitása biztonságot, sőt befolyást kölcsönöz a szövetség többi tagjának. Vagyis stabilizáló hatást fejt ki az integráció egészére.

Vonatkozó definíciók:

Szuperhatalom: „Olyan állam, amely gazdasági katonai és diplomáciai képességével az egész világon képes érdekeinek érvényesítésére, így az egész világ eseményeire képes jelentős hatást gyakorolni.” (wikisource)

Nagyhatalom vagy „középhatalom”: A fentebb leírt tételek nem az egész világra, hanem egy régióra vagy földrészre értelmezve. (De akár lehet egy szakterületre, mint pl. technológiai ~.)

Kontradiktorikus megállapítás: Egyes vélemények szerint szuperhatalmak ma egyáltalán nem léteznek, mivel a világpiac és a nemzetek növekvő egymásrautaltsága miatt a szuperhatalom fogalma már nem alkalmazható, a világ pedig multipoláris.

Működőképesség (itt rokon értelmű az „életképesség” fogalmával): Valamely szervezet vagy organizáció képessége megfelelő időszakon keresztül az általa meghatározott működési, biztonsági és más specifikus célkitűzéseknek (vagy azok többségének) megfelelni.

Résztétel: Aktív és tevékeny hozzájárulás egy szervezet munkájában, annak céljai megvalósításáért.

Ezen hipotézis analizálásának részeként az egyik legérzékenyebb témakör vizsgálata következik, mely mind elméleti és gyakorlati szempontból új eredményeket kell, hogy hozzon. Ez Kína „tagságának” kérdése. Mint azt korábban már jeleztem, az ASEAN-nak önmagában még nem teljes jogú tagja a KNK. Viszont az ASEAN+3 szervezetének már igen. Mai napig nem tisztázott, hogy mennyire fog elmélyülni a kooperáció az ASEAN-10 és a „plusz háromként” jelölt állam között, mely utóbbiak közül az egyik Kína. Gyakorlati okokból egyértelműnek tűnik, hogy a régió legnagyobb felemelkedő hatalma, mely már önmagában is felülmúlja az ASEAN-tízek együttes teljesítményét, teljes értékű taggá kellene, hogy váljon. Tehát politikai/elméleti síkon is kérdést vet fel az, hogy létezhet-e és működhet-e hosszú távon bármilyen integráció egy nagyhatalmi háttértámogatás nélkül? Erre még a mai napig nem született egyértelmű válasz. Kutatásaim alapján kialakított véleményem szerint, a válasz pedig már igenis létezik.

III. Az ASEAN és Kelet-Ázsia jelentősége, szerepe.

III.1. Miért kell rájuk hazánknak és az Európai Uniónak figyelni?

A rendszerváltozást követő időszakban részben érthető okokból kifolyólag háttérbe szorult hazánk külpolitikai koncepciójában az ázsiai reláció. Abszolút prioritást kapott az euro-atlanti integráció, ezt követte a környező államokkal történő kapcsolat stabilizációja, de még az energetikai és biztonságpolitikai szempontból fajsúlyos közel-keleti térség is előbbre való volt az Ázsia-relációnál. Két évtizeddel a rendszerváltás után, a feltételek megértek ahhoz, hogy az Ázsia-reláció is méltó helyére kerüljön a magyar külpolitikában. Vitathatatlan, hogy ezen belül is kiemelten érdemes foglalkozni Kelet-Ázsiával.

Mostanában gyakran hangzik el, hogy a XXI. század „Ázsia évszázada”. A magyar elnökségi időszak történetesen éppen ezen évszázad második évtizedének legelejére esik. Ez egy megfelelő időpont arra, hogy az évszázad első évtizedének tapasztalatait feldolgozzuk, és mivel eddig valóban úgy tűnik, hogy a fentebb tett kijelentés beigazolódik, meg kell vizsgálni, hogy hazánkat, amely ebben az évtizedben az EU teljes jogú tagja lett, miképpen érinti Ázsia felemelkedése, milyen tennivalóink vannak és lesznek ezzel kapcsolatban.

Ez a témakör azért is értékelődik fel, mivel 2011 első félévében, a magyar uniós elnökség periódusának idején, 2011-ben éppen Budapesten kerül megrendezésre az ASEM¹⁹ külügyminiszteri értekezlete. Ugyancsak a magyar elnökség időszakára fog esni a soros EU-Japán csúcstalálkozó, valamint az EU-India külügyminiszteri trojka csúcstalálkozója is. Mindez mutatja, hogy uniós elnökségünk időszakában igen sok tevékenység keletkezik majd az Ázsia relációban.²⁰ A spanyol- belga-magyar trojka tagjaiként még ennél is korábban, már 2010 kezdetétől részesei, valamint kihelyezett szakdiplomataink révén szervezői vagyunk kiemelt ázsiai relációjú eseményeknek. Az Unió Ázsia-politikájának intenzitását jelzi, hogy az idei évtől az ASEM-től független időpontban kerül megrendezésre az EU-ASEAN (párbeszédet megtestesítő) külügyminiszteri találkozó. A lépést a konferenciák tematikájának hasonlósága mellett az indokolta, hogy az Európa és Ázsia közötti külügyminiszteri találkozók időben arányosabban /évente/ rotálják egymást. Ezeket a jövőben felváltva rendezik meg két évente, tehát a kettő közül az egyik minden évben aktuális lesz. Az elnökségi

---

¹⁹ Asia Europe Meeting. Alapítva 1996-ban. Részletes kifejtése a X.6. fejezetben.

²⁰ Az EU-ASEAN kapcsolatok tartalma: Állandó, vezető tisztviselői szintű párbeszéd az ASEAN-nal és az egyes ASEAN-tagállamokkal, amelyet az EU trojka formátumban folytat. Mára kialakult gyakorlat szerint 2 évente sorra kerülő külügyminiszteri találkozók /1978 óta/, amelyekben az EU-tagállamok külügyminiszterei valamennyien részt vesznek. Az EU az ASEAN első dialógus-partnere volt, s mint ilyen részt vesz az ASEAN PMC-n (Post Ministerial Conference), amit ASEAN+1 formátumnak is hívnak, valamint ugyancsak, mint dialógus-partner részt vesz az ARF munkájában (lásd később), amely szintén külügyminiszteri szintű.

trojka időszakában a számos szakirányú találkozó mellett, diplomatainkat már érintette a 2010 áprilisában, Madridban megrendezett EU-ASEAN külügyminiszteri találkozó, majd ezt követi a legrangosabb találkozó Európa és Ázsia között; négy év után ismét Európában, október 4-5. között Brüsszelben kerül megrendezésre az ASEM soros csúcserőkezte²¹.

Miért fontos erre a régióra figyelnie hazánknak és Európának? Az nyilvánvaló, hogy az Egyesült Államok már évtizedekkel ezelőtt felismerte Ázsia, különösen Délkelet-Ázsia általános jelentőségét. Washington igyekezett is szoros és magas szintű kapcsolatokat kiépíteni a délkelet-ázsiai régióval. Miközben a korábbi európai gyarmattartó hatalmak (nem teljesen önszántukból) feladták korábbi pozícióikat Ázsiában, az Egyesült Államok haladéktalanul saját hídfőállásainak kiépítését célozta meg, és a szervezetszerű kapcsolatrendszer kiépítésére törekedett a régióban. Ennek meg is lett az eredménye. Mára az Egyesült Államok és Kelet/Délkelet-Ázsia közötti kapcsolatrendszer magas szinten kiépült, így az konkrét eredményekben (pl. APEC tagállamok között létrejött vámcsökkentés) mutatkozik meg²². Ugyanakkor Európa (EU) és Délkelet-Ázsia közötti szervezetszerű kapcsolatrendszer fejlettsége még mindig meglehetősen kezdetleges állapotban van.²³ Az EU és az ASEAN kapcsolatai ezzel szemben hosszú múltra nyúlnak vissza: a brüsszeli Bizottság és a brüsszeli ASEAN-nagykövetek között már az 1970-es évek elején voltak kontaktusok.²⁴ Ennek tudatos fejlesztése a Lisszaboni Szerződés életbe lépése következtében megerősödött EU külpolitikájának egyik jövőbeni prioritása kell, hogy legyen. Eljött az ideje a 2001-ben elfogadott Ázsia-koncepció felülvizsgálatának, s feltehetően ezen belül is egy új, specifikusan Délkelet-Ázsiára vonatkozó stratégiára lesz szükség az Unió szintjén. Azt is érdemes megvizsgálni, hogy a magyar elnökség idején hozzá tudunk-e adni valamit ehhez.

III.2. Elnökségi időszakunk ázsiai vonatkozásai

Az ASEM 2011-es budapesti külügyminiszteri konferenciája kiváló lehetőséget teremt a magyar Ázsia-politika céljainak hangsúlyosabb megjelenítésére az EU regionális politikájában, valamint annak kommunikálására az ázsiai partnerek irányába. Előreláthatólag

²¹ http://ec.europa.eu/external_relations/asean/index_en.htm 2010.08.01.

²² 1989-ben alakult, 21 csendes-óceáni államot felölelő, főképp konzultatív szervezet. Lásd: APEC Newsletter: http://www.apec.org/apec/enewsletter/jul_vol6/onlineews.html Későbbi fejezetben részletesen bemutatom.

²³ Ezt a kapcsolatrendszert a mai napig az 1980-as EU-ASEAN együttműködési megállapodás szabályozza, ugyanakkor folynak tárgyalások az EU-ASEAN Szabadkereskedelmi Övezetről (FTA), bilaterális Partnerségi és Együttműködési Megállapodásokról (PCA). Az első ilyen PCA-t az EU és Indonézia között 2009. november 9-én kötötték meg Jakartában.

²⁴ 2007 novemberében, Szingapúrban az EU és az ASEAN állam-és kormányfői jubileumi csúcstalálkozón emlékeztek meg a két szervezet közötti hivatalos kapcsolatfelvétel 30. évfordulójáról

az EU külügyminiszterei mellett az ASEM tagállamok külügyi vezetői is idelátogatnak.²⁵ Ázsiára gondolva mostanság a legtöbb szemlélőnek Kína jut az eszébe. Kétségtelen, hogy Kína látványos fejlődése, ezzel együtt Peking globális szerepének és érdekérvényesítő képességének növekedése következtében elsősorban Kína került a fókuszba. Vitathatatlan, hogy mára Kínáé a központi szerep, ám Ázsia igenis sokkal több Kínánál. Ezt bizonyítja, hogy maga a Kínai Népköztársaság kormánya is szoros, sőt aligha túlzás azt állítani, hogy „szövetségesi” szintű kapcsolatokra törekszik a tíz országból álló ASEAN szervezetével.

Az ázsiai kontinens – különösen Kína – szerepének felértékelődése az Európai Uniót, valamint annak tagállamait is Ázsia-politikájának újragondolására készíti.²⁶ Ebből a folyamatból hazánk sem vonhatja ki magát. A közelmúltban kinevezett Catherine Ashton kül- és biztonságpolitikai főképviseelő első feladatai között szerepel az új európai külügyi szolgálat (European External Action Service- EEAS) kiépítése. Az Unió saját külképviselői, a korábbi állandó képviseletek 2010-től nagykövetségi szintre emelkedtek, és az ezekből fakadó potenciális lehetőségek kitűnő alapot teremtenek ahhoz, hogy az öreg kontinens rugalmasabbá váló diplomáciai apparátusa valóban új szervezeti keretek közé emelje kapcsolatrendszerét a világ legdinamikusabban fejlődő régiójával. Tapasztaljuk, hogy az új amerikai kormányzat már megtette első lépéseit. Barack Obama még formálódó új külpolitikai koncepciója az ún. „Enhanced Engagement Policy”²⁷ már jelzi Washington gyors és rugalmas válaszát a világban végbemenő folyamatokra. Ez a koncepció érezhetően Ázsiára helyezi a hangsúlyt. Európának ezúttal időben kell reagálnia, és nem szabad lekésnie Amerika mögött.²⁸

A 2011-es magyar elnökség időszakában megrendezésre kerülő ázsiai relációjú kormányzati és diplomáciai találkozók, kiemelten az ASEM külügyminiszteri értekezlet jó lehetőséget teremtenek a magyar Ázsia-politika aktuális újragondolására. Az EU-Japán csúcstalálkozó ugyancsak kedvező lehetőséget kínál ahhoz, hogy a korábbi Amerika-központúságából kitörni készülő új japán vezetés irányában megerősítsük Európa és Magyarország szándékát a Japánnal és az ázsiai térséggel meglévő kapcsolatok továbbfejlesztését illetően.

---

²⁵ Az EU-ASEAN párbeszéd keretében még előfordulhatnak szakminiszteri találkozók is, ám ilyesmi a külügyminiszterin kívül még ritka, s egyelőre 2011-ben nem számolunk ezzel. Talán még nem késő átgondolni, egy ilyen jellegű javaslatot sem.

²⁶ Lásd Yeo Lay Hwee: The Inter-regional Dimensions of EU-Asia Relations: EU-ASEAN and the ASEM Process. European Studies: A Journal of European Culture, History & Politics"2007. June, Vol. 25 Issue 1,

²⁷ Key to Obama Foreign Policy Is Expanded Global Engagement: <http://www.america.gov/st/peacesec-english/2009/April/20090429143944dmslahrellek0.4691431.html> 2009.04.29.

²⁸ Az USA szerepe a délkelet-ázsiai térségben valóban fontosabb, mint az EU-é, ám az ASEM színrelépése óta már kevésbé érvényes a megállapítás, hogy a kapcsolatrendszere (már ami a szervezeti kereteket és lehetőségeket illeti) kiterjedtebb lenne az EU-énál.

III.3. Magyar érdekek az Ázsia-relációban.

Az ázsiai térség egyre növekvő jelentősége már nemcsak az Unió, de saját nemzeti érdekeink körében is egyre szélesebb körben mutatkozik. Az ázsiai régióból hazánkba érkezett befektetések összege meghaladja a hárommilliárd USD-t, melyek között számos stratégiai fontosságú beruházás (Suzuki, Samsung, Hankook, Huawei stb.) található, és a legfrissebb 2009-es adatok szerint ebből a térségből származik importunk 17,8 százaléka, valamint ide irányul exportunk majdnem 5 (pontosan 4,98) százaléka.²⁹ A globális pénzügyi válság első éves tapasztalatai alapján kiviláglik, hogy a délkelet-ázsiai régió – meglévő problémái mellett – globális összehasonlításban a legellenállóbb a válsággal szemben. Gazdasági növekedésük kisebb lendülettel ugyan de tovább tart, ám ezzel párhuzamosan globális szerepük és súlyuk a válságot követően vitathatatlanul megnövekszik. Ennek hatásait hazánk és az Unió is tapasztalni fogja, erre kötelességünk felkészülni.

Az ENSZ keretek meghatározta fejlesztési együttműködés³⁰ keretében az EU aktívan jelen van a Délkelet-ázsiai régióban. Mivel az Unió a globális fejlesztéspolitikai vállalások terén a legnagyobb donor, délkelet-ázsiai ismertségének és presztízsének növelésére kedvezőek a keretek. Mindezek a jövőben elősegíthetik külpolitikai és külgazdasági érdekeink érvényesülését az ázsiai térségben is. Politikai téren az ázsiai kapcsolatrendszerünk kiemelt fontossággal bírhat az atlanti szövetségi viszonyból fakadó kötelezettségeink és érdekeink terén, valamint a hagyományos és a nem hagyományos biztonságpolitikai kihívások (határokon átívelő terrorizmus, túlnépesedési problémák és illegális migráció, klímavédelemstb.) tárgyalásakor is. Az EU nyújtotta politikai keretek, valamint azok az intézmények melyekben az EU is szerepet vállalt (ASEM, EU–ASEAN együttműködés, ARF³¹ stb.) felhasználása hozzájárul a térség és a politikai stabilitás megőrzéséhez.³² Hazánk kapcsolatrendszerét és diplomataink szakértelmét már számos esetben is igénybe vették a régióban. Békefenntartó egységeink tartós szolgálatot teljesítettek Kambodzsában, sőt korábban Vietnámban is, Kelet-Timorban pedig jelen voltak a választási megfigyelőink. Mindez kitűnő alapot teremt ahhoz, hogy az EU tagállamaként hozzájáruljunk a két régió közötti kölcsönös bizalom erősítéséhez és fejlesztéséhez.

²⁹ Központi Statisztikai Hivatal KSH. Külkereskedelmi termékforgalom ország-csoportok szerint <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel20905.pdf> 12-13 táblázat 48-49 oldalak.

³⁰ Millennium Development Goals <http://www.un.org/millenniumgoals/>

³¹ ASEAN Regionális Fórum. A régió biztonságpolitikai fóruma, évente ülésezik, az EU teljes jogú tagként csatlakozott. Későbbi fejezetben részletesen kifejtve. Honlapjuk: www.asenregionalforum.org

³² Lásd: Manea, Maria-Gabriela Human rights and the interregional dialogue between Asia and Europe: ASEAN-EU relations and ASEM. *Pacific Review* 2008, vol.21.issue 3: 369-396 old.

III.4. A nemzetközi környezet és erőviszonyok változása

Délkelet-Ázsia szerepének tárgyalásakor megkerülhetetlen Ázsia óriása, Kína jelentőségének tárgyalása. Kína globális szerepe mára megkérdőjelezhetetlen, az ország egyre nagyobb sikerrel érvényesíti akaratát a nemzetközi fórumokon. A globális problémák kezelésében a jövőben még inkább központi szerep jut a kínai–amerikai egyeztetéseknek. A G20 csoport találkozóinak jelentősége fokozatosan tompítja majd a G8 csúcstalálkozók fontosságát, ami egyértelműen Európa érdekérvényesítő szerepének csökkenéséhez vezet. (Hiszen a G8 tagjaiból öt európai, de más nemzetközi szervezetekben is tapasztalható Európa egyre nehezebben tartható „túlreprezentáltsága”.) Európának fel kell készülnie arra, hogy a fokozódó kínai–amerikai gazdasági egymásrautaltság kétoldalú politikai és gazdasági alkuk sorozatához vezet. Ezekkel szemben az Unió egyre kevésbé képes fellépni. Az új európai külügyi szolgálat nem halogathatja tovább egy egységes Kína-politika kidolgozását és elfogadását. Szintén fel kell készülnünk a válság utáni időszakra, melynek egyik fő szereplője a megerősödött Kína lesz. Az EU-nak ezért is érdeke, hogy integrációs folyamatainak átadásával és partneri szintű kapcsolatok kialakításával hozzájáruljon a Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége, az ASEAN fejlődéséhez. Egy fejlett és integrálódott ASEAN talán képes lehet ellensúlyt képezni a KNK nyomasztó regionális dominanciájával szemben, ezzel is hozzájárulva egy multi-poláris világrend létrejöttéhez.

Az ázsiai és távol-keleti nagyhatalmak szemében hazánk súlya az EU tagsággal megnőtt. Már nem egy kis ország elszigetelt piacaként tekintenek ránk, hanem a világ legfejlettebb integrációs testületének teljes jogú tagjaként. Ez érdekérvényesítő szerepünket is növeli az ASEAN régióban, ám megfelelő előkészítést követően joggal remélhetünk gazdasági előnyöket is. Fel kell hívnunk ennek a dinamikusan fejlődő régió országainak a figyelmét arra, hogy hazánkban való megtelepedéssel a világ legnagyobb piacára jutnak be.

III.5. A Magyar elnökség idejére eső tárgyalások lehetőségei

Tekintettel arra, hogy a legtöbb felső szintű EU-Ázsia csúcstalálkozó két évente változó helyszínnel kerül megrendezésre (felváltva Ázsiában és Európában, többnyire az elnökséget adó államok fővárosában) 2011-ben hazánknak is lesznek Ázsia-relációt igénylő feladatai. Bár ennyire előre még nehéz a pontos menetrendet megadni, tekintsük át, hogy főbb vonalaiban milyen témakörökből kell készülnie a magyar diplomáciának.

- EU-Japán csúcstalálkozó.

Az eddigi gyakorlatra való tekintettel remélhetőleg Budapest ad majd otthont ennek a neves eseménynek. Történelmi jelentőségű csúcstalálkozó lesz, ezt túlzás nélkül ki lehet jelenteni. Ekkor jár majd le a 2001-áprilisában aláírt első EU-Japán Gazdasági és Kulturális Egyezmény,³³ és remélhetőleg ezen a csúcson kerül majd aláírásra egy megújított, a jövőbeni együttműködésre vonatkozó program. Ennek előkészítését időben meg kell kezdeni. A japán fél már elkezdte a „bölcsek tanácsának” összeállítását, akik 2010 folyamán felülvizsgálják a tízéves megállapodás eredményeit. Ugyanezt már Európában is el kell kezdeni, és ez a feladat a spanyol- belga-magyar trojka feladata lesz.

Japánnal viszonylag „könnyű” dolga lesz Európának. A hatalmas távolság és különbözőség ellenére a két fél között számos területen mutathatóak ki a közös értékek. Ilyenek a demokrácia szabályainak betartása, az emberi jogok tisztelete, a szabadság szeretete, a piacgazdaság működtetése. Szintén érezhető a közös nevező a fejlesztéspolitika és a nemzetközi konfliktuskezelés területén is.

Fentiek következtében Európa és Japán könnyen képes megtalálni a közös nyelvet. 2011 első felévére már minden valószínűséggel beérnek a Lisszaboni Szerződés aláírásának az eredményei, és nagyjából ugyanekkorra várható, az új japán kormány új külpolitikai stratégiájának részletes kidolgozása is. Emiatt a csúcstalálkozó idejére bőséggel lesz téma, amelyek alapos felkészültséget igényelnek. Konkrét témaköröket illetően várhatóak a deregulációs folyamat aktuális kérdéseinek felvetése, a schengeni beléptetés szabályainak hatása a japán állampolgárookra, valamint a Kína ellenei fegyverembargó ügye, melyet Japán szeretne minél hosszabban életben tartani.

Európa számára kedvező fejlemény, hogy a jelek szerint Japán kezdi elismerni az erősödő Unió nagyobb világpolitikai szerepét.

- ASEM külügyminiszteri értekezlet

Itt figyelembe kell venni, hogy az ASEM elsősorban konzultációs céllal jött létre, maga a tény, hogy folyamatos a dialógus a tagállamok között, már sikernek számít. Bár kötelező erejű határozatot nem hozhat a testület, számos területen várható egyeztetés. Ezek között kiemelendő az illegális migráció problémája, a globális terrorizmus elleni küzdelemben történő lépések egyeztetése, a tengeri útvonalak biztonságának szavatolása, a járványok elleni

---

³³ Az egyezmény szövegét angolul lásd: <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2001/4/0404.html>

összehangolt fellépés szükségessége, élelmiszer-biztonságra vonatkozó rendszabályok egységesítése, a határokon átnyúló drogkereskedelem elleni harc összehangolása, sőt akár környezet- és klímavédelmi egyezmények előkészítése.

Magyar kezdeményezés lehetne esetleg a Mianmari helyzet elmozdítása a holtpontról,³⁴ mivel Washington már láthatóan megkezdte ilyen jellegű kezdeményezéseit a burmai kormány irányába. Az EU érdeke, hogy ne maradjon le ebben a nyitásban, ráadásul ez a téma már évek óta „mérgezi” az ASEM amúgy konstruktív légkörét.

IV. Integrációs kísérletek az ázsiai-csendes-óceáni régióban. Délkelet-Ázsia létrehoz egy integrációs szervezetet.

IV.1. Rövid történelem: függetlenné válás és szövetségalapítási próbálkozások

Délkelet-Ázsiában a függetlenedési folyamat első hullámának lezajlása az ötvenes évek közepére történt meg, egyúttal addigra már kezdtek kirajzolódni a térség főbb erőviszonyai is. A bipoláris világrend akkori „szabályainak” megfelelően mindkét nagyhatalom igyekezett szövetségeseket szerezni magának. Ennek megfelelően a régióban alakított első szövetség katonai alapú volt, ráadásul erősen képviseltették benne magukat az Ázsián kívüli „nyugati” hatalmak is. (Ausztrália és Új-Zéland.) Ennek igen egyszerű oka volt: az USA (ellentétben Európával) itt Ázsiában hallani sem akart arról, hogy egy tőle független, az ő befolyását nélkülöző tekintélyes szervezet jöjjön létre. Amíg Washington eleinte még támogatta az Európai Közös Piac fejlődését, Ázsiában minden eszközzel igyekezett megakadályozni egy ilyen pre-integrációs testület létrejöttét. Erre hamar rájöttek Délkelet-Ázsiában is, és bár voltak (és vannak is) önálló szervezetalapítási kísérleteik, ám érdemben még nem volt lehetőségük az USA szándékai ellen tenni.

IV.2. Az ASEAN megalapításának motivációi.

A hidegháború első fázisában nagyon intenzív tömbalakítási láz volt tapasztalható a világ minden részén, így Délkelet-Ázsiában is. Azonban mindegyikkel súlyos probléma adódott: kivétel nélkül mindegyik kezdeményezés egy külső nagyhatalomtól származott. Ez így nem volt vonzó egyik délkelet-ázsiai államnak sem. 1967-ben még nyilvánvaló volt, hogy az

---

³⁴ Ez kétségtelenül nagyon komplikált témakör, mivel az EU-nak elismerten korlátozottak a lehetőségei a mianmari helyzet befolyásolására, ráadásul a tagállamok megközelítése sem egységes)

európai példa nem szolgálhat alapul. Különösen nem olyan államoknak, amelyek épphogy felszabadultak az európai gyarmatosítók uralma alól. A délkelet-ázsiai államok szolidaritásának egyik alapját viszont kétségtelenül az expanzív szovjet/kínai fenyegetés teremtette meg. Amikor 1967. augusztus 5-én öt délkelet-ázsiai állam külügyminiszterei találkoztak Bangkokban, a külvilág számára ez eleinte mindössze egy formális, rutinjellegű összejövetelnek tűnt, mely nem sokban különbözik a többi hasonló multilaterális értekezlettől. Az öt résztvevő – a házigazda Thaiföld mellett Indonézia, Fülöp-szigetek, Malajzia, Szingapúr – külügyi tárcáinak vezetői azonban tudatában voltak annak, hogy ezúttal konkrét választ kell adniuk a kor égető kihívásaira. Egymás közötti konfliktusait azonnal le kellett zárniuk, mivel azok fegyveres eskalációja rövidtávon kormányuk, sőt nemzetük végét is jelenthette volna. Kínában tombolt a kulturális forradalom, és Mao Ce-tung nyíltan meghirdette a forradalom exportját, amelyet a környező (tekintélyes kínai etnikummal rendelkező) országokon gondolt kezdeni.³⁵ A vietnami háború is javában dült, de a szakértő szemek számára addigra már kezdett kirajzolódni, hogy Amerika segítsége is kevés lesz ahhoz, hogy megakadályozzák a kommunista északi országrész győzelmét. Hasonló rémkép fenyegetett Ázsia északi részén is, a Koreai-félszigeten, ahol Kim Ir Szen, az Észak-Korea teljhatalmú vezetője is félreérthetetlenül készült a déli országrész elleni ütközetre.³⁶ Az indokínai országok jelentős hányadában annak idején baloldali eszmékkel rokonszenvező, a Szovjetunióval, sőt a maói Kína felé „kacsingató” kormányok voltak hatalmon.³⁷ Ilyen viszonyok között kellett az öt délkelet-ázsiai ország vezetőjének eldönteni, hogy milyen irányban mennek tovább. Fegyveres konfliktus esetén minden bizonnyal Vietnam sorsára jutnak. Másik véglet, hogy szoros csatlósai lesznek az Egyesült Államoknak, mint pl. Dél-Korea vagy Japán. Egyik megoldás sem nyerte meg az érintett délkelet-ázsiai országok vezetőinek tetszését. Maradt tehát az egyetlen kiút, azaz első lépésként félreteszik egymás

³⁵ Ezzel kapcsolatban még azt sem szabad elfeledni, hogy Kína 1967. június 17-én hajtotta végre első hidrogénbomba robbantását. Ráadásul mindezt alig két és fél évvel az első atombombája kipróbálása után (1964. október 16). Ilyen rövid idő alatt senkinek sem sikerült ezt a két fázist megtenni. A környező délkelet-ázsiai államok döbbenet (és mint azóta beismerték nagyfokú félelemmel) figyelték a KNK katonai erejének mértéktelen expanzióját.

³⁶ Kim Ir Szen akkortájt többször is kijelentette, hogy a hatvanadik születésnapját (1972.07.08) már Szöulban fogja megünnepelni. Ez gyakorlatilag felért egy „nyílt paranccsal” a KNDK hadserege számára.

³⁷ . Észak-Vietnamban egyértelműen szovjet-barát kormány működött. Dél-Vietnamban az USA-barát Thieu-rezim volt hatalmon, Laoszban és Kambodzsában ugyan monarchia volt, de tekintettel Mao bőkezű adakozásaira, valamint a kínai etnikum nyomására egyre jobban nyitottak a KNK felé. Ráadásul Kína, a SZU és a keleti blokk támogatta Észak-Vietnamot, továbbá annak befolyása a kambodzsai és laoszi baloldali erőket, amely jogosan kelthetett félelmeket. Megemlítendő a kínai befolyás alatt álló Indonéz Kommunista Párt (amely ráadásul főképp a kínai etnikum tagjaira támaszkodott) és a nekik tulajdonított 1965-ös indonéz puccs-kísérlet, aminek következtében a délkelet-ázsiai kormányoknak alapvetően felül kellett vizsgálniuk biztonságpolitikai koncepciójukat,

közötti nézeteltéréseiket és saját biztonságpolitikai érdekeik garantálására egy szövetséget alapítanak egymás között, majd a világpolitika térségüket érintő eseményeire a jövőben közösen próbálnak meg reagálni.

Történelmi léptékkal is jelentős esemény volt ez. Az akkor még fejlődő („harmadik”) világhoz tartozó, ám gazdasági dinamikájuk lehetőségeivel tisztában levő délkelet-ázsiai államférfiak felismerték, hogy meg kell „fosztaniuk” a (tekintélyes számú) kommunista szimpatizánst a forradalmak társadalmi és gazdasági előfeltételeitől, a szegénységtől és céltalanságtól. Ezt csakis stabil és növekedő gazdaság mellett tudták elérni. Olyan fejlődés alapjait kellett teremteniük, amely a társadalom széles rétegei számára is érzékelhetővé válik. Mára világossá vált, hogy erőfeszítéseik többségét siker koronázta, és ezzel kedvező irányba indították el a régió fejlődését. Mindez olyan jószolgálati cselekedet volt, amit nem csak számukra, de más térségeknek is pozitív példaként szolgált, így méltán lehet történelmi tetteként értékelni bátorságukat és kezdeményezőképességüket.

IV.3. Valós integráció vagy csak névleges szövetség?

Az ASEAN ugyan sikeresen megalakult 1967-ben, azonban tényleges integrációs attribútumokat ekkor még nem tudott felmutatni. Európai szemmel nézve úgy tűnik, hogy ez a megalakulás utáni nyolc év egyfajta „csipkerózsika álom” időszaka volt. Mire alapozzák ezt a nézetet? Arra, hogy az ASEAN (amely akkor még csak öt³⁸ tagállamot számlált) nyolc évig semminemű olyan lépést nem tett, amely egy integráció kiépítésére, vagy legalábbis annak szándékára utalt volna. Nemcsak hogy hiányoztak a közös intézmények, de ilyesmi megalkotása még csak nem is szerepelt a napirenden. Szintén hiányzott az akarat arra, hogy az integráció alapformái közül bármelyik felé is elmozduljanak. Néhány szórványos szabadkereskedelmi megállapodás-tervezet elhangzott ugyan, de az is csak bilaterális alapon. Vámunióban pedig még csak gondolkodni sem mertek, végképp nem az egész ASEAN szövetséget illetően. Annak idején még csak közös székhelyet sem jelöltek ki. Akkor volt egyáltalán valós értéke ebben az időszakban a szervezetnek?

Ismét utalni kell arra, hogy Ázsiában vagyunk, ahol az európaiktól merőben eltérő aspektusból kell értékelnünk a történéseket.³⁹ Azért, mert európai szemmel vizsgálva nem látszik az eredmény, még nem jelenti azt, hogy ázsiai szemszögből ne tudnánk találni bizonyos pozitív

---

³⁸ Az öt alapító tagállam: Fülöp-szigetek., Indonézia, Malajzia, Szingapúr és Thaiföld.

³⁹ A tanulmány további részében, az Ázsia kifejezés alatt döntő többségében kelet-, délkelet- és északkelet-Ázsia értendő, Közép-Ázsia nem. Amennyiben szükséges, úgy külön utalást teszek rá.

fejleményeket. Ez a helyzet az ASEAN első nyolc évével is. Ne feledjük, a gyarmati sorból alig néhány éve kitört államokról van szó. Amint függetlenné váltak, keresték saját identitásukat, és nemcsak a korábbi gyarmatosítóktól akartak látványosan elhatárolódni, de többek között azt is keresték, hogy miben különböznek egymástól. És azonnal súlyos határviták is keletkeztek, hiszen jött az ismert „gyarmati örökség szindróma”. Kivétel nélkül mindegyik állam sérelmesnek találta saját határait és azt hangsúlyozták, hogy az európai gyarmattartók „bűnös” öröksége miatt kell lemondaniuk nemzetük ősi területeiről. 1967 előtt számos államközi fegyveres összecsapás történt a régióban, melyek több esetben eszkalációval, akár regionális háborúval fenyegettek. Az ASEAN megalakulását követően a fegyveres konfliktusok száma radikálisan csökkent, a korábban államilag támogatott „önkéntesek” és szabadcsapatok finanszírozása leállt, kezdett kezelhetővé válni a biztonsági helyzet. Ez volt az ASEAN első nyolc évének hatalmas sikere. Ellentétben az európai példával, ahol történelmi okokból kifolyólag (II. világháború vége utáni nagyhatalmi megszállások) elsőként a biztonságot teremtették meg, majd ezt követően kezdték meg az integrációs intézmények kiépítését, a délkelet-ázsiai színtéren ez inkább fordított szekvenciával történhetett meg. Ázsiában elutasították a nagyhatalmi alapú rendteremtést (részleges kivétel a Fülöp-szigetek⁴⁰), viszont emiatt saját maguk voltak kénytelen megoldani a biztonsági dilemma kérdéseit. Ez pedig nem ment másképp: előbb egy szövetség, és ezt követően (vagy ezzel együtt) a közös biztonság megvalósítása. Tehát mégis kijelenthető, hogy helyi, ázsiai aspektusból vizsgálva az ASEAN első nyolc éve igenis eredményes volt. Megteremtették a regionális stabilitás alapját, ami az egyik pillére lett a gazdasági növekedésnek és fejlődésnek.

IV.4. Fejlődés, bővítés és mélyülés

Lényeges elem volt, amikor 1976-ban a tagállamok végre kinyilvánították szándékukat a gazdasági együttműködés és kölcsönös kereskedelmi előnyök szükségessége és kiépítése mellett. Aláírták a „Délkelet-Ázsiai Barátsági Szerződést”⁴¹ és az „ASEAN Egyetértés Nyilatkozatot.”⁴² Egyértelmű, hogy ezzel Délkelet-Ázsia szövetségi rendszere fordulóponthoz érkezett. Egyrészt, végre egy ázsiai szövetség tartósan fennmaradt, másrészt meg is erősödött, és túllépett a színpadias státuszon. Tisztázódott, hogy ezúttal nem csak egy

---

⁴⁰ A Fülöp-szigeteket (a spanyolok elleni győzelmet követően) az Egyesült Államok már 1898 óta támaszpontként használta és protektorátusként kezelte, ám de jure függetlenséget csak 1946-ban kapott. 1986-ban egy népszavazás következményeként kellett felszámolni az állandó amerikai támaszpontokat.

⁴¹ Treaty of Amity and Cooperation in Southeast-Asia. <http://www.aseansec.org/summit/amity76.htm>

⁴² Declaration of ASEAN Concord. <http://www.aseansec.org/summit/concord.htm>

átmeneti szervezkedésről van szó, és ez a szervezet már életképes lesz. Az ASEAN helyzete stabilizálódni látszott. Ám mindezen sikerekkel együtt a vietnami hadsereg Kambodzsából történt kivonulását (1989) követően az ASEAN egy ideig egyszerűen nem tudott mit kezdeni önmagával, mintha nem lett volna további közös cél és küldetés. A siker vitathatatlan volt, az ASEAN egységes és határozott álláspontja is pillére volt a regionális konfliktus megoldásának. Addig a szervezet tevékenységét maximálisan kimerítették az égető politikai és biztonsági kérdések. Majd amikor ezek nagyrészt rendeződtek, egy ideig a szövetség nem mert vagy nem tudott továbblépni. A szövetség országainak többsége előtt akkor még nem, mint lehetőség, hanem sokkal inkább rémképként jelent meg egy szabad versenyes, közöspiaci típusú nyitás. Az iparosodást éppen megkezdett országok hallani sem akartak egy korlátozás nélküli versenyről. Az ASEAN ekkortájt rendezte „nem hivatalos” találkozóinak sorozatát. A vezetők különböző tengerparti üdülőhelyeken találkoztak, és golfozás illetve vitorlázás közben tapogatóztak a másik álláspontjáról. Így következmények nélkül lehetett nemet mondani a másik ötleteire, javaslataira. Azonban ez nem mehetett így a végtelenségig. A világ közben haladt előre, miközben az ASEAN még mindig céltalanul lebegett. Ebben a helyzetben Li Kuan Ju, Szingapúr miniszterelnöke fogalmazta meg nagyon helyesen, hogy amennyiben nem fogalmaznak meg egy olyan közös célt, amely össze tudja tartani a csoportot, akkor a szervezet bármikor széteshet, lévén a külső erők (ezzel egyértelműen a nyugati hatalmakra és a G7-re célzott - saját megjegyzés) kezdik egymás ellen kijátszani őket.⁴³ Ráadásul addigra már tisztában voltak azzal is, hogy a kelet-európai szocialista államokban éppen a fogyasztói javak hiánya vezetett a növekvő és állandósuló elégedetlenséghez, melyet az ottani szövetségek (KGST, VSZ) sem tudtak ellenőrzés alatt tartani. (Majd később fel is bomlottak.)

Bár a tagállamok igen gyanakodva fogadták a „nyugat-orientált” szingapúri vezető szavait, világossá vált, hogy fokozatosan ugyan, de gazdasági a gazdasági kooperáció kiépítése elkerülhetetlen az ASEAN fejlődése érdekében. Megkezdődtek a szabadkereskedelmi övezet kiépítésének első lépései is. A szövetség országai majd másfél évtized után fokozatosan elkezdtek egy preferenciális vámrendszer kiépítését, bár mindez az európai Közös Piacéhoz képest csigalassúsággal haladt. A gazdasági orientáció fokozatos előtérbe kerülését érzékelve Brunei 1984-ben belépett a szövetségbe. A kis szultánság csatlakozása több szempontból is fontos előrelépést jelentett. A megalakulás után 17 évvel végre megtörtént az első bővülés, amire már az alapításkor is gondoltak. A Brunei Szultánság bár apró, de gazdaságilag mégis

---

⁴³ Li Kuan Ju [2000]: *A Harmadik Világból Az Elsőbe* 20 fejezet 249-258 oldalak

nagyon jelentős ország. Szénhidrogén kincseinek köszönhetően az egyik legerősebb gazdaság volt, egy főre eső GDP-je Szingapúrét közelítette. Politikailag talán még ennél is nagyobb volt a csatlakozás jelentősége. Brunei ugyanis egy 1962-es konfrontáció hatására nemcsak a Maláj Föderációhoz való csatlakozást utasította el, de az őt annektálni szándékozó Indonéziával és Fülöp-szigetekkel is korlátozta kapcsolatait. A régiótól való ilyen eltávolodást csakis egyféleképpen volt mód ellensúlyozni: Brunei továbbra is a korábbi gyarmatosító, Nagy-Britannia védőernyője alatt maradt. Ez egy „lélektani” szégyenfoltja volt a dekolonizáció mellett lándzsát törő ASEAN-nak. Így Brunei „megtérése” saját regionális szövetségéhez azt is szimbolizálta, hogy az ASEAN-nak nincsenek hegemon törekvései, (ellentétben az előd MAPHILINDO-val⁴⁴) és tiszteletben tartja tagállamai individualitását.⁴⁵ Később, amikor a hidegháború vége (enyhe késéssel) Délkelet-Ázsiában is érezhetővé vált⁴⁶, a kilencvenes évek elején megnyílt a lehetőség az indokínai országok régóta várt befogadására is. Az ASEAN ekkor már komoly érettségről tett tanúbizonyságot, amikor a jelentkezőket nem automatikusan, hanem csakis viszonylag szigorú feltételek teljesítése után vette be a szervezetbe. Bár kétségtelen tény, hogy ezek a feltételek – tehát a Bali szerződés (vagy pl. ZOPFAN, SEANWFZ) aláírása, illetve ezeknek történő megfelelés – távolról sem voltak olyan kemény feltételek, mint amelyet a kelet-európai országoknak kellett teljesíteniük az „Acquis” adoptációjával. Ez nem is lehetett cél. Az ASEAN-t legfőképpen a belső stabilitás és a délkelet-ázsiai entitás gondolatának megteremtése érdekelte.

Alig több mint egy évtizeddel később szintén óriási jelentőségű volt, amikor 1995-ben a „fejletlenebbek közül” elsőként éppen azt az országot fogadta tagjai közé a szervezet, amely ellen annyit küzdött még alig pár évvel azelőtt. A még mindig „kommunista” vezetés alatt lévő Vietnam csatlakozása egyúttal világossá tette, hogy a főbb alapelvek betartása esetén, az ASEAN nem kívánja ideológiai viták miatt tovább halogatni a régió integrációját. (Ebben az időben már létezett az EU, működött a NAFTA, és más térségekben is alakultak a szövetségek és integrációs szervezetek). Ekkor még 1997-re (a megalakulás harminc éves évfordulójára) tervezték a „teljes” tíztagú ASEAN megvalósulását. Ez Laosz és Mianmar

---

⁴⁴ Malajzia, Fülöp-szigetek és Indonézia ötvenes években alakított szövetségi próbálkozása, amely 1967-ben komolyabb eredmény nélkül meg is szűnt.

⁴⁵ A történelmi precizitás miatt meg kell említeni, hogy Brunei még szívesen maradt volna a teljes brit fennhatóság alatt, azonban a britek 1984-ben mintegy rájuk „oktrojálták” a függetlenséget. Valahová tartozni kellett, ami a függetlenséget biztosíthatta, Ezt az ASEAN, a Brit Nemzetközösség és az ENSZ biztosíthatta. A brunei külpolitika ma is e 3 körhöz való tartozásban látja biztonságát politikai eszközökkel való garantálását.

⁴⁶ A csendes-óceáni és délkelet-ázsiai régióban 1989/1990 még nem jelentett egyértelmű enyhülést. 1989-ben a Tienanmen-téri események, a szovjet flotta vietnami jelenléte, az egy évvel későbbi Öbölháború még kétségesé tett bármilyen nagy átalakulást. Itt inkább a SZU megszűnésétől számítják a hidegháború végét.

(korábbi Burma) esetében sikerült is, azonban a kambodzsai belső rendezetlenség (Hun Sen 1998. évi puccsa Norodom Rannaridh ellen) miatt a szervezett „bekeményített”, és csak feltételeik teljesítése (valamint a Pol Pot-milíciák felszámolása után, 1999. április 30-án fogadta be Kambodzsát).⁴⁷ Ezzel, 32 évvel a megalakulás után beteljesedett a régió nagy álma, a teljes délkelet-ázsiai szövetség létrehozása.

IV.5. Miért az ASEAN és miért nem az APEC vagy más integrációs testület?

Az Ázsiát megrázó 1997/98-as pénzügyi krízis következtében hamar egyértelművé vált, hogy mind a WTO mind az APEC keretei alkalmatlanok a régió stratégiai problémáinak kezelésére. Tehát annál azért szűkebb, de a tíz tagállamnál mégis tágabb keretek között kell rálelni a megoldásra. Az APEC,⁴⁸ melyet Ausztrália (alig titkoltan Washington ösztönzésére) olyannyira „erőltetett” a hidegháború végén, legfeljebb egy konzultációs fórum lehet, de integráció sohasem. A szervezet túl nagy és túl terjedelmes ahhoz, hogy tagjai érdemi együttműködést fejthessenek ki. Az, hogy mindegyikük rendelkezik kisebb-nagyobb méretű partszakasszal és kikötővel a Csendes-óceánon, még önmagában nem képez alapot egy mélyebb és valódi integrációs testület létrehozására. A tagállamok kulturális- történelmi és főképp gazdaságpolitikai különbözősége eleve kizárja egy mélyebb integráció alkotásának halvány esélyét is. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a szervezet jelentősége egyáltalán nem elhanyagolható. Ezen keresztül az Egyesült Államok és Kelet-Ázsia közötti kapcsolatrendszer magas szinten kiépített,⁴⁹ így az konkrét eredményekben (pl. APEC tagállamok között létrejött vámcsökkentés) mutatkoznak meg. Azonban ne feledjük: az ASEAN tagállamainak vezetői mindig is gyanakvással tekintettek a „nyugati befolyással létrehozott” szervezetre. Mahathir Mohamad eleinte élesen ellenezte is országa, Malajzia csatlakozását, és ugyanerre ösztönözte az ASEAN többi államát is. A maláj miniszterelnök arra hívta fel a tagállamok figyelmét, hogy egy ilyen nagy szervezetbe való csatlakozással, marginalizálódhat saját „tisztán” délkelet-ázsiai szövetségük. Végül szingapúri közvetítéssel megszületett a kompromisszum. Ennek értelmében négy feltételt támasztott az ASEAN az APEC-el szemben:

---

⁴⁷ A kambodzsai belső konszolidáció, Hun Sen és Rannaridh megbékélése után történt, amely folyamatban az ASEAN is közvetített. Ez a momentum az ASEAN történetében azért figyelemreméltó, mert itt – Kambodzsában – fordult elő először, hogy egy tagjelölt belső ügyeivel az ASEAN-külgügyminiszterek foglalkoztak, miközben a „belügyekbe való be nem avatkozás” majdnem tabuként kezelt elve a későbbiekben – lásd 2006. évi thaiföldi puccs, Burma/Mianmar- maradéktalanul érvényesült.

⁴⁸ Az Asia Pacific Economic Cooperation, a Csendes-óceán partjain lévő 21 államot tömörítő, 1989-ben alapított szervezet. Honlap: www.apecsec.org

⁴⁹ Az APEC tagsága túlmutat a tárgyalt ázsiai régióon, ám az ASEAN illetve ASEAN+3 tagállamainak többsége (Burma, Laosz és Kambodzsában kivételével) az APEC tagjai is egyúttal.

- (1) Az APEC nem foglalkozik sem politikai, sem biztonsági kérdésekkel.
- (2) Az APEC nem fog későbbiekben kereskedelmi övezetté fejlődni.
- (3) Az APEC szervezete és tevékenysége nem nyomhatja el a régióban már meglévő kooperációs szervezeteket.
- (4) Az APEC-folyamat középpontjában az ASEAN szervezete kell, hogy álljon.⁵⁰

Látható, hogy a négy feltétel közül három határozott „nem”-mel fejt ki mondanivalóját. Lám, ezúttal a délkelet-ázsiai államok támasztottak feltételeket ahhoz, hogy belépjenek egy nyugatiak által preferált szervezetbe. Végül azzal a praktikus kompromisszummal oldották fel a feszültséget, hogy az ASEAN és az APEC nem „kizárásos” alapon, hanem „koncentrikus körök elve” alapján működik majd együtt, illetve egymás mellett.

Ezt követően más regionális szerveződések vizsgálva, hasonlóképpen koncepcionálisan is felmerül a kérdés, mit jelent a „Kelet-Ázsiai Közösség” (hivatalosan: East Asian Summit) kifejezés? Hiszen Ausztrália és Új-Zéland semmi esetre sem ázsiai. És még ha India az is, akkor egyáltalán nem „kelet-ázsiai”. Intézményileg is ingatag talajon áll az EAS⁵¹. Hiszen az ASEAN+3 mindenféleképpen magát tekinti a regionális integráció vezérfonalának. Ausztrália és Új-Zéland viszont inkább az USA részvétellel zajló APEC folyamatot részesíti előnyben. Részvételi kritérium ügyében sem jutott egységre az EAS. Egyes államok itt a 16-os létszámnál meghúznák a határt, mások szerint akár az USA, Kanada, sőt akár Oroszország is tag lehetne.⁵²

Maga az ASEAN is tisztában van azzal, hogy ez a formáció már túlmegy a jelenkor realitásain. Li Kuan Ju, Szingapúr legendás vezetője úgy fogalmazott, hogy „India olyan az ASEAN számára, mint Törökország az EU számára”.⁵³ Látható tehát, hogy a Kelet Ázsiai Közösség sokkal inkább egy mesterséges, főképp a nagypolitikai érdekek által ösztönzött és részben ideológiai síkon megalkotott szövetség, semmint a regionális érdekek vagy kulturális közösség diktálta szervezet. Emiatt ma még értelmezni is nehéz ezt a formációt, azonban az biztosra vehető, hogy az ASEAN illetve ASEAN+3 tömörülésnek nem lehet sem alternatívája, sem konkurenciája, s annak az esélye is minimális, hogy ilyen irányú bővítés

⁵⁰ Ez a gyakran hangoztatott „ASEAN in the driving’s seat” elvre vonatkozik, melyhez minden délkelet-ázsiai állam ragaszkodik is, különösen más intézmények esetén.

⁵¹ 2005 decemberében alapított szervezet, részletesebben lásd a VIII.3. fejezetben.

⁵² Mohamed Jawhar Hassan „State of East Asian Community Concept and ASEAN Integration” előadása 2004 szeptemberében a „Consolidating ASEAN” konferencián, Tokióban. Az USA és Oroszország 2009-ben valóban jelezte csatlakozási szándékát az EAS szervezetéhez, ami nagy valószínűséggel meg is fog történni a közeljövőben.

⁵³ Az ausztrál állami rádióknak tett nyilatkozata, 2007.március 28-án.

legyen a megoldás. Reverzív logikával ugyan, de ismét bizonyítható, hogy a délkelet-ázsiai kooperáció egyetlen lehetséges kimenetele az ASEAN+3 közösségben rejlik.

II. ábra: A teljes ASEAN+3 szövetség elhelyezkedése Ázsiában.

IV.6. Nagyhatalmi részvétellel vagy anélkül?

A valóságban az ASEAN egyes vezetői, már a bipoláris világrend megszűnése idején is érzékelték, hogy még ha meg is valósul álmuk a régió minden államát magában foglaló tíz országos teljes integrációról, akkor annak stabilitása és főképp érdekérvényesítő szerepe igen kérdéses lesz egy globális nagyhatalom támogatása nélkül. Ez a téma amúgy is egy kritikus elméleti jelentőségű kérdéskör, bármilyen integráció létrehozásakor és fenntartásakor. Mahathir Mohamad maláj miniszterelnök már 1990 decemberében rámutatott erre, gyakorlatilag megjövendölve, hogy a tisztán délkelet-ázsiai ASEAN nem lesz sokáig tartható, és feltétlen szükséges lesz valamiféle még további bővítésre, amely során a szervezetbe már egy nagyhatalom is elkerülhetetlenül bekerül. Ez volt az EAEG⁵⁴ koncepció megalkotása, amely már akkor felvetette, hogyha az ASEAN tartani akarja a távolságot az Egyesült Államoktól, akkor kénytelen lesz szorosabb szálakkal kapcsolódni Kína, Japán és Dél-Korea felé. Tehát már akkor is konkrét formában felmerült, hogy ha a nyugati érdekszférától való

⁵⁴ East Asian Economic Group. Lásd: Foreign Press Center Japan, First East Asia Summit http://www.fpcj.jp/e/mres/japanbrief/jb_594.html 2009-10-04

függetlenség megtartásának az ára egyfajta sajátos etnikai alapon végbemenő bővítés, akkor azt meg kell valósítani. Kína képviselőjét már 1992-től megfigyelőként meghívták a főbb ASEAN találkozókra. Ugyancsak megkezdődtek a kelet-ázsiai „nagyok”, Japán és Dél-Korea küldöttségeinek a gyakori látogatásai az ASEAN rendezvényeken. Alig néhány évvel később viszont a délkelet-ázsiai pénzügyi válság (1997) kezelése már jóval meghaladta az ASEAN erejét és lehetőségeit, és ismét újjátápi kényszer nyomása alá került a szervezet. A megoldás pedig egy nagyon szűk keretek között volt lehetséges. Bővíteni kellett olyan országgal (vagy országokkal), amelyekbe kapaszkodva a szervezet kijöhet a gödörből. Nyilvánvalóvá lett, hogy ez a szervezet sem lehet életképes nagyhatalmi támogatás, sőt részvétel nélkül.

IV.7. Az ASEAN integráció továbbfejlesztése, nyitás a régió hatalmai felé.

Bizonyos elemzők még azt is megkérdőjelezzik, hogy egyáltalán lehet-e itt *integrációról*, vagy integrációs szervezetről beszélni. Számomra erre a válasz egyértelmű: igen, lehet. A szervezet már több alkalommal is jelét adta válságkezelő és túlélőképességének. Látványos példája ennek 1997, amikor a régiót megrengető pénzügyi krízis kirobbanását követően alapjaiban kellett újragondolni a jövőképeket. Itt kell megemlíteni egy olyan dolgot, amelyet – különösen a nyugati világ – előszeretettel „elfelejt”, de legalábbis kihagy a visszaemlékezésekből. A krízisért a fő felelősséget természetesen az érintett országok kormányainak kellett vállalniuk, amelyek végtelennek és megtörhetetlennek képzelték a Kisz-tigrisek és Délkelet-Ázsia szárnyalását. Tartalékokat alig képeztek, jövőbeni fejlődésüket fenntartások nélkül alapozták a folyamatosan beáramló tőkére. Mindezek mellett azonban súlyos felelősség terheli a nagy nyugati hitelminősítő intézeteket is, amelyek dilettáns, egyhamar illúzióknak minősült prognózisai szintén tovább nehezítették a helyzetet. Mai napig nincs rá magyarázat, hogy miképpen történhetett meg, hogy még 1997 május/júniusában is a világ legjobb hitelminősítő intézetei, mint a Merryll Lynch, Standard & Poors vagy a Fitch a legjobb osztályzatokkal, „tripla A” minősítésekkel, és stabil/alacsony-kockázatú jelzőkkel illették a délkelet-ázsiai országok többségét. Egyik mértékadó hitelminősítő sem tudta előre jelezni a válságot. Mindez súlyos bizalomvesztéssel járt a nyugati intézmények irányába. Ez is felerősítette azt a szándékot, hogy a régióknak saját maguk kell megoldást keresni. Nagyon jó példaképként szolgált Japán, Kína és Dél-Korea, amely államok tradicionálisan nagy megtakarítások híve voltak, és tartalékaiknak köszönhetően lényegesen könnyebben tudták átvészelni az 1997-es pénzügyi válságot.

Ekkor, 1997-ben még csak négy évvel voltunk azt követően, hogy az ASEAN ténylegesen megkezdte a gazdasági kooperációs intézkedéseket, és általános preferenciákat valamint kedvezményeket garantáltak a belső kereskedelem egyes szegmenseiben. A válság idején természetesen felerősödtek a protekcionista hangok is, ám hamar világossá vált, hogy azok csak a recesszió meghosszabbítását jelentenék. Sajnos ezzel egyidejűleg viszont az is nyilvánvalóvá vált, hogy az eredetileg tervezett 2002-re tarthatatlan az ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet (AFTA) megalkotása, legfeljebb részeredményeket lehet elérni. A válság következtében a szervezet azonnali nyitásra kényszerült a „+3” országok, azaz Kína, Japán és Dél-Korea felé. Tehát már egy sokkal szélesebb körben kellett egyeztetni a jövőt illető elképzeléseket. Talán a sors ironiája, hogy az eredeti 1967-es nagy álom, a tíz országos ASEAN a valóságban alig létezhetett. Legfeljebb papíron. Ugyanis mire végre Kambodzsa is befogadás-képes állapotba hozta magát (1999. április 30), a szövetség már nem tudott létezni a „+3” tag nélkül. Az 1997. decemberi „nem hivatalos” Kuala Lumpúri csúcsertekezleten már tizenhárom állam vezetői voltak jelen, és ennek megfelelően intézményesítették az ASEAN+3 szervezetét. A következő év közös szervezőmunkával telt el, és jellemző módon már az összes miniszteri és szakértői szintű tárgyalás is a „+3” tagállamok teljes részvétele mellett zajlott. Az eredmény valóban átütő volt. A kínai piacnyitás és a japán válságkezelési „know-how” bevetése, valamint a Mijazawa japán miniszterelnök által meghirdetett⁵⁵ harmincmilliárd USD (!) összegű stabilizációs kölcsönök és segélyek, gyakorlatilag azonnal éreztették hatásukat. 1998-ra a pénzügyi válság lecsillapodott, a kilábalás jelei érezhetőek voltak. Nem kis fegyvertény volt ez. Kelet-Ázsia végül is a saját forrásaiból, „ázsiai-úton” vált képessé a válságkezelésre.⁵⁶ Ezek után már természetesnek mondható, hogy az 1998. decemberi hatodik hivatalos ASEAN csúcsertekezlet Hanoiban⁵⁷ hivatalos formába öntötte az ASEAN+3 együttműködés formáit. Bár némi vita után abban maradtak, hogy nem adnak új nevet a szövetségnek, hanem a „+3” jelölést alkalmazzák, a szervezet innentől minden döntésében kooperálni kényszerül éppen azokkal, akiktől való félelme (Kínai Népköztársaság, Japán) az egyik fő motiváció volt a létrejöttükben.

---

⁵⁵ Asami Tadahiro: *Chiang Mai Initiative as the Foundation For Financial Stability in East Asia*. (2005) <http://www.aseansec.org/17905.pdf> 2010.06.01.

⁵⁶ Mindehhez még az is hozzájárult, hogy az IMF igen dilettáns módon, a három évvel korábbi mexikói válság rendezési tapasztalatait felhasználva akarta stabilizációra bírni a délkelet-ázsiai régiót. Ezzel csak még nagyobb káosz keletkezett. Joseph Stiglitz egy cikkben foglalta össze erre vonatkozó tapasztalatait: *The Insider: What I Learned at the World Economic Crisis*. : <http://www.globalexchange.org/campaigns/wbimf/stiglitz041700.html> 2010.05.28.

⁵⁷ Olvasható angol nyelvű eredetiben: http://www.fpci.jp/e/mres/japanbrief/jb_594.html 2010.05.04.

Az ASEAN-10⁵⁸ ill. az ASEAN+3 országok között mára vitathatatlanul kialakult egy olyan kooperáció, amely számos ponton eléri az integráció kritériumait. Ez csak részben törvényileg megalkotott együttműködést jelent. A tizenhárom ország között az elmúlt négy évtized alatt olyan szintű természetes cserekapcsolati rendszer és interdependencia alakult ki, a társadalmi-gazdasági- kulturális és politikai élet minden területén, ami egyrészt magával vonzza egy mélyebb kooperációs struktúra kialakítását, másrészt igényt támasztott aziránt, hogy ezt a kooperációt még tovább szabályozzák és mélyítsék. Hazánk EU-ba vezető útját felidézve olykor talán jobban megérthetővé válik, mekkora munka és milyen nehéz út áll még az ASEAN+3 integrációja előtt, amíg az legalábbis megközelíti az európaiak által mára megalkotott integrációt. 1999-ben a manilai állam és kormányfői csúcsertekezleten hivatalosan is megfogalmazták és deklarálták, hogy az ASEAN+3 távlati célkitűzése az egységes piac megalkotása, valamint egy közös valuta bevezetése. Ilyen ambiciózus tervet pedig, az EU-t kivéve eddig még senki sem vállalt fel nyíltan. Lehetséges-e ennek megvalósítása, vagy mindössze egy vízióról van szó?

A szabadkereskedelmi övezet nagyrészt már megvalósult, és 2010 és 2020 között akár az összes termékcsoportra is kiterjedhet. Addigra el kell dönteni: megáll-e ezen a ponton a szervezet, vagy továbblépnek. Egy szabadkereskedelmi övezetben csak a gazdasági kérdésekben kell kooperálni és kompromisszumokat kötni. Azonban egy magasabb rendű közösség létrehozása, mint pl. a közös-piac vagy akár egy unió, már sokkal nagyobb áldozatokkal is jár. Itt már a gazdasági önállóság részleges „elvesztésén” túl fel kell adni a politikai és társadalmi szuverenitás egyes elemeit is.

IV.8. Integrációépítési szempontok – kulturális és etnikai tényezők.

Megkerülhetetlen kérdés, hogy milyen szerepe volt – ha egyáltalán - az ASEAN fejlődésében az EU sikerének, tehát a „féltekenységi faktornak”. Minden valószínűség szerint jelentős. Több ASEAN+3 konferencián is tapasztalható, hogy maguk az érintett államok képviselői rendszeresen hozzák fel példaként az Európai Uniót. Mindezt olyan gyakran tették, hogy rögtön színvallásra is kényszerültek: akkor most mintának tekintik-e az EU-t, és másolni akarják-e annak szerkezetét? Ezen végül is nincs mit csodálkozni. Ázsiában és a világ többi részén is gyakorlatilag az összes 1945 utáni regionális integrációs kísérlet megakadt, kivéve Európát, amely képes volt továbbfejleszteni önmagát. Hovatovább az ASEAN gyűléseken

---

⁵⁸ A tíz teljes jogú tagállam: Brunei, Fülöp-szigetek, Indonézia, Kambodzsa, Laosz, Malajzia, Mianmar, Szingapúr, Thaiföld, Vietnam.

már olyan érzékennyé vált az EU-példa rendszeres emlegetése, hogy mértékadó politikusok vádolták meg egymást „EU- megszállottsággal”. Bár ez nyilvánvaló túlzás, amely csak a megszokott módon igyekszik sarokba szorítani egy politikai riválist, azért ez a hozzáállás mégis igen messzire mutat. Figyelembe kell venni az ázsiai mentalitás sajátosságait is. Itt nem lehet nyíltan felvállalni, hogy Európát példaképként lehet tekinteni. Amennyiben Délkelet-Ázsiában ilyen jellegű kijelentés hangozna el egy politikus részéről, az karrierje végét jelentené.

Ellentétben Latin-Amerikával, ahol vezető politikusok, pl. maga Lula De Silva elnök a legnagyobb nyilvánosság előtt jelentheti ki az UNASUR csúcstalálkozóján, hogy az Európai Unió integrációját példaképnek kell tekinteni, Délkelet-Ázsiában az állami és kormányzati vezetők semmilyen körülmények között sem engedhetnének meg maguknak egy ilyen kijelentést. Ott azt hangsúlyozzák, hogy az „európai értékek” Európába valók, Ázsiában pedig „ázsiai értékek” a relevánsak, nem pedig a nyugati normák utánzása.

Többek között a fentieknek volt betudható, hogy a kelet-ázsiai térség és az ASEAN vezetői igencsak vegyes érzelmekkel reagáltak a kelet-európai rendszerváltozásokra. A folyamatokat eleinte egyáltalán nem pozitív változásnak értékelték, hanem sokkal inkább a zűrzavar és anarchia felé való elmozdulásnak. A tekintélyelvű, sokszor maguk is diktatórikus berendezkedésű államok számára a demokratizálódási procedúra semmilyen vonzó alternatívát nem jelentett, éppen ellenkezőleg. Ezt a nézetüket csak alátámasztotta az ezzel együtt járó nagyszabású szecessziós folyamat, melynek keretében korábbi stabilnak gondolt államok darabokra szakadtak szét. Ilyesmi megtörténte kelet-ázsiai rémálom. Álláspontjuk részleges megváltozása, és a kelet-európai demokratizálódási hullám kedvező hatásainak felismerése, csak néhány évvel ezelőtt kezdődött meg.

Elszakadva a szubjektív politikusi megnyilatkozásoktól, reálisan ki más is lehetne a minta egy kelet-ázsiai integráció számára, mint Európa. És miért éppen Európa? Azért, mert itt sikerült először egy közös alapokon nyugvó, ám mégis individuális kultúrákból, rendszerekből, és nemzetekből álló közegben viszonylag rövid idő (egy-két generáció) alatt valós uniót létrehozni. Hangsúlyoznám, hogy „csakis” uniót, és nem pedig egy „Európai Egyesült Államokat”. Ez utóbbi legalább annyira irreális, mint amennyire idegen is lenne az ASEAN+3 közösség számára. Emiatt sem jöhet szóba példaként az USA. Ezért – ha már működő precedenst kell keresni - mégiscsak vonzóbb Kelet-Ázsiában az európaiak példája.

Számos – főképp európai - elemző felveti, hogy az ASEAN+3 azért sem tud valós integrációt alkotni, mert a tagállamok nagy része között nincs szárazföldi határ, valamint hiányoznak a jól kiépített közlekedési folyosók is. Való igaz, hogy infrastrukturálisan még viszonylag alacsony szinten áll az ASEAN+3 közlekedési útvonalainak szintje, ám ez nem lehet akadály. A világ egyik legnagyobb kereskedelmi-tengeri flottájával rendelkeznek, kikötőiket rohamosan fejlesztik és a hajózási feltételek biztosításában élen járnak. Amit az ASEAN+3 elveszít a szárazföldi kapcsolatok hiányán, visszakapja a magasan fejlett tengerészeti lehetőségek kihasználásával.

IV.9. A szervezeti keretek megalkotása

Az ASEAN saját belső működési mechanizmusa eleinte igen kidolgozatlan volt, csak a nyolcvanas években kezdődött meg egy multilaterális szövetséghez méltó szervezeti konstrukció kidolgozása. A folyamat eleinte nagyon lassú, inkább csak demonstratív volt, mint például egy közös székhely és székház felavatása Jakartában.⁵⁹ A nyolcvanas években alig történt más említésre méltó esemény, ám a kilencvenes években felgyorsultak a folyamatok, a bővítésekkel egyidejűleg a szervezet mélyítése és állandó szervezeteinek létrehozása is új erőre kapott. Az új évezred kihívásai pedig hamar nyilvánvalóvá tették, hogy az ASEAN megérett arra, hogy a kor szellemének és az integrációs testületek kívánalmainak megfelelően új alapokra helyezze együttműködési kereteit. Ennek egyik látványos jele volt a 2003-as, Bali szigetén rendezett hatodik ASEAN illetve ASEAN+3 csúcstalálkozó.⁶⁰ A szervezet addigra megérett arra, hogy egységének, jövőbeni fejlődésének (tehát integrációjának) alapjait deklarálja. Az ún. II. Bali Konkordátumban⁶¹ (hasonlatosan az EU-hoz) „három pillért” határoztak meg, mint az ASEAN közösség alapjait. Ezek a következők:

- Biztonsági (biztonságpolitikai) kooperáció
- Gazdasági együttműködés
- Társadalmi-kulturális közösség

Amint látható, a három pillér kihangsúlyozza a régió közös gyökereit, csakúgy, mint kollektív érdekeit és kihívásait. Az is észrevehető, hogy a pillérek a „+3” csoport számára is megállják a helyüket.

---

⁵⁹ Ez 1981-ben történt, érdekes egybeesés, hogy éppen május 9-én történt az ASEAN-székház ünnepélyes felavatása.

⁶⁰ <http://www.aseansec.org/15258.htm> 2009.12.04

⁶¹ <http://www.aseansec.org/15159.htm> 2009.12.04

A fentebb említett „három pillér” közül külön ki kell emelni az utolsót, azaz a társadalmi kulturális közösség pillérét. Miért olyan fontos ez Délkelet-Ázsiában? Miért szükséges ezt így külön kihangsúlyozni, amíg Európa számára ez oly természetes és magától értetődő, hogy nem fontos látványosan felhívni rá a figyelmet? Azért, mert ellentétben Európával, az ázsiai államok nagy része alig ismeri a másik kultúráját, a másik történelmét. Még a viszonylag közös történelmi utat bejáró Délkelet-Ázsia sem rendelkezik önálló kulturális identitással. Európa ilyen értelemben is utánozhatatlan. Hiszen Európa már a görög-római civilizáció idejétől számítva közös kultúrára épít. Ehhez fogható közös kulturális eredet nincs Délkelet-Ázsiában. Az indiai civilizáció hatásai, majd később a konfucianizmus tanai ugyan áterjedtek több ázsiai nemzetre is, de annak méretei és arányai meg sem közelítik az Európában végbement interakciók hatásait. Európa történelme már a Római Birodalom, majd később Nagy Károly (Charlemagne) óta közös gyökerekből eredt. Az intézményesített formák (Szentszék, zsinatok, katonai szövetségek stb.) szervesen az elmúlt egy/két-ezer év történelmének része volt. Ehhez fogható közös történelmi vagy kulturális múlt nincs jelen Délkelet-Ázsiában.

Mindezek hatásai az öreg kontinensen még a gyakran vérzivataros időszakok ellenére is megmaradtak. Európa kultúrája a valóságban már évszázadok óta az integráció felé mutatott! Rousseau, Balzac ugyanúgy ismert volt a germán kultúrában, mint Dürer vagy Goethe a francia kultúra számára. De említhetnénk más kultúrák kölcsönhatásait is. Szláv, latin, görög vagy angolszász eredet ellenére az európai közös kultúra alapjai már évszázadok óta stabilan rögződtek. Függetlenül attól, hogy Európa mely részén élt vagy él valaki, ismerte és ismeri Szókratész, Homérosz, Goya, El Greco, Velázquez, Boccaccio, Charles Dickens, Michelangelo, Kopernikusz vagy akár Chopin, Mozart és Beethoven műveit és tevékenységét, és a sort még hosszasan folytathatnánk. Délkelet-Ázsiában az esetek többségében a szomszédos országok lakossága a legcsekélyebb ismerettel sem rendelkezik arról, hogy a másik nemzetnek ki a legismertebb irodalmára, zeneszerzője, vagy akár történelmi hőse.

Arisztoteléstől származik az idézet, mely szerint: *„A görögöknek megvan az a szerencsájük, hogy egyszerre ázsiaiak és európaiak. Az ázsiaiak művelt emberek, de hajlanak a despotizmusra, az európaiak ezzel szemben kulturálatlanok, de szeretik a szabadságot.”*⁶² És valóban: az európaiak közös történetei a kivívott és elvesztett szabadságról szólnak. Az ázsiaiak történetei sokkal inkább a közösség iránti odaadásról.

---

62 Arisztotelész: idézet HELLER ÁGNES: *Európai identitás, modernitás és történelmi emlékezet* c. művéből. Lettre, 1997. ősz, 26. szám <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre26/heller.htm> 2009.10.29.

Megállapítható, hogy a - számos háború és konfliktus ellenére - Európában mégis jól „megágyaztak” az integrációnak. Ázsiában, ill. az ASEAN országok csoportjában ilyesmi nem zajlott le, a történelmi „elő-integrációs” szakasz gyakorlatilag kimaradt. A tagállamok polgárai még mindig elenyészően kevés információval rendelkeznek szomszédjaikat foglalkoztató kérdésekről.⁶³ Ennek hiányát lehet-e vajon néhány év vagy akár évtized alatt pótolni? Ezért fontos az ASEAN integráció számára a harmadik pillér, mely igyekszik megismertetni a résztvevő nemzetek kultúráját és történelmét a többi tagállam lakosságával.

Az ázsiai kultúra egész más mentalitáson alapszik, mint az európai. Az két fő tényezőre oszlik: az egyik a kínai tanultság, a másik a hindu bölcsélet.⁶⁴ Ahogy az idézett műben a szerző összefoglalja: „... Az ázsiai művészetben nem az ornamentális és a technikai tökély a lényeges, hanem a keleti világ benne kifejezést nyert nagy ideáljai, amelyeket Európa (még) alig ismer. Nem a virágzó szilvafák, hanem a sárkány magasztos fogalma, nem a madarak és virágok, hanem a halottak kultusza, nem az oly tökéletes realizmus, hanem az emberi szellem legnagyobb és legnagyszerűbb témájának, a mások és nem a saját én üdvéért buddhaiságra vágyakozás témájának nagyszerű kifejtése az ázsiai szellem és művészet lényege...”

Az „európai kapcsolatot” illetően viszont mégis megemlíteném, hogy az ún. „első generációs ázsiai vezetőgárda” döntő többsége, még külföldi (többnyire európai) intézményekben szerezte meg felsőfokú végzettségét. Pl. Szuharto a holland katonai akadémián, Li Kuan-Yew az angol Raffles-College után Cambridge-ben, Pak dél-koreai elnök a tokiói katonai akadémián, de pl. Csou En-laj is Párizsban folytatott felsőfokú tanulmányokat, (igaz rövid ideig, de utána még Európában maradt) valamint a kínai reformok atyjaként számon tartott Teng Hsziao-ping is öt meghatározó évet (16 éves korától 21-ig) élt Franciaországban. Mindezek miatt is Kelet Ázsia politikai és gazdasági elitje sosem riadt vissza attól, hogy egy jól bevált receptből időnként mintákat vegyen – ám a hagyományoknak megfelelően „ázsiai módon” - természetesen csak annyit, amennyi számukra megfelel.

Amennyiben az Európával történő összehasonlításról van szó, egy nehéz ám szükséges témakör a nacionalizmus kérdése. Itt is hatalmas különbséget tapasztalunk. Az EU esetében

---

63 Hogy ez mennyire így van, jól mutatja Georg Boon Yeo Szingapúr külügyminiszterének egy 2005-ben, a szingapúri EU-delegáció rendezvényén tett nyilatkozata, melyben az éppen zajló Eurovíziós Dalfesztivált említette, mint kitűnő lehetőséget az Európai kultúrák interakciójára. Az amúgy Cambridge-ben diplomázott miniszter egyúttal sajnálkozott, hogy ők Kelet-Ázsiában még nem tudnak ehhez hasonló, széles tömegeket megmozgató regionális kulturális rendezvényt megszervezni. Mindez jól mutatja, hogy az ASEAN egyes vezetői mennyire tisztában vannak a kulturális összetartozás erősítésének szükségességével.

64 Kakuzo Okakura : *Die Ideale des Ostens. (A Kelet ideálja)* Insel-Verlag Leipzig [1923]

nyilvánvaló cél volt a tagállamokban meglévő nacionalizmus szerepének csökkentése. Az ASEAN valamint a kelet-ázsiai nemzetek esetében ez éppen fordított: a szövetségnek kifejezett célja egyfajta regionális nacionalizmus erősítése. A nacionalizmus itt semmiképp sem negatív fogalomként merül fel. Sőt, a nacionalizmussal gyakran párhuzamosan használják a patriotizmus kifejezést. Az évszázados gyarmati függőségből kiszabadult, majd gazdasági és nemzetbiztonsági okok miatt szinte azonnal újabb szövetségekbe kényszerült fiatal államok számára a nacionalizmus a nemzeti öntudat egyik alapvető eleme, a nemzeti egység megjelenítésének természetes formája.⁶⁵ Ugyanakkor ez nem irányul a szövetség más államai ellen, és egyáltalán nem gátolja a hasonló háttérű országokkal történő integráció megalkotását. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a korábbi gyarmattartó országok elleni indulatokat igenis felkorbácsolja, viszont éppen ezzel is újabb közös értéket (és történelmi sorsukban összekötő kapcsot) találnak a régió államai. Így a délkelet-ázsiai nacionalizmus nem bomlasztó, hanem sokkal inkább, mint integrációt elősegítő erő mutatkozik.

Az európai integráció alapja – mint mindenfajta fejlett integráció – végső soron kulturális és nem gazdasági kérdés. Hiszen nincs politika, politikai kultúra nélkül.⁶⁶ A történelem esetében pedig az „európaizáció” azon csoportok történelmének elillanását segítheti, melyek ma is küzdenek a központosító államok intézkedései ellen. Az „európaizáció” érdekében tett bármilyen homogenizációs kísérlet csak e sokszínűség megsemmisítéséhez és a benne rejlő erő elpusztításához vezet. A nacionalizmus itt másként érhető tetten.

IV.10. A szervezeti felépítés modernizációja

Az ASEAN illetve az ASEAN+3 szervezeti kereteinek további fejlődése egyáltalán nem állt le, sőt az a korábban említett 2003-as Bali Konkordátum elfogadása óta még látványosan fel is gyorsult. Mint tudjuk, a lényeg a részletekben van, ezért arra nem tudok vállalkozni, hogy az összes szervezeti újítást bemutassam, megpróbálom azok közül kiemelni a legjelentősebbeket. Az egyik ilyen újítás pontosan azt a kényes témakört kívánja tisztázni, hogy miképpen lehet megkülönböztetni az ASEAN és az ASEAN+3 struktúrát. Ennek érdekében az 2010-es vietnami elnökség első félévében úgy döntöttek, hogy azonnali hatállyal még ettől az évtől kezdve már nem évi egy, hanem évi kettő csúcstalálkozót szerveznek, egyet tavasszal, majd még egyet ősszel. A két csúcs között annyi lesz a

---

⁶⁵ Erről bővebben lásd Vámos Péter: *Nemzet és azonosságtudat. Megjegyzések a kínai külpolitika értelmezéséhez* Nacionalizmus és Patriotizmus fejezet. *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában* Teleki László Alapítvány 229. old.

⁶⁶ Heller Ágnes [1999]: *Európai identitás, modernitás és történelmi emlékezet*. 1. old. Atlantisz, Budapest

különbség, hogy az első féléves csúcscrtekezlet kizárólag az ASEAN csúcstalálkozója lesz, míg a második féléves csúcstalálkozót már teljes egészében az ASEAN+3 legfelsőbb vezetőinek fórumává emelik. Ez utóbbi utolsó egy vagy két napján tartják majd meg a Kelet Ázsiai Csúcs (EAS) gyűlését is, melyre újabb stratégiai partnerek lesznek hivatalosak.⁶⁷ Természetesen mindkét találkozáson a legfelsőbb szintű vezetés fogja képviseltetni magát, melyet majd mindig az ASEAN éves elnökségét adó országban rendeznek. Ezzel a szövetség ismét jelentőset lépett előre. Átláthatóbbá válik a szervezeti felépítés és a hatáskörök leosztása, egyúttal még rendszeresebbé válnak a legfelsőbb „tanácsi szintű” csúcstalálkozók, ami kétségtelenül jó irányt jelent az ASEAN tovább evolúciójának.

Szintén 2010-ben döntöttek arról, hogy létrehozzák az ASEAN állandó képviselők bizottságát. Ezzel ismét egy jelentős (eddig feltűnően hiányzó) lépést tettek a stabil és működőképes szervezeti struktúra kialakítása felé. Hiszen ez gyakorlatilag nem más, mint amit mi az EU-ban a COREPER-ként már ismerünk és azt is jól tudjuk, mennyire szükséges ez, egy integráció működtetéséhez. Az ASEAN Committee Of Permanent Representatives (hivatalos rövidítése CPR) vitathatatlanul hasonló szerepet fog betölteni, és bár egyelőre csak csekély létszámmal hozták létre, később majd egész biztos mértékadó testületté válik. Külön kiemelendő, hogy a megalakulását követően a CPR tagjainak egyik legelső szervezeten kívüli hivatalos útja Brüsszelbe vezetett, mégpedig abból a célból, hogy tanulmányozzák a COREPER szerepét és működési mechanizmusát. További jelentős előrelépés, hogy feladva több évtizedes konok ellenállásukat, az ASEAN kormányai végre hivatalosan is hajlandónak mutatkoztak emberi jogok témakörének a megtárgyalására. 2009 októberében Thaiföldön megállapodás született arról, hogy létrehoznak egy munkacsoportot, amelyik majd kidolgozza a szövetség emberi jogokkal kapcsolatos állásfoglalását. Ez lett az ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (Comission), rövidítve AICHRC. Nem meglepő módon ennek egyik legfőbb támogatója a Fülöp-szigetek kormánya volt, lévén az ő országukból származó vendégmunkásoknak adódnak a legtöbb emberi jogi jellegű vitái. Az AICHRC felépítése, pontos feladatköre természetesen még nem végleges, az későbbi tisztázásra vár.

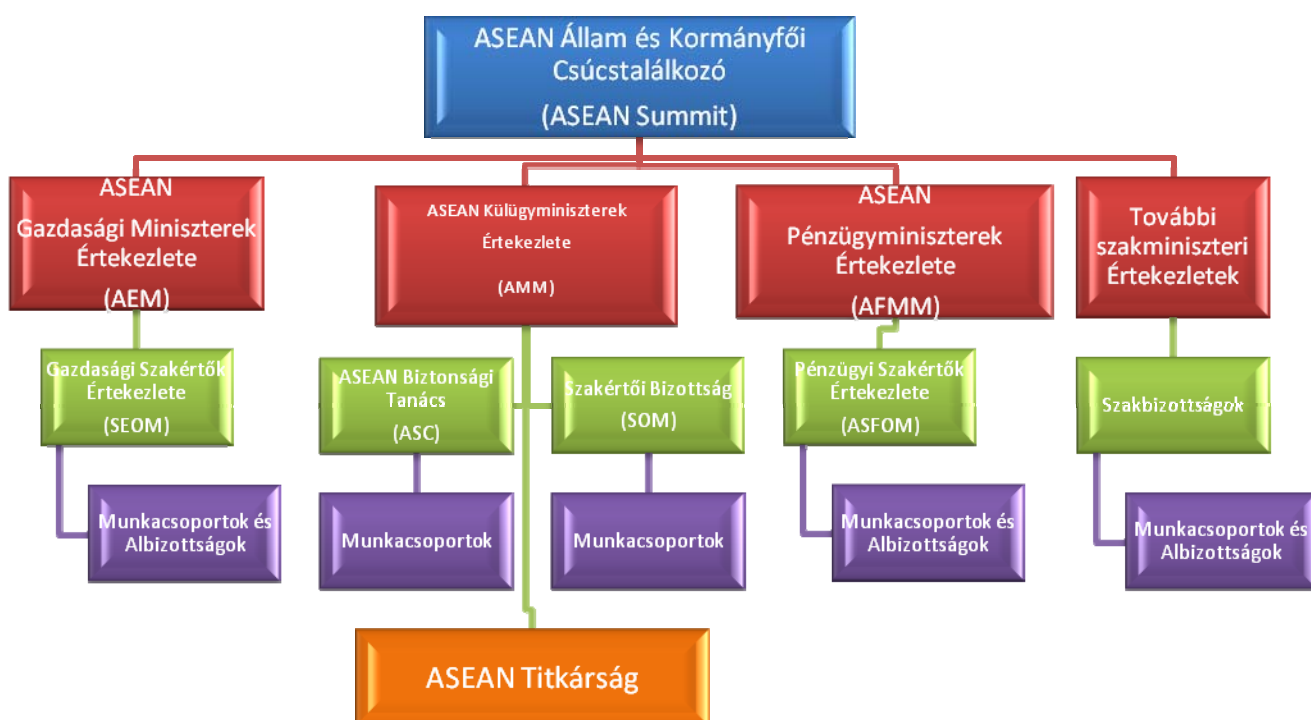
Az ASEAN szervezeti struktúrája a mai napig kialakítás alatt van, annak működési mechanizmusát a 2008-ban elfogadott ASEAN Alapító Okirat (Charter) tartalmazza.

---

⁶⁷ Az EAS-t egy későbbi fejezetben mutatom be, annak lényege, hogy még Ausztrália, Új-Zéland és India képviselői is részt vesznek a konzultáción. Többeknek feltűnt, hogy az említett három országot sem földrajzilag, sem másképp nem lehet Kelet-Ázsiához sorolni, akkor miért lett „Kelet Ázsiai Csúcs” a találkozó hivatalos elnevezése. Ezt a különös ellentmondást Georg Yeo szingapúri külügyminiszter leleményesen oldotta fel: „ne akadjunk fenn az elnevezésen, pragmatikusnak kell lennünk”.

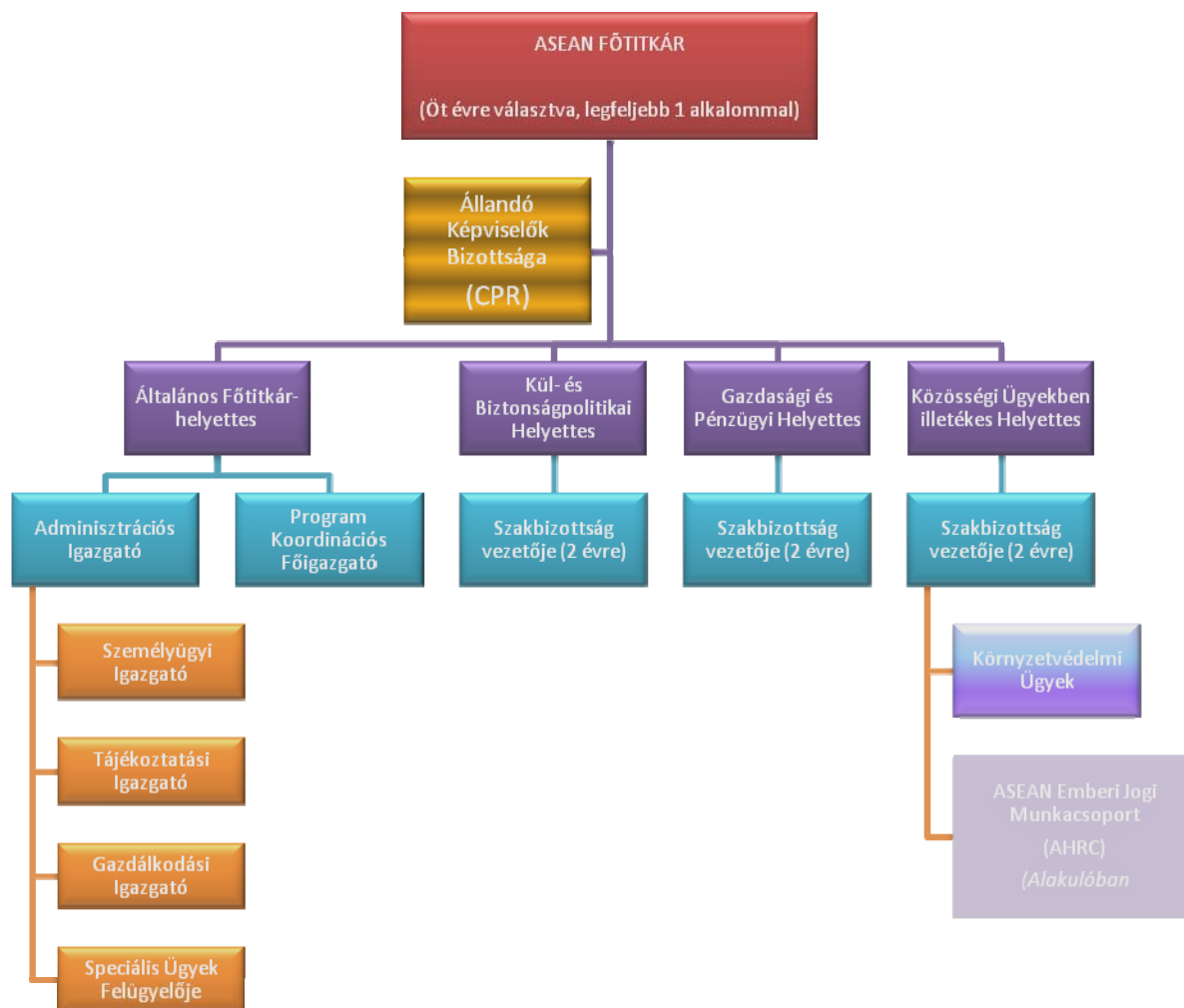
Időközben megkezdődött a szervezeti struktúra kiépítése, de ez még nem jelent végleges felállást. Az alábbiakban bemutatom a 2010. évi szervezeti felépítést, amely már nagyban tükrözi az ASEAN Charterben foglalt módosításokat.

III.a. ábra: Az ASEAN szervezeti felépítése a 2008-as alapító okirat elfogadása után

A négy főtítkár-helyettes közül kettőt „érdemei” alapján választanak ki konszenzusos megegyezés alapján, másik kettő főtítkár-helyettesi poszt a tagállamok között rotációs alapon, alfabetikus sorrendben lesz betöltve 2-2 évre. A struktúra már fejlett szervezeti keretekről ad tanulságot, de természetesen nem tekinthető véglegesnek. A tagállamok kinyilvánították készségüket, hogy a szükséges modernizálásra, vagy szerkezeti és adminisztratív átalakításokra a jövőben is készen állnak.

III.b. ábra: Az ASEAN TITKÁRSÁG Felépítése:

A fentebb ismertetett sémák 2010-ben még nem kerültek véglegesen elfogadásra, emiatt kisebb módosítások is előfordulhatnak. Viszonylag csekély létszámú stábról van (még) szó, az ASEAN jakartai székházában 2010 közepén mindössze 290-300 fő tisztviselő dolgozott. Ennek számottevő növekedésére nincs is esély a jövőben. Bár az ASEAN illetve az ASEAN+3 fejlődésével egyidejűleg nyilvánvaló és elkerülhetetlen lesz további új tisztségviselők felvétel és alkalmazása. Ugyanakkor azt majdnem teljes bizonyossággal kizárhatjuk, hogy a jakartai ASEAN központ stábjának létszáma a belátható jövőben elérné, vagy akár csak megközelítené a brüsszeli Uniós központ több tízezer fős létszámát.

V. Egy különleges kapcsolat – Kína és az ASEAN

V.1. Integrációs kísérlet egy óriás árnyékában

Kína szerepe, súlya és a világpolitikára gyakorolt befolyása számtalan tanulmánynak a tárgya. Ezek között kétségtelenül speciális helyet foglal el az ASEAN államok aspektusából vizsgálni Kína szerepét és jelentőségét. Az természetes, hogy Kína mindig is alapvető befolyással bírt a délkelet-ázsiai térségre, és azok a történelmi időszakok, amikor ez közvetlenül nem állt fenn, csak átmenetinek tekinthetők. Bonaparte Napóleon mondta 1803-ban: „Kína olyan, mint egy alvó óriás. Ha majd egyszer felkel, elképeszti az egész világot”⁶⁸. A sikeres hadvezér jóslatára majdnem kétszáz évet kellett várni, és úgy tűnik a jelenkori generációnak jutott az a szerep, hogy reagáljon a felébredt és kétségtelenül elképesztő fejlődést produkáló Kína teljesítményére. Délkelet-Ázsia már nagyon is érzi a fentebb idézett napóleoni jóslat beteljesedését. A régió államai és népei amúgy is négyezer éve élnek Kína környezetében, sőt egyesek szerint annak „árnyékában”. Különbség csak a mindenkori befolyás mélységében, illetve annak direkt/indirekt mivoltában jelentkezett.

Mint az a fentiekből is kitűnik, a délkelet-ázsiai régió történelme erősen különbözik az európaiktól. A világnak ezen a részén kevésbé létezett az egyenrangú civilizációk interkulturális kommunikációja, inkább többnyire egy Kína központú „szatellit integráció”. Ennek hatása az érintett államok történelmében és kultúrájában a mai napig fellelhető. Történelmi és fejlődési szempontból is lényeges eleme a délkelet-ázsiai régióknak a mindenkori Kína súlyos dominanciája.⁶⁹ Az európai állapotokkal ellentétben itt nem léteztek egymással egyenértékű középhatalmak, mint amilyenek voltak Európában a brit-, francia-, vagy német birodalmak. A régió hatalmi viszonyait szinte sohasem lehetett kiegyensúlyozottnak jellemezni, mivel a mongol hódítások néhány epizódját leszámítva nem volt olyan erő és hatalom, amely konkurenciát képezhetett volna a Kínai Birodalommal szemben. Ugyan a kínai befolyás nem az európai értelemben vett gyarmatosításban jelentkezett,⁷⁰ azaz a kínai hadihajók nem jelentek meg a környező államok partjainál és nem

---

⁶⁸ A pontos kifejezést a mai napig vitatják. Egyesek szerint a hadvezér a következőképp fogalmazott: „Hagyjátok aludni Kínát, mert ha felkeltitek, az egész világ beleremeg” Az eltelt kétszáz év és a fordítások áttételei miatt nehéz szó szerint visszaadni az idézetet, ám a kijelentés még a kínai forrásokban is rendszeresen visszatér. Bővebben lásd: www.chinahistoryforum.com/index.php?/topic/17589-napoleon 2010.05.29.

⁶⁹ Természetesen a kínai behatások mellett illetve azzal egyidejűleg - különösen a XV. századig – nagyon jelentős volt az indiai eredetű kultúra befolyása is Délkelet-Ázsiára.

⁷⁰ A témában lásd. Amitav Acharya és Ezra Vogel: *Containment, Engagement, or Counter-Dominance? Malaysia's response to the rise of China*. Harvard Workshop May 1997.

kényszerítették őket behódolásra.⁷¹ Azonban a kínai (Han) gazdaság már évezredek óta olyan domináns szerepet játszott a régióban, amelyet egyik nemzet sem tudott figyelmen kívül hagyni. Kína mind politikailag, mind gazdaságilag és kulturálisan igen nagyfokú hatást gyakorolt a környező ázsiai-csendes-óceáni térségre. A kínai népcsoportok képviselői több emigrációs hullámban szétszóródtak Indokinában és a környező szigetvilágban, s ekkor magukkal vitték kétségtelenül magasan fejlett iparukat, művészetüket, kultúrájukat, és gyakran a kor vitathatatlanul legfejlettebb társadalmi és közigazgatási berendezkedési felépítményét is. Külön kiemelendő még, hogy a fejlett kínai kézművesek tömeges áttelepítését Délkelet-Ázsiába a helyi uralkodók túl még az európai gyarmatosítók is ösztönözték a XIX. században, ezáltal értékesebbé téve saját gyarmataik munkaerőpiacát.⁷² Ennek következtében az államok szinte mindegyikében a kínai etnikum igen komoly gazdasági és politikai pozíciókhoz jutott, számarányuk a kereskedelmi, banki és művészeti életben a helyi lakosokhoz képest igen felülreprezentált lett.⁷³ Ez a helyzet az ASEAN-ban a mai napig fennáll. Az ASEAN 1967-es megalapításának egyik központi motivációja is tagadhatatlanul a növekvő kínai befolyás ellensúlyozása volt. Ezen belül is egy rendkívül komplex és nagyon kényes kérdés a külső és a „belső” kínai befolyás mértéke. Míg az előbbi tehát a külső befolyás többnyire egyértelműen mérhető, a belső, azaz egy országon belüli kínai diszpóra befolyása a gazdasági, politikai és egyéb kérdésekre, mint ahogy az adott kínai diszpóra kapcsolatának mélysége és jellege az anyaországgal, már sokkal összetettebb és politikailag is kényes kérdés.⁷⁴

V.2. Kapcsolat Kína és az ASEAN között.

Azonnal felmerül a kérdés: Miképpen élik meg a 480 milliós lakosú ASEAN közösség tagjai, hatalmas szomszédjuk felemelkedését, annak tagadhatatlan szuperhatalmi ambícióit?

---

⁷¹ Egyedüli kivétel a mai Vietnam északi része, ahol a kínai uralkodók többnyire velük szövetséges („vazallus”) vezetést akartak hatalmon tudni, és ebben segítettek is.

⁷² Nicholas Tarling: *The Cambridge History of Southeast Asia*. Volume 2. Cambridge University Press 1993. 108-110 oldalak.

⁷³ Jordán Gyula: *Az új főszereplő: Kína* Új világrend. Grotius Könyvtár, No. 001. [2007] 111. oldal

⁷⁴ Az anyaországtól távol élő kínai diaszpórát már hivatalosan is többféle csoportba sorolják. Értelmeszerűen megkülönböztetjük az ideiglenesen és a tartósan letelepedett csoportokat. Az ideiglenes csoport főképp azon üzletemberekből és vendégmunkásokból áll, akik szerződésük lejártá vagy céljuk megvalósítását követően visszatérnek az anyaországba. A letelepedettek csoportját már hivatalosan is két fő kategóriába sorolják: a „Hua-csiao” olyan csoport, amely megtartotta állampolgárságát, továbbra is a kínai kultúra követője és szoros kapcsolatot ápol az anyaországgal. Többnyire első-másodgenerációs kitelepülők. A „Hua-ren” csoport már valamennyire alkalmazkodott a helyi szokásokhoz, őseik akár évszázadokkal korábban hagyták el Kínát. Laza kapcsolatot tartanak az anyaországgal, kultúrájuk „keveredett”. A jelenlegi kínai politika mindkét csoporttal való intenzív kapcsolattartást szorgalmazza.

Előnyös-e ez számukra vagy inkább hátrányos? Veszélyeztetve vannak-e a délkelet-ázsiai régió országai Kínától, és ha igen milyen módon?

- Fennáll-e kockázat területileg? Talán ez az egy pont, amire „megnyugtató” nemmel válaszolhatunk. Kína ugyanis már évszázadokkal ezelőtt, Tibet annexiójával befejezte a területi expanziót, és azóta katonailag nem terjeszkedett történelmileg és etnográfiailag idegen területen.⁷⁵ Csekély a valószínűsége, hogy ez megváltozzon a jövőben. Kína számára a regionális béke és stabilitás az egyik legfontosabb stratégiai cél. Politikájuk alapja a sokat hangoztatott és valóságban is alkalmazott „békés felemelkedés”.⁷⁶ Ezen belül is a jószomszédi kapcsolatok és a csendes-óceáni és dél-kínai tengeri övezet nyugalmanak garantálása Peking külpolitikájának egyik prioritása. Aligha gondolhatja bárki is komolyan, hogy Kína fegyveres erői intervenciók céljával megjelenének bárhol az ASEAN régióban. Ez már nem reális veszély.

- Fennáll-e a kockázat kulturálisan? Ez már sokkal valószínűbb. Mint arra korábban utaltam, az ASEAN országok többségében számottevő kínai etnikum él, ráadásul nagyrészüket igen tekintélyes társadalmi vagy kereskedelmi területen tevékenykedik. Mivel maguk mögött tudhatják az „anyaország” nagymérvű támogatását is, már szabadon gyakorolhatják kulturális és történelmi hagyományaikat, külön művelődési központjaik vannak, sőt az írott és elektronikus sajtóban is egyre bővülő lehetőségekkel rendelkeznek. Ennek további erősödése - pl. iskolák alapítása - nehezen akadályozható meg. Mindez előrevetíti, hogy a kínai és konfuciánus kultúra érezhetően növelni fogja jelenlétét az ASEAN régióban. Ennek hatásait még nehéz előrelátni, meglehet, hogy bizonyos tagállamokban időnként ellenérzést kelt, és a kínai kisebbséget időszakos atrocitások érhetik, amint az a közelmúltban Indonéziában és a Fülöp-szigeteken is történt.⁷⁷

---

⁷⁵ Ezzel kapcsolatban még a hivatalos kínai történetírás is kiemeli, hogy a kínai császárok többnyire jószomszédi kapcsolatokra törekedtek a környező államokkal. A kivételt jelentő Jüan dinasztia pedig mongol eredetű volt (pl. Kublaj-kán), így ők nem tekinthetők valódi kínai (han) uralkodóknak. Bár ez az álláspont tagadhatatlanul valós elemekre épül, azért az is igaz, hogy pl. a Ming dinasztia (1368-1644) katonailag ugyan nem támadta szomszédjait, azonban mégis függő helyzetbe hozta Délkelet-Ázsia nagy részét.

⁷⁶ Robert Sutter, *China's Rise in Asia: Promises and Perils* Lanham, MD: Rowman & Littlefield, [2005]

⁷⁷ A kínai kisebbségek délkelet-ázsiai jelenlétéről számos és gyakran ellentmondó híradások látnak napvilágot. Indonéziában hivatalosan 1,8millióra teszik számukat, ám más statisztikák szerint ez a szám akár a hét-milliót is elérheti. Külön problémát jelent, hogy a statisztikák – nyilván nem véletlenül – eltérően jelölik az különböző időszakokban bevándorolt kínai népességet. Annak alapján szelektálnak, hogy csak néhány évtizede, vagy akár három évszázada bevándorolt családokról van szó, így torzítyják a valós adatokat. A Fülöp-szigeteken mintegy 1,2millió kínai etnikum él. A problémákról bővebben lásd: Donald Kirk: *Anti-Chinese cracks in Philippine rice bowls* Asia Times 2008. április 03.

- Fennáll-e a kockázat politikai téren? Ez már egy sokkal bonyolultabb kérdéskör. Az ASEAN világpolitikai súlyát, igen gyakran Kínával összehasonlítva mérik. Senki nem kíván konfliktusba kerülni Pekinggel, minden józan politikai erő és hatalom igyekszik távol tartani magát attól, hogy egy ASEAN-Kína közötti nézeteltérésben állást kelljen foglalnia. Az ASEAN számára éppen az volt az egyik motivációja az „ASEAN+3” formula kialakításának. Ha már nem képesek ellene küzdeni, akkor inkább támogassák a kezdeményezést, és a jövőbeni céljaikért küzdjenek együtt. Ráadásul nagyon sok lényeges politikai kérdésben meg is egyezik az ASEAN és Kína főbb álláspontja. Itt van például a térség egyik legsúlyosabb közelmúltbeli problémája, Kelet-Timor. Az ASEAN és Kína között szinte végig egyetértés volt abban, hogy a problémák gyökere a gyarmati időkben rejlik, ezért sem támogatják a függetlenedési törekvéseket. Amikor végül is Kelet-Timor esetében ez mégis elkerülhetetlenné vált, akkor elfogadták ugyan az önállósodást, ám abban maradéktalanul egyetértettek, hogy semminemű további szeparatista és függetlenedési szándékot nem tolerálnak a régióban.⁷⁸ Hiszen maga Peking számára is a tajvani és tibeti/ujgur szeparatista mozgalmak jelentik az egyik legsúlyosabb politikai problémát. (Nem is szólva még a mongol és iszlám stb. eredetű „belpolitikai” problémákról). Tehát mindkét fél elemi érdeke, hogy egy politikailag stabil régióban létezzenek. Mivel az ASEAN országok nagy része szigetekből áll, ráadásul jellemző a nagyfokú etnikai diverzifikáció, mindegyikük legfőbb célja, hogy országaik egységét megtartsák, és elejét vegyék mindennemű függetlenedési láncreakció kialakulásának. Ezért is „késett” egyes ASEAN országok diplomácia testületeinek felállítása Kelet-Timorban, (szintúgy, mint felvétele a szervezetbe) és ugyancsak ezért utasítják el az Indonéz Acseh tartomány függetlenedési törekvéseit. Látható tehát, hogy a lényegesebb politikai kérdésekben is jelentős érdekazonosság mutatkozik az ASEAN és Kína között.

A fentiekből kiderült, hogy konvencionális értelemben Kína nem fenyegeti a délkelet-ázsiai közösség államait.⁷⁹ Ám mégis tartanak tőle. Hiszen egy korábbi (1998-2002) ASEAN főtitkár Rodolfo C. Severino is elismerte, hogy a szövetségben Kína hatása miatt aggódnak leginkább.⁸⁰ Mitől félnek akkor annyira a régió államai valójában? Kína mértéktelen gazdasági expanziójától. Kína felől a legnagyobb beazonosítható veszély, gazdasági értelemben mutatkozik a régióban. Azt már mind tapasztalták, hogy a nyolcvanas évektől

⁷⁸ Ian Stroey: China and East Timor: Good, But Not Best Friends. The Jamestown Foundation China Brief Vol.6 Issue: 14. 2007, május 02. [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=3961](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=3961)

⁷⁹ A témát részletesen tárgyalja Catharin Dalpino, a Georgetown Egyetem Ázsia szakértője. Tanulmányait publikálta a Journal of South East Asia Studies 2005. decemberi számában, valamint a <http://csis.org> honlapján.

⁸⁰ Rodolfo C. Severino: Southeast Asia in Search of an ASEAN Community. Insights From The Former Secretary General. Institute of Southeast Asian Studies, Singapore 2006. 3, 181-182.oldalak.

kezdődően a kínai gazdaság vonzereje milyen mértékben szippantotta el tőlük a működő tőke beáramlását. De ezzel még nincs vége. Kína végtelen munkaerőpiaca és fejlődő gazdasága már bármit képes előállítani, relatíve alacsony költséggel. Önmagában ebben még semmi különös nem lenne, hiszen ugyanígy (olcsó munkaerő vonzerejével) kezdték az előmenetelt pl. Japán és a „kis-tigrisek” is. Csakhogy Kína 1,3 milliárdos népességének munkaereje túl nagy ahhoz, hogy az belátható időn belül telítődjön. Akkor tehát mit jelent Kína a délkelet-ázsiai országok számára? Kihívást? Fenyegetést? Lehetőséget? Hatalmas piacot, sőt akár egy potenciális szövetségest, aki számos érdeküket is képviselheti a nemzetközi politika színterén? (Akár Európával és USA-val szemben is). A válasz ugyanolyan egyszerű, mint amilyen bonyolult is egyben; Mindegyiket. Attól függően hogyan kezelik.

V.3. A kapcsolatok újraindítása: az ASEAN és Kína egymásra talál

Az ASEAN és Kína eleinte igen fagyos viszonya csak Mao elnök 1976-os halála után kezdett el javulni. 1978-tól már megkezdődtek a tapogatózó tárgyalások, nem meglepő módon a főképp kínai etnikumú Szingapúr járt ebben az élen. Az (akkor még öttagú) ASEAN államok nem zárkóztak el a közeledéstől, azonban egységesen egy alapfeltételt támasztottak Pekinggel szemben: Kína azonnal fejezze be a kínai kisebbség „felbujtását” és a kommunista pártok támogatását. Csao Ce-jang kormányfő 1981-es malajziai és fülöp-szigeteki útján megtette amit az ASEAN annyira várt tőle: ígéretet tett a kommunista pártok felforgató tevékenységére adott támogatások beszüntetésére, valamint nyilvánosan deklarálta, hogy Kína nem törekszik hegemoniára Délkelet-Ázsiában. Ekkor azonban egy olyan történelmi esemény következett be, ami váratlanul egy oldalra sodorta a két felet. A kommunista Vietnam lerohanta Kambodzsát, már veszélyeztette Laoszt, és csapataik a thaiföldi határon álltak. Az ASEAN nem tudott kihez fordulni, mivel harcoló ENSZ csapatok kiküldése (mint a koreai háború idején) szóba sem jöhetett, az Egyesült Államok meg éppen a vesztes háború után kivonult a régióból. Az ASEAN óriási megkönnyebbüléssel vette tudomásul, hogy a Teng Hsziao Ping vezette Kína osztotta álláspontjukat az eszkaláció megfékezését illetően, sőt fegyveresen is beavatkozott: Kína ezzel lekötötte a vietnami hadsereg erejét, amely így nem tudott Kambodzsán túl menni. Thaiföld (amely már 1975-ben felvette a diplomácia kapcsolatokat Kínával) nem győzött hálálkodni. A nyolcvanas években aztán lassan megindult a gazdasági kooperáció is, de eleinte többnyire csak bilaterális szinten. A valós Kína - ASEAN kapcsolatok beindulása nagyjából egybeesett a hidegháború végével. Miután Vietnam kivonult Kambodzsából, ezt Kína és az ASEAN is közös sikereként könyvelte el, azonban a kölcsönös gyanakvás légkörét ez még nem tudta feloldani.

Eleinte azonban nem sok érdemi lépés történt a Kína - ASEAN közeledés érdekében. Azon kívül, hogy Kína képviselőjét 1992-től megfigyelőként meghívták a főbb ASEAN találkozókra, nem történtek lényegi lépések ebben az irányban, sőt inkább éppen ellenkezőleg. A délkelet-ázsiai gazdaságok káprázatos teljesítményei, az „ázsiai gazdasági csoda”, a kistigrisek bámulatos eredményei azt az illúziót keltették, hogy hosszabb távon is képesek lesznek felemelkedni szomszédjuk nélkül is működni. Valóban így gondolták, vagy csak görgették maguk előtt a megkerülhetetlen nyitást Kína felé, a mai napig nem tudni pontosan, de ez az állapot valójában egyik félnek sem kedvezett.

Kína hamar megelégedte azt, hogy az ASEAN nem kívánt vele egyenrangú félként tárgyalni. A viharos gazdasági fejlődést felmutató ország amúgy is várta már az alkalmat, hogy regionális jelentőségét, befolyását és gazdasági eszköztárát megcsillantsa. Peking 1994-ben fokozatosan értékelte le valutáját és ipari kapacitásainak gyors bővülésével egyre jelentősebb versenyt támasztott a világpiacon. Mindez önmagában még nem okozott volna súlyos problémát. Ámde az ASEAN országok államilag vezérelt piacgazdasága - amelyek ráadásul a kilencvenes években hatalmas államilag garantált kölcsönöket vettek fel azért, hogy a regionális gazdasági vezető szerep címért küzdhessenek - nem voltak hajlandók hasonló lépésre.⁸¹ Az export növekedési üteme 1996-ban Malajziában és Indonéziában jelentősen lelassult, Thaiföld kivitele pedig még csökkent is.⁸² A bizalomvesztés és pánik eredményeként a rövid lejáratú tőke 1997 elején menekülni kezdett Thaiföldről, amit rövidesen a vállalatok és bankok csődjei követtek. Ez tovább erősítette a válságérzetet, ami lényegében az egész ASEAN régió „csoda-centrikus” imázsát alapvetően megváltoztatta. A harminc éves töretlen fejlődési és növekedési periódus hirtelen véget ért.

Nagyon hamar kiderült, hogy az ASEAN tagállamoknak egyszerűen nincs kapacitásuk a krízis önálló kezelésére. Egy ilyen szintű válság menedzselésére az ASEAN nem rendelkezett sem anyagi tartalékokkal, sem „tudás-technológiai know-how”-val. Az USA és a Valutaalap hibás diagnózisa még tovább rontott a helyzeten. Az ASEAN számára nem volt más kiút, mint az előremenekülés. Elkerülhetetlenné vált a Kína felé történő nyitás, hiszen teljes képtelenségnek tűnt, hogy éppen a délkelet-ázsiai országok maradjanak ki a megnyíló hatalmas kínai piac adta lehetőségekből.

---

⁸¹ Urban Lehner.. "Is the vaunted 'Asian Miracle' really just an illusion?." *Wall Street Journal - Eastern Edition*, 1995. Október 20

⁸² Artner Annamária: Délkelet-Ázsia: Válság után, alatt, előtt? MTA Világgazdasági Kutató Int. 1999

A dolgok szerencsés fordulata, hogy addigra az idő már megérett egy ilyen jellegű fejlesztésre. (Ha bővítésre nem is, de egy új dialógus megkezdésére Kínával mindenképpen). Kína elégedetten vette tudomásul, hogy szerepet kap a délkelet-ázsiai térség dolgainak intézésében. Hogy az ASEAN „dilemmáját” Peking is megkönnyítse, az 1997. decemberi csúcstól udvariasan közölték a szervezet országaival, hogy „tekintettel a jól fejlődő kapcsolatokra” a jövőben eltekintenek nemzeti valutájuk további leértékelésétől.⁸³

Ettől kezdve az ASEAN országok és Kína kapcsolatrendszere lényegesen szervezettebbé vált. Látványos fejlődésnek indult az ASEAN+3 tömörülés, és mára gyakorlatilag minden lényeges kérdésben együtt dönt az érintett tizenhárom állam. A tíz-országos ASEAN ugyan évi átlagban hétszáz egyeztetést és szakminiszteri értekezletet tart, ám többnyire megfigyelőként vagy „második napi résztvevőként” jelen vannak a „+3” országok illetékesei. Ezzel párhuzamosan, az 1997. december 16-i „debütálást” követően, éves rendszerességgel rendezik meg az ASEAN-KNK csúcstalálkozót, melynek során a mindenkori kínai miniszterelnök az aktuális ASEAN csúcstalálkozó helyszínére utazik. A két fél közötti kapcsolatok viharosan fejlődtek. 2008-ra a KNK-ASEAN bilaterális kereskedelem értéke elérte a 231,12 milliárd USD összeget,⁸⁴ Kína már az ASEAN harmadik, míg fordítva az ASEAN Kína negyedik legnagyobb kereskedelmi partnere lett,⁸⁵ és ezt a folyamatot az időközben kitört globális pénzügyi válság sem tudta megtörni.

V.4. A globalizáció nyertesei – az ASEAN és Kína, mint partnerek

Fentieknek komoly hatásai lesznek az ASEAN országok pénzügyeire is. A kínai valuta, a jüan térnyerése egyre kézzelfoghatóbbá válik. Bár a kínai jüan még nem konvertibilis valuta, és feltehetően 2020 előtt nem is lesz az, ám Délkelet-Ázsiában hosszabb távon mégsem zárható ki egyfajta „jüan-zóna” kialakulása. A kínai kihívás kezelése kétségtelenül az egyik legnagyobb feladata lesz a délkelet-ázsiai államoknak. A gazdasági fenyegetés valós, és egy gazdasági értelemben vett viszály sem kizárható. Mit tehetnek tehát? Jól tudják azt, hogy ha ellenséggként kezelik Kínát, az is ellenséggként fogja kezelni őket. Ha a gazdasági „feltartóztatás” kétes kimenetű politikájával próbálkoznának, azzal csak magukra haragítanak

---

⁸³ The Economist Volume 345. no. 8048. 1997. december 20. 4. old.

⁸⁴ China Daily Online. 2009-08-11. www.chinadaily.com.cn/world/2009-08/11/content_8557197.htm
2010.05.31.

⁸⁵ ASEAN-China Free Trade Area: Not a Zero-Sum Game. <http://www.aseansec.org/24161.htm>
2010.05.31.

az óriást, aki erre feltehetően katonai kapacitásának erősítésével reagálna. Kínát semmiképpen nem szabad provokálni. Ilyen lépések csakis kontra-produktív eredményt hozhatnak.

Mi tehát a megoldás? Az, hogy Kínát el kell ismerni gazdasági nagyhatalomként, egyúttal partnerként kezelni. A KNK a világ egyik kulturális kereskedelmi gazdasági és politikai központja lesz, ám feltehetően – és remélhetően - mégsem fejlődik katonailag és politikailag agresszív, globálisan domináns hatalommá. Amennyiben az ASEAN államok tudomásul veszik a realitásokat, és Kínát nagyhatalomként kezelik, nem lesz szükség katonai erőfitogtatásra. Az általános egyensúly érdekében a régió belül az ASEAN Japánnal és Koreával együtt képezhet egészséges ellensúlyt, Ázsia szintjén még jelen van India, világszinten pedig ott az USA és az EU. A délkelet-ázsiai államok, pedig inkább a hasznosság szempontjából kell, hogy vizsgálják a történéseket. Ez nem feltétlenül olyan nehéz. Hiszen nekik sem érdekük Kína szegénysége, sem az, hogy a régió nagyhatalma súlyos és tartós gazdasági válsággal küzdjön, mivel ennek egyik következménye nyilvánvalóan megugró és alig kezelhető kínai menekültáradat lenne. Éppen ellenkezőleg. Jól felfogott érdekük az, hogy Kína fejlett és prosperáló legyen, hiszen ez gyorsan és érezhetően jótékony hatást fejt ki saját gazdaságukra is. Ha Kína magasan fejlett, a technológiai transzferekből biztosan kijut a környező államoknak is. És ha egy ekkora országban az életszínvonal javul, akkor a belső piacon újabb lehetőségek nyílnak, amely elsősorban a szomszédoknak nyújt piaclehetőséget. Akkor a kínai importnak is növekednie kell, de ugyanígy a kínai eredetű működő tőke is minden bizonnyal növekedni fog a régióban, csakúgy, mint a kínai turisták száma. Mindez együtt, pedig már jelentős hasznot hoz majd a térségnek. Mindezzel nem állítom, hogy Kína gazdasági fenyegetése nem létezik. Sőt, elkerülhetetlennek vélem, hogy a délkelet-ázsiai államok ne alapvető fenyegetésként éljék meg a kínai gazdaság nyomását. Azonban maga Kína sem érdekelt abban, hogy gazdaságilag tönkre tegye saját szomszédjait és a régiót, hogy úgy elszegényítse őket, hogy azok ne tudjanak kínai termékeket vásárolni! Kína hosszú távú érdeke éppen az, hogy a délkelet-ázsiai piacok a világ legprosperálóbb területei közé tartozzanak, ahol így saját termékeit is értékesíteni tudja és nemzeti iparához pedig magas szintű beszállítókat talál.

Pekingnek nem érdeke, sőt kifejezetten káros lenne reá nézve, ha szembekerül a délkelet-ázsiai államok közösségével. Aligha kétséges, Kínának nagyhatalmi („szuperhatalmi”) ambíciói vannak. A nagyhatalmi státusz egyik fő kritériuma pedig az, hogy legyenek megbízható szövetségesek. Ugyan hol találna Kína jobb szövetségest, mint a vele etnikailag és történelmileg rokon vonásokat mutató délkelet-ázsiai államokban? Északi határain,

lappangó konfliktusok vannak Oroszországgal, kölcsönös a bizalmatlanság, és a határvita számos szerződés ellenére sincs megnyugtatóan lezárva. Kína nyugati határai (indiai határszakasz) pedig de facto és de jure is tisztázatlanok, hatalmas szomszédjukkal igencsak terhelt a kapcsolatuk, a határzónában mai napig fegyveres alakulatok cirkálnak a még mindig vitatott határvonalak mentén. A milliárdos lakosságú India vonzereje sokkal inkább konkurencia, semmint lehetőség Kínának. (És a tibeti problémakört még nem is említettük).

V.5. Egy nagyhatalom „szövetségeseket” keres

Így tehát amennyiben Kína valódi barátokat, sőt de facto szövetségeseket óhajt a szomszédságában, legkézenfekvőbb megoldás a délkelet-ázsiai ASEAN. Erre van a tengeri kijáratuk is. Perspektivikus stratégiai érdeke Pekingnek, hogy Kína velük minél jobb kapcsolatokat építsen ki, sőt jól felfogott szándékuk lehet egyfajta szövetséges viszony kiépítése is. Érdekében áll-e Pekingnek az ASEAN egysége? Akkor, ha a kapcsolatuk kitűnő, sőt esetleg ő maga is megközelítőleg tagállami jogokkal rendelkezik,⁸⁶ feltétlenül. Így már együtt versenyezhetnek más regionális szövetségekkel is, mint pl. az észak-amerikai NAFTA-val, a dél-amerikai UNASUR-al, sőt velünk, az EU-val is. Nem véletlenül jelentette ki Wen Jia-bao miniszterelnök, hogy „Kína egy barátságos elefánt, amely senkit sem akar eltaposni Délkelet Ázsiában.”⁸⁷ Képes egy ilyen „kérőnek” ellenállni a többi délkelet-ázsiai állam? Aligha. Csakis az USA teljes körű garanciái esetén. Ennek valószínűsége pedig egyre kisebb. (Nem zárva ki eseti és részgaranciákat). Az Egyesült Államok egyre kevésbé vállalhat fel konfliktusokat Kínával. Ismét csak elérkeztünk az ASEAN+3 formula szükségességéhez és természetes életképességéhez. Vajon komolyan gondolták 1967-ben a szervezet alapítói, hogy Kína nélkül életképesek lesznek? A kérdés költői, a választ talán sosem tudjuk meg.

Az ASEAN és Kína közötti kapcsolatok látványos fejlődése a közelmúltban 2003 és 2006 között ment végbe. Az említett két időpont között, tehát alig három év alatt megduplázódott az ASEAN és Kína közötti kétoldalú kereskedelmi forgalom értéke! Egész pontosan az 79-milliárd USD-ről 160,8-milliárd USD-re növekedett.⁸⁸ Bámulatos teljesítmény mindkét fél részéről, amely több tényezőre vezethető vissza. Többek között a számos kétoldalú

---

⁸⁶ Ezalatt értendő például az úgynevezett dialógus partneri státusz, ami jóval magasabb szintű egy megfigyelői státusznál, viszont az eredeti szövetség integritását nem sérti. Ezt már On Keng Jon korábbi, valamint Dr. Surin Pitsuwan jelenlegi ASEAN főtitkár is felvetette.

⁸⁷ *Wolfgang Hirn*: Kína a Nagy Falat. HVG Kiadó (2006) 149. o.

⁸⁸ Wen Jia-bao kínai miniszterelnök által a Cebu-i ASEAN csúcson is hangoztatott, de az Egyesült Államokbeli Peterson Institute For International Economics Intézet adatai által is alátámasztott adat. Lásd www.chinabalancesheet.com 2010.06.30.

egyezményre, melynek keretén belül érezhetően csökkentették Kína és az ASEAN közötti kereskedelmi vámok tételeit, a befektetések adóterheit, valamint fokozatosan számolták fel a külkereskedelem egyéb technikai akadályait. A 2009. október 24-i ASEAN-KNK csúcstalálkozón, a két fél megállapodott, hogy 2010. január 1-vel létrejön közöttük a Szabadkereskedelmi Övezet (FTA), melynek keretein belül az áruk 90 százaléka vámmentes tételnek minősül.⁸⁹ Ez a határidőre meg is történt. Igaz, a megállapodás még csak a fejlettebb hat ASEAN tagállamra vonatkozik, Kambodzsa, Laosz, Mianmar és Vietnam csak 2015-2020 között fog csatlakozni. Ettől függetlenül, a kapcsolatok szervezetszerűvé tétele rohamos ütemben halad előre.

Bár a délkelet-ázsiai államok ezt aligha ismerik el, ám az integrációépítésnél egyre jobban figyelembe veszik az Európai Unió tapasztalatait. Komoly kérdés a jövőt illetően, hogy az EU szolgálhat-e egyfajta modellként az ASEAN, vagy annak bővített változata, az ASEAN+3 számára. A legtöbb délkelet-ázsiai kormánytag ezt a felvetést egyelőre – hivatalosan – elutasítja. Igaz ennek hátterében nem az Unió iránti fenntartás, hanem sokkal inkább a közelmúlt gyarmattartói felé még mindig érezhető ellenszenv rejlik. Ezek a szuverenitásukat mindössze egy-két generációval ezelőtt visszanyert államok nem szívesen vetnék alá magukat újból, egy másik hatalom rendelkezéseinek. (Legyen szó akár egy nagyhatalomról, akár egy szupranacionális testületről.) Hogy mikor lesznek képesek túltenni magukat ezeken az aggályokon, még nehéz megmondani. Emiatt is különleges azonban, hogy éppen kínai részről vetették fel, hogy az EU, mint együttműködési forma a jövőben akár modellértékű lehet a délkelet-ázsiai és csendes-óceáni államok együttműködése számára. Végül is ettől a térségtől valamint az itt lakó népességtől egyáltalán nem idegen az, hogy jól bevált külföldi mintákat tanulnak el, majd azt saját magukra adaptálják. Ha megvan a konszenzus, és belátják, hogy egy regionális integráció – melynek elkerülhetetlenül Kína is része – haszna jóval felülmúlja a hátrányokat, akkor van esély a továbblépésre. Azt pedig – némi büszkeséggel – elismerhetjük, hogy amennyiben integrációról van szó, akkor jelenleg az Európai Unió a modell.

Tagadhatatlan, hogy az ASEAN országok még mindig jelentős fenntartásokkal viseltetnek a növekvő kínai térnyeréssel szemben. Azonban a jövőre nézve be kell látniuk, hogy a kihívásokkal egyidejűleg, páratlan lehetőségeket is kínál a „kínai kapcsolat”. Kína viharos sebességű fejlődése tovább gyorsítja a világgazdaság centrumának Ázsiába illetve a csendes-óceáni térségbe történő vonzását. Ez egybevág a környező államok érdekével. Peking, mint az

---

⁸⁹ Új-Kína hírugynökség online kiadása. <http://www.xinhuanet.com/english/asean/index.htm>
2010.05.26

ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja, számos esetben még politikai támogatást is nyújthat az ASEAN államoknak. A délkelet-ázsiai államok szövetségének (ASEAN) csak egy útja van, amennyiben reálpolitikát kíván folytatni: meg kell tanulniuk kezelni a kínai eredetű kihívásokat, és ezzel egyidejűleg megragadni a bennük rejlő lehetőségeket. Mindkét félnek az a jól felfogott érdeke, hogy a régió stabil és hosszútávon kiszámítható legyen, ahol a szereplők képesek egészséges egyensúlyt teremteni. Ilyen környezetben Kína felemelkedésének az egyik legnagyobb nyertese is lehet, a hatalmas és gazdag piacokhoz legközelebbi gazdaságok szövetsége, tehát az ASEAN.

V.6. A Kína és az ASEAN közötti Szabadkereskedelmi Övezet

Ez majdnem tíz éves előkészítő munkát követően 2010. január 1-én lépett életbe. Hatalmas előrelépés a délkelet-ázsiai térségben, még akkor is, ha a valóságban még nem teljes értékű szerződésről van szó. Több szempontból sem „teljes értékű” az életbe lépett megállapodás. Azért nem, mert „csak” az áruk 90%-ra vonatkozik. Az érzékeny termékek köre (agrártermékek, nemzetgazdasági jelentőségű javak, elektronika és vegyszeti termékek egy része stb.) továbbra is a korábbi 12,8%-os vámtételen marad. Néhány részlet még mindig tisztázatlan: az indonéz és fülöp-szigeteki gyáriparosok szövetsége, tovább lobbizik saját kormányzatánál, hogy iparuk védelmében szélesebb körben tartsák fenn a védővámokat a kínai árukkal szemben. Ráadásul a kölcsönösség terén is van egy kis különbség: Amíg a Kínából az ASEAN-ba áramló javak vámtétele 0,6%-os lesz, az ASEAN-ból Kínába kerülő árukra Kína csak 0,1%-os tételt alkalmaz. Meglepő kompromisszumkészség ez Peking részéről. További gyengesége a szerződésnek, hogy még csak a fejlettebb hat ASEAN tagállamra vonatkozik, a CLMV⁹⁰ országok (lásd fentebb) legjobb esetben is csak 2015 és 2020 körül kapcsolódhatnak be a szabadkereskedelmi megállapodás kínálta keretekbe.

A fentiektől függetlenül egyáltalán nem lebecsülendő a megállapodás értéke, valamint az így keletkező lehetőségek. A most létrehozott szabadkereskedelmi zóna több szempontból is világrekordernek számít: mintegy két-milliárd lakost, azaz fogyasztót érint, amelyeknek összesített GDP értéke 6000 milliárd USD körül van.⁹¹ Idén kezdte meg működését a “China-ASEAN Fund on Investment Cooperation”, elnevezésű közös beruházási alap, amely már a kezdeti fázisban is 1 milliárd USD forráskihelyezéssel számol, de üzleti tervében a 10 milliárd

---

⁹⁰ Cambodia, Laos, Mianmar, Vietnam kezdőbetűiből, a négy fejletlenebb tagállamra használt rövidítés.

⁹¹ Financial Times Asia/Pacific 2010. Január 1. Kevin Brown in Singapore: *Biggest regional trade deal unveiled* http://www.ft.com/cms/s/0/823707e4-f6f1-11de-9fb5-00144feab49a.html?nclick_check=1
2010.04.11

USD összegű kihelyezés megvalósítása szerepel.⁹² A szervezésben aktívan részt vettek a hongkongi bankok is, de az alap mögött elsősorban a kínai Exim Bank áll. Ez ismételten világossá teszi, hogy Peking intenzív állami támogatásban részesíti az ASEAN gazdasági meghódítására vállalkozó cégeket. Az alap mindemellett nyitott és arra törekszik, hogy az Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB) sőt a Világbank is részt vegyen a programban.

Az ASEAN-Kína szabadkereskedelmi megállapodás azonban nem csak az ASEAN tagállamait hozta lépéskényszerbe. Japán, Dél-Korea, India, Ausztrália, sőt még Oroszország is ugyancsak gazdasági eszközökkel (ASEAN-nak nyújtott kedvezményekkel) kívánja ellensúlyozni a folyamatosan erősödő kínai gazdasági (és ezen keresztül politikai) befolyást az ASEAN övezetben. Enyhe túlzással megállapítható, hogy megindult a verseny az ASEAN „kegyeiért”.

VI. Helyi sajátosságok és modernkori nagyhatalmi behatások.

Korábban már említést tettem a Kelet/Délkelet-Ázsiát ért történelmi/kulturális behatásokról. Legalábbis az indiai, kínai majd (európai vonatkozású) gyarmati idők már történelmi léptékűnek számítanak. Azok többnyire az évszázados, sőt évezredes általános kultúra, termelési módok és közösségi morál kialakulásához járultak hozzá. Ebben a fejezetben viszont a jelenlegi korra közvetlenül kiható konkrét hatásokkal, azok következményeivel kívánok foglalkozni. A régió fejlődésének folyamata az újonnan nyert szuverenitással tovább folytatódott, azonban ezúttal már egy rendkívül gyorsan változó világhoz kellett alkalmazkodnia Délkelet-Ázsiának – és mindezt úgy, hogy saját identitását se veszítse el. Úgy vélem, a célt sikerült elérniük. Saját kultúrájukat megtartották, és egyúttal mégis sokat tanultak a világ új vezető hatalmaitól is – különösen az Egyesült Államoktól és Japántól. Erre most külön kitérek.

VI.1. Ázsiai jellegzetességek és értékek („Asian Values”)

Ez a kifejezést egyre gyakrabban hallhatjuk, és feltehetően fogjuk is a jövőben. Természetes, hogy Ázsiának is megvannak a maga értékei, és mint ahogy mi „európai értékekről” beszélünk, Ázsia a saját értékeiről. Ezen belül is a kelet-ázsiai térségnek van egy sajátos

---

⁹² Új-Kína hírügynökség: *China-ASEAN Fund to kick off soon*
http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2009-10/21/content_8827618.htm 2010.06.17.

jellegzetessége, a Konfuciánus hagyományokra épülő szemléletmód. Természetesen ezt is igen nehéz körbeírni. Talán ismét az ASEAN egyik (szellemi) „szülőatyját”⁹³ a legendás szingapúri miniszterelnököt Li Kuan Ju-t kell idéznem ahhoz, hogy a legközelebb járjunk az igazság megértéséhez. Amikor az ázsiai pénzügyi krízis közepén megkérdezték őt, hogy mit ért ázsiai/konfuciánus értékek alatt, a következőket mondta: „...Sokan leírták már az ázsiai/konfuciánus értékek kifejezést, úgy, hogy nem értették a tartalmát. Ez alatt pedig azt értjük, hogy felelősséggel viseltetünk a barátaink és családunk iránt. Igen is törődnünk kell családunkkal és tágabb környezetünkkel, miközben lojális támogatást kell nyújtunk barátainknak. És főképp mindezt a támogatást a saját forrásainkból kell megteremtenünk, nem pedig központi kincstáréból. Sajnos a gyenge kormányzatok esetén a korrupció gyakran felbukkan, és sokan a saját kötelezettségeiket a közjavak kárára elégitik ki. Ez tűrhetetlen.”⁹⁴ Talán ez előbbiekből látszik tömören és érthetően, mit jelentenek a konfuciánus alapú értékek, egy „vérbeli” ázsiai vezető és valódi államférfi számára. Az ASEAN ráadásul ügyesen továbbfejlesztette ezt a népszerűvé vált „Asian values”(vagy „ASEAN way”) kifejezést, és már szlogenként használják az „ASEAN values (-way)” szókapcsolatot. Mire utalnak ezzel? Természetesen a nyugati szövetségi rendszerektől való különbségekre. Itt nem a befolyásolás és a dominancia a lényeg, hanem a másik iránti tisztelet. A legfontosabb elv, hogy meg ne sértsük a másikat.

Amint arra többször is utaltam, az ASEAN, illetve ASEAN+3 államai radikálisan különböznek az európai államoktól. Gazdasági csodaként emlegetett teljesítményük egyik bázisa a kultúrájukban rejlik. Miben rejlik ennek lényege?

1. Az államok fejlett, évszázadokra visszanyúló kultúrával rendelkeznek.
2. Hagyományos tisztelet a „vezetőség” irányában, paternalista felfogás.
3. Tradicionálisan magas megtakarítási hajlam.

Azonban még ennél is többről van itt szó. Az emberi mentalitás különbözőségét talán a saját, európai emberrel való összehasonlítás tudja érzékeltetni:

---

⁹³ 1967-ben ő ugyan nem volt jelen Bangkokban a deklarációnál, hanem külügyminisztere Rajaratnam képviselte Szingapúrt.

⁹⁴ Li Kuan Ju nyilatkozata a Straits Times szingapúri napilapnak. A szingapúri ex-miniszterelnököt néha (egyáltalán nem alaptalanul) Robert Schumannal hasonlítják össze. Kétségtelen sorsdöntő szerepe volt az ASEAN alapításában, és annak megerősítésében is. Lee Kuan Yew: *The Man and His Ideas* The Straits Times, 16 Sept. 1998.

A legfontosabb emberi értékek:⁹⁵

ÁZSIA

- a kemény munka
- a tanulás tisztelete
- a becsületesség, tisztesség
- az önfegyelem
- az önbizalom
- a becsületesség

„NYUGAT” / EURÓPA

- az önbizalom
- a kemény munka
- sikerek elérése az életben
- az önmegvalósítás
- mások megbecsülése

A legfontosabb társadalmi értékek:

ÁZSIA

- a társadalom rendje
- a harmónia
- a tisztségviselők kötelességtudata
- az új eszmék iránti nyitottság
- a véleményszabadság
- a tekintélytisztelet
(a hatóságok iránt)

„NYUGAT” / EURÓPA

- a véleményszabadság
- a személyes szabadság
- az egyéni jogok
- a politikai véleménykülönbségek
nyílt vitás megoldása
- az egyénnel való törődés
- a tisztségviselők kötelességtudata

Amit mi európaiak „énnek” nevezünk, az soha sincs külső tárgy nélkül, mindig a tethez kötve marad. A hinduknál és a buddhistáknál ez a külső „én” a kaszt, amely nem politikai fogalom, hanem az ember belső formája, amely éppen úgy hozzátartozik, mint a bőre. Csak a szent áll a kasztok felett, a szent, aki lebírta a létet. Az a küzdelem, amely Nyugaton az egyéniségben mindig lefolyik az eredetiség és a tapasztalat között, Keleten kezdettől fogva áthárított a kasztra. A Kelet eredetisége nem egyéni, hanem mitikus. Az európai kereső ember hajlamos arra, hogy az eredetiséget az egyes dolgokban, a különlegesben lássa. A keleti ember

---

⁹⁵ Mészáros Klára [1999] *Tudományos-technikai modernizáció és gazdasági fejlődés Kínában: A multipoláris világrend egy új nagyhatalmának születése*. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem

kizárólag az isteniben, a létezőben, sőt a személytelenben látja, úgy, hogy tulajdonképpen csak akkor originális, amikor már nincs többé.⁹⁶

VI.2. Modernkori behatások: Az Egyesült Államok és Japán hatása az ASEAN evolúciójára – nagyhatalmi rivalizálás?

Mindkét ország ASEAN-ra gyakorolt szerepét többször érintettem már eddig is, ezért itt főképp a délkelet-ázsiai régióra gyakorolt együttes hatásukat kívánom elemezni. Az említett két állam igen szoros szövetségi viszonyban áll egymással, mind gazdasági, mind politikai értelemben. Washingtonban többször is az „első számú szövetségesi” titulussal tisztelték meg Japánt. Az USA megjelenése a második világháborút követően sorsdöntő befolyást gyakorolt a délkelet-ázsiai térségre. Aligha van olyan állam, melynek fejlődésére ne lett volna hatással. Az USA Bretton Woods óta egyedülálló szereppel bír a nemzetközi ügyekben. Az USA-dollár a mai napig a legfontosabb tartalékvaluta a régióban, még Japán és Kína számára is. Bár az USA direkt értelemben nem tartozik a régióba, jelenléte mégis perdöntő erejű. Megállapítható, hogy az USA nagyon markáns hatással volt (és van) a régió országainak politikai és gazdasági modelljének kialakítására. Japán szerepe valamivel képlékenyebb. Bár gazdasági aspektusból vitathatatlan szuperhatalom, politikai szerepe képlékeny. Ez a képlékenység már a világháborús szerepének megítélésekor is érezhető, mivel ha a régiót leigázó japán hadsereg brutalitásai kerülnek megemlézésre, azt is rögtön hozzá kell tenni, hogy éppen a császári hadsereg 1940-42 között aratott győzelmei voltak azok, amelyek szétfoszlatták a verhetetlen európai hadseregek mítoszát, ezzel erőt („szikrát”) adtak a térség államainak függetlenedési harcaihoz. A közelmúltban ismét újabb konfliktus kezdett kialakulni a két nagyhatalom között a kelet-ázsiai témakörökben. A hidegháború hirtelen végével, a korábban még mesterségesen elfojtott USA-Japán gazdasági rivalizálás drasztikusan kiéleződött, sőt éppen ezt követően kezdett bizonyos szintig ideológiai jelleget is ölteni. Washington a saját liberális és szabadpiaci kapitalista elveit akarta exportálni Kelet-Ázsiába, ezzel szemben Tokió a saját konzervatív és központilag irányított „alternatív” kapitalizmus modelljét ajánlotta a régió figyelmébe. Ez a „játszma” – külön tekintettel a 2008-ban kirobban globális pénzügyi válságra – még a mai napig nem eldőlt.

---

96 Rudolf Kassner [1913] *Der Indische Gedanke. (A hindu gondolkozás)* Insel-Verlag Leipzig: 1913. Rudolf Kassner: *Der Indische Gedanke*. Insel-Verlag Leipzig: 1913

VI.2.1. Az Egyesült Államok és az ASEAN reláció.

Bár nyíltan nem szívesen ismerik be,⁹⁷ az ASEAN államok kormányai nagyon is tisztában vannak azzal, hogy az Egyesült Államok regionális jelenléte olyan stabilitást kölcsönöz a térségnek, amit ma még semmilyen más állam nem tud pótolni. Gazdasági értelemben az USA viszonylag későn, csak a hetvenes évek végén kezdett el érdemben foglalkozni az ASEAN-nal. Valójában még akkor sem vette komolyan. A vietnami háború végével Washington gyorsan meghirdette a maga új koncepcióját „New Pacific Doctrine” névvel.⁹⁸ Ez a nyilvánvalóan sebtében összeállított hatpontos stratégia akkor még egyáltalán nem is tesz említést az ASEAN-ról, (miközben Japánt a második, Kínát a harmadik helyen említi) és mindössze a negyedik pontban tesz említést Délkelet-Ázsia fontosságáról. A doktrína valójában csak egy próbálkozás volt a vietnami háborút követő újrakezdésre, azonban a meghirdetett módon működésképtelen volt. Az amerikai elnöknek az összes Csendes-óceánra vonatkozó intézkedését a Kongresszus felülbírálhatta, így (tekintettel a vesztes háborút követő lehangolt légkörre) azok nagy része el is vérzett mind a Ford-, majd mind az azt követő Carter-adminisztráció alatt. Ezekben az időszakokban többnyire bilaterális tárgyalások történtek, azonban átfogó jellegű megállapodást nem tudtak keresztülvinni. Igaz, az amerikai eredetű magánszektor erőteljesen építette ki állásait a csendes-óceáni övezetben, majd azt követően a Reagan-kormányzat idején a politikailag motivált hivatalos segítyezés is számottevően növekedett.

Napjainkra lényegesen megváltozott a helyzet. Az Egyesült Államok, amely korábban olyan szkeptikus volt bárminemű olyan regionális és integrációs kezdeményezéssel kapcsolatban, amelynek ő nem volt részese, mára – talán épp az EU példáján is okulva – érezhetően megváltoztatta a véleményét. Washingtonból már kiemelt partnerként kezelik az ASEAN-t és ragaszkodnak a speciális kapcsolati rendszer kiépítéséhez. Egész pontosan, Washington rendkívül idegesen reagál bármilyen olyan szövetségi/integrációs struktúrára, amelyből őt „kihagyják”, és ezt a tényezőt az ASEAN vezetősége nem tudja figyelmen kívül hagyni. Tekintettel, hogy az ASEAN az Egyesült Államok számára oly kritikus csendes-óceániai régió talán legértékesebb szegletében helyezkedik el, Washington negatív reakcióit el kell kerülnie egy életképességre törekvő multinacionális szerveződésnek. Emiatt az ASEAN egy igen kényes politikai manőverre kényszerül: függetlensége megtartása mellett, valamilyen formában meg kell „nyugtatniuk” Washington, hogy szerepet kap a régió jövőjének

⁹⁷ Egyedül Szingapúr vállalta fel, hogy ennek a nézetének nyíltan is hangot adjon.

⁹⁸ Ezt Hawaii szigetén hirdette meg Gerald Ford elnök 1975. december 1-én.

alakításában, és az ASEAN-vezetés is tisztában van az Amerikával történő kooperáció szükségességét illetően. Különösen a 2001. szeptember 11-ét követő időszakban értékelődött fel az USA és az erősödő ASEAN szervezetszerű kapcsolata. A cél most már egy stabil alapokon álló kapcsolatrendszer, amelyik nem függ a mindenkori washingtoni politikai változásaitól. Ezt Obama elnök is megerősítette, amikor a történelemben először 2009 októberében személyesen is ellátogatott egy ASEAN közgyűlésre.⁹⁹ Az óceánok hajózhatóságát prioritásként kezelő USA számára geopolitikailag kiemelt terület az ASEAN, amely három kritikus tengeri szoros (köztük a Malakkai-átjáró) felett rendelkezik autoritással. Gazdasági értelemben is kezd felfutni az USA-ASEAN reláció: az amerikai eredetű külföldi közvetlen befektetések (FDI) összege 2007-re meghaladták a 130 milliárd USD-t, ezzel az ASEAN vált a legnagyobb tőkebefogadóvá, még Japánt is megelőzve.¹⁰⁰ (Igaz az exportot számítva még harmadik helyen áll Japán és Kína után, de már egyre kisebb a különbség.) Fontos esemény volt, hogy 2009 júliusában az Egyesült Államok is csatlakozott az ASEAN Egyetértés Nyilatkozatának aláíróhoz.¹⁰¹ Talán ennél is fontosabb jelzés, hogy ezt követően az ASEAN hivatalban lévő főtítkára, Dr. Surin Pitsuwan jelezte, hogy az USA-val készen állnak aláírni az „ASEAN Enhanced Dialog Partnership” megállapodást - amit az EU esetében 2010-ben is elutasította – (ezzel később még külön foglalkozom). Jelenleg úgy tűnik, hogy az Egyesült Államok továbbra is megelőzi Európát a kelet-ázsiai kapcsolatrendszer kiépítése szintjén.

De miért vált annyira kiemelten fontos partnerré az ASEAN az Egyesült Államok számára? Ennek számos oka van, mint például az, hogy éppen az Európai Unió erősödését tapasztalva, ráeszmélt a multinacionális és integrációs motivációjú szövetségek erejére. Ám ennél is fontosabb a pragmatikus washingtoni külpolitika számára az ASEAN geo-stratégiai jelentősége. Az ASEAN régióban helyezkednek el a világ legforgalmasabb tengeri szorosai, melyek az ASEAN+3 államai után elsősorban az Egyesült Államok számára kritikusak. A Malakka-szorosban halad át a világ hajózási forgalmának 36%-a, mintegy 390 milliárd USD értékű árú, a Lombok-szorosban a világ hajózásának 15%-a és a Szunda-szorosban a világ hajózási forgalmának 7%-a. Tehát az ASEAN fennhatóságába tartozó tengeri szorosokon

---

⁹⁹ Obama a Szingapúrban tartott APEC csúcsertekezlet margóján találkozott az ASEAN állam-és kormányfőkkel. Ugyan Bush is találkozott már korábban APEC-csúcsmargóján ASEAN-vezetőkkel, az újdonság azonban az volt, hogy a találkozóra meghívást kaptak a laoszi, kambodzsai és a burmai vezetők is, akik egyébként nem tagjai az APEC-nek.

¹⁰⁰ <http://aseanmattersforamerica.org/aseans-importance> 2010.06.19.

¹⁰¹ Congressional Research Service: U.S. Accession to ASEAN's Treaty of Amity and Cooperation (TAC) <http://www.usembassy.it/pdf/other/R40583.pdf> 2010.06.18.

halad át a világkereskedelmi hajózás kb. 58%-a, melynek éves értéke megközelíti a 450 milliárd USD-t. (Ha ehhez még hozzáadjuk a tajvani és japáni szorosok forgalmát, 66% fölé emelkedik az arány.) Ennek a területnek a biztosítása stratégiai érdeke Washingtonnak. Katonai védelmi egyezményt kötött Thaifölddel és a Fülöp-szigetekkel, valamint védelmi keret-megállapodást írt alá Szingapúrral.

VI.2.2. Japán és az ASEAN reláció

Japán esetében igen sajátosan indult újjá a délkelet-ázsiai reláció. Amikor 1951-ben a szigetország visszanyerte szuverenitását, azonnal prioritásként kezelte és megkezdte a stratégiai kapcsolatok kiépítését a délkelet-ázsiai országokkal. Ez eleinte még a jó szándék ellenére sem ment könnyen. Az érintett államok mindegyikével évekig tartó tárgyalásokat kellett folytatni Tokiónak, a világháborús megszállás miatti kártérítésekről. Végül ügyes politikával Japán ezt is a maga oldalára tudta fordítani. A legtöbb kártérítéssel kapcsolatos megállapodás magában foglalt olyan cikkelyeket is, amelyek a japán tőke és beruházások helyszíni megjelenését tartalmazták. (Melyet az érintett országok is szorgalmaztak.) Ilyesformán Japán már az ASEAN megalakulása előtt is elsődleges beruházóvá vált a régióban. Mindezzel együtt nagyon jól kihasználta az Egyesült Államok évtizedes közömbösségét, téves helyzetfelismerését (illetve a vietnámi háború okozta tehetetlenségét), és Japán már a kezdetekkor is az ASEAN legfőbb kereskedelmi és gazdasági partnere volt. Igaz ehhez az is kellett, hogy Tokióban hosszas viták után arra következtetésre jutottak, hogy az erős ASEAN nem jelent veszélyt Japán számára, a hatalmas és olcsó piac nem fogja Japán elől „elszipkázni” a befektetéseket. Ezt követően a szervezetszerű kapcsolatok felfuttatására sem kellett túl sokat várni. Amikor az ASEAN a hetvenes évek közepén, az addig kizárólagosan politikai témakörökről elkezdett a gazdasági kérdések felé orientálódni, a japán diplomácia késedelem nélkül megjelent a színen. Amíg a világ többi része még alig vette komolyan az ASEAN-t, a japán vezető körök rögtön tudták, hogy fel kell vállalniuk a kezdeményezést, ami egyúttal az ASEAN szervezetének nemzetközi megbecsülését is jelentette. A japán diplomácia ügyes lépésekkel elérte, hogy legmagasabb szintű meghívót kapjon az 1977-es ASEAN csúcsértekezletre. Ezt Takeo Fukuda miniszterelnök azonnal el is fogadta, azonban azt is tudta, nem mehet üres kézzel. A Kuala Lumpurban tartandó találkozóra ki kellett dolgozni valami különlegeset. Nem volt könnyű dolga Fukudának. Japán akkor még erősen protekcionista kereskedelempolitikát folytatott. Fel se merülhetett, hogy bármilyen szabadkereskedelmi megállapodást kössenek az ASEAN államokkal. Ráadásul Washington is gyanakodva nézte Tokió erősödő és szélesedő délkelet-ázsiai kapcsolatépítési

tevékenységét és növekedő befolyását. Emiatt Takeo Fukudának az ASEAN csúcs előtt még Washingtonba is el kellett utaznia, hogy Carter elnök előtt tisztázza szándékait. (Meg is kapta utána a maláj és indonéz vezetőktől, hogy semmit sem mer lépni Washington beleegyezése nélkül.) Végül 1977 augusztusában Fukuda ismertette a később nevével jelzett doktrínát. Ebben kiemelte, hogy Japán számára kiemelten fontos Délkelet-Ázsia stabilitása, és ennek érdekében speciális, ám hangsúlyozottan gazdasági támogatásban fogja részesíteni az ASEAN tagállamait. Bejelentett egy-milliárd USD összegű speciális gazdasági fejlesztési csomagot, és bár vám és tarifa-csökkentést még nem nyújtott, deklarálta annak jövőbeni lehetőségességét. Első ízben említette, hogy Japán és az ASEAN között nemcsak politikai és gazdasági, hanem társadalmi és kulturális vonalon is megerősítik a kooperációt. Legfőképpen biztosította a régiót, hogy országának semminemű militarista hegemon szándéka nincs, és egyenrangú félnek tekint minden ázsiai államot. Maga a Fukuda-doktrína üzenete röviden összefoglalva az volt, hogy Japán ezentúl nem „nyugati-orientációjú” ország lesz, hanem ismét a saját régiója felé fordul, és az ottani kapcsolatrendszerét tekinti elsődlegesnek. Hogy ez később milyen mértékben valósult meg, arról megoszlanak a vélemények. Aligha lehet tagadni, hogy Japán a gazdasági súlyát és technológiai fölényét valamilyen módon mégis politikai szinten kamatoztatta a régióban. Ezzel saját súlyát is növelte, ügyesen töltve be azt a politikai vákuumot, amit Washington Délkelet-Ázsiával kapcsolatos koncepciótlansága illetve elhibázott stratégiája okozott. Japán valóban hatalmas politikai/gazdasági támogatást nyújtott az időközben kibővült ASEAN-nak, azonban mégsem állíthatjuk azt, hogy Takeo Fukuda 1977-es üzenetének megfelelően Délkelet-Ázsiát kezelte volna elsődleges és központi partnerként.

A csendes-óceáni régióban a mai napig igen kétértelmű Japán valós politikai súlya. Hiszen a „csekk-könyv” diplomácia akárhogy is, de meghozza politikai eredményét. Vegyük például Japán ENSZ-beni szerepét. Kimutatható, hogy a csendes-óceáni mini-államok (Tonga, Szamoa, Nauru, Palau stb.) 1992-óta gyakorlatilag az összes szavazáskor Japánnal azonosan voksoltak. Nem meglepő, hiszen gazdaságuk döntő részben Japántól függ. („Csekkönyv diplomácia”) Ez pedig 25-30 ország szavazati háttérét jelenti Tokiónak. Tehát amennyiben egy ország el akar fogadtatni egy ENSZ határozatot, erősen ajánlott konzultálnia a tokiói diplomácia vezetőivel. Miért tűri ezt az USA? Mert az esetek 90%-ban Japán ugyanúgy szavaz, mint az USA. És azért is, mert az ENSZ költségvetésének majd 20%-át Japán állja. (Szemben az állandó BT tag Kína 3%-ával). És itt ismét elérkeztünk Kínához, melynek a szerepe már most megkerülhetetlen. Japán infrastruktúrájának 1945. utáni felépítése pedig

közvetlenül az Egyesült Államok műve. Kína 1949-es „elvesztése”, majd az 1950-ben kirobbant koreai háború, kiemelt szövetségessé tette Japánt. A hidegháború idején létfontosságú volt, hogy Washington egy megbízható szövetségest tudjon maga mögött Délkelet-Ázsiában. Mindezt cserébe az USA elnézte a japán protekcionista külkereskedelmi politikát, valamint Tokió agresszív gazdasági expanzióját a térségben. 1989-ig egyértelmű volt, hogy a térség biztonsága csakúgy, mint a békés kereskedelem biztosítása az USA garanciáin alapszik.

A hetvenes évekig Kína kereskedelmi szerepe is marginális volt, az USA és Japán kölcsönösen egymás legnagyobb kereskedelmi partnerei voltak. De még 1990-ben is, míg Kína „csak” 53 milliárd USD értékben szerepelt az USA külkereskedelmi forgalmában, Japán majd ötször akkora, 235 milliárd USD értékben. Mégis hihetetlenül gyorsan, 2003-ban fordult a kocka. Hiába nőtt a japán kétoldalú külkereskedelmi forgalom értéke addigra 375md USD-re, a kínai forgalom elérte a 413 milliárd USD-t!¹⁰² És hasonló a helyzet Japán esetében is, mára Kína lett a (volumen szerinti) első számú kereskedelmi partner, az USA visszaszorult a második helyre. Lassan már sokkal inkább egy Kína-Japán-USA „háromszögről” kell beszélünk, semmint csak Tokió-Washington tengelyről. Egyedülálló történelmi helyzet állt elő. Eddig még sosem fordult elő, hogy egyidejűleg két nagyhatalom töltsön be domináns szerepet a régióban. Vagy Kína, vagy Japán töltötte be a Távol-Kelet vezető hatalmának szerepét. (Kicsit hasonlít arra, amit Európában a német-francia relációban tapasztaltunk.) Képes lesz megbirkózni egy ilyen helyzettel a régió? Feltehetően igen. Nem lesz egyszerű, sőt feltehetően bővelkedni fog konfliktusokkal. A lényeg azonban, amivel a fentebb említett „háromszög” országai mind egyetértenek, hogy a fegyveres konfliktust, egy „éles” háború kialakulását mindenféleképpen el kell kerülni. És ez az a fő indok, amivel az USA regionális jelenléte még hosszútávra biztosított.

Sokak szerint, Washington azért nem érdekelt a koreai és tajvani válság békés rendezésében, mert akkor oka fogott volna csapataik délkelet-ázsiai jelenléte. Ez nem így van. Az Egyesült Államok kivonulása olyan biztonságpolitikai vákuumot eredményezne a térségben, amelyet még a koreai és tajvani rendezés után sem lehetne kezelni. Ugyan ki vállalná akkor a tengeroceáni kereskedelmi utak hajózhatóságának biztosítását, vagy a lappangó regionális feszültségek kezelését? Nem is szólva az iszlám és a terrorizmus előretöréséről. Kína vagy Japán semmi esetre sem. Sokkal kényelmesebb és főképp kevésbé kockázatos számukra, ha

¹⁰²

Nemzetközi Statisztikai Évkönyv 2004, 186 és 188 oldalak, 11.5 és 11.6 táblázatok.

mindezt az USA teszi meg. Ezért is „viselik el” az amerikai csapatok jelenlétét a Csendes-óceánon.

A fenti fejezetben már egy kissé eltávolodtunk a közvetlen ASEAN-Japán relációtól, de mint látható, a regionális és nemzetközi kapcsolatok olyannyira összetettek, hogy nehéz egy témakört szigorúan két fél között értelmezni. Hiszen amíg Japán nem győzi hangsúlyozni elkötelezettségét a délkelet-ázsiai térség irányába, addig gyakran éppen Kína az, amelyik igyekszik „felhívni” az ASEAN figyelmét arra, hogy Japán a mai napig az USA első számú szövetségese, hovatovább ez a szövetség jóval túlmegegy egy biztonsági/védelmi szerződés keretein. Pekingben néha már azzal is megvádolták Japánt, hogy az ő közeledési kísérletük az ASEAN-hoz valójában az Egyesült Államok bújtatott közeledése. Szerintük még a japán identitástudat is kérdéses, és gyakran ingadozik az ázsiai és nyugati értékrendszer között. A kínai vezetés gyakorta azt kommunikálja (az ASEAN felé is), hogy Japán túlzottan elnyugatiasodott, és számára a kelet-ázsiai reláció csak másodlagos az Egyesült Államokkal fenntartott köteléke után. Szerintük Japán már a XIX. században elhagyta Ázsiát, amikor a Meiji korszakban a nyugati reformok alapján szervezte újjá nemcsak az iparát, de egész társadalmi felépítményét. Japán ezzel kapcsolatban felhívja a figyelmet arra, hogy az ő modernizációja teremtette meg az alapot Kelet-Ázsia felemelkedéséhez, így az ő tapasztalatainak átvétele teheti e legkedvezőbb szolgálatot az ASEAN régió további erősödéséhez is. Külön érdekesség, hogy a korábban említett Takeo Fukuda miniszterelnök fia Jaszuo Fukuda, amikor 2007-ben szintén miniszterelnök lett (Japánban nem kirívó eset, hogy ismert politikusok utódjai követik felmenőiket különböző kormánypozícióban), már nem Washingtonba, hanem Pekingbe vezetett első hivatalos útja, sőt ami még nagyobb figyelmet kapott, hogy ellátogatott egy viszonylag kicsiny kínai városba Csofu (Qufu)-ba is. Ez a korábban (politikusok által) elfeledett Shandong megyei település arról nevezetes, hogy itt született a nagy tanító és filozófus Konfucius. Az hogy a japán miniszterelnök 2007-ben szükségesnek tartotta, hogy ellátogasson erre a helyre (melyre korábban külföldi delegációk alig tartottak érdemesnek időt szentelni) egyértelmű és világos üzenet, hogy Tokió erősíteni akarja a kelet-ázsiai régiói kulturális összetartozásának tudatát. Konfucius neve és tanai nemcsak Kína, hanem egész Kelet-Ázsia történelmi örökségének a része, mely tükrözi a régió szellemi közösségét és ennek erejét.

VI.3. Konklúzió

Délkelet-Ázsia gazdaságbiztonsági stabilitásának a fenntartása lényegesen nehezebb feladat, mint a gazdasági együttműködés megvalósítása. Jól rámutatott erre Richard Armitage, az USA külügyminisztériumának (2005-ben) Távol-Keletért felelős államtitkára, aki maga is súlyos stratégiai és történelmi hibának nevezte egy olyan Kelet-Ázsiai Gazdasági Közösség létrehozását, amelyiknek az USA nem tagja. Armitage hangsúlyozta, hogy a régió államainak gazdasága erős interdependens hatásban áll az USA-val, döntő többségüknél az USA az első három kereskedelmi partner között foglal helyet, és az egyetlen, amely biztonságpolitikai garanciát is nyújt. Az ASEAN kénytelen engedni Washington nyomásának, hogy az USA bizonyos szintig beleszólhasson a régió dolgaiba. Ugyanakkor Európa részéről már nem nehezedik rájuk ilyen nyomás, így érthető, hogy az európai kapcsolatrendszer valamivel elmarad az amerikai reláció intenzitása mögött. Japán is részt akar ebben a szövetségi rendszerben, sajátos helyzete azonban különleges partnerségi viszonyra rendelteti őt. Az ASEAN egyfajta „se vele se nélküle” szituációba involválódott a számára túlzottan elnyugatiasodott Japánnal, viszont pénzügyi és technológiai támogatása nélkül már nem képes továbblépni. Ennek a különleges kapcsolatrendszernek a kezelésére már vitathatatlanul az ASEAN+3 struktúra a legalkalmasabb, kiegészítve egy külön megállapodással Washington felé. Ennek értelmében az Egyesült Államok és az ASEAN stratégiai partnerek. Így az ASEAN elérte célját: a két nagyhatalom részt vehet az ASEAN munkájában, de a szövetség vezetői szerepét nem vehetik át; az továbbra is az ő kezükben marad.

VII. A csendes-óceáni / kelet-ázsiai térség biztonságpolitikai helyzete

VII.1. Általános biztonságpolitikai szituáció

A kelet-ázsiai térség biztonságpolitikai vetülete alapvetően eltér bármely más régió vetületétől. Ázsiában és Távol-Keleten egyetlen hatalom sem képes biztonsági stabilitást teremteni sem garantálni. Sőt a régió államai között még a szükséges konszenzus, hovatovább még a konszenzusra történő törekvés sincs meg a szükséges mértékben.

Ázsiában és Távol-Keleten nincs hagyománya a multilaterális együttműködésnek, és ez a történelmi hiányosság érezhető a biztonságpolitikai és fegyverzetkorlátozási szintéren is. Az ASEAN illetve ASEAN+3 régió államai jelenleg még képtelenek a kollektív biztonság formációjában gondolkodni. Ehelyett továbbra is az egyéni védelemre vannak berendezkedve.

A dél-ázsiai térség államai folyamatosan növelik katonai kiadásait.¹⁰³ Ez a régió jelenleg a világ legnagyobb fegyverfelvevő piaca.¹⁰⁴ Tovább nehezíti a szituációt, hogy a technikai fejlesztéseknek betudhatóan, a régióban több egymással ellenséges érzelmet tápláló nukleáris hatalom néz egymással farkasszemet (Észak-Korea, India, Kína). Az eleve „vérszegény” fegyverzetkorlátozási tárgyalások mindeddig semmilyen kézzelfogható eredményt nem hoztak. A feszültség nem csökken, kérdés, hogy egy ilyen mértékű folyamatos fegyver-arsenál növekedés meddig tud egy „hidegháború” keretei között maradni. Éles, azaz „forró” katonai konfliktus(ok) kirobbanásának valószínűsége sajnos egyáltalán nem elhanyagolható ebben a régióban.

VII.2. A régió, mint veszélyzóna

Mai napig érvényes Henry Kissinger megállapítása: „Az ázsiai-csendes-óceáni térség stabilitása, az olyannyira nagyra tartott gazdasági virágzásának tartógerendája, nem a természet törvénye, hanem egy olyan egyensúly következménye, amelyet féltő gonddal és nagy figyelemmel kell ápolni a hidegháború utáni időszakban.”¹⁰⁵

¹⁰³ Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) adatai alapján. Elérhető: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/research/armaments/milex/milex_database 2010.04.06

¹⁰⁴ A Center for Arms Control and Non-Proliferation 2008-as statisztikája alapján. Eszerint a kelet-ázsiai régió (Ausztrália nélkül viszont Kínát, Japánt és Koreát beleértve) 225md. USD-t költ fegyverkezésre (világszinten 14,5%), jóval felülmúlva a korábbi „rekorder” közel-keleti/észak-afrikai régióval, amely 82md. USD összegű katonai költsékezésével „csak” 6%-os részesedést tudott magának. Forrás:

http://www.armscontrolcenter.org/policy/securityspending/articles/fy09_dod_request_global/ 2010.04.06

¹⁰⁵ Henry Kissinger: *Diplomácia*, Panem-Grafo, 1998. 827. o.

Az ASEAN szervezetébe tömörült délkelet-ázsiai államok többségének nincs igénye egy kollektív biztonsági rendszer megalkotására, arra meg végképp nem, hogy az együttműködést valamilyen közösen vallott belpolitikai értékre alapozzák. Ez alól nem kivételek a térség „demokráciái” sem. A hangsúlyt elsősorban az egyensúlyra és a nemzeti érdekekre helyezik az egyes országok. Ráadásul – éles ellentétben az európai konstellációval - az Egyesült Államok korábban sem volt érdekelt Délkelet-Ázsiában egy erős regionális integráció létrejöttében, és álláspontjuk a mai napig változatlan.¹⁰⁶ Annak érdekében, hogy a biztonságpolitika délkelet-ázsiai aspektusáról képet formálhassunk a következő fő kérdéseket kell megvizsgálni:

- Mi az, ami biztonságpolitikai témakörnek minősül a térségben?
- Mely államokat illetve milyen csoportokat és érdekeket kell megvédeni, és egész pontosan kiktől illetve milyen veszélyforrásoktól?
- Hogyan valósítják meg a védelmet és a biztonságot?

Az első kérdésre adandó válaszkor a régiót korábban ért dekolonizációs hatásokat kell ismerni. A térségbeli államok döntő többsége az elmúlt fél évszázadban harcolta ki nemzeti önállóságát.¹⁰⁷ Ennek megfelelően a mindenkori uralkodó elit számára létfontosságú, hogy nemzetük legitimitását, valamint államuk és intézményeik önállóságát biztosítsák. Azaz az állam területi egységét bármilyen módon érintő fenyegetés biztonságpolitikai jellegű kérdést vet fel. Honnan jöhet ilyen jellegű fenyegetés? Helyi aspektusból nézve három helyről. Egyrészt a korábbi gyarmatosítók vagy „megszállók” burkolt vagy kevésbé burkolt megjelenéséből. Másrészt fennállhat a veszély a helyi államok közötti területi és egyéb viszályokból. Harmadrészt a régiótól távolabbról származó veszélyektől (pl. közel-keleti válsághelyzet begyűrűzése).

A biztonságpolitikai fenyegetések kisebbik hányada tekinthető szövetségén kívüli azaz „külső eredetűnek”, tehát a veszélyforrások többsége az ASEAN+3 szervezet országain belüli problémakört foglal magában. Ilyen pl. a még mindig megoldatlan Thaiföld-Burma

---

¹⁰⁶ Richard Armitage: “My Opposition To An East Asian Community.” *Aszahi Simbun*, 2005. május 1. 1-9 o. Ebben az akkori amerikai külügyminiszter-helyettes kifejti, hogy a régió államai számára mennyivel előnyösebb, ha a “Japán-Amerikai Biztonsági Szerződés” mintájára, Washingtonra építik biztonságpolitikai koncepciójukat.

¹⁰⁷ 1945-ben Indonézia, Laosz, Kambodzsa és Vietnam, egy évvel később a Fülöp-szigetek, 1948-ban Burma (mára Mianmar), 1957-ben Malajzia (akkor még Maláj Államszövetség), 1965-ben Szingapúr, végül 1983 Brunei. Thaiföld történelme világviszonylatban egyedi, ugyanis a brit-francia gyarmatosítók közötti konfliktusnak „köszönhetően” elkerülték a gyarmatosítást. A két expanzív nagyhatalom, már akkor jobbnak vélte, ha koronagyarmataik között hagynak egy ütközőzónát, így Sziám elkerülte a többi állam sorsát.

határvonal kérdése, amelyet az ASEAN jobb híján csak görget maga előtt, ám – tanulva a hatvanas évek hibáiból, amikor Malajzia, Indonézia és a Fülöp-szigetek fegyveres erői többször is összetűzésbe keveredtek – a konfrontációt mindenáron el akarja kerülni. Jelenleg a problémát akképpen kezelik, hogy az említett határon a két állam hadserege biztosítja a rendet, gyakorlatilag teljes határzár van, csak néhány kijelölt pontos lehetséges az átjutás. Ugyanakkor nincs tudomásunk fegyveres összetűzésekről, mindkét állam igyekszik kerülni a katonai erő alkalmazását.

Előbbinél sokkal súlyosabb kihívás az észak-koreai nukleáris és rakétafegyver gyártási program. Ez gyakorlatilag a világ utolsó, hidegháborúból megmaradt feszültséggóc. Az ASEAN+3 ebben a kérdésben önmagában cselekvésképtelen, a megoldás keresésében rászorul az USA, Oroszország és egyre inkább Kína részvételére is. Az észak-koreai krízissel kapcsolatban, csak abban értenek egyet, hogy okvetlenül el kell kerülni a „meleg-háborúba” történő átmenetet.

Az izolált sztálinista állam belső helyzete, valamint politikai elitjének állapota olyan súlyos, hogy az állam összeomlása sem zárható ki. Még a legszerencsésebb forgatókönyv is – egy békés újraegyesítés – több évtizedes átmenetet jelent majd. A német újraegyesítés tapasztalatai itt nagyrészt használhatatlanok. (Természetesen ezzel együtt nagyon alaposan tanulmányozzák annak tapasztalatait.) Ez annál sokkal komplexebb problémakör lesz, ráadásul a félsziget-egyesülése és stabilizációja roppant költségekkel fog majd járni, a legenyhébb becslések szerint is 250 milliárd USD-re becsülhető. Ezt természetesen senki sem akarja felvállalni, ezért gyakran a külső rendezési hajlandóság képlékenysége is érezhető.

VII.3. Lappangó feszültségek – kié a föld kincse?

Energetikai eredetű és motivációjú, ám ugyancsak súlyos biztonságpolitikai jellegű probléma a Dél-kínai-tengeren a „Spratly-szigetek” kérdése.¹⁰⁸ A csekély felszíni területtel ám mintegy 230 szigetből és zátonyból álló terület azt követően értékelődött fel, miután kiderült, hogy feltehetően hatalmas szénhidrogénkincs található a tengerfenéken. Nem kevesebb, mint hét állam jelentette be területi igényét rá. A „fő” követelők Kína, Tajvan és Vietnám, de rajtuk kívül még Malajzia, a Fülöp-szigetek, gazdasági zónaként Indonézia és Brunei, sőt még a tenger nélküli Laosz is bejelentette (részleges) igényét a fennhatóságra. Az utóbbi három ország kivételével a többi „érdekelt” valóságos versenyfutásban már a haditengerészetével is

---

¹⁰⁸ Alex J. Bellamy: *The Pursuit Of Security In Southeast Asia: Beyond Realism* Mark Beeson: *Contemporary Southeast Asia* Palgrave Macmillan, 2004, 160. o.

megjelent a térségben, és ahol üres szigetet vagy zátonyt találtak, ott azonnal „örhelyeket” is létesítettek, de legalábbis nemzeti zászlót tűztek ki.¹⁰⁹ A számítások szerint az érdekelt országoknak több mint kétezer katonája állomásozik a szigetekcskéken. A komolyabb konfliktust talán csak azért kerülték el eddig,¹¹⁰ mert a nyílt tenger közepén igencsak mostoha kitermelési körülmények uralkodnak. Ilyen terepen történő kitermeléshez egyik érintett államnak sincs meg sem az anyagi háttere, sem a technológiája. Márpedig az „off-shore” fúrótornyok csak akkor fognak ebben a térségben megjelenni, ha fegyveres konfliktus nem veszélyezteti az ilyen órásházakat. Az ASEAN+3 biztonsági szervezeteként számon tartott ASEAN Regionális Fórumnak¹¹¹ 2001-ben tartott ülésén annyiban állapodtak meg, hogy a „nemzetközi jog” igénybevételével rendezik majd a területi vitát. Így ha megoldani nem is sikerült a feszültséget, de legalábbis egy időre „jegelték”.¹¹² Az ASEAN szervezetén belül pedig egy évvel később külön-megállapodást írtak alá, melyben a Spratly-vitán túl regionális keretekben vitatták meg a nézeteltéréseket. A megállapodás értelmében a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos vitákat a magatartási kódex (Declaration on the Conduct of Parties)¹¹³ keretében pontosítják, melynek értelmében „az érintett felek közötti együttműködést” az ASEAN koordinálja. Rendkívül ügyes diplomáciai megoldásról van szó. A „dél-kínai tenger esetében érintett felek” terminológia már nem területi követelésekről szól és egyúttal széles körűen értelmezhetőek a felek is. Tehát el lehet kerülni egy olyan meghatározást, melyben konkrétan megnevezik a követeléssel fellépő államokat, ugyanakkor tekintettel arra, hogy az ASEAN hatáskörébe utalták a problémakört, Peking azt is elérte,

---

¹⁰⁹ Hogy aztán hetekkel később azt egy másik ASEAN+3 állam haditengerészete a tengerbe dobja, miközben a sajátját tűzi ki.

¹¹⁰ Eddig egy súlyos (halálos áldozatokkal járó) ütközet (az ún. 1995-ös Mischief Reef Incident, melyben a Fülöp-szigeteki és kínai haditengerészet egységei keveredtek konfliktusba, és az ASEAN szervezete Pekinget (és a világot) is meglepve, gyorsan, határozottan és egyöntetűen kiállt saját tagállamuk a Fülöp-szigetek mellett. http://www.southchinasea.org/docs/Chinese_Territorial_Assertion_The_Case_of_the_Mischief_Reef.htm (2010.07.02.) és néhány szórványos lövöldözés van dokumentálva, melyben különböző nemzetek hajói vettek részt. Egyáltalán nem lehet kizárni azt sem, hogy a valóságban ennél több összeecsapás történt, ám a felek azt jól felfogott érdekből titokban tartják. Egyik félnek sem szándéka, hogy egy ilyen problémával tovább rontsák, az amúgy is feszültségekkel terhes dél-kínai tenger övezetét, ahol Kína mellett még Tajvan, Vietnam, Malajzia és a Fülöp-szigetek hadihajó járőröznek, és ők megosztva tartják karban a zátonyt jelző világítótoronyokat.

¹¹¹ Biztonságpolitikai témakörökre fókuszáló regionális szervezet. Alapítva 1994-ben, jelenleg 27 tagállammal rendelkezik. Tagjai az ASEAN+3 mellett a térségben érdekelt nagyhatalmak, így pl. az USA, Ausztrália, India, sőt még az EU is. Bővebben lásd későbbi fejezetben.

¹¹² 2002 novemberében az ASEAN országok közösen írtak alá egy Közös Nyilatkozatot a Kínai Népköztársaság kormányával, melyben vállalták, hogy tartózkodnak további fegyveres akcióktól. Ez is azt jelzi, hogy Kína komolyan veszi az ASEAN-t, és kerülni akarja velük a felesleges konfrontációt. Ugyanakkor a deklaráció semmit nem mozdított előre a vitatott területek státuszának ügyében. A kutatást engedélyezték, de a kompromisszum-készség teljes hiánya következtében, esély sem volt a „felosztásra”. Amennyiben a jövőben egyszer valóban megindulnak a kereskedelmi méretű nyersanyag-kitermelések a zátonyokon, akkor a feszültség kiéleződésére lehet számítani.

¹¹³ <http://www.aseansec.org/13163.htm> 2010.06.18.

hogy Tajvan képviselőit ismét elszigetelje. Ezt követően a kínai kormány képviselői jelezték: bármikor készek vezetői szintű szakértői találkozó megtartására, valamint munkacsoport felállítására az együttműködés részleteinek kimunkálása céljából.

VII.4. Az energiaellátás, mint az ASEAN+3 jövőjének kritikus kérdése

Az energiabiztonság megnyugtató rendezése az egyik legkritikusabb témakör lesz az ASEAN+3 szövetség túlélése érdekében. Bár a régió rendelkezik számottevő készletekkel, azok távolról sem elegendőek a gyorsan fejlődő helyi szükségletek kielégítésére. Mindenki tisztában van azzal, hogy az energiahiány, illetve az energiaellátás biztonságának a hiánya, bármikor megakaszthatja a délkelet-ázsiai sikertörténetet. Az Ázsia-Csendes-óceáni térségben rendelkezésre álló szénhidrogén készletek, kb. a globális készletek 10-11%-át teszik ki.¹¹⁴ Ez még így is kevesebb, mint egy-harmada az ismert és becsült közel-keleti készleteknek. Ami az ASEAN+3 régió helyzetét még tovább bonyolítja, hogy primer energia készleteik megoszlása igen egyenlőtlen a régióban. Amíg Indonézia, Malajzia és főképp Brunei jelentős primer energiaexportőrök, addig a „+3” országok döntően energiaimportőrök. Elég képlékeny a helyzet Thaiföld, Vietnam és Burma esetében. Ezek az országok rendelkeznek ugyan számottevő készletekkel, ám azok többnyire „csak” saját fogyasztásuk fedezésére alkalmasak. Viszont még mindig hatalmasak a feltáratlan és csak becslésen alapuló olaj és földgázmezők lehetőségei. Ezek sikeressége vagy sikertelensége jelentősen befolyásolhatja a régió energiastratégiájának jövőjét. Ennek alakulása azonban egy igen komplex kérdés, mivel egy rohamosan növekvő gazdaság (pl. Vietnam évi 8-9%-os növekedése) több energiát is fog igényelni. Mindezek miatt a regionális kőolaj export-import alakulását közép és hosszú távon nagyon nehéz megjósolni. Ezt látszik igazolni, hogy a korábban készített becslések is rendszerint tévesnek bizonyultak.

Földgáz szempontjából viszonylag megnyugtató a helyzet. Az ASEAN összes becsült (ám nagyrészt még feltáratlan) készleteit 4.700 milliárd köbméterre becsülik.¹¹⁵ Amennyiben ez igaz, és sikerül is kiépíteni az ehhez szükséges infrastruktúrát, akkor elviekben még legalább három évtizedre megoldható a térség földgázellátása, jelentősebb szervezeten kívüli import nélkül. A tervekben emiatt szerepel egy nagy projekt, az ún. transz-ázsiai gázvezeték megépítése. Az ASEAN+3 energiaellátásért felelős miniszterei évente minimum egy csúcstalálkozót tartanak, és a 2006 júliusában Vientiane-ban tartott értekezleten meg is

¹¹⁴ British Petrol Statistical Review 2009 Edition

¹¹⁵ <http://www.aseanenergy.org/> 2010-01-20 Megjegyzendő még, hogy a jelzett mennyiség fele egy országban, Indonéziában található.

állapodtak az említett vezeték létrehozásában. A Transz-ázsiai Gázvezeték terve önmagában gigantikus. Indonézia keleti szigeteitől első lépcsőben Szingapúrig menne, majd külön leágazásokon át Indokinába illetve akár Észak-Ázsiába is eljutna. A terv azért is reális, mivel valójában már több részegysége is létezik ennek a vezetéknek. Így többek között pl. működő földgázvezetékek vannak Malajzia és Szingapúr, valamint Mianmar és Thaiföld között is. A Transz-ázsiai Gázvezeték építése emiatt főképp abból állna, hogy egységes hálózattá kötnék össze a már meglévő vezetékeket. Tekintettel azonban a szigetek közötti hatalmas távolságokra, és a Csendes-óceán geográfiai viszonyaira, ez is hatalmas feladat. Alapvető kérdés, hogy Kína, Japán és Dél-Korea mennyire lesz érdekelt a megvalósításban. Ez pedig nem utolsósorban attól is függ, hogy az említett három ország milyen mértékben fog beruházni Oroszország szibériai, illetve a Szahalin-szigeti földgázmezőinek kiaknázásába. Mindkét esetben óriás-beruházásokról van szó, és jelenleg úgy látszik – bár ez korántsem végleges – hogy inkább az utóbbit támogatják a fejlettebb észak-ázsiai államok. Itt nyilvánvaló racionális anyagi és földrajzi megfontolások játszanak szerepet. Kína és Dél-Korea* szárazföldön át is érintkezhet Szibériával, Japán pedig már építi a Hokkaido-Szahalin vezetékét.

Sokkal súlyosabb a helyzet a kőolaj témakörében. Ebből már csak Brunei és Malajzia minősül nettó exportőrnek, a többi állam mindegyike több-kevesebb importra szorul. Különösen érzékeny Indonézia kiesése a nettó exportőrök köréből, amely készletei csökkenése miatt 2002-óta maga is behozatalra szorul. Ráadásul mindez egybeesett azzal az időszakkal, amikor (2001-ben) Kína is belépett a fő kőolajimportőrök táborába, miután saját mezőit kimerülésével párhuzamosan, gazdasága rohamtempóban növekszik. Ezek a tényezők rendkívüli mértékben átformálták a régió energiabiztonsági stratégiáját. Japán hagyományosan az egyik fő kőolajimportőr. Azonban mindeddig még nem került összeütközésbe Kínával. Sőt az ezredforduló előtt Japán nyersolajimportjának még néhány százaléka Kínából jött, mivel akkor ott többet termelt a Danqingi olajmező, mint amennyit az ország gazdasága igényelt. Peking mindeddig igen ügyes stratégiával igyekezett kerülni egy kőolaj beszerzési konfliktust. Amint kezdett növekedni olajimport szükségletük, nem a Közel-Keletre helyezték a hangsúlyt, hanem inkább Afrikára. Kína jól átlátta, hogy az igen csak telített közel-keleti exportpiacot már Japán, az EU és kisebb mértékben az USA „lefogta”. Kína túlzott megjelenése az Öböl környéki olajlelőhelyeken alapjaiban boríthatja fel az amúgy is labilis egyensúlyt. Kína ezért bölcsen olyan térségekre és országokra koncentrált,

---

* (Az optimista „terv” szerint addigra már értelemszerűen Észak-Koreán keresztül)

ahol elkerülheti az összeütközést a többi nagy olajimportőrrel. Kína nyersolajimportjának egyre számottevőbb forrása már Afrika. (bár még mindig nem éri el a közel-keleti eredetű részesedését.) Legnagyobb exportőrük Angola, de Nigéria, Szudán, Egyenlítői Guinea, Csád, Gabon és Líbia szerepe is jelentős. Gazdasági szempontból tehát egyelőre elkerülhető az „olajháború”. Washingtonban és Tokióban elvileg örülni kellene Peking ilyen irányú törekvéseinek. Azonban mint látható, ezek többnyire olyan országok, amelyekkel az USA-nak különböző elvi-ideológiai problémái vannak. Az USA azért is kerüli el a fentebb említett országok többségét, mert vagy emberi jogi, vagy terrorizmussal kapcsolatos fenntartásai vannak velük szemben, némelyikkel mindkettő. Washingtoni politikusok gyakran méltatlankodnak, hogy Kína jelentős segélyeket nyújt a „problémás rezsimeknek”. Tény, hogy Kína az olajellátásért cserébe „szövetséges-közeli” kapcsolatokat is épít az említett országokkal, és nincsenek ideológiai aggályai. Angolának például 2004-ben kétfélmilliárd USD kölcsönt és segélycsomagot nyújtott,¹¹⁶ amely ennek következtében vissza tudta mondani az IMF szigorú hitelcsomagját. Ám ez az eset nem egyedi. Afrika esetében egyesek már kínai „invázióról” beszélnek. Szudánban négyezer fős kínai egység védelmezi az olajmezőket. Az olajban gazdag Egyenlítői Guineában a kínai állam vállalta a helyi rendfenntartó erők kiképzését és finanszírozását is.

Ám az afrikai eredetű olaj legjobb esetben is csak a 2010-es évek közepéig fogja tudni kielégíteni a rohamléptékben emelkedő kínai igényeket. Tehát már középtávon is számolnunk kell azzal, hogy Kína a Közel-Keleten is tovább növeli jelenlétét. Elkerülhetetlennek látszik, és minden jel arra mutat, hogy Kína éveken belül a legfőbb tényezője (importőre) lesz az olajpiacnak. Ha ott a gazdaság gyors ütemben nő, az olaj ára is emelkedni fog. A közel-keleti terjeszkedést már évekkel ezelőtt megkezdte Peking. És „természetesen” ki mással is kötött volna szerződéseket, mint Iránnal és Szíriával. De már Szaúd-Arábia felé is olyan aktív diplomáciai offenzívát fejt ki Kína, amely miatt a Pentagon is aggodalmát fejezte ki. Látható, hogy a kínai olajszomjúság csillapításáért cserébe eddig „csak” politikai kompromisszumokat kellett kötni. Ha azonban elfogadjuk az előrejelzéseket arról, hogy Kína olajszükséglete 2020-ra 450millió tonnára emelkedik,¹¹⁷ amelyből legalább 60-70%-ot importból kell beszereznie, döbbenetes kép tárul elénk. Hiszen ez azt jelenti, hogy évente több mint 300 millió tonnát kell beszerezniük és hazaszállítaniuk, azaz a világ 2005-ös összes olajfogyasztásának 10%-át! Már maga az is kérdés, hogy ez megoldható-e, de ha még fel is tételezzük, hogy igen, akkor azt

---

¹¹⁶ Joshua Eisenman, Devin T Stewart Asia Times 2005. Nov. 17
¹¹⁷ World Energy Outlook 2008-as statisztika.

biztosra vehetjük, hogy összeütközésbe fognak kerülni az USA-val és Japánnal. Ennek a következményei és kimenetele ma még nem látható pontosan előre.

Mit tehet ilyen helyzetben az ASEAN+3 szervezete? Talán többet, mint elsőre gondolnánk. A kőolajellátás diverzifikálása, egy kooperatív energetika-stratégiai jövőkép kidolgozása sokat enyhíthet a helyzeten. Ugyanígy nagyon fontos feladat lesz a szállítási útvonal biztosítása a tengereken és óceánokon, valamint a kereskedelmi szállító flották fejlesztése. Ez utóbbi két témakörben már határozatokat fogadtak el több ASEAN+3 csúcstalálkozón is. Az is szóba került már – különösen a „+3” ország között –, hogy erősíteni kell az energetikai kapcsolatokat a közép-ázsiai államokkal, melyeknek még hatalmas feltáratlan készleteik vannak szénhidrogénekből. Itt azonban Oroszországgal kell megküzdeniük, amelyik saját érdekszférájának tekinti a szóban forgó területet.

Van még egy nagy horderejű lehetőségük. Japán energiatakarékossági tapasztalatainak eltanulása és alkalmazása. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a Japánban elért és bevezetett energiatakarékossági intézkedések fantasztikus eredményeket hoztak. A szigetország nem rendelkezik számottevő olajkészlettel, abból gyakorlatilag teljes egészében importra szorul.¹¹⁸ A világ második legnagyobb gazdasága¹¹⁹ (2010 augusztusában Kína megelőzte!) ennek következtében az első olajválság után egy átfogó energiatakarékossági és diverzifikálási programot léptetett életbe. Ez többek között magában foglalta az atom- és vízerőművek agresszív promócióját, csakúgy, mint a széleskörű takarékosági ösztönzőket. Ezek következtében Japán olajon alapuló energiatüggősége az 1973-as 77%-ról, 2001 már 49%-ra csökkent!¹²⁰ Amíg az ország 1981-ben 53,3 milliárd USD-t fizetett ki olajimportra, 2001-ben „csak” 36.6md. USD-t!¹²¹ Ugyanígy 1981-ben az olajimport tette ki az ország teljes importjának 37,2%-át, ugyanez 2002-re 12%-ra csökkent!¹²² A káprázatos adatokat még egy termelékenységét érintővel zárnam: Miközben 1975 és 1982 között Japán teljes energiateljesítménye (tehát nem csak az olaj, a teljes!) a szabvány szerinti kilóliterre átszámolva alig 0,5%-al emelkedett (388-ról 390mó-ra), addig ugyanezen idő alatt az ország GDP-je 40%-al nőtt!¹²³ (És mindez két olajválságot is érintő időszakban). A csoda titkát

¹¹⁸ A pontos adat: Japán saját kútjaiból 0,2%-át tudja fedezni fogyasztásának.

¹¹⁹ A legújabb adatok szerint 2010 augusztusában Kína megelőzte, így Japán már csak harmadik legnagyobb gazdaság.

¹²⁰ www.meti.go.jp/report/downloadfiles/g30425b02j.pdf 2010.01.06

¹²¹ www.iti.or.jp/stat/2-010.pdf 2010.01.06 Természetesen ez csak megközelítő adat, mivel nem tartalmazza az olajár időközbeni változását.

¹²² www.customs.go.jp/toukei/shinbun/trade-st/2002/200238e.pdf 2010.01.06

¹²³ Hernádi András: *A távol-keleti kihívás: Japán, a „Négyek” és Kína a 80-as években*. BP. KJK 1985 60.o

sokan szeretnék eltanulni, de különösen a régió országai. A csoda atyja, a METI (Ministry of Economy, Trade and Industry) kifejezte szándékát arra vonatkozóan, hogy technológia és know-how átadásával, valamint akár szakértői delegációk helyszínre küldésével segíteni fogja az ASEAN+3 közösség energiapolitikájának alakítását. Erre a tagállamok többsége kedvezően is reagált, így nagy valószínűséggel megállapítható, hogy Japánnak döntő szerepe lesz a regionális energiapolitika alakításában.

VII.5. Kína és a környező államok viszonya biztonságpolitikai szempontból

Igen kényes, ám megkerülhetetlen tárgykör a régióban, a gyakran nemes egyszerűséggel csak „kínai fenyegetésnek” emlegetett témakör. Nemcsak a korábban már részletezett Spratly-szigetek kérdéséről van itt szó. Kína már megkerülhetetlen, legyen szó bármilyen biztonsági kérdésről. Peking célja a szuperhatalmi státusz mielőbbi elérése, és ehhez szükségesnek tartja az ország a fegyveres erőinek magas szintre fejlesztését. A térség államai rendkívül idegesek a folyamatosan növekvő kínai behatás, a „láthatatlan invázió” miatt.¹²⁴ A kínai befolyás feltartóztathatatlan növekedése miatti bizonytalanságérzet az egyik fő ok, ami a délkelet-ázsiai régió államait további kooperációra készteti. Tisztában vannak azzal, hogy Pekinggel szemben csakis közös álláspont kialakítása esetén lehet esélyük, máskülönben a megosztottságot Kína könnyen kihasználhatja. Ezt a mai napig több ázsiai elemző vitatja, hangsúlyozva, hogy Kínának nincsenek hegemon törekvései.¹²⁵

VII.6. Gazdaságbiztonság és regionális stabilitás

A biztonságpolitikai fenyegetések másik része belső (azaz szövetségen belüli) eredetű. Míg a hidegháború ideje alatt főképp ideológiai eredetű „kommunista/maoista” eszmék terjedésétől tartott az ASEAN államok politikai elitje, ezt a fenyegetést a kilencvenes évektől a radikális iszlám terjedésének veszélye váltotta fel. Bár mindkét esetben elsősorban belső eredetű fenyegetésről van szó, az is kétségtelen, hogy az állam biztonságát veszélyeztető szervezetek külső forrásokból (is) kaptak támogatást. A hidegháború utáni világban azonban az

¹²⁴ Stephanie Kleine-Ahlbrand – Andrew Small: China's New Dictatorship Diplomacy. Is Beijing Parting With Pariahs? *Foreign Affairs*, Vol. 87. No. 5 (2008). 68. o.

¹²⁵ Amitav Acharya – *Seeking Security In The Dragon's Shadow. China and Southeast Asia in The Emerging Asian Order*: Kiadta az Institute of Defense and Strategic Studies Singapore 2003.március <http://www.southchinesea.org/docs/Acharya,%20Seeking%20Security%20in%20the%20Dragon%27s%20.pdf> 2010..05.18. A tanulmányban azt próbálják kifejteni, hogy Kína – ellentétben más szuperhatalmakkal – sosem folytatott saját területén túl hódító háborúkat, nem gyarmatosított, és ma sem törekszik határon túli katonai támaszpontok létesítésére. Más elemzők pl. Margot Schüller ill. Helmut Asche viszont erősen vitatják ezt a tézist, és rámutatnak arra, hogy Peking a nem katonai eszközök expanzív alkalmazásával (pl. afrikai államok „felvásárlásával”) egyfajta modernkori terjeszkedést folytatnak, ezzel gazdasági-pénzügyi köntösbe bújtatva a neokolonizációs tevékenységet.

előbbieken túl más jellegű veszélyek is komoly kihatással lehetnek Délkelet-Ázsia átfogó biztonságpolitikai állapotára. Igaz ugyan, hogy a nominálisan fegyverkezésekre költött összeg mértéke nőtt az elmúlt 15 évben, azonban a GDP arányához mérten számolt fegyverkezési kiadások Délkelet-Ázsia egyes országaiban még csökkentek is.¹²⁶ Kézenfekvőnek tűnik ezek alapján, hogy a délkelet-ázsiai országok az őket fenyegető főbb biztonsági veszélyeket jelenleg nem a katonai jellegű fenyegetésekben azonosítják. Viszont lényegesen megváltozik a kép, ha Délkelet-Ázsia helyett egész Kelet-Ázsiát vizsgáljuk, és Kína, Japán és Dél-Korea védelmi jellegű kiadásait is hozzászámoljuk a régióhoz. Ekkor bizony az előző megállapítás, már érvényét veszti, és a védelmi kiadások szintje is már lényegesen meg is haladja a világ többi régiójában tapasztaltakat. Hiszen Kína 122 milliárd USD összegű védelmi kiadásaival a világ második, Japán 41 milliárd USD-vel a hatodik Dél-Korea pedig 25 milliárd USD-vel tizedik helyét foglalja el. A tíz legnagyobb védelmi kiadású államból három Kelet-Ázsiában található.

Következésképpen adódik a kérdés, akkor ezek után jelenleg mit tekintenek a délkelet-ázsiai régióban még kiemelt biztonsági veszélyforrásnak? A választ nem kell sokáig keresni, csak a közelmúltba kell visszamenni. Egész pontosan 1997-be. Az ázsiai regionális pénzügyi-gazdasági válság idejére. Ellentétben a 2008-ban kezdődött – és mai napig tartó - globális válságtól, az 1997-es pénzügyi krízist végül sikerült Ázsia határai között tartani.

Azóta a régió államai a gazdasági fejetlenséget ugyanolyan súlyos veszélyforrásként azonosítják, mint a katonai jellegű fenyegetéseket.¹²⁷ Hiszen a gazdasági felfordulás keltette bizonytalanság olyan szinten sújtotta az állampolgárok tömegeit, ami már nemzetbiztonsági kérdéssé vált, és közvetlenül fenyegette a politikai-gazdasági elitet. Indonéziában véget vetett a 32 éves Suharto uralomnak. Thaiföldön kormányválság kezdődött, mely némi megnyugvás után ismét felszínre tört és a mai napig tart. A Fülöp-szigeteken két év alatt három kormány váltotta egymást. Ráadásul a korábban harminc éven át töretlen fejlődést felmutató Délkelet-Ázsia, politikailag kissé meglepő módon éppen ellenkezőleg reagált a válságra, mint az a „Nyugat” gondolta volna. Máshol ilyen regionális krízis esetén, az érintett államok

---

¹²⁶ Így pl. 1994-2004 között Malajzia védelmi kiadásai a GDP 3,0%-ról 2,1%-ra, Indonéziáé 1,4%-ról 1,1%-ra csökkentek. Kirívó eset Laoszé ahol 7,8%-ról 0,7%-ra esett a védelmi kiadások aránya. Összességében véve, Délkelet-Ázsia (tehát a szigorúan vett tíz ASEAN tagállam) a GDP 2,6 százalékát költi védelmi kiadásokra, amikor ugyanez 4,3% az afrikai kontinensen, és 7,4% a Közel-Keleten. Az itt összesített adatok az International Institute for Strategic Studies 2008-as adatain alapszanak. <http://www.iiss.org/publications/military-balance/the-military-balance-2008/> 2010.07.30.

¹²⁷ Zakaria H Ahmad - Baladas Goshal: „The Political Future of ASEAN After the Asian Crisis.” *International Affairs*, Vol. 75. No. 4. (1999). 759-778. o.

felgyorsítják kooperációjukat. Az ASEAN térségben eleinte épp az ellenkezője ment végbe: az államok nagy része a kezdeti szakaszban éppen arra használta fel a válságot, hogy csökkentse multilaterális kooperációs képességét.¹²⁸ Ugyanakkor a történetek hatására a régió kormányai belátták: Az államhatalom legitimitása és fenntarthatósága ebben a korban legalább annyira kötődik a nemzetgazdasági teljesítményhez, mint bizonyos katonai képességekhez. Ez a megállapítás ugyan többé-kevésbé a világ más helyein is helyénvaló lehet, de a gazdasági csodáról elhíresült „kis-tigrisekkel” büszkélkedő Délkelet-Ázsiában vitathatatlanul helytálló.¹²⁹

VII.7. A régió biztonságpolitikai sajátosságai

A régió biztonságpolitikai kihívásainak tisztázása után, második kérdés az, hogy kit kell megvédeni, még pontosabban kitől illetve mitől? Egyértelmű, hogy a legfőbb szereplő az állam, tehát az államot, illetve az állam hatalmát és az általa garantálni kívánt stabilitást kell megvédeni. Kitől? Katonai értelemben két veszélyforrást azonosítanak: a Kínából és Észak-Koreából kiinduló fenyegetést. Ideológiai értelemben még mindig jelen van (bár csökken) a maoista/kommunista veszély, és egyre növekvő erővel mutatkozik az erőszakos iszlám terjedésének a veszélye. Mindezek együtt már képesek lehetnek megingatni az állami felépítményt. De végül is éppen ennek a megvédésére alakult eredetileg az ASEAN.

Komoly tévedés azt gondolni, hogy az ASEAN szövetségét az államok közötti etnikai rokonság vagy közös történelem és erre alapuló hasonló értékrend ösztönözte. Ez itt nem Európa, itt egész más az értékrend és a felfogás. A térség államait a törekeny és ingatag államhatalmak stabil biztonságpolitika iránti igénye hozta össze egy szövetségbe.¹³⁰ Az 1967-es megalapításkor még szó sem volt gazdasági együttműködésről. (És 25 évig nem is működött ilyesmi). Az újonnan alakult országok legitimációs problémáival küszködő elitje ráeszmélt, hogy a regionális béke biztosítása az alap a belső stabilitás megteremtése

¹²⁸ Francis Fukuyama: „Asian Values and The Asian Crisis.” *Commentary*, Vol. 105. No. 2. (1998). 23. o. Ebben Fukuyama bemutatja, hogy a válság idején különösen négy érintett állam, Indonézia, Kína, Malajzia és Szingapúr ellenállt minden külső eredetű modernizációs behatásnak, kizárólag a saját belső forgatókönyvük alapján működtek, tovább nehezítve ezzel a regionális stabilizációt.

¹²⁹ A témakör egyik legátfogóbb elemzése, mely még jelenleg is helytálló: Joseph E. Stiglitz: „The Insider: What I Learned at the World Economic Crisis – And how I learned it”, *The New Republic*, 2000. április 17. <http://www.globalexchange.org/campaigns/wbimf/stiglitz041700.html> 2009.12.10. Az írást Stiglitz alig egy évvel azelőtt publikálta, hogy odaítélték neki a közgazdasági Nobel-díjat. Ebben bemutatja, hogy az ázsiai válság eskalációjáért milyen felelősség terheli a nemzetközi pénzügyi szervezeteket, kiemelten az IMF-t, mivel azok hibásan „nyugati logikával” a nyugati szférában működő eszközökkel próbáltak gyógyírt keresni az ázsiai válságra, és ez így elkerülhetetlenül kudarcba is torkollott.

¹³⁰ Richard Stubbs: *ASEAN: Building Regional Cooperation*. in: Mark Beeson, (szerk.): *Contemporary Southeast Asia* Palgrave-Macmillan, 2004. 216-231 o.

irányában. Valójában ezért alakult az ASEAN. Amikor a szervezet sikerrel teljesítette küldetését, már természetesen új célokat is meg kellett fogalmazni. Ezt 1997. után meg is tették. A thai és maláj miniszterelnök egyaránt megfogalmazták híressé vált mondásukat: „A harcmezőket piacokká kell változtatnunk”.¹³¹ Azaz az 1997-es ázsiai krízis hatásai itt is érezhetőek. A gazdasági érdekek megvédése – beleértve olyan kiemelt témakört, mint a tengeri útvonalak biztosítása – az ASEAN régió prioritásává nőtte ki magát.

Ezek után még egy kérdés maradt: Hogyan garantálható a régió biztonsága? A fő veszélyforrásokat korábban már megnevezték adódik tehát a kérdés, meg tudja-e védeni magát mindezek ellen a régió? A válasz tömör és egyszerű: nem. Önállóan legalábbis jelenleg biztos, hogy nem. Nagyon sok elemző jutott már arra a következtetésre, hogy a régió viszonylagos stabilitásának az alapja, az USA masszív katonai jelenlétének köszönhető.¹³² Kétségtelen tény, hogy a régió négy legfejlettebb állama (Japán, Dél-Korea, Szingapúr, Tajvan) nagyon szoros kapcsolatokat ápol az Egyesült Államokkal, sőt biztonsági garanciákkal is rendelkeznek Washingtontól. Amikor pl. a hatvanas években Malajzia és Indonézia Szingapúr létét fenyegette, a kis államnak nem maradt más választása, mint az USA-hoz fordulni biztonsági garanciáért. A maláj és indonéz tervek visszafelé sültnek el: az USA ahelyett, hogy visszavonult volna, még intenzívebben megjelent a régióban. Vitatható tézis, ám mégis nagyon valószínű, hogy az USA katonai jelenléte a záloga annak, hogy nem tört és nem tör ki „meleg” háború a délkelet-ázsiai régióban.¹³³

Ebben a régióban tehát még nem működőképes Karl Wolfgang Deutsch¹³⁴ elmélete a közös értékekre alapozott biztonsági közösségről. Itt jelenleg csakis egy bilaterális keretek között megkonstruált biztonsági szerződések halmazáról lehet szó, amelyeknél a „csomópont” szerepét az USA tölti be. Hosszabb távon ugyan nem lehet kizárni egy olyan szervezet, mint a

¹³¹ „Turning battlefields into marketplaces”. Számos alkalommal, több ASEAN állam politikusának szájából is elhangzott kijelentés. Lásd pl. Robin Ajello – Roger Mitton: „And Then There Were Ten”. *Asiaweek* 1997. április 18 14.o Ez a kijelentés már szállóigévé vált Délkelet-Ázsiában, és valóban számos országban sikerrel alkalmazzák. Például Thaiföldön korábbi gerillák teljes amnesztiát kaptak, fegyvereiket leadták, és ma legális kereskedelmi vagy turista üzletből élnek.

¹³² Michael Leifer: *ASEAN and the Security of South-East Asia*. Routledge, 1989. A 2001-ben elhunyt professzor négy évtizedet töltött Délkelet-Ázsia tanulmányozásával. Az európai rendszerváltozásokkal egyidejűleg kiadott könyvében részletesen feldolgozza, hogy az Egyesült Államok győzelme a japán militarista állam felett milyen pozitív, demokratikus és dekolonizációs impulzust adott a régiónak. Az amerikai részrehajlással aligha vádolható brit tudós, miközben érezhetően sajnálta saját birodalmuk összeomlását, egyértelműen kimutatta az USA jelenlét pozitív hatásait a régióban, az emberi jogok, a piacgazdaság felé történő elmozdulás, és számos más területen.

¹³³ Objektív európai szemszögből lásd Fraser Cameron: *US Foreign Policy After The Cold War. Global Hegemon Or Reluctant Sheriff?* Routledge, 2005. 167-170. o. „Asia” alfejezet.

¹³⁴ Karl W. Deutsch: *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Perspective*. Princeton Univ. Press, 1957.

már létező ASEAN Regional Forum szerepének a felértékelődését (lásd lejjebb), amelyben a meghatározó szerepet az ASEAN+3 államok játsszák, ám addig még sok munka van hátra.

Az ASEAN Regionális Fóruma (ARF) jelenleg a szervezet legbefolyásosabb kapcsolódó intézménye. Mára az ARF egy valóban hasznos konzultációs fórummá nőtte ki magát. A fórum lehetőséget ad arra, hogy az ASEAN+3 tagjai a régióban érdekelt többi féllel is megvitassák a térség biztonságát érintő aktuális témaköröket.¹³⁵ Mára összesen 27 tagja van, a régióban érintett „nyugati” államokon (Ausztrália, Új-Zéland) kívül az USA, Oroszország, az Európai Unió (ezen keresztül tehát valamennyire hazánk is). A szövetség soron következő kihívása már az, hogy gondoskodjon az eddig elért nem csekély eredmények megtartásáról, sőt azok továbbfejlesztéséről. Tekintettel arra, hogy ebben a szervezetben az EU is képviselteti magát, az ARF-el részletesebben az európai kapcsolatokat feldolgozó következő fejezetben foglalkozom. (lásd VIII.10.fejezet)

VII. 8. Konkrét veszélyek és veszélyzónák a régióban

Az korábbiakban ismertetett általános regionális helyzetelemzést követően részletesebben megvizsgálom azokat a feszültségforrásokat, amelyek a kelet-ázsiai régiót, kiemelten az ASEAN+3 térséget közvetlenül érintik. A térség államainak számos rendezetlen és függőben lévő ügye van, és egyikben sem várható gyors megoldás. Alábbiakban főbb vonalakban ismertetem, hogy hol jelentkeznek a legégetőbb aktuális biztonság-politikai problémák a régióban.

VII. 8.1. Kínai-indiai vita a határszakaszt illetően

Ez egy 4.057 km hosszú határ, amelyből „mindössze” 206 km az, amit Peking nem vitat, a többi szakaszon követelései vannak Indiával szemben. Kína területi igényei (többek között) az Ausztria nagyságú Arunachal Pradesh („Arunácsal Pradés”) tartomány nagy részére terjednek ki, azon az alapon, hogy a terület korábban Tibethez tartozott.¹³⁶ Új-Delhi – érthetően – nagyon rossz néven veszi ezt a kínai magatartást. India csak alig pár évvel ezelőtt, egész pontosan 2003-ban változtatta meg Tibettel kapcsolatos álláspontját. Akkor – egyes elemzők szerint diplomáciai méltóságukat is feladva – kinyilvánították, hogy szakítva addigi álláspontjukkal, mely szerint Tibet egy autonóm régió Kínában, India deklarálta, hogy Tibetet a Kínai Népköztársaság szerves részeként ismerik el. Új-Delhiben úgy gondolták, ezzel a

¹³⁵ A szervezet honlapja elérhető a www.asenregionalforum.org cím alatt.

¹³⁶ Brahma Chellaney: “India’s Growing China Angst.” *Far Eastern Economic Review*, Vol. 172. No. 7. (2009). 31.- 33. o.

látványos gesztussal kihúzták a méregfogát a további eszkalációnak. Most alig hat évvel ezután pedig ismét feszültség jelentkezik a határszakaszon, mégpedig a történelmi Tibet határaitra való tekintettel.

Számukra mai napig fájó emlék az 1962-es vesztes háború. India akkor teljességgel felkészületlen volt. Alig tíz évvel voltak azután, hogy (Tibet kínai megszállását követően) egy „új” szomszédjuk adódott. A fiatal független India kormánya erre nem voltak felkészülve, és a hibásan felállított biztonságpolitikai koncepció egy fegyveres eszkalációba torkollott, amely aztán súlyos területi veszteséghez vezetett. A kínai-indiai határszakaszon mostanság is állandó katonai jelenlét van.

A két ország viszonya is erőteljes „hullámvasút szindrómát” mutat. Bár néhány évvel ezelőtt, a két ország hadihajói kölcsönös udvariassági látogatást tettek egymás kikötőiben, ezt nem követte semminemű együttműködés. Sőt, 2008-ban egy kínai kormányval közismerten kapcsolatban álló weboldalon, olyan „tanulmány” jelent meg, mely szerint Indiának nincs jövője, a kibékíthetetlen etnikai csoportokból álló ország jövője az, hogy húsz vagy harminc részre fog szakadni.¹³⁷

Még ha ez a scenárió valószínűtlen is, az akkor látszik, hogy Kína nehezen hajlandó elfogadni, hogy a viharosan fejlődő India komoly versenytárrá lép elő. A két fejlődő nagyhatalom (melyek együttesen a Föld lakosságának 40% adják) közötti konfliktus elkerülése, a XXI. század egyik legkomolyabb kihívása lesz.¹³⁸

VII. 8.2. Kína-Oroszország határzóna

„A 64 amuri falu” mely kb. 5.500 km² vitatott területet ölel fel. Bár ez viszonylag „csekély” terület, azonban jelzi, hogy a számos és „véglegesnek” deklarált orosz-kínai határszerződés ellenére sincs teljes nyugalom a határszakaszon (Ismert, hogy a hatvanas években ezen a határszakaszon is súlyos háború tört ki). A két nagyhatalom még a mai napig sem képes maradéktalanul rendezni határvitáját.

---

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ A helyzet komolyságát jól szemlélteti a következő adat: Kína kereskedelmi szaldójában az összesített indiai export-import forgalom alig 2%-ot tesz ki. Ugyanez India mérlegében több, valamivel 6% alatt van, de ez akkor is döbbenetesen kevés a két gigantikus szomszédos gazdaság kapacitásaihoz mérten. Xinhua: Stumbling Blocks for China India Trade *Beijing Review*. Vol. 52. No. 37. (2009). 15. o. Egyértelmű, hogy az alacsony mutatók hátterében szándékos adminisztratív akadályok állnak, sőt látható, hogy Peking – miközben a világ és a többi szomszédja elé intenzíven nyit – határozottan igyekszik önmagát és gazdaságát távol tartani nyugati szomszédjától. Ennek nemzetbiztonsági vonatkozásai sem elhanyagolhatóak.

Kína még csak nem is titkolja, hogy közvetetten támogatásban részesíti az „áttelepülő” munkaerőt, akik közül már egyre több a határ túloldalára telepedett kínai befektetéseknél talál munkát. Ugyanakkor egyelőre még sincs szó a kínai etnikum számának robbanásszerű növekedéséről a szibériai területeken. Hosszabb távon – évtizedekre előre gondolkodva – azonban már egész más a helyzet. Tekintetbe kell venni, a rohamosan csökkenő orosz népességet,¹³⁹ amihez még hozzá kell adni a Szibériából történő nagyarányú elvándorlást, és amennyiben feltételezzük, hogy a kínai áttelepülőknek „csak” a 10-20 százaléka marad tartósan orosz területen, akkor néhány évtized múlva, már egész más demográfiai helyzet lesz Szibériában. Ennek következményeibe ma még belegondolni is nehéz. Nyilvánvaló tehát, hogy a valós probléma nem az említett csekély – különösen a két hatalmas ország számára gyakorlatilag jelentéktelen nagyságú – területről szól. A valóságban sokkal mélyebb feszültség húzódik itt meg, és bár rövidtávon nem valószínű erőszakos cselekmények bekövetkezése, hosszabb távon már semmit nem lehet kizárni.

A jelenlegi helyzetben a két ország közötti nézeteltéréseket és kölcsönös bizalmatlanságot jelenleg felülírják a gazdasági és energetikai érdekek.¹⁴⁰ Ezt megerősítette Putyin 2009 októberben tett hivatalos látogatása is. A felek érezhetően igyekeztek megkerülni a kínos politikai kérdéseket, ugyanakkor látványosan túlhangsúlyozták a gazdasági együttműködés előnyeit. Vitathatatlan, hogy Kínának szüksége van az orosz szénhidrogénkincsre, ráadásul annak jelentős része hozzá földrajzilag is közelebb van, mint Európához. Peking nagyon erősen lobbizik a területére irányuló vezetékrendszer megépítése érdekében, ráadásul annak beruházási költségeit saját maga is tudja fedezni.¹⁴¹

VII. 8.3. A Tajvani-szoros kérdésköre

Miután Tibet, Hong-Kong, Makaó visszatért az anyaországához, a kínai vezetés türelmetlenül várja, hogy mikor jön már el a nagy pillanat, amikor az utolsó elszakadt tartomány is visszatér.¹⁴² Peking egyértelművé tette: semmilyen opciót – beleértve a katonait – sem

---

¹³⁹ Jelenleg az orosz férfi lakosság várható élettartama 59 év. Lásd: Alcohol and harm reduction in Russia. „The Lancet”, Volume 373, Issue 9682, Page 2171, 27 June 2009, ”

http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-67361145280-2961165-X/fulltext?_eventId=login

¹⁴⁰ Sino-Russian Ties Strengthened by Economic Bonds *Beijing Review* Vol 52. No.42 Okt. 22-i szám 15.

oldal

¹⁴¹ „Pipe Dream: China Seeks Land and Energy Security”. *Jane’s Intelligence Review*, Vol. 21. No. 8. (2009). 54-55 oldalak.

¹⁴² Polonyi Péter: Birodalom-e Kína?: N. Rózsa Erzsébet (szerk.): *Nemzeti identitás és külpolitika Kelet-Ázsiában*. Teleki László Alapítvány, 2005. 183-211. o.

hajlandó kizárni, az ország újraegyesítése érdekében. Tajvannak – hosszú távon – feltehetően nincs esélye, valamilyen formában ki kell egyeznie a Kínai Népköztársasággal.

A világ nagy része – legfőképpen a régióban érintett nagyhatalmak, mint az Egyesült Államok vagy Japán is egyértelművé tette, hogy nem hajlandó konfliktusba keveredni a KNK-val Tajvan miatt. Amikor az évezred elején Chen Suj-pien akkori (később korrupciós vádak miatt életfogytiglani börtönre ítélt) tajvani elnök kijelentette, hogy tervezi a Kínai Köztársaság (Republic of China) elnevezés megszüntetését, és Tajvan hivatalosan is felveszi a Tajvani Köztársaság elnevezést, majd így kéri a felvételét az ENSZ-be, szűkebb hazáján kívül senki sem támogatta ebben. Washington, Tokió és a többi nagyhatalom ezt követően olyan nyomás alá helyezte az elnököt, hogy az végül kénytelen volt elállni a tervétől.¹⁴³

A helyzet valamelyest javulni látszik a Kuomintang (KMT) 2008. márciusi győzelme óta. Az új elnök Ma Jing-csiou kompromisszumkészebb elődjénél, ami Pekinget is részben enyhíteni látszik.¹⁴⁴ Engedélyezték a közvetlen légi járatokat, növelték a szárazföldről beutaztatható személyek keretszámát és számos más kereskedelmi-adminisztratív könnyítést életbe léptetése van jelenleg is folyamatban. Sajnos a jelenlegi gazdasági válság ennek az enyhülési folyamatnak is kemény akadályokat gördít az útjába. A válságot a fejlett tajvani gazdaság is megérzi, és részben emiatt az alig másfél éve hivatalba lépett „kiegyezés-párti” elnök népszerűsége 20%-ra esett vissza.¹⁴⁵ Ilyen háttérrel igen nehéz dolga lesz, hosszú távú kompromisszumos programjainak megvalósításához.

Sokan amúgy is megkérdőjelezik a KNK katonai opciójának realitását. Hiszen ez azt jelentené, hogy épp a kínai gazdaság motorját jelentő délkeleti tengerparton kellene egy kiszámíthatatlan hosszúságú „testvérháborút” vívni, aminek a „nyeresége” (ha egyáltalán) távolról sem állna arányban a súlyos következményekkel. Kína modernizációja megtorpanna, súlyos nemzetközi szankciókkal, gazdasági és emberi áldozatokkal, a külkapcsolatok felbomlásával kellene számolni, és főképp a délkelet-ázsiai térség biztonságának teljes destabilizációja következne be, holott ennek megtartása Peking egyik legfőbb prioritása.

A gazdasági kapcsolatok mélyülése amúgy is feleslegessé teheti a katonai opciót. Tajvan exportjának már több mint 40%-megy a KNK-ba, és elemzők szerint ez 2015-re már eléri,

¹⁴³ Robert S. Ross: „Taiwan's Fading Independence Movement?” *Foreign Affairs*, Vol. 85. No. 2. (2006). 141-148 o.

¹⁴⁴ Jordán Gyula: Biztonságpolitikai dilemmák a tajvani-szoros két partján. *Nemzet és Biztonság*, I. évfolyam, 7.szám, 2008. július, 3-15 oldalak.

¹⁴⁵ Michael Fronte: The DPP Calls for Round Two. *Far Eastern Economic Review*, October 2009 Vol 172. No.8 28-31.oldalak.

vagy meg is haladja majd az 50%-os arányt.¹⁴⁶ (Hongkongot is beleszámítva.) Ilyen mélységű kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok már kölcsönös függést eredményeznek, amely feltehetően hozzájárul ahhoz, hogy a katonai opció lehetősége egyre távolabb kerüljön a valóságtól.

VII.9. A Koreai-félsziget helyzete.

Kelet-Ázsia legsúlyosabb biztonságpolitikai kihívása, melynek következményei globális jelentőségűek. Az elmúlt három évtized során már kétszer is (1977-ben a pacifistának számító Carter elnök, majd hidegháború végén 1991-ben George Bush elnök ideje alatt) komolyan felmerült Washingtonban, hogy kivonják csapataikat a Koreai-félszigetről, azaz a déli országrészből. Azonban mindkétszer ez a kezdeményezés igen hamar meg is akadt. Részben Szöul heves ellenállása miatt, hiszen a déli országrész hamar belátta, hogy egyénileg sokkal nehezebben tudná szavatolni saját biztonságát. Másrészt bármilyen megállapodás is született (márpedig számos bilaterális és multilaterális egyezményt is aláírtak az elmúlt 18 esztendő alatt), szinte mindegyik rövid időn belül értelmetlenné vált, mivel kiderült, hogy Phenjan egyik megállapodást sem tartja tiszteletben. Figyelemre méltó, hogy a kialakult helyzetre való tekintettel, Peking – amely a nyolcvanas évek végéig még vehemensen bírálta az amerikai csapatok koreai állomásoztatását – jelenleg nem követeli az amerikai csapatok kivonását a félszigetről, sőt inkább annak fenntartása mellett foglal állást.

Az észak-koreai belpolitika másik kritikus kérdése a gazdaság. Bár az ország vezetése már a kilencvenes években eldöntötte, hogy céljuk egy „kínai típusú reform” megvalósítása, azonban látszatintézkedéseken kívül mégsem történt semmilyen érdemi cselekedet. Vajon miért nem? Erre két válasz is adható. Egyfelől az ország vezetése, illetve annak jelentős része, nincs tisztában országuk súlyos helyzetének valós mértékével. Másfelől attól tartanak, hogy egy széleskörű nyitást – ellentétben Kínával – Észak-Korea nem élne túl. (Amennyiben valóban ez áll a háttérben, akkor meg kell jegyezni, hogy nem alaptalan az előbbi feltételezés.)

Már 1991-ben (amikor a szovjet segélyek drasztikus méretű csökkenése következtében Észak-Korea gazdasága egyre kritikusabb helyzetbe került) Phenjan aláírt Szöullal egy megállapodást, amely a Koreai-félsziget nukleáris fegyverektől való megtisztítását írta elő. Amilyen ígéretesnek tűnt akkor ez a szerződés, olyan gyorsan bukott is meg. Hamar kiderült

---

¹⁴⁶ US-China Business Council statisztikája. Elérhető : <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>
Table: 4,5,6,7,8,9. 2010.08.15.

ugyanis, hogy Phenjan semmit nem tett annak érdekében, hogy csökkentse nukleáris arzenálját, vagy fejlesztési kapacitásait.

Az első „komoly” egyezmény, az 1994-ben Genfben áírt keret-megállapodás gyengesége hamar egyértelművé vált. Nem rendelkezett a nukleáris hulladéktárolók ellenőrzéséről, tehát nem tudják követni, hogy a használt fűtőelemekből mennyi plutóniumot nyertek ki. Washington akkor „mindenáron” alá akart írni egy szerződést, emiatt Dél-Korea és Japán fenntartásai ellenére belement ebbe a szerződésbe. Ennek a felületes szerződésnek a következményei az ezredforduló után már kiütköztek. Mivel a megmaradt plutónium ellenőrzéséről elmulasztottak megegyezést kötni, az ezredforduló tájékán Észak-Koreának már olyan mennyiség állt a rendelkezésére, hogy a becslések szerint kettő vagy három atombombát is le tudtak gyártani. Ezt maga Donald Rumsfeld akkori amerikai védelmi miniszter jelentette be. Ezzel gyakorlatilag a keret-szerződés értelmét veszette, hiszen éppen ennek megakadályozása lett volna a célja. Amíg az Egyesült Államok és regionális szövetségesei eleget tettek a szerződésben foglalt kötelezettségeiknek (hatalmas mennyiségű élelmiszer, energetikai és humanitárius szállítmányok küldése Észak-Koreába), addig a phenjani kormány nem tartotta vállalásait. Ismét bebizonyosodott, hogy Phenjannal nem lehet a kölcsönös bizalom alapján tárgyalni. A szerződés ilyesféleképpen – bár hivatalosan egyik fél sem mondta fel – ám mégis beteljesületlen maradt.

Az észak-koreai nukleáris és rakétaprogram azonban a régió túl az egész világ biztonságára is komoly veszélyt jelent. Az északi rezsim ugyanis bárkinek hajlandó értékesíteni termékeit, aki fizet ezért. Észak-Korea olyan rakétarendszereket kínál és szállít a külföldnek, melyek a Rakéta-technológiai Ellenőrzési Rendszer (MTCR) hatálya alá esnek. Ilyesképpen számos problémás állam is hozzájut nem kívánt technológiákhoz. Többek között olyan, akár háromezer km-es hatótávolságú rakétákhoz, melyek akár nukleáris töltet szállítására is alkalmasak.

Ez számos államot nyugtalanít. Az Egyesült Államok mellett, Izrael is a veszélyeztetettek között érzi magát, mivel Észak-Korea fő vásárlói között felbukkannak az ő ellenségei is, mint például Irán vagy Szíria.¹⁴⁷ Ám Kína sem érezheti magát biztonságban. És nemcsak azért, mert szomszédos országgént, Phenjan rakétái könnyedén elérhetik az ország legsűrűbben lakott területeinek nagy részét. Észak-Koreai ugyanis hajlandó más országok, köztük Tajvan,

---

¹⁴⁷ A téma részletes feldolgozása megtalálható: Fodor Zsolt: Észak-Korea: Nukleáris Fegyverkezés és Belpolitika. Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Védelmi Tanulmányok, No. 28. Budapest 1999.

nukleáris és veszélyes hulladékát is befogadni. Hogy mindezt „csak” pénzszerzési céllal, vagy egyéb okok miatt is, már nehéz megállapítani. A nukleáris hulladék esetleges hasznosítása további veszélyeket rejt.

Nagyon komoly kétségek vannak az észak-koreai katonai potenciál és annak valós hadrafoghatóságát illetően. A számszerűleg valóban hatalmas adatok mögött (több mint egymillió főt számláló állandó hadsereg) feltehetően nincs hasonlóan hatalmas tűzerő képesség. Ugyanakkor erre vonatkozóan a külföld csak elenyésző, és több esetben is ellenmondó információval rendelkezik. Az észak-koreai erők sehol nem vesznek részt nemzetközi műveletekben, (határvillongásokat leszámítva) 1953. óta éles ütközetben sem mutatkoztak. Senkinek sincs valós információja arra vonatkozóan, hogy ténylegesen milyen harcképességgel rendelkezik az izolált, és titkok burkaiba rejtőzött északi ország rész fegyveres ereje. Igencsak felemás eredménnyel járt a 2009 áprilisában végrehajtott észak-koreai rakétakísérlet is. Bár az indítás sikeres volt, a második és/vagy harmadik fokozatok hibái miatt a „hasznos teher” nem érte el a kijelölt célpontot.¹⁴⁸

Észak-Korea ugyan tekintélyes kémhálózatot épített ki a világban, ám ezzel több probléma is van. Egyrészt a hazai titkosszolgálat, feltehetően nem rendelkezik olyan magasan képzett és a világra nyitott szakembergárdával, amely képes lenne időben és szakszerűen analizálni a beérkezett információk áradatát.¹⁴⁹ (Anélkül pedig a legjobb kémhálózat is hiábavaló, amit számos történelmi példa igazol.) Másrészt az észak-koreai diplomaták és ügynökeik már szinte az egész világon napi 24 órás megfigyelés alatt állnak, ami nagyon leszűkíti mozgásterüket. Ez sem véletlen. Általános a megfigyelés, hogy az észak rezsím titkosszolgálatának elsődleges feladata az, hogy a diplomáciai fedés adta lehetőségekkel visszaélve, különböző illegális ügyletekben vegyenek részt, majd az így keletkezett anyagi hasznot hazautalják. Rendszeres, hogy az észak-koreai diplomatákat tiltott, illegális kereskedelmi ügyleteken kapják rajta,¹⁵⁰ ám a kiutasítások ellenére mégsem változik semmi.

---

¹⁴⁸ Részletes és térképpel ellátott cikk a *New York Times* honlapján: North Korean Missile Launch Was a Failure, Experts Say http://www.nytimes.com/2009/04/06/world/asia/06korea.html?_r=1 2009.11.25

¹⁴⁹ Stephan Blancke: North Korean Intelligence Structures. *North Korean Review* Vol. 5, No. 2 Fall 2009 <http://mcfarland.metapress.com/app/home/> 2010.06.05.

¹⁵⁰ A közelmúltban (2009. november 21-én például Svédországban kaptak rajta csempészetben egy észak-koreai diplomata házaspárt, de a hasonló esetek rendszeresek a világ más tájain is. Az egyik legátfogóbb tanulmány megtalálható a *Federation Of American Scientist* (FAS) honlapján, mely a Congressional Research Service (CRS) megrendelésére készült. A tanulmány megrázó képet fest arról, hogy az észak-koreai állam, milyen narkotikum üzletek hátterében mutatható ki.

Raphael F. Perl: Drug Trafficking and North Korea: Issues for U.S. Policy 2007 Jan. 25. Megtalálható a <http://www.fas.org/sfp/crs/row/RL32167.pdf> oldalon is. 2010.05.04.

Napjaink egyik fő kérdése különösen a politológusok körében, hogy meddig maradhat még fenn az észak-koreai rezsim, sőt az miért nem omlott már eddig is össze?¹⁵¹ A válasz nagyon komplex. Ha az elméleteket vesszük alapul, a rendszernek már rég össze kellett volna omlania. Észak-Korea létezése sem közgazdaságilag, sem politikailag nem magyarázható. Kik, miért és miből finanszírozzák mégis az észak-koreai rezsim fennmaradását?

- Maguk az észak-koreaiak, egész pontosan a Kim dinasztia hatalmas vagyonokkal, és bankbetétekkel rendelkeznek nyugati bankokban. Mindehhez kapcsolódik a többszázézes – főként északi származású, azzal szimpatizáló – koreai diaszpóra, melyek jól szervezett hálózatot alkotnak. Közülük számos nagyon sikeres üzletemberré vált, főképp az ingatlanbefektetések, szerencsejátékok, és más jövedelmező – bár néha kétes hátterű – üzleti vállalkozásokban. Egyes híresztelések szerint, koreai háttérrel működik a japán Pacsinko szerencsejáték, valamint a makaói kaszinók jelentős része. A keletkezett nyereség nagy része Észak-Koreába vándorol.

- A déli országrész, amely maga is a világ egyik leggazdagabb állama, nyíltan és kevésbé nyíltan ám rendszeres és jelentős segítséget nyújt az északi országrésznek. Részben humanitárius valamint „testvéri-érzelmi” okokból, részben jól felfogott érdekekből kifolyólag, nehogy a kiéheztet, lerombolt és veszténivaló nélkül maradó észak-koreai rezsim meginduljon ellenük.

- A szomszédos államok és nagyhatalmak nem érdekeltek a koreai újraegyesülésben, mivel az saját szerepük csökkenését eredményezhetné. Ráadásul nagyon is tisztában vannak azzal, hogy a koreai félsziget egyesítése csillagászati (a német újraegyesítés költségeit akár tízszeresen is meghaladó) összegekbe kerülne, amit nemzetközi alapról kellene megfinanszírozni. Ilyesmit most (Dél-Koreát kivéve) senki nem akar megfinanszírozni, ezért paradox módon, de olcsóbb az észak-koreai rendszer vegetálását támogatni, semmint egy tervezhetetlen újraegyesülési scénáriót.¹⁵²

---

¹⁵¹ A témában részletes, mai napig aktuális tanulmány Csoma Mózes: A Koreai Enyhülés Belső Tényezői címmel. Külügyi Szemle I. évfolyam 2. szám 2002 Nyár 104-119 oldalak. Az időközben eltelt hét év többnyire igazolta a tanulmány megállapításait. Ugyanakkor a phenjani kormányzat makacssága miatt a Kim De Dzsung által fémjelzett „Napfény-politika” különösebb eredmény nélkül befejeződött, (bár az is eredmény, hogy nem tört ki újabb fegyveres konfliktus) Kim Dzsung II a mai napig nem viszonzta a dél-koreai elnök phenjani látogatását, és erre nincs is reális esély.

¹⁵² Ilan Berman: Obama Needs to Rethink Pyongyang China Tightens The Screws on India. *Far Eastern Economic Review*, September 2009 Vol 172. No.8 37-40. oldalak. A szerző nagyon jól feldolgozza az aktuális állapotokat, azonban szerinte az Obama kormányzat Korea-politikája a még csak most formálódó Ázsia-politikának lesz alárendelve. Ez azért nem egészen van így. A kettő már sok esetben függetlenedett egymástól,

VII.10. Szingapúri-szoros, Malakkai-szoros és a környező tengeri utak védelme.

A kilencvenes évek óta nagyon elszaporodtak a „modernkori” kalóztámadások a világ talán legforgalmasabb tengeri szorosaiban, amelyek két óceánt kötnek össze. A probléma kezelésére már nemzetközi flotta járőrözik az ASEAN régió vizein.¹⁵³ A helyzet olyan súlyos, hogy (a második világháború óta először) még a japán hadiflotta egységeit is beengedik a vizekre. Mivel az ezredforduló évében Kína is belépett a nyersolaj-importőrök népes táborába, ezen a területen keresztül történik Ázsia három óriás gazdaságának energiaellátása. A tengeri biztonság fenntartása, valamint a kalózkodás féken tartása a régió államainak egységes követelménye. Az elmúlt években a térségbe rendelt korszerű hadihajók viszonylag sikerrel vették fel a küzdelmet a modernkori kalózokkal szemben, részben ennek is tudható be, hogy a támadások zöme áttevődött Afrika (többnyire Szomália) partjainak környékére.¹⁵⁴ Peking is meghirdette a kalózkodás elleni kíméletlen harcot, az elfogott kalózokat nyilvánosan végezték ki, és ez a gyakorlat a mai napig fennáll.

VII.11. Radikális iszlám és terrorizmus a régióban

A 2002. októberi Bali szigetén történt robbantás után nyilvánvalóvá vált, hogy a terroristák az ASEAN régiót sem kímélik. Indonézia a világ legnagyobb népességű iszlám országa, és bár ez még önmagában nem jelent veszélyt, tapasztalható, hogy a Dzsamál Iszlámijah szervezet igen aktívan jelen van az országon belül, sőt a régióban is.¹⁵⁵

Az iszlám délkelet-ázsiai jelenléte szintén sajátos és képlékeny témakör. Három országban valóban iszlám többségű lakosság van; Indonézia, Malajzia és Brunei egyértelműen iszlám ország, és tagjai is az Iszlám Konferencia Szervezetének (Organization of the Islamic

---

ráadásul az Obama kormányzat első évében többnyire a korábbi Clinton kormányzat szakértői tértek vissza. Obama főtárgyalója az a Stephen Bosworth, aki az előző demokrata adminisztráció idején a KEDO tárgyalásokat vezette Phenjannal, majd azt követően Szöulba került nagykövetnek 2001-ig. Nagyon is határozott elképzelésekkel rendelkeznek, csak adminisztratív értelemben új a stáb.

¹⁵³ S.Bateman-C.Z.Ramond-J Ho: Safety and Security in the Malacca and Singapore Straits; An Agenda for Action Policy Paper, Nanyang Singapore University May 2006. Lásd még: www.secure-marine.com/piracy_update 2010.06.06.

¹⁵⁴ James Kraska & Brian Wilson: The Global Maritime Partnership and Somali Piracy. *Defense & Security Analysis* Sept. 2009. Vol.25 No.3. 223-234 oldalak

¹⁵⁵ John Gershman: Is South East Asia the Second Front? *Foreign Affairs*, July/Aug 2002, Vol. 81. No.4 60-74 oldalak. A szerző még a Bali szigetén történt terrorcselekmény előtt írt művét sokan kritizálták, és egyesek önbeteljesítő jóslattal „vádolták” meg. Ez természetesen nem igaz, a szerző megállapításai meglepően jól kiállták az idő próbáját. Már akkor burkoltan kritizálta a Bush kormányzat terrorizmus elleni stratégiáját, helyesen hívta fel a figyelmet annak veszélyeire, és bemutatta, hogy Délkelet-Ázsiában mi az, ami működőképes, és mi az, ami csak kontra-produktív. Helyesen megfogalmazta, hogy csakis akkor lehet eredménye bárminemű küzdelemnek, amennyiben Washingtonból egyenrangú partnerként kezelik a régió államait. Talán az Obama-kormányzat tisztségviselői jobban megszívlelték a cikk megállapításait.

Conference OIC).¹⁵⁶ Statisztikai adatokból kiderül, hogy az ASEAN népességének mintegy 45%-a muszlim, sőt a világ összes muszlim lakosának 18% ebben a térségben él. Gyakran hallható az a közhely, mely szerint Indonézia a világ legnagyobb iszlám állama, lévén 230 millióhoz közelítő lakosságának kb. 90%-a ezt a hitet gyakorolja. A valóság azonban sokkal összetettebb ennél. A délkelet-ázsiai iszlám számos ponton különbözik a közel-keleti iszlámtól, hagyományosan a vallásnak az egyik legtoleránsabb ága. A szunniták vannak döntő többségben, ám a valóságban még ez is eltér a közel-keleti vonaltól. A régióban létező iszlám igen vegyes elemeket mutat, tradícióik nagy része keveredik a hindu és buddhista szokásokkal. Emiatt is történelmi hagyománya van a vallási pluralizmusnak, és a különböző irányzatok többnyire békében éltek egymás mellett évszázadokon keresztül. Noha időszakosan előfordultak fegyveres konfliktusok, azok nem vallási eredetűek voltak.

Különösen az indonéz szigetvilágon belül olyan hatalmas a különbség az iszlám vallást gyakorlók társadalmi-szociális szokásai és ideológiái között, hogy a „világ legnépesebb iszlám állama” kifejezés csak statisztikailag állja meg helyét. A muszlim lakosság között valójában nincs szoros vallási egység, ellentétben Malajziával, ahol viszont mindössze 12-millió az iszlám közösség, és alig (55%) vannak többségben.¹⁵⁷ Brunei kivételével mindegyik ország politikai vezetése elutasította az iszlám törvénykezés engedélyezését, és csak 1998-óta (Szuharto bukása) kaptak szélesebb vallási jogokat Indonéziában.

Politikai értelemben is visszafogott a helyi iszlám kapcsolata a vallás fő vonalával. Bár Izrael magatartását többször is elítélték Malajzia, Brunei és Indonézia kormányai, azonban a PFSZ 1974-es jakartai irodanyitási kérését is elutasították. Jasszer Arafat csak 1991-ben kapott engedélyt arra, hogy az el nem kötelezettek konferenciájára ASEAN területre (Malajzia) beléphessen. Hasonlóképpen a hetvenes években Malajzia akadályozta meg, hogy a fülöp-szigeteki iszlám felkelések ügye a konferencia napirendjére kerüljön. Mindez jól érzékelteti, hogy még a régió iszlám háttérű államai számára is lényegesen előre valóbb a saját regionális és nemzeti érdekük, mintsem hogy az iszlám világ felé köteleznék el magukat.

Gazdasági adatokból is kitűnik, hogy a délkelet-ázsiai iszlám államok nem kerülnek szoros kapcsolatba a közel-keleti iszlám államokkal. A kétoldalú áruforgalom is alacsony; Indonézia esetében 9%-os, Malajzia esetében 6.3%-os az OIC tagokkal történő kereskedelmük

---

¹⁵⁶ Alapítva 1969-ben, jelenleg a Palesztin Főhatósággal együtt 57 tagállam vesz részt a munkában, és még számos szervezet. (Mint pl. Az Arab Liga) A szervezet inkább konzultatív jellegű, számos kulturális jellegű programmal, oktatási segítségnyújtással, segélyekkel. Komoly politikai befolyásoló szereppel egyelőre nem bír.

¹⁵⁷ Lásd OIC statisztika: www.sesrtic.org/statistics 2010.02.20.

részesedése.¹⁵⁸ Látható tehát, hogy a saját régió irányába történő elkötelezettség nagyságrendekkel múlja felül a vallási/ideológiai irányultságot.

Mint azt maga Anwar Ibrahim korábbi maláj miniszterelnök-helyettes is kifejtette, abszolút dilettantizmus Délkelet-Ázsiát a terrorizmus elleni háború második frontjának titulálni.¹⁵⁹ A térségben az Al-Kaida minimális bázissal bír. Az egyetlen jelentősebb iszlám háttérű extrém terror-szervezet a Dzsamal Iszlamiyah. Nem kétséges, hogy a szervezetnek viszonylag jól kiépített hálózata van a régióban, és segíti a fülöp-szigeteki és thaiföldi iszlám kisebbség akcióit is. Ezekre azonban főképp a történelmi számkivetettségük miatti keserűség, és a megoldatlan szociális problémáik miatt van hatással a radikális iszlám. Vitathatatlan, hogy az ASEAN+3 jövőjében nagyon érzékeny téma lesz az iszlám kérdés.

VII.12. Szeparatista törekvések.

A kelet-ázsiai régióban még jelenleg is számos szeparatista mozgalomnak és függetlenedési törekvésnek lehetünk tanúi. Bár Kelet-Timor 2002-es függetlenedését követően az ASEAN+3 tagállamai egyértelművé tették, hogy nem tolerálnak semmiféle további függetlenedési törekvést, azonban ennek ellenére számos államban, különösen Indonézia és a Fülöp-szigetek egyes részein továbbra is heves szeparatista jelegű felkelések és függetlenedési törekvések tapasztalhatóak. Mindezek a régió általános stabilitására is negatív hatással vannak. Ezért is húzódott több mint három évig Kelet-Timor függetlenségének elismerése. Jelzés volt, hogy ez a tolerancia maximuma, egyúttal az új államok alakulásának utolsó állomása. Kelet-Ázsia kormányai ebben a kérdésben teljesen egységes álláspontot képviselnek, miszerint a meglévő államalakulatok egységesek és oszthatatlanok kell, hogy maradjanak a jövőben. A délkelet-ázsiai államoknak jó okuk van ilyen pragmatikus álláspontot képviselni. Jól tudják, hogyha egyszer megindul a kiszakadási és függetlenedési hullám, akkor a regionális stabilitás évtizedekre elveszik, és akár több tucat új állam is létrejöhet.

Peking sem akar kockáztatni. A hszin-csiangi ujjur és tibeti szeparatista törekvésekkel küszködő nagyhatalom (a tajvani problémát korábban részleteztem) nem tud és nem is akar elviselni semminemű további függetlenedési kísérletet.¹⁶⁰ Tekintettel a délkelet-ázsiai régió nagyfokú etnikai diverzitására, ezen belül is a kínai eredetű diaszpórára, a Kína területén

¹⁵⁸ www.sesrctic.org/statistics. 2010-01-20

¹⁵⁹ Anwar Ibrahim: Radical Islam in South East *Far Eastern Economic Review*, 2006. November, Volume 150. Asia 37-39 oldalak.

¹⁶⁰ Tipping The Balance: Will Unrest Inspire Uighur Insurgents? : *Jane's Intelligence Review* Vol. 21. No.9 Szept. 2009. 24-28. oldalak

jelentkező elszakadási felkelések komoly kihatással vannak a régió további államának biztonságpolitikai helyzetére is. Mindegyik ASEAN állam – függetlenül attól, hogy politikai berendezkedése demokratikusnak vagy autoriter-tekéntélyelvűnek minősül – nagyon komoly fenyegetésként azonosítja a függetlenedési felkeléseket, jelenleg ezen a ponton mindannyian sebezhetőek.

Indonézia észak-nyugati részén Aceh tartományban továbbra is jelentősek az elszakadás párti erők.¹⁶¹ Bár a nyersanyagokban igen gazdag tartomány különleges autonóm státuszt kapott, az Indonéz kormánynek hatalmas anyagi és katonai erőfeszítésébe kerül a stabilitás fenntartása. A Fülöp-szigeteken sincs nyugalom. A déli Mindanao-szigeten és körzetében továbbra is erős bázissal rendelkezik a Moro Iszlám Felszabadítási Front (MILF). A manilai kormány önmaga nem is képes megküzdeni ezzel a felkeléssel, így jelenleg ez a belső konfliktus szolgáltatja a fő indokát, amiért amerikai fegyveres erők „ideiglenes” jelleggel állomásoznak az országban.¹⁶² Thaiföld déli részén a három-milliós iszlám vallású puttani maláj kisebbség lázadása miatt 2004. óta rendkívüli állapot van érvényben.

Fentiekből érezhető, hogy a szeparatista törekvések kezelése, azok nemzeti keretek között tartása jelenti a kelet-ázsiai államok egyik legkomolyabb biztonságpolitikai kihívását.

VII.13. Biztonságpolitikai konklúzió

Délkelet-Ázsia a bámulatos gazdasági eredményei közepette is nagyon súlyos biztonságpolitikai kihívások előtt áll. Számos örökölt és megoldatlan konfliktus terheli a régiót, a területi viták mellett (vagy azokat felhasználva) a nagyhatalmak érdekeinek ütközőterülete is ez a térség. Ám már a nagyhatalmaktól függetlenül is komoly regionális, államok közötti, sőt államon belüli feszültségforrások kezdik ki a térség stabilitását. A korábban csak elszórtan jelentkező vallási feszültségek évről évre egyre komolyabb kihívást jelentenek, gyakorta függetlenedési-elszakadási törekvésekbe is átcsapnak. Az államok többségé nem tudta védelmi képességeit hozzáigazítani az ezredfordulót követő új biztonsági kihívásokhoz. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy Ázsiában hatszázmillió ember él a szegénységi küszöb alatt.¹⁶³ Nincs is esély arra, hogy ez belátható időn belül számottevően

¹⁶¹ Legjelentősebb a Free Aceh Movement (Gerakin Aceh Merdeka) valamint két másik csoport a Free Aceh és az Aceh Security Disturbance Movement. Részletesen: <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/aceh.htm>

¹⁶² 1986-ig állandó támaszpontjai voltak az Egyesült Államoknak a Fülöp-szigeteken, akkor egy népszavazás következményeként távoznuk kellett.

¹⁶³ Az Asian Development Bank összesítésén alapuló tanulmány, elérhető: <http://www.adb.org/About/priorities.asp>

csökkenjen. Ez további táptalajt ad az erőszakos cselekmények táborának, amelyet a szélsőséges szervezetek „utánpótlás bázisként” használnak.

Az egyik legfontosabb kérdés/kihívás az, hogy képesek lesznek-e a kelet-ázsiai államok, illetve főképp az általuk létrehozott intézmények kezelni a regionális kihívásokat. Központi kérdés az, hogy Kína megerősödése milyen hatást gyakorol a regionális biztonságra. Különösképpen az utóbbi kérdéssel kapcsolatban hallatlanul szélsőséges elemzések láttak már napvilágot. Olyan vélemények is felbukkantak, mely szerint az erős Kína az, aki potenciálisan veszélyezteti Kelet-Ázsia (sőt egész Ázsia) status quo-ját, olyannyira, hogy akár néhány évtizeden belül, a környező államok akár ismét alárendelt, egyfajta „hűbéresi” szerepre kényszerülnek. (Ez hosszú évszázadokon át valóság volt, tehát egyes politológusok féltelme nem alaptalan.) Az egyik legismertebb képviselője ennek a „China-threat” elméletnek a chicagói egyetem professzora John Mearsheimer.

Mearsheimer már túlmegy a régió veszélyeztetésének szintjén, és egy roppant egyszerűnek tűnő kérdést tesz fel: ha Kína ugyanúgy megerősödik, mint az Egyesült Államok, akkor miért viselkedne másképp, mint az Egyesült Államok? Mearsheimer elmélete viszonylag egyszerű alapokon nyugszik.¹⁶⁴ Felhívja a figyelmet arra, hogy Peking részéről teljesen természetes törekvés, hogy Kelet-Ázsiában hegemon státuszra tegyen szert. Így viszont elkerülhetetlenül összeütközésbe kerül Washingtonnal, hiszen az érintett térség már kapcsolódik az USA elsődleges érdekszférájához, a Csendes-óceánhoz. Mearsheimer szerint érthető, sőt logikus Kína részéről, hogyha megerősödését követően, egyre kevésbé lesz hajlandó elfogadni majd eltűrni, az USA jelenlétét Kelet-Ázsiában, sőt akár egész Ázsiában és Afrikában. Innen pedig már csak egy lépés az, hogy Kína az egész „Nyugattal” konfrontálódni fog. Igaz Mearsheimer is legalább húsz-harminc éves távlatban tartja ezt elképzelhetőnek. Ezzel az elmélettel Mearsheimer jóval túlmegy Huntington¹⁶⁵ térségre vonatkozó hipotéziséen is, amelyik főképp kulturális alapon való összeütközést valószínűsít a konfuciánus Kína és a nyugati civilizációk között. Más politológusok viszont éppen ellenkezőképp vélekednek,¹⁶⁶ szerintük a délkelet-ázsiai államoknak a „bandwagoning” elmélet alapján Kínához kellene közeledni, és tőle kérni

¹⁶⁴ John Mearsheimer: "Why China Can't Rise Peacefully," öt részes előadássorozata a Dartmouth College nemzetközi kapcsolatok tanszékén. <http://thedartmouth.com/2008/11/14/news/mearsheimer> 2010.06.26.

¹⁶⁵ Samuel P. Huntington [1998] : *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa kiadó Budapest, „Ázsia, Kína és Amerika” fejezet 364 oldaltól a 403-ik oldalig.

¹⁶⁶ David Kang elmélete szerint, a kelet-ázsiai kisebb államok számára legkedvezőbb megoldás az, ha a korábbi történelmi példán alapulva elismerik Kína vezető szerepét, „cserébe” Peking garantálja a biztonságukat és így megvalósul a békés egymás mellett élés. William T. Tow: *Security Politics in the Asia-Pacific*. 10. fejezet: John Ravenhill: The economics-security Nexus in the Asia-Pacific region 178.-ik oldal.

biztonsági garanciát – amit Peking minden bizonnyal meg is ígérne, amennyiben valóban felkérnék ilyesmire. Szerintük Peking hosszútávon is békés, de főképp konfliktusmentes kapcsolat fenntartásában érdekelt Washingtonnal.

Bárhogy is alakul a kelet/délkelet-ázsiai biztonságpolitikai koncepció, azt már most egyértelműen le lehet szögezni, hogy a régió biztonsága a jövőben a kínai-amerikai kapcsolatrendszer hatékonyságának lesz függvénye. Kína mára gyakorlatilag az egyetlen hatalom, amelyik potenciálisan veszélyt jelenthet az USA csendes-óceáni hegemoniájára. Nagy kérdés, hogy ezt a hegemoniát miképpen értelmezik Pekingben. Fenyegetésként élik meg vajon, mely szerint az Egyesült Államok Kína köré építi ki katonai támaszpontjait, s ezzel beszűkíti mozgásterüket. Vagy éppen ellenkezőleg, belátják, hogy a valós és tagadhatatlan amerikai hegemonia jelenleg alapját képezi a csendes-óceáni és kelet-ázsiai régió stabilitásának. Az Egyesült Államok (igen valószínűtlen) kiszorítása ebből a régióból olyan feszültségeket gerjesztene, amiket aligha akarna vagy tudna kezelni Peking. A biztonság hiánya újabb fegyverkezési hajszához vezetne, ami tovább destabilizálná a térséget. A már említett hajózási útvonalak garantálása mellett, olyan témakörökkel kellene megbirkóznuk, mint Japán újra-felfegyverkezése, a koreai nukleáris és rakéta válság, az erőszakos iszlám terjeszkedése vagy az említett elszakadási törekvések, és még számos más veszéllyel. Kritikus fontosságú, hogy a két kulcsszereplő Kína és az Egyesült Államok valamilyen módon megegyezzen a regionális biztonság garantálásának modalitásában, a felelősség megosztásában. Ehhez szükségessé válik, hogy valamilyen módon intézményesítsék kapcsolatrendszerüket.

A régióban végül is öt olyan jelentős multilaterális szervezet létezik, amelynek Kína is tagja. Az ASEAN+3 mellett folyamatosan fejlődik a Sanghaji Kooperációs Szervezet (SCO)¹⁶⁷ és ezeken túl szintén jelen van az EAS (East Asian Summit)¹⁶⁸ az APEC, valamint a korábban már említett ASEAN Regionális Fórum (ARF). Az utóbbi két szervezetben Kína mellett az Egyesült Államok is jelen van. Tehát nem lehet azt állítani, hogy Kelet-Ázsia „alulintézményesített” lenne, ugyanakkor igaz, hogy a szervezetek belső integrációja fejletlen, többnyire inkább csak konzultációs fórumról, semmint szövetségről lehet beszélni.

---

¹⁶⁷ Korábban „Sanghaji Ötök” néven ismert szervezet 1996-ban alakult, 2001-ben vette fel a Sanghaji Kooperációs Szervezet elnevezést, főképp közép-ázsiai együttműködésre fókuszál. Hat teljes jogú tag mellett, számos állam megfigyelői státusszal rendelkezik. Honlapjuk: <http://www.sectSCO.org/>

¹⁶⁸ Az ASEAN+3 tagjain túl még a régió ügyeiben erősen érintett Ausztrália, India és Új-Zéland a résztvevők. Az USA már jelezte, legalább megfigyelői szintű részvételi szándékát, amit az ASEAN a 2009. novemberi Obama látogatást követően kedvezően fogadott.

Kelet-Ázsia biztonságpolitikai intézményeire eddig csak mérsékelt befolyást gyakorolt a világ többi részén működő multilaterális szervezet. Biztonságpolitikai együttműködés területén a térség államaira sokkal inkább jellemző az elutasítás, semmint a kooperáció. Ez részben érthető, hiszen a történelem során már számos alkalommal kiderült, hogy máshol működőképes konstrukciók nem adaptálhatóak az ázsiai környezetre. Ettől függetlenül, a közeljövőben a kelet-ázsiai államoknak még felül kell vizsgálniuk eddigi, kollektív biztonsági intézményrendszert elutasító álláspontjukat, és egy új koncepciót kell megalkotniuk. Ebben már helyet kell, hogy kapjon a kollektív biztonság garantálása csakúgy, mint a humanitáriánus intervenció lehetősége. Ezek nélkül joggal vádolhatóak a regionális szervezetek azzal, hogy inkább csak „papírtigrisek” semmint tényleges stabilitás-teremtők. Meg kell teremteniük közös biztonságpolitikájuk pilléreit, egyúttal ki kell dolgozniuk annak szervezeti kereteit. Ez egyaránt szolgálja saját nemzeti és regionális érdeküket, valamint globális érdekérvényesítési lehetőségeik erősödéséhez is hozzájárul. A kezdeményezések terén nincs hiány, de a javasolt koncepciótól a ténylegesen megvalósított még hosszú az út. Az ASEAN XIV. csúcscrtekezlete 2009. március 1-én elfogadta a biztonságpolitikai koncepció-tervezetét.¹⁶⁹ Azt most még nem tudjuk, mikorra tudják ezt végleges formában kidolgozni és elfogadni. Kelet-Ázsia gyors és látványos felemelkedése eddig még főképp gazdasági értelemben volt tapasztalható, biztonságpolitikai témakörökben még csekély mértékben éreztették erejüket. A jövőben ez minden valószínűség szerint változni fog. Azok a biztonságpolitikai kihívások, amelyre a régióknak választ kell adnia, elkerülhetetlenné teszik egy új koncepció megalkotását. Nyilvánvaló, hogy a huszonegyedik század globális biztonságpolitikáját még nem Kelet-Ázsiából fogják alakítani, azonban Észak-Amerika és Európa mellett Kelet-Ázsia fog megjelenni a harmadik globális biztonságpolitikai szereplőként.

---

¹⁶⁹ ASEAN Political-Security Community (APSC) Blueprint <http://www.aseansec.org/22337.pdf>
2010.06.20.

VIII. A tagállamok – erősségek és gyengeségek.

Ebben a fejezetben az ASEAN, illetve a vele még stratégiai jellegű kapcsolatrendszer kialakító államokat kívánom röviden bemutatni. Ennek célja azonban nem egy általános ország szemléltetés, hanem kifejezetten azoknak a tulajdonságoknak és értékeknek a kiemelése, melyek a szervezet szempontjából relevanciával bírnak.

VIII.1.1. Indonézia

Indonézia Ázsia harmadik, a világ negyedik legnépesebb országa. Negyed-milliárd lakosa van, mely ráadásul még tovább növekszik, 2020 és 2030 között túllépi a 300 milliót. Vitathatatlanul az ASEAN egyik kulcsországa. Az is megfigyelhető volt, hogy különösen az ASEAN kezdeti időszakában domináns szerepre törekedett a szervezeten belül, és ennek jelei, még mai is felbukkannak. Ugyanakkor Jakarta mindezt igen ügyesen és „kulturáltan” tette, erősen figyelt arra, hogy vezető szerepre való törekvése ne zavarja a tagállamok többségét. Ellentétben például Új-Delhi arrogáns magatartásával, amely a SAARC-on belül már alapállásban le kívánta szögezni, hogy övé a vezető szerep, (így saját maga idegenítette el a kisebb országokat, s ekképp marginalizálta évtizedekre a szervezetet) Indonézia már a diktátor Szuharto idejében is visszafogottságot tanúsított. Ennek is köszönhető, hogy az ASEAN többi tagállama elfogadta ugyan Indonézia bizonyos domináns törekvéseit (pl. ASEAN székház létrahozását Jakartában), azonban ez mégsem volt olyan mértékű, hogy a többi tagállam, sértve érezze magát saját érdekeinek elnyomása miatt.¹⁷⁰ Mindez az indonéz diplomácia egyik múlhatatlan érdeme marad.

Ugyanakkor az ország jövőképe már egyáltalán nem túl biztató. Hiába a hatalmas lakosság következtében rendelkezésre álló munkaerő, ha a munkafegyelem hiánya és a széles körben elterjedt korrupció elriasztja a befektetőket. Az 1997-es gazdasági válság minden jel szerint Indonéziát viselte meg a leginkább. Ami még ennél is rosszabb, hogy az ország a mai napig nem képes regenerálódni a sokkból. Nagy multinacionális vállalatok tömegesen vonultak ki, s ami pszichikailag tovább rontja a helyzetet, hogy nemcsak a „nyugatiak”, hanem a kelet-ázsiai cégek is elhagyták az országot. A jól képzett munkaerő (kiemelten a külföldi egyetemeken képzettek) inkább Ausztráliában vagy a fejlettebb ASEAN+3 államokban próbál állás után nézni. Az indonéz kormány programjának egyik prioritása most a külföldi befektetők „visszacsbítása”. Ez nagyon nehéz lesz. A hollandoktól örökölt jogrendszerük rég elavult, a befektetők mind bírói, mind kormányzati szinten ki vannak téve a korrupci-

¹⁷⁰

Szuharto is diplomatikusan úgy fogalmazott: „Indonézia az első az egyenlők között”.

döntéshozatalnak. A terrorveszély nem csökken. (Ezt egy korábbi fejezetben részleteztem.) Az infrastruktúra fejlesztése a kilencvenes évek eleje óta stagnál. Az ország nagyon súlyos vízellátási gondok elé néz. A városokban gyakorlatilag nincs szennyvízelvezetés, a vezetékes víz szennyezett, emberi fogyasztásra alkalmatlan. Ilyen adottságokkal kérdéses, miképpen tudják eltartani a világ negyedik legnagyobb populációját. Nem véletlen, hogy a vízgazdálkodási témakörök éppen Jakarta javaslatára kerültek fel az ASEAN tárgyalási tematikájába.

Tovább ront a helyzeten, hogy az előző fellendülés alapjaként szolgáló szénhidrogén készletek aggasztóan fogynak. A korábban OPEC tagállam már fel kellett, hogy függessze tagságát a szervezetben, miután saját belső olajellátási igényeit is nehézkesen képes csak fedezni. Valamivel kedvezőbb ugyan a helyzet földgáz terén, azonban ahhoz mégis kevesek, hogy erre alapozzák az ország gazdasági fellendülését. Nagyon csekély a valószínűsége annak, hogy Indonézia visszaszerezze a múlt század hetvenes-nyolcvan években megvolt vonzerejét, és regionális vezető szerepét. Az ASEAN-on belüli „vezető” szerepe is már a múlté, ugyanakkor Jakarta tisztában van azzal, hogy az ASEAN „köpenyébe bújva” már sokkal fajsúlyosabb jelenség a világpolitika színpadán, mint önmagában. Az is nyilvánvaló, hogy kritikus pénzügyi gondjaira is sokkal kedvezőbb megoldásokat kereshet az ASEAN+3 szövetségben belül, semmint más szervezeteknél. Így Jakarta minden bizonnyal továbbra is lelkes híve lesz a szövetségnek. (S „értékét” tovább növeli, hogy az ASEAN államok közül egyedül, tagja a G-20-nak!)

VIII.1.2. Malajzia

Az ASEAN leglátványosabb fejlődését bemutató, geopolitikailag fontos, a főbb nemzetközi hajózási útvonalak mentén elhelyezkedő, ám hosszabb távon mégis bizonytalan jövőjű állam. Felemelkedésének egyik záloga az olajkincs volt. A jelenlegi becslések szerint, ez 2025-2030 körül elfogy. Tovább nehezíti Malajzia helyzetét, az ázsiai léptékekhez képest viszonylag csekély (25 milliós) lakosságszám, és még ha el is fogadjuk azt az előrejelzést, mely szerint 2025 után ez 35 millió fölé emelkedik, akkor is a gyéren lakott országok csoportjába fognak tartozni. Mindezek miatt az ország hosszú távú jövőképe még kiszámíthatatlan. Ilyen alacsony populáció a befektetőket egy részét elriasztja, mivel – nem alaptalanul – attól tartanak, hogy ennek következtében Malajziában drasztikusan megemelkedik a munkaerő költség.

Malajzia első ránézésre nagyon vonzó ország. Erről a kormány az olajbevételekből gondoskodott is. Világszínvonalú autópálya és fejlődő vasúthálózat, káprázatos

felhőkarcolók, Formula-1-es versenyek, szép számmal megtelepedett multinacionális vállalatok. Azonban a függöny mögé nézve már látszik, hogy valami nincs rendjén, és a következő „felvonás” sokkal nehezebb, sőt viharosabb lesz. Az ezredforduló óta alig történt újabb érdemi külföldi beruházás. (Igaz, jelentősebb kivonulás sem történt, ellentétben Indonéziával.) 2006. óta a szomszédos Szingapúrba például hatszor annyi közvetlen külföldi tőkebefektetés irányult, mint Malajziába. Miért alakul ez így? A válasz igen összetett, és természetesen nem lehet mindent a munkaerő-hiányra fogni. Malajzia ugyanis szintén etnikailag diverzifikált állam. Érthetően a maláj nemzetiségűek vannak a vezető pozíciókban. Viszonylag jelentős kereskedelmi pozíciókhoz jutott még a tekintélyes kínai etnikum. Azonban az indiai etnikum már sokkal kevésbé tud érvényesülni. A jelentős számú burmai és indonéz vendégmunkás pedig semminemű beleszólást nem kap az ország ügyeibe. Emiatt egyre nehezebb lesz az eddig stabilitás garantálása.

Másik kérdés az, hogy mit értünk valójában a maláj kormány alatt. Egyes vélemények szerint ugyanis a maláj kormány gyakorlatilag nem más, mint a Petronas óriáscég. Tény, hogy a saját, maláj állami tulajdonú Petronas egymaga fizeti be az ország adóbevételeinek kb. 35%-át. És ez „csak” az adóbefizetés. Ezeken túl a Petronas még számos stratégiai és infrastrukturális beruházást finanszíroz (íkertornyok Kuala Lumpurban), sőt „gondoskodik” nemzetközi konferenciák megszervezéséről, szponzorálásáról. És ha ez még mindig nem elég, akkor azt is tudni kell róla, hogy bizonyos stratégiai üzemeknek (például a maláj energia-szolgáltatók) kedvezményesen adja a földgázt. Ezért Malajziára már neheztelnek a WTO-ban, ám ők azzal érvelnek, hogy ez nem tekinthető állami szubvenciónak, mivel egy magánvállalatnak joga van a diverzifikált árképzéshez. Akár igaza van a maláj kormánynak, akár nem, emiatt befektetők és nemzetközi versenyképességet vizsgáló szervezetek neheztelnek rá. És nem kizárólag emiatt. A Petronas jelenségen is túl, a maláj államháztartás egy nagyon zárt, külső szemlélő számára nehezen átlátható, törvényileg titkosított téma. Saját belső törvényhozásuk alkotott olyan törvényeket, amely egy külföldi részére nagyon nehézkessé teszi a pontos adatok megszerzését.

Fentiek alapján vitatható az állítás, mely szerint Malajzia az ASEAN mintaállama. Fejlődésük kezdete valóban egybeesett az ASEAN létrejöttével és látványos haladásával, azonban ahhoz, hogy ez a legendás fejlődés fenntartható legyen, már középtávon is sokat kell változtatniuk.

VIII.1.3. Szingapúr

A régió legfejlettebb állama, és az ASEAN fejlődésének egyik leglelkesebb híve. Fejlődésének története túlzás nélkül fantasztikus. A városállam alig negyven év alatt a

harmadik világból a föld egyik leggazdagabb és legmodernebb országává vált. Ahogy vezetője Li Kuan Ju fogalmazott: A Brit Birodalom egyik előretolt bástyája annak köszönhetette gyarapodását, hogy hasznára vált a világnak.¹⁷¹ A városállam olyan városok világméretű hálózatába illeszkedik, ahol a fejlett országok sikeres vállalatai üzleti tevékenységbe kezdtek. A gazdagságnak és „nyugati” életmódnak ugyanakkor a hátoldalai is egyre jobban kezdenek mutatkozni. Súlyosan elkezdett csökkenni a lakosság létszáma, a becslések szerint, akár évtizedenként egy-millió fővel is csökkenhet a populáció. A demográfiai katasztrófa kivédésére elkerülhetetlenné válik az, amit korábban mereven elutasítottak: a betelepülés liberalizálását.

Ugyanakkor még a Li Kuan Ju hivatali ideje alatt megkezdett reformoknak köszönhetően, a városállam már nem csak a régió, de a világ egyik banki és pénzügyi központjává vált. Számos jel mutat arra, hogy Szingapúr fokozatosan átveszi Svájc korábbi szerepét, és feltehetően a világ első számú banki szolgáltatásokat nyújtó állama lesz. Ellentétben Svájccal, Szingapúrt nem kényszerítheti az EU arra, hogy korlátozza a banktitkokat. Meglehet, hogy Szingapúrban nyüzsögni fognak a rejtett és álcázott off-shore alapok, valamint bizonyos körök pénzmosásra használják a városállam bankjai nyújtotta lehetőségeket. Szingapúrt ez feltehetően nem veti vissza, sőt éppen ellenkezőleg. Ő lesz Kína, az ASEAN sőt egész Kelet-Ázsia bankára. Szingapúr kitűnő „ugródeszka” Kína felé is. Aki nem mer, vagy nem tud megjeleníteni a népi Kínában, Szingapúron keresztül még mindig megpróbálhat üzletet kötni.

Másik felbecsülhetetlen előnye a városállamnak a fejlett technológiai színvonal, és az ehhez közvetlenül kapcsolódó magasan képzett humán erőforrás. Szingapúr nagyon vonzó körülményeket teremt a világ előkelő egyetemeit kijárt, szakképzett és akadémiai munkaerőnek. 2010 első félévében jelentette be a kormány, hogy 2015-ig folyamatosan emelik a kutatás-fejlesztésre szánt összeget, amely így akár évi 4 milliárd USD körül lesz. Ezzel Szingapúr teljes GDP-jének 3,5%-át fogja K+F-re költeni, amivel a világelsőik közé kerül.¹⁷² S ami még tovább növeli potenciáljukat, hogy Szingapúrban nincsenek olyan etikai/adminisztratív korlátozások, mint a legtöbb „nyugati” országban. A városállamban semmi nem tiltja például az összejt kutatást, vagy az állatkísérleteket. Nem véletlen, hogy a világ valamennyi vezető gyógyszerészeti és biotechnológiai vállalatának nemcsak képviselői, de laboratóriumai, sőt termelő üzemai is vannak már Szingapúrban.

---

¹⁷¹ Li Kuan Ju [2000]: *A Harmadik Világból Az Elsőbe* 511. oldal

¹⁷² Singapore 's R&D spending to rise to 3.5% of GDP in 5 years

<http://www.channelnewsasia.com/stories/singaporebusinessnews/view/1039077/1/.html> 2010.06.10.

VIII.1.4. Fülöp-szigetek

Az ország talán a legellentmondásosabb állama az ASEAN-nak. Még ebben az évtizedben több mint 100 millió lakosa lesz. Ugyanakkor az egészségügyi ellátása a fejlődő országok szintjén van, oktatási rendszere ugyan fejlődik, de annak színvonala még mindig gyenge a régió többi államához mérten. Emiatt erősen kérdéses, hogy a befektetők mennyire találják vonzónak. Jelenleg úgy tűnik, főképp a környező államok befektetői érdeklődnek, a többi jelentősebb amerikai és európai tőkekihelyező állam igencsak visszafogott. Ráadásul a fiatal és képzett munkaerő elsősorban külföldön kíván elhelyezkedni. A népesség körülbelül 12-13%-a (mintegy 11 millió ember) tartósan külföldön dolgozik. Talán ennek is tudható be az ország egyik kivételes erőssége: a lakosság valamivel több, mint 60%-a folyékonyan beszél az angol nyelvet.

Ugyanakkor a Fülöp-szigetek egyfajta sajátos kapocs az ASEAN és Európa kapcsolatában. Maguk a Fülöp-szigetiek szívesen hangsúlyozzák katolikus vallásukat és értékeiket, sőt ellentétben a többi délkelet-ázsiai országgal nem tagadják, hanem büszkék korábbi európai (spanyol) „kötődésükre”.

Az ellentmondásosság a gazdaság jellemzésekor is helytálló. A második világháborút követően majd húsz évig a Fülöp-szigetek volt a második legfejlettebb állam Kelet-Ázsiában. (Japán után.) Az ezredforduló környékén már nyoma sem volt ennek, ráadásul az ország az egyik legsúlyosabb áldozata volt mind az 1997-es pénzügyi krízisnek, mind a 2008-ban kezdődött globális hitelválságnak. Bár jelen vannak jelentős csúcstechnológiát gyártó külföldi beruházók (főképp japán, koreai, szingapúri) azonban mindezek ellenére a Fülöp-szigeteknek esélye sincs arra, hogy a „kis tigrisek” csoportjába sorolják. Az ország lakosságának egyharmada, még mindig a mezőgazdaságból él. Így mindössze az „Újonnan Iparosodott Országok”¹⁷³ kategóriájába sikerült bekerülniük. Marad tehát a kérdés, minek tudható be ez a furcsa kettősség? A „szokásos” okok, mint a korrupció és/vagy bürokrácia mellett a fülöp-szigeteki társadalomnak van egy sajátossága: az egész gazdaság néhány tucat szélsőségesen gazdag család kezében van, szinte ágazatok szerinti lebontásban. Minden túlzás nélkül elmondható - sőt ezt időnként maguk is elismerik - hogy a társadalmi/gazdasági felépítményüket a szabályos „klánosodás” jellemzi. Természetesen a családi kapcsolatok fontossága az egész kelet-ázsiai térségre jellemző, azonban a fülöp-szigeteki szituáció még a környező államok számára is kirívó. Ilyen körülmények között pedig nehéz lesz a továbblépés.

¹⁷³

NIC= Newly Industrialized Countries Kilenc ország kapott eddig ilyen minősítést, közöttük Törökország, Mexikó, Brazília. http://en.wikipedia.org/wiki/Newly_industrialized_country 2010.06.15.

Mindezzel együtt az ASEAN nem nélkülözheti az országot. Gyakorlatilag az összes fejlettebb tagállamban jelen van a filippin munkaerő. Természetes, hogy Manila az egyik legfőbb védelmezője a vendégmunkások jogaiért folytatott küzdelemnek. Az ASEAN tervei szerint, a Fülöp-szigeteken lesz az ASEAN Emberi Jogi Bizottságának¹⁷⁴ székhelye. Ez még azért is különleges, mivel mindeddig az ASEAN összes állandó bizottsága Jakartában volt, így ez lesz az első „kihelyezett” székhely.

VIII.1.5. Thaiföld

Az ASEAN egyik legismertebb, és turisták számára legkedveltebb országa. Ugyanakkor a befektetők is kedvelik. (Pl. a hazánkban is ismert Daimler-Mercedes vagy a Telenor is jelen van az országban). A lakosság létszáma növekszik, ennek köszönhetően az átlagéletkor is viszonylag alacsony marad. Ennek érthető módon óriási a jelentősége, amikor a fejlett országok mindenütt az elöregedő társadalom szindrómájával küzdenek. Ez biztosítja, hogy az ország hosszú távon versenyképes marad a globális bér-versenyképességi küzdelemben. Thaiföld ugyancsak nagyon jelentős mezőgazdasággal rendelkezik, köszönhetően a kedvező klimatikus és földtani körülményeknek. Az ország a régió egyik legnagyobb agrár-exportőre és világelső a rizs-exportban. Jelentős a kivitele Kína, Indonézia és a Fülöp-szigetek irányába, így Thaiföld az ASEAN+3 egyik legjelentősebb „éléskamrája”.

A fentiekén túl még egy különös erőssége alakult ki Thaiföldnek. Nemcsak a „konvencionális” turizmus vonzza a külföldieket, hanem egyre nagyobb számban a „kórházi vagy gyógyászati turizmus”. Thaiföldön (és kisebb számban Malajziában) előszeretettel nyitnak fejlett nyugati világban működő neves kórházak/szanatóriumok egyfajta „leányvállalkozást”. Ez azt jelenti, hogy a legkomolyabb operációk és kezelések elvégzésére alkalmas klinikák és szanatóriumok sora települ át Délkelet-Ázsiába, és itt a páciens még az utazási költség mellett is sokkal olcsóbban jut a színvonalas szolgáltatáshoz, mint egy fejlett országban.

VIII.1.6. Brunei Darussalam (Brunei Szultanátus)

A szövetség legkisebb, ugyanakkor leggazdagabb állama. Brunei a régió harmadik legnagyobb kőolaj kitermelője, és világ negyedik legnagyobb cseppfolyósított földgáz előállítója. A határtalan gazdaságnak van egy különlegessége: Brunei igyekszik ezt minél

---

¹⁷⁴ AICHR= ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights, megalapítása folyamatban van.
<http://www.aseansec.org/DOC-TOR-AHRB.pdf> 2010.06.16.

kevésbé demonstrálni. Ellentétben a szomszédos Malajziával, ahol a világelső felhőkarcolók, és más látványos beruházások valósulnak meg, Brunei épp az ellenkező mentalitást vallja. Az ország tartózkodik a túlzottan látványos beruházásoktól, és bár szociális vívmányai kiemelkedőek (ingyenes egészségügy, oktatás), a külső szemlélő elsőre nem veszi észre, hogy a nem csak a régió, de a világ egyik leggazdagabb államában van. Ennek oka igen prózai: a brunei kormány egész egyszerűen nem akarja „irritálni” a nála lényegesen szegényebb (indonéz, fülöp-szigeteki stb.) szomszédjait, sem a többi ASEAN tagállamot. El akarják kerülni egy kezelhetetlen tömeges bevándorlás következményeit. Emiatt a külsőségekben nagyfokú visszafogottságot tapasztalhatunk. Brunei ugyanakkor előrelátó befektetési politikát próbál folytatni. Ennek keretén belül előszeretettel fektet be az ASEAN államok stratégiai ágazataiba.

VIII.1.7. Vietnam

A régió egyik legjelentősebb feltörekvő országa. Gazdasága nyitott, ugyanakkor a politikai hatalom központosított, és ebben nem is várható változás. Mindezek miatt Vietnamra sok elemző úgy tekint, mint a „kínai modell” újabb sikerállamára. Mindezt még elősegíti a növekvő populáció, és egy hatalmas (2020-ra 100 milliót meghaladó) viszonylag jól képzett s fegyelmezett fiatal munkaerő.

Rendkívül jelentős, s továbbra is növekvő szerepe van a külföldön élő vietnami diaszpórának. A válság előtt (2008) a külföldön élők valutában eszközölt hazautalásai 4,5 milliárd USD összeget tettek ki, ami több mint 6%-a az ország GDP-jének. Bár az ország még agrár-országnak minősíthető, az iparosítás és befektetések jelenlegi ütemét alapul véve, nagyon valószínű, hogy 2020-ra már egy ipari országgá válik Vietnam. Érdekes, hogy a „nyugati” tőkebefektetőkön túlmenően, a kínaiak is egyre jelentősebb beruházásokkal jelennek meg. Vietnam a világ egyik legnagyobb rizs-exportőre, és az emelkedő élelmiszerárak miatt ez is tovább erősíti helyzetét.

A számos kedvező jel mellett, azonban még egy sereg probléma is megmaradt. Az ország jogrendszere a talán a világ egyik legnehezebben értelmezhető esete. A központosított, „kommunista” jogrendszer, igen sajátosan a (gyarmati időkből örökölt) francia polgári joggal ötvöződik. Ennek következtében törvényeik és rendelkezéseik nagy része nehezen (vagy alig) értelmezhető, és az is tisztázatlan, hogy ki és milyen úton szerez érvényt egy bírósági döntésnek. Mindezek eredményeképpen egy bonyolult és nehezen átlátható adózási rendszer jött létre, ahol gyakorlatilag minden attól függ, ki hogyan értelmezi az előírásokat.

Jóllehet Vietnam 2007-ben felvételt nyert a WTO-ba, egyelőre még távol áll attól, hogy piacgazdaságnak lehessen minősíteni. Erre tíz éves határidőt kapott az ország, és a jelenlegi folyamatokat ismerve, joggal feltételezhető, hogy 2017-re Hanoi képes lesz teljesíteni a piacgazdasághoz szükséges kritériumokat. A vezetés azonban tisztában van azzal, hogy ez fejlődésük záloga, mivel csak így lehet a jövőben elkerülni, a már így is nagyon gyakori dömping vádakat, és exportkorlátozásokat.

Nagy valószínűséggel megjósolható, hogy a jövőben Vietnam számos nagyberuházást fog „elvinni” Kína elől. Amennyiben az ország meg tudja őrizni belső stabilitását, 2020 és 2040 között már az ASEAN második legnagyobb gazdaságává nőheti ki magát, az egy főre jutó GDP akár a 2010-es szint ötszörösére is nőhet 2025-ig.

VIII.1.8. Kambodzsa

Az Angkor Wat országa, sajnos mai napig az egyik legfejletlenebb ASEAN tagállam. Bevételeinek számottevő része még mindig a turizmusból származik. Ezt jól szemlélteti, hogy az Angkor Wat melletti repülőtér forgalma többszöröse a főváros, Phnom Penh reptéri forgalmának. Az ország keserű közelmúltja, a Vörös Khmerek rémuralma igen nagy publicitást kapott. Vajon mit tud egy ilyen relatíve kicsi és szegény állam hozzáadni az ASEAN-hoz, és miért képeznek ők értéket az ASEAN számára?

Érdekes, azonban az ASEAN egységéhez és „felnőtté válásához” éppen a kambodzsai kérdés kezelése járult hozzá erőteljesen. Az ASEAN nem nézhette szótlanul a vietnami inváziót, ezért egységes álláspontra kellett helyezkedniük, csak hogy a „bábkormány” ne kaphasson tagságot az ENSZ-ben. Mai napig nehezen érthető, hogy mindennek érdekében, miképpen tudták támogatni a Vörös Khmereket. De ez már nagypolitikai ügy volt a hidegháború idejében.

Visszatérve a mához, inkább az a kérdés, hogy a legutolsóként csatlakozott állam számára mit jelenthet az ASEAN. Anyagi támogatást kapnak ugyan, de nem olyan mértékben, hogy az kisegítene az országot a szegénységből. A lakosság 60%-a még a mezőgazdaságból él. Ebből nagyon nehéz lesz kitörni. Esélyt, sőt áttörést az jelenthetne, ha a közelmúltban folytatott kőolaj és földgáz kutatásai, valóban olyan jelentősek lennének, mint amilyenek próbálták beharangozni azokat. De ez csak 2012 után fog kiderülni. Addig Kambodzsa - a turisták mellett - áhítozva várja az adományokat és segélyeket.

VIII. 1.9. Laosz

A legszegényebb ASEAN tagállam. Ráadásul az egyetlen, amelyik nem rendelkezik tengeri kijáráttal. Lakossága ugyan rohamosan növekszik (húsz év alatt megduplázódott) de még így is alacsony. Ráadásul ez a világ legsúlyosabban bombázott országa, ami elég kétséges hírnév. Területét szinte az összes (vietnámi háború, francia gyarmatosítási harcok, Sziám és Khmer Birodalmak közötti gyakori háborúk stb.) konfliktus érintette. Mielőtt azonban teljesen leírnánk ezt az országot, meg kell említenünk kevés, ám mégsem elhanyagolható erősségét. Laosz szintén a turisták kedvence lesz, mivel természeti adottságai páratlanok, gyakran emlegetik Délkelet-Ázsia elfeledett gyöngyszemeként. Az ország rendkívül kedvező mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik, a Mekongnak és a monszunnak köszönhetően bőséges, egyenesen kifogyhatatlan a vízkészlet. Amíg a szomszédos Vietnamban évi egyszer tudják betakarítani a rizstermet, Laoszban évente háromszor. (Több mint ezer rizsfajtát tartanak itt nyilván, ezzel Laosz nemcsak egy sajátos világrekorder, hanem a Délkelet-Ázsiában oly alapvető táplálék központja. Gyakran jönnek ide rizs-nemesítési szándék végrehajtása céljából.) A természet mintha kárpótolni akarná Laoszt a történelem okozta szenvedésekért. A Mekong laoszi szakasza a hatalmas lejtés miatt nehezen (egész pontosan szakaszosan) hajózható, azonban éppen ezt felhasználva számos vízierőművet építettek. Mégpedig olyan sokat, hogy az ország jelenleg saját elektromos áram termelésének több mint háromnegyedét Thaiföldre és Vietnámba exportálja. Igaz, ez az adat azt is felfedi, hogy az ipari beruházás nem jellemző az országra. A többi ASEAN államhoz képest viszonylag csekély kínai, vietnami és thaiföldi beruházások történtek az elmúlt években, és azok sem termelő beruházások, hanem bányászati koncessziók az ország területén található természeti kincsek (réz, bauxit, kőszén) kitermelésére. Érdekes hasonlóság, hogy ausztrálok itt is (mint Európában) aranybányászati koncessziót szereztek. Összességként megállapítható, hogy ez a nyugodt és álmos kis állam, a jövőben is az ASEAN legrejtettebb szegmense marad, egyúttal az eredeti és „romlatlan” Délkelet-Ázsiát látni akaró turisták kihagyhatatlan célpontja lesz.

VIII.1.10. Burma/Mianmar

Az ASEAN, sőt Kelet-Ázsia legelszigetelt és jelenleg „legproblémásabb” állama. Etnikailag rendkívül sokszínű, részben erre is vezethető vissza a problémák forrása. Ráadásul az országban igen jelentős a Kínából áttelepülők száma. Pontos számot nem lehet mondani, mivel a „betelepülők” nagy része egyszerűen megvásárolja a helyiek iratait és személyazonosságát. Az ország északi (határhoz közelebbi) részén a kínaiak már nagyrészt átvették a kereskedelmi pozíciókat.

Bár az ország gazdasága az önkéntes elszigetelődés következtében még romokban hever, ám tartalékaikat nem szabad lebecsülni. Növekvő demográfiai mutatók, hatalmas és olcsó munkaerő, igen számottevő és bőséges természeti kincsek, és kétezer kilométeres tengeri partszakasz. (Hosszabb távon Thaiföldhöz hasonló turizmus is valószínűsíthető.) A világ tizedik legnagyobb ismert földgáz kincse is itt található. Az olajkutatások terén is csak 2007-ben kezdődött meg az érdemi munka, ha ez újabb készleteket tár fel, még tovább nő az ország jelentősége. Geopolitikai elhelyezkedésük is kitűnő, egy jövőbeni logisztikai „hub” szerepének betöltésére is kiválóan alkalmas lehet Burma. Délen az indiai-óceánra néz, és határos Kínával, Indiával, Thaifölddel, illetve a tengeri kikötővel nem rendelkező Laosszal. Ha a belpolitikai problémákat illetően létrejön egy megegyezés, a befektetők egy percet sem fognak késlekedni. Kína számára nagyon fontosak a déltengerekre (Indiai-óceánra nyíló) kikötők, ide vasutakat, utakat és logisztikai központokat terveznek. De nem akar lemaradni a versenyben sem az Egyesült Államok, sem a többi nagy tőkeexportőr ország. Japán és Dél-Korea mellett, a brit és német, sőt orosz befektetők is készen állnak a bejövételre, amennyiben a politikai fejlemények alakulása kedvező irányba mozdul. A politikai átalakulás kérdése nagyon kényes ügy. Az már világos, hogy a „Nyugat” által bevezetett szankciók teljesen hatástalanok. Egy ázsiai-konfuciánus kultúrára épülő ország nem hajlandó engedni az „erőszakos” külső nyomásnak. Jelenheti-e ez azt, hogy Burmát „leírhatjuk”, és ne is számítsunk változásra? Semmi esetre sem. Igenis vannak biztató jelek. A burmai kormány tárgyalásokat folytat szinte mindegyik szeparatista illetve „lázadó” csoporttal, és már tizenhéttel meg is állapodott. Amennyiben ez a folyamat sikeresen végbemegy, nagyon is valószínű, hogy a „vietnámi szisztéma” szerint, belülről jövő fokozatos reformok révén az országot vezető katonai kormány enyhít a korlátozásokon, és megnyitják a kapukat. Természetesen nem számíthatunk teljes demokratizálódásra, de a fentebb említett vietnami vagy kínai modell alapján felépülő állam létrejötté, Burma számára igenis reális várakozás. Túlzás nélkül megállapítható, hogy az ország számottevő gazdasági vonzerővel és potenciállal rendelkezik. Meglepő, de a gyarmati időkből nagyrészt megtartották az angolszász jogrendszert. Ugyancsak a gyarmati idők maradványaként, széles körű az angol nyelv ismerete. Kultúrájuk magasan fejlett, lakosságuk fegyelmezett, így majd amikor megnyílnak a kapuk, gyorsan és rugalmasan fognak adaptálódni a piaci körülményekhez. Mindezek miatt bármilyen furcsán hangzik is ez most 2010 júliusában, Burmát hosszabb távon Délkelet-Ázsia egyik legígéretesebb fellendülő országnak vélem.

VIII.1.11. Az „új” belépő: Kelet-Timor

Kelet-Ázsia, sőt a világ egyik legújabb államáról nem sokat lehet elmondani. Az indonézekkel vívott véres ütközetek a kis ország amúgy is szegényes infrastruktúráját 70%-ban elpusztították. A 2002 májusában kivívott függetlenség igen felemás érzelmeket keltett az ASEAN államok többségében. A régióban számos további vallási, faji vagy történelmi eredetű szeparatista törekvés van. Amennyiben Kelet-Timorhoz hasonlóan további területek szakadnának le más délkelet-ázsiai államokról, az beláthatatlan káoszt generálna a régióban. Mindezek miatt az ASEAN országok többsége nem lelkesedett túlzottan az új állam létrejötté láttán. Majd ezt követően (jóval azelőtt, hogy a diplomáciai kapcsolatokat kiépítették volna) azonnal igyekeztek leszögezni, hogy ez az utolsó ilyen eset Kelet-Ázsiában, semminemű további függetlenedési szándékot nem akceptálnak. Ebben teljesen egységes az ASEAN+3. Emiatt hosszú évekbe telt, amíg lecsillapodtak a kedélyek, és a kis ország képviselőit megfigyelői státuszban kezdték meghívni az ASEAN üléseire.

Kelet-Timor a tervek szerint 2012-ben beadja csatlakozási kérelmét az ASEAN-hoz, és minden valószínűség szerint azonnal, még abban az évben meg is kaphatja a teljes jogú tagságot. (Jelenleg megfigyelői státuszban van.) A kicsi, alig egymillió ország nem lesz különösebb „hozomány” az ASEAN számára, felvétele sokkal inkább politikai jelentőségű. Ebben csak az hozhatna változást, ha a partszakaszánál megkezdett kutatások jelentősebb szénhidrogén mezőket tárnának fel. Egyelőre ez még nincs megerősítve, miközben a csekély külföldi befektetés többsége is Ausztráliából, és nem az ASEAN térségből érkezett.

VIII.2. Az ASEAN nélkülözhetetlen társai: a „+3” államok.

Az úgynevezett ASEAN+3 (rövidítései A+3 vagy APT) 1997-ben alakult meg hivatalosan a thaiföldi Csiang Mai-ban, gyakorlatilag az ázsiai pénzügyi krízis mélypontján. Megalakulásának részleteit már korábban a IV. fejezetben kifejtettem. Az ASEAN+3 létrejöttének valódi hátterét és céljait a mai napig többféleképpen magyarázzák. Mark Beeson és Richard Stubbs Kelet-Ázsia szakértők szerint az ASEAN+3 formula létrejötté a kelet-ázsiai régió válasza volt, a nyugat és főképp az USA által túlzottan erőltetett APEC folyamatnak.¹⁷⁵ Ettől nem áll messze Greg Felker hongkongi professzor és Paul Bowles meglátása, akik szerint az ASEAN+3 a térségbeli fejlettebb államok egyfajta „pán-ázsiai” kezdeményezése, részben azért, hogy így ellenálljanak az Egyesült Államok befolyásának, részben pedig azért,

---

¹⁷⁵ Richard Stubbs, *ASEAN Plus Three: Emerging East Asian Regionalism?*, Asian Survey, (2002) Vol. 42. no.3. 440-455 oldalak.

hogy saját gazdasági/politikai modelljüket fejlesszék tovább.¹⁷⁶ Az ASEAN államok úgy értékelték a helyzetet, (véleményem szerint egyáltalán nem alaptalanul) hogy az APEC köntösébe bújtatva Washington és „nyugati” szövetségesei egy általuk dominált szövetséget/integrációt akarnak megvalósítani a csendes-óceáni régióban. Mivel az ASEAN tízek ezt önmagukban nem tudták megakadályozni, szükségük volt a saját kontinensük nagyhatalmaira. Valójában mindhárom ország már régóta vált erre az alkalomra, és arra is, hogy aktív tagja lehessen az ASEAN közösségnek. Arról hogy ez a „+3” kifejezés jelenti-e az érintett három ország teljes jogú tagságát, vagy csak egyfajta „társult tagságot” adott, megoszlanak a vélemények. Tény, hogy ezzel a speciális „+3” formulával, az ASEAN elérte, hogy ez a szövetség ne váljon a japán-kínai érdekek maradéktalan eszközévé. (Igaz ez az említett két állam közötti nézeteltérések miatt is nehéz lenne.) Nagyon sajátos formációról van szó, melyet az is tovább bonyolít, hogy ez a három ország még igen gyakran külön-külön köt szerződéseket az ASEAN-nal. Ennek egyik példája éppen a korábban bemutatott Kína-ASEAN szabadkereskedelmi megállapodás (FTA), melyhez hasonlóat tervez megkötni a szervezettal Japán és Dél-Korea is. Ugyanakkor a „+3”-ak között is rendkívül erős a versengés az ASEAN „kegyeiért”, illetve ezzel együtt a szövetségbeli domináns szerep megszerzésért. Sokszor úgy tűnik, hogy a valóságban nem is ASEAN+3-ról beszélünk, hanem „ASEAN+1+1+1”-ről. Ezzel maguk az érintettek és tisztában vannak, mint ahogy azzal is, hogy ezzel saját pozícióikat gyengítik, ami a szervezetnek is hátrányos. Ezért 2009-ben főleg a japán diplomácia többször kezdeményezte, hogy a „három nagy” tartson külön egyeztetést Kelet-Ázsiára vonatkozó politikájukat illetően.¹⁷⁷ Hatojama Jukio japán akkori miniszterelnöke ezt a témakört kiemelt tárgyalási tematikának szánta, Hu Csin-tao kínai államelnökkel és Lee Mjung-Bak dél-koreai elnökkel folytatott tárgyalásai során, sőt mind legfelsőbb, mind külügyminiszteri szinten rendszeres trilaterális tárgyalások is kezdődtek a három ország között.¹⁷⁸ Az ASEAN+3 már így is a világ egyik legfejlettebb integrációs szervezetévé alakult. Céljukat, hogy az APEC-nél fontosabb helyi szerveződést hozzanak létre, vitathatatlanul elérték.

---

¹⁷⁶ Paul Bowles: *Asia's post-crisis regionalism: Bringing the state back in, keeping the (United) States out* Review of International Political Economy Volume 9, No 2, 2002. május 1. 244-270 oldalak

¹⁷⁷ *Japan likely to agree to look into East Asia community initiative* Yomiuri Shinbun 2009.09.15, 1-3 oldalak

¹⁷⁸ Legutóbb 2010. május 29-én a dél-koreai Jeyu szigetén rendeztek háromoldalú találkozót a „három nagy” vezetői, és megállapodtak, hogy mind a csúcsetvezetők, mind a külügyminiszter trilaterális találkozót legalább évente egyszer megtartják. A tárgyalásokon természetesen központi téma volt az ASEAN-hoz fűződő kapcsolatrendszerük. http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2010-05/29/c_13322280.htm 2010.06.11.

VIII.2.1. Kína

Kínát a tanulmány többi részeiben már részletesen kielemeztem, ezért ebben a fejezetben főképp azt igyekszem összefoglalni, ami ezt a hatalmas országot az ASEAN, illetve az ASEAN+3 számára értékesé, relevánssá teszi.

Kínával kapcsolatban általános az a felfogás, hogy az ország kifogyhatatlan az emberi erőforrásokból. Ez rövid és középtávon még igaz lehet. Hosszú távon azonban már sokkal bonyolultabb a kép. 2040 és 2050 között a lakosság 40-42%-a már eltartotti státuszban lesz. Ami még ennél is visszasabb, hogy az egy-gyermek politika következménye miatt kb. 100-150 millió férfi egész egyszerűen nem talál társat. Mindezek egyértelművé teszik, hogy a kínai társadalompolitika és általános társadalmi/szociális ellátások rendszere halaszthatatlan és nagyon nehéz reformokra fog kényszerülni. Mindez súlyosan, mégpedig hátrányosan fogja érinteni Kína bér-versenyképességét, tehát éppen azt, ami az egyik legfőbb motorja volt fellendülésének. Ki kell építeniük legalább egy alapszintű szociális hálót. Feltehető, hogy egyre kevésbé tudják majd az ASEAN államok elől elszippantani a beruházásokat. Egyúttal az is erősen valószínűsíthető, hogy az egészségügyi ellátás fejlesztése külföldi beruházásokat igényel majd, ami kedvező lehetőségeket is tartogat, elsősorban a fejlettebb ASEAN+3 államok számára. Ugyanakkor a növekvő társadalombiztosítási költségvonzatok következményeképpen, egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy a későbbiekben a munka-intenzív beruházások Kínából az ASEAN más államaiba, főképp Vietnamba, Thaiföldre, és kedvező változások esetén Burmába települjenek át.

Szintén komoly problémát fog jelenteni Kína számára vízellátás. A világ legnépesebb országa a föld édesvízkészletének mindössze 8%-a felett rendelkezik. Bár a lakosság ivóvízellátása megoldható, ám a mezőgazdaság öntözési igénye egyre kevésbé. Emiatt főképp a vízigényes gabona és rizstermesztés kerül kritikus helyzetbe. Ennek pedig árfelhajtó hatása lesz a kelet-ázsiai régióban.

Kínának van még egy súlyos versenyhátránya: nem rendelkezik megfelelő kvalitású csúcs-menedzserekkel. A kínai munkaerő ugyan szorgalmas és utasítás-követő, azonban nehezen dolgoznak csapatban, („team-work incapability”), a munkaerő létszámához képest kirívóan kevés vezető rendelkezik a szükséges problémamegoldó és kreativitási képességekkel. Emiatt a külföldi befektetőknek állandó problémáik adódnak a kínai felső vezetés kiválasztásával.

Mindezzel természetesen nem állítom, hogy Kína jelentősége, és jövőbeni szuperhatalmi státusza veszélyeztetve lenne. Azonban sokkal diverzifikáltabbá válik a régió gazdasága. A KNK potenciálját még egy teljesen integrálódott ASEAN sem tudná felülmúlni. Ráadásul

Kína olyan pozíciókat lesz képes megszerezni Délkelet-Ázsiában, amelyeket „nyugati” hatalmak nehezen, vagy egyáltalán nem. Kína 2020 környékén a világ legnagyobb kereskedelmi hajógyártója lesz. Ezzel is bebiztosítja vezető szerepét a kelet-ázsiai régióban.

Külön témakör Kína fegyveres erőinek fejlesztése. Kína ugyanis egyértelműen a haditengerészeti erejének potenciálját kezeli prioritásként. Repülőgép szállító anyahajókat tervez, és Awacs-típusú felderítő gépeket épít. Ez részben érthető is. Az ország prioritásai között szerepel, a nemzetközi hajútak védelmének biztosítása. Ez egybeesik az ASEAN+3 érdekeivel. Ugyanakkor egy ilyen erő megjelenése, a kelet-ázsiai vizeken, a csendes- és indiai óceánokon radikálisan új helyzetet teremt. Nemcsak Tajvan, de az ASEAN kormányai is azt mérlegelik, milyen reakálás lenne erre a legadekvátabb. A választ az sem könnyíti meg, hogy minden jel szerint, az ASEAN államai egyre jelentősebb importőreivé válnak a kínai fegyvereknek. Ugyanis az USA és az EU fegyverembargójának egyik „mellékhatásaként” Kína rákényszerült arra, hogy saját maga fejlessze ki védelmi kapacitásait. Ezek elsődleges exportpiacai nyilvánvalóan az ASEAN országok lesznek. Bárhogy is alakulnak a dolgok Kínában, annak hatásait az ASEAN államok első kézből fogják érezni.

VIII.2.2. Japán

Japán a világ egyik legfejlettebb, leggazdagabb és etnikailag leghomogénebb országa. Lakossága rohamosan öregszik és ezzel egyidejűleg csökken is. A bevándorlást, mint megoldási opciót, történelmi és kulturális okok miatt elutasítják. Számos elemzés már teljesen „leírja” a szigetországot. Ez nyilvánvaló túlzás. A valós problémák ellenére Japán hatalmas erőt képvisel mind gazdaságilag, mind politikailag. (Pl. Japán fizeti be az ENSZ költségvetésének majd 20%-át.) A súlyos lakosság csökkenés ellenére az ország feltehetően megőrzi számottevő technológiai előnyét, valamint vezető beruházás kihelyezői szerepét. Így a problémák ellenére a szigetországnak legfeljebb a relatív versenyelőnye csökken, de továbbra is a világ és főképp Kelet-Ázsia fő tényezője marad. Korábban zárt piacaik megnyitása elsősorban az ASEAN államai számára jelent kedvező fordulatot. Befektetéseivel és segélyeivel továbbra is a legnagyobb donor a régióban. Még ha a populáció súlyosan csökken is, az egy főre jutó GDP minden valószínűség szerint tovább növekszik – tehát megtartják gazdasági erejüket. Így várható, hogy az országba befolyó átutalások miatt, a jövőben is a világ egyik leggazdagabb (és legbefolyásosabb) állama lesz, feltehetően az ASEAN+3 technológiai központja. Ezzel párhuzamosan Japán önkéntesen és önkéntelenül is felvállalta a Délkelet-Ázsia „mentora” szerepkörét. Önkéntelenül, mivel az általa nyújtott

példa az iparosodás szükségességét illetően, kitűnő példával szolgált az ASEAN számára. Ez mára már önkéntes mentori szereppé emelkedett, mivel a japán kormány több milliárd dollár nagyságrendű képzési programot indított, melynek keretében az ASEAN országok számára képez értelmiségieket, az állami és a magánszféra gyakorlatilag minden területén.¹⁷⁹ Japán kiképzők tanítják az ASEAN vámtisztviselőit és kábítószer ellenes kommandóit, és a társadalomtudományi valamint műszaki felsőoktatási intézményekben külön ASEAN ösztöndíjakat hoztak létre. A japán precedens ezúttal is nagyon tanulságos az ASEAN számára: rámutatott arra, hogy az iparosítás már nem elegendő ahhoz, hogy a világ élvonalába kerüljenek. Az ASEAN megértette a japánok üzenetét: a jövő fellendülésének záloga a K+F és az információs társadalom.

Másik jelentős szerepe Japánnak, az energetikával kapcsolatos. Egész pontosan az atomenergiával. Japán ugyanis a világ egyik legfőbb (békés célú) atomerőmű berendezés gyártója. Márpedig a feltörekvő kelet-ázsiai államoknak égető szükségük lesz újabb, nem szénhidrogén-alapú energiahordozókra. Nem utolsósorban a környezetvédelmi megfontolások miatt is. Japán ezen a téren hatalmas hozzájárulást képes tenni az ASEAN+3 szövetség tagjainak.

VIII.2.3. Dél-Korea

A világ 13-ik legnagyobb gazdasága még erős, sőt az adatok szerint továbbra is emelkedő pályán van, azonban az egyik legégetőbb problémájával, a demográfiai bombával úgy tűnik nem tud megbirkózni. A jólétnek és fejlett szociális hálónak köszönhetően, az ország lakossága a leggyorsabban öregedő társadalom egész Ázsiában. 2040-re a lakosságnak több mint fele már ötven évnél idősebb lesz. Hogy ezt miképpen kezelhető, még senki sem tudja. Egyetlen kiút a két országrész újraegyesítése. Az északi részen jelentősen alacsonyabb az idősök és magasabb a fiatalabbak aránya. Ez a 23 millió fős lakosság valószínűleg új lendületet adna az ország belső „vérkeringésének”, az aktív lakosság arányának növekedéséhez. Azonban tudjuk, hogy ez a folyamat nem lesz egyszerű. Ám mégis úgy látszik, hogy emiatt is elkerülhetetlenné válik majd az újraegyesülés. Ebben az esetben az ország kétségtelenül sokkal jobban el lesz foglalva önmagával, semmint az ASEAN szövetséggel. Azonban Németország példája is mutathatja, hogy egy újraegyesülés nemhogy hátrányos, de inkább előnyös hatásokat váltott ki Európában, így ez Délkelet-Ázsia számára is

---

¹⁷⁹ Ezt hivatalosan az ASEAN Foundation alapítványon keresztül teszi, ám ezen felül is számos közvetlen kormányhivatalok közötti képzés, valamint más egyetemi ösztöndíjprogram valósul meg. lásd. http://www.aseanfoundation.org/documents/brochure/Rev-AUN_seednet.pdf. illetve a <http://www.aseansec.org/4961.htm> honlapokon. letöltve 2010.06.27

kedvező jelként szolgál. Dél-Korea (talán részben az északi országrész elutasító magatartása miatt) az egyik legnagyobb, sőt „leglelkesebb” közvetlen tőkebefektető az ASEAN tagállamokban.

VIII.3. Az ASEAN stratégiai partnerei: India, Ausztrália és Új-Zéland. (EAS csoport)

A fentebb említett három állam földrajzi értelemben már nem része sem Délkelet-, sem Kelet-Ázsiának, ám mind geopolitikai, stratégia és nem utolsósorban gazdasági okok miatt nagyon szoros szálakkal kapcsolódnak az ASEAN+3 szervezetéhez, valamint annak tagállamaihoz. Belső berkekben gyakran nevezik őket az „ASEAN+3+3” államoknak, ám 2005 óta az érintett 16 állam már hivatalosan is együtt van az East Asia Summit (EAS) testületében. Ekképpen ha tagállamok érthető okokból kifolyólag nem is lehetnek, ám mivel regionális szerepük megkerülhetetlen, mégis kedvező, hogy sikerült institutionális keretek közé emelni kapcsolatrendszerüket. Az elnevezéssel az ASEAN vezetői arra is utaltak, hogy ez nem lesz egy „ASEAN+6”, ennek a csoportnak a kapcsolatrendszer, illetve annak szintje szigorúan csakis az ASEAN+3 után értelmezhető, s bár stratégia fontosságú partnereknek tekintik őket, az ASEAN „mag” nem tudja (nem is akarja) őket teljes jogú tagként befogadni.¹⁸⁰

VIII.3.1. Ausztrália

Az ország jelentősége a hetvenes-nyolcvanas években feltárt hatalmas nyersanyag lelőhelyeknek köszönhetően ismét emelkedőben van. Ezek közül is külön kiemелendő, a világon ismert legnagyobb uránium készlet.¹⁸¹ Ezzel Ausztrália stratégiai jelentőségű kincs tulajdonosa, mivel az atomerőművek üzemanyaga primer terméknek számít az ASEAN+3, sőt az EAS tagjai számára. Márpedig Kína és India, rendkívül erőltetett reaktor építési kampányba kezdett, a számítások szerint 10-15 éven belül több mint tízszeresére növekszik az uránium igény. (India jelenleg még önellátó, de már legfeljebb egy évtizedig.) További nukleáris létesítményeket terveznek még Thaiföldön, Vietnamban, a Fülöp-szigeteken és Indonéziában. (Japán, Dél-Korea és Tajvan már régi „törzsvásárlója” az ausztrál urániumnak.) Mindez kitűnő alapot teremt az Ázsia és ASEAN kapcsolatok újra kezdéséhez. Ausztrália

¹⁸⁰ Takhashi Tanada: Constructing an „East Asian” concept and growing regional identity: From EAEC to ASEAN+3 The Pacific Review vol. 16, no 2. 2003. Június. 251 – 257 oldalak.

¹⁸¹ Az ismert ausztrál urániumkincs 23%-a világ teljes készletének, azonban 40%-a jelenlegi technológiával kitermelhetőnek. Az ország 2009-ben 10.000 tonna feletti mennyiséget exportált, több mint 1md. USD bevételre téve szert. Érdekesség, hogy Ausztráliában nincs nukleáris reaktor, pillanatnyilag még csak nem is építenek ilyesmit. Forrás: IAEA statistics, ill. World Nuclear Organization <http://www.world-nuclear.org/info/inf48.html> 2010.06.14. (megj.: ausztrál eredetű volt a hirosimai és nagaszaki atombomba üzemanyaga is)

száma gyakran okozott dilemmát, hogy miképpen erősítse kelet-ázsiai kapcsolatrendszerét. A hetvenes években nehezen tudott mit kezdeni a szárnyait bontogató ASEAN-nal. Mahathir Mohamad maláj elnök egyszer úgy nyilatkozott, hogy Ausztrália megpróbálta egymás ellen kijátszani az ASEAN országokat, és ezzel elhetetleníteni a szervezetet. Bárhogy is volt, mára Canberra felismerte az ASEAN+3 jelentőségét, és külpolitikájuk prioritásai közé tartozik, a szövetséggel való legmagasabb szintű szervezetszerű kapcsolattartás. Az ASEAN államok korábbi komoly fenntartásai még nem múltak el teljesen, azonban a korábbiakkal ellentétben már nem tekintenek minden ausztrál javaslatot „beavatkozási kísérletnek”.

VIII.3.2. Új-Zéland

A régiótól viszonylag távoli állam jelentősége csekély, ám mégsem elhanyagolható. Az EAS egyik legfejlettebb állama. Bár beruházási szempontból nem túl jelentős, azonban a kölcsönös kereskedelmi forgalom több mint évi hét-milliárd USD-t tesz ki az ASEAN államokkal.¹⁸² Amennyiben a „+3” országot is hozzászámoljuk, ez a háromszorosára növekszik. Hasonlóképpen Ausztráliához, a kisebb Új-Zélandot is főképp az motiválja, hogy valamilyen módon szervezetszerű keretek között kapcsolódhasson a kelet-ázsiai szövetségi struktúrákhoz. Ráadásul az ASEAN államok sokkal kevésbé tartanak Új-Zélandtól, ezért őt politikai tárgyalásokon is érezhetően szívesebben fogadják, mint hatalmas szomszédját, Ausztráliát.

VIII.3.3. India

India 2025-2030 körül a világ legnépesebb állama lesz, miután a gyors (és nem korlátozott) népszaporulatnak betudhatóan lakosságának létszáma majd meghaladja Kínáét.¹⁸³ Ezzel párhuzamosan gyakran merül fel a kérdés, vajon gazdaságilag potenciálját illetően is túltesz-e majd India Kínán? A válasz a jelenlegi ismereteink szerint egy határozott nem. Miért nem? Számos kulturális, történelmi és adminisztratív tényező miatt. Az egyik legfontosabb adat szerint, India mindössze az egy-hetedét fordítja infrastrukturális beruházásra ahhoz képest, amit Kína.¹⁸⁴ Hogyan lehetséges ez? India ugyanis egy demokrácia, sőt mint gyakran büszkén hangoztatja „a világ legnagyobb demokráciája”. Az állandó újraválasztási küzdelmek miatt elsődleges a lakosság (a szavazóbázis) rövidtávú igényeinek kielégítése. A jóléti kiadások

¹⁸² ASEAN - New-Zealand dialogue <http://www.aseansec.org/5826.htm>. 2010.06.09.

¹⁸³ Az Economist Intelligence Unit (country forecast) előrejelzése szerint India 1,5 milliárdos lakosával enyhén, de meghaladja majd Kína lakosságát. Ezzel kapcsolatban az elemzők még arra is felhívják a figyelmet, hogy az ún. „pre-partition India” azaz India, Pakisztán és Banglades lakossága már most is jóval meghaladja Kínáét, ami még akkor is igaz, ha Kínát is tágabb értelemben, azaz Hongkonggal, Tajvannal és Makaóval együtt számoljuk. <http://store.eiu.com/product/1930000193IN.html?ref=featuredProductHome> 2010.06.12.

¹⁸⁴ Economy Watch Investment & Finance Reports. http://www.economywatch.com/world_economy/world-economic-indicators/ 2010.08.01.

ekkora populáció mellett gigantikus összegeket emésztenek fel, amelyet gyakorlatilag senki sem mer „megnyirbálni”.

Ugyanakkor, ha valakit valóban komolyan aggaszt a kínai fegyveres erők viharos léptékű fejlődése, akkor az India. (Természetesen másokat is, de több ok miatt – pl. 1962-es háború, területi viták - Indiát különösen.) India nem tudja válasz nélkül hagyni a kínai tűzerő rohamos növekedését, és emiatt állandóan fejleszteni kényszerül sajátját. Mindez hatalmas forrásokat von el a produktív szférától, ráadásul egy ázsiai fegyverkezési verseny gócpontjává is szolgál. India jelentősége az ASEAN, illetve az ASEAN+3 számára aligha vitatható, ám a kapcsolatrendszer modalitását illetően, már erősen megoszlanak a tagállamok álláspontjai. Mivel India egyre nagyobb tőkekihelyezővé válik, a kis és közepes ASEAN tagállamok jelenleg szívesen veszik az indiai eredetű befektetéseket. Kína azonban hallani sem akar ilyesmiről, és mindent megtesz nyugati szomszédja távoltartásáért. Ezzel szemben Japán (feltehetően épp a kínai befolyást ellensúlyozása okán) stratégiai jelentőségű kapcsolatok kiépítését szorgalmazza Indiával. India nagyon szívesen felfuttatná az EAS-t, tehát a Kelet Ázsiai Csúcs szervezetét. Ám Japán kivételével ebben még nem talált partnerre. Az ASEAN országok többsége ugyan évente egyszer legmagasabb szinten megtartja az EAS csúcstalálkozót (erre az ASEAN éves csúcsértekezlete után kerül sor), azonban a kormányok többsége hangsúlyozza, hogy India nem Kelet-Ázsiában található, és az EAS nem szövetségi rendszer, hanem egy konzultációs testület. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy Új-Delhi nem lesz képes közelebb kerülni, a délkelet-ázsiai integrációs szervezetekhez.

VIII.4. Konklúzió

Regionális szintű egyetértés mutatkozik abban, hogy a kelet-ázsiai térségben megérett egy szélesebb, de ugyanakkor az Egyesült Államoktól független regionális integráció szükségességének igénye. A végső cél – a Kelet-Ázsiai Közösség elérése – azonban még nagyon távoli. Ezt bizonyítja a számos területen is megnyilvánuló megosztottság, érdekellentét. Óriási feladat és leküzdésre váró akadály a „tizenhármak” (ASEAN+3) közötti hatalmas fejlettségi eltérés, a „+3” közötti együttműködési mechanizmus fejletlensége, s ezzel együtt a mind nyíltabban kibontakozó regionális rivalizálás Kína és Japán között. Kellő odafigyelést és megfelelő érzékenységgel való kezelést igényel az is, hogy a jelenlegi kooperációban - azaz az ASEAN+3 tekintetében - a „tízec” rendelkeznek a meghatározó szavazattal, míg a teljes értékű közös szervezet esetén fennáll a veszélye az elsöprő gazdasági túlsúllyal rendelkező „+3” túlárado dominanciájának kialakulásának. Az észak-keleti hármak

célja ugyanakkor az, hogy az ASEAN tagok ne elsősorban pénzügyi szponzorként tekintsenek rájuk, hanem kölcsönös érdekek alapján kooperáló partnerekké váljanak.

Megállapítható, hogy a tervezett államközösség integrálódása még kezdeti „közép-haladó” fázisban van, az érintett államok közötti széles politikai, társadalmi és mindenekelőtt gazdasági különbségek áthidalása hosszú időt és egyelőre fölmérhetetlen erőfeszítést igényel.

IX. Milyen közösséget épít Kelet Ázsia? Kapcsolódások az Európai Unióval.

IX.1. Hasonlóságok és különbségek Európával

Azt, hogy Kelet-Ázsiában milyen integráció fog kiépülni, még nem láthatjuk világosan, de az már észrevehető, hogy számos ponton találhatóak hasonlóságok az európai folyamatokkal. Az európai egység létrejöttét a két pusztító világháborút követő békevágy segítette. A teljes kelet-ázsiai integrálódást (ASEAN+3) az 1997-es ázsiai pénzügyi krízis sokkhatása kényszerítette ki. Az alapmotiváció mindkét esetben a regionális béke és stabilitás hosszú távú garantálása volt. Európában szükséges volt a két ősi vetélytárs Franciaország és Németország megbékélése, Kelet-Ázsiában létfontosságú a két régi ellenség, Kína és Japán megbékélése. Mindkét földrészen idealisztikus gondolatok (kontinens távlati egysége) kaptak erőt, melyek egy ideig segítették a közösség ügyét előrevinni. Azonban pusztán ideológia alapon, egyik helyen sem sikerült egy tartós közösség létrehozása. Számos szövetség-kezdeményeződés fulladt kudarcba igen rövid időn belül. Mindkét régióban egy maroknyi állam olyan csoportosulásával kezdődött a valós integrációs folyamat, amelyek nemzeti érdekei és stratégiai céljai egybeestek. Európában hat állammal¹⁸⁵ indult az integrációs folyamat, Délkelet-Ázsiában ötten.¹⁸⁶ Mindkét tömörülésben alapelveként kellett leszögezni, hogy egyik tagállamnak sem lehetnek hegemon vagy kisajátítási törekvései. Mindkét földrész integráció törekvéseire erősen hatott az Egyesült Államok politikája. Azonban igen eltérően. Amíg az európai törekvéseket határozottan támogatták Washingtonból (1989 előtt), és azokat az amerikai diplomácia egyenrangú félként is ismerte el, addig Kelet-Ázsiában már sokkal kevésbé támogatta Washington a lokális szövetség létrehozását. Ráadásul azt sokáig nem is ismerte el egyenértékű félnek. A hidegháború idejében az USA úgy tekintett az Európai Közösségre, mint egy vele azonos identitással és politikai értékrenddel bíró szövetségre.

---

¹⁸⁵ ESZAK (Szén és Acél Közösség) hat tagállama, Franciaország, Németország, Olaszország és a három Benelux állam.

¹⁸⁶ ASEAN 1967-es alapító tagjai: Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia, Szingapúr, Thaiföld.

Kelet-Ázsia szövetségalapítási kísérleteit viszont mindig is fenntartással figyelte.¹⁸⁷ Azon a kontinensen már sokkal inkább Kína versenytársaként kell megjelennie.

Visszatérve az európai példához, az öreg kontinensnek azonban van egy hatalmas előnye Ázsiával szemben: az európai polgár fogalma. Az európai ember már tudja, hogy mik azok a kulturális, társadalmi és történelmi keretek, amely tagállamtól függetlenül európaivá teszik. Ázsia ettől még nagyon messze van. Egy gazdasági integráció fogyasztói közössége nem ugyanaz, mint egy közös identitástudattal rendelkező népesség. Ebben Ázsiának még sokat kell fejlődnie, és meglehet, hogy a tapasztalatokért érdemes alapul venni az Uniót.

IX.2. Példaképként szolgálhat-e az EU Délkelet-Ázsiában?

Vajon követi-e (utánozza-e) az ASEAN az EU-t és az EU jogát, valamint jogalkotását? Tagadhatatlan, hogy az ASEAN+3¹⁸⁸ országok politikusai és gazdasági szakemberei már régóta nagyon tüzetesen vizsgálják az EU minden lépését. Ennek értelmében az ASEAN szervezete is megkezdte az integrációs felépítmény kialakítását.

Az integrációs testületek egyik legfontosabb ismérve, hogy fejlett jogi személyiséggel rendelkezzenek. Ennek révén a nemzetközi szervezet az őt alkotó államoktól megkülönböztethető „autonóm” jogi életre kel. John Fitzmaurice meghatározása szerint a nemzetközi szervezet az *„államok olyan társulása, amely szerződéssel jön létre, működési szabállyal (alkotmánnyal) és közös szervekkel rendelkezik, és jogi személyiséggel bír, amely a tagállamai jogi személyiségétől megkülönböztethető”*.¹⁸⁹

Lényeges különbség a két integráció között abban (is) mutatkozik meg, hogy míg az EU (illetve annak elődjai az ESZAK és az Euratom) már a kezdetektől fogva szupranacionális keretekben gondolkodtak, az ASEAN hallani sem akar a nemzetek feletti hatáskör bevezetéséről. Éppen ellenkezőleg, mindig is azt kívánta hangsúlyozni, hogy maximálisan garantálja a tagállamok szuverenitását. Az 1980-as évekre mégis nyilvánvalóvá vált, hogy ilyen jelleggel nem lesz működőképes egy integráció. Ezért megkezdődött a munka, egy döntéshozatali mechanizmus kiépítése irányában. 1996-ban már közel voltak ahhoz, hogy

---

¹⁸⁷ Peter Katzenstein - *Regionalism in Asia* Christopher Hemmer (2002) *Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism* International Organization - Volume 56, No.3, Summer 2002, 575-607 old. MIT Press

¹⁸⁸ Valójában a lényegi kérdésekben, a Chiang Mai kezdeményezés (1997) óta többnyire csak a „+3” államokkal együtt történik érdemi döntés. Az ázsiai pénzügyi krízis után egyértelművé vált, hogy az „ASEAN-10” nem tudja megkerülni a régió három nagyhatalmát, Japánt, Kínát és Koreát.

¹⁸⁹ Balázs Péter: Az EU külpolitikája KJK 2002 38 o.

egyfajta „minősített többség” (pl. kétharmados) elég legyen a döntéshozatalhoz. Ám utolsó pillanatban mégis meghátráltak, így a mai napig a „konszenzuson alapuló” döntéshozatali rendszer van életben az ASEAN szervezetében. Tehát addig kell tárgyalni, amíg mindenki egyetért. (De legalábbis aláír.) A helyzet jogilag érthető, ám ez de facto mégis azt jelenti, hogy minden tagállam vétőjoggal bír. Egy működőképes integráció tagjainak, a szövetség érdekében fel kell adniuk a politikai és társadalmi szuverenitásuk egyes elemeit is. Tapasztalatból tudjuk, hogy nem volt könnyű, de Európa (az EU) képes volt erre. Képes lesz erre Délkelet-Ázsia (az ASEAN) is?

A délkelet-ázsiai szövetségi rendszer képviselői, gyakran hangsúlyozzák, hogy nem akarják másolni az EU integrációjának mechanizmusát. Mindezt azonban oly gyakran teszik, hogy időnként már az ASEAN politikusai vádolják egymást azzal, hogy „megszédültek” az európaiak sikere láttán, és utánózni akarják az európai integrációt. Tény, hogy alig van olyan mértékadó ASEAN+3 fórum, ahol akár nyíltan, akár burkoltan ne hoznák szóba az európai integráció példáját. Ezen végül is nincs mit csodálkozni. Ázsiában (és a világ többi részén is) gyakorlatilag az összes 1945 utáni regionális integrációs kísérlet megakadt, kivéve Európát, amely képes volt továbbfejleszteni önmagát. Emiatt az ASEAN nem riad vissza attól, hogy egy „jól bevált receptből” időnként mintákat vegyen.

Európa modellértékét illetően, azt is szükséges megemlíteni, hogy az öreg kontinens illetve annak integrációja számos esetben nem annyira pozitív, hanem sokkal inkább negatív példaként szolgált Kelet-Ázsiának. A múlt évszázad kilencvenes éveiben történt délszláv válság miatt átmenetileg nagyot zuhant az európai modell népszerűsége. A kelet-ázsiai kormányok értetlenül szemlélték, hogyha az Európai Unió valóban annyira erős és hatékony, mint amennyire hangoztatják, akkor miképp volt lehetséges a délszláv háború ilyen mértékű eszkalációja, és miért volt az Unió szinte végig tehetetlen. Hiszen az ASEAN szövetség legfőbb eredménye éppen az, hogy megszüntette a délkelet-ázsiai nemzetek közötti fegyveres konfliktusokat és a mai napig stabilitást garantált. Ha annyira effektív képződmény az EU, vajon miért nem tudta kezelni a délszláv konfliktust. A kelet-ázsiaiak szkepticizmusát csak még tovább növelte a Daytoni-béke, amely megmutatta, hogy az egyesült Európa továbbra is képtelen volt saját háza táján rendbe tenni a problémáit, és ismét az Egyesült Államok beavatkozására volt szükség az európai béke megvalósításához.

IX.3. Az alkotmányos alapelvek dilemmája az ASEAN esetében.

Azt már egy korábbi (IV.9) fejezetben bemutattam, hogy az ASEAN is létrehozta a maga három pillérét, vizsgáljuk meg azt, hogyan viszonyulnak **a négy alapszabadság** kérdésköréhez. Európa számára ezek kritikus pontok egy nemzeti határok korlátai nélkül működő piac létrehozásához. Ám Délkelet-Ázsia egyelőre nem tervezi a nemzeti határok korlátainak lebontását. Akkor mire számíthatunk?

Már az is jelentős fegyvertény, hogy a szervezet hivatalosan is tudomásul veszi, sőt meg is említi a négy alapszabadság kérdéskörét. Az pedig a szövetség ambiciózus voltát jelzi, hogy 2020-ig ebből hármat meg is akar valósítani.

- **Az áruk szabad mozgása**, minden valószínűséggel a legfontosabb a négy alapszabadság közül, amennyiben megengedhetjük, hogy egyáltalán rangsoroljunk közöttük. Ez képezi az alapját egy gazdasági integrációnak. Az ASEAN+3 hivatalosan tervbe vette ennek megvalósítását. A mennyiségi korlátozások eltörlése nagyrészt már meg is történt napjainkra.

- **A tőke szabad mozgása**, illetve annak biztosítása szoros kapcsolatban van a tagállamok gazdaságpolitikájával, ezért annak jogi szabályozásaitól függ. Figyelembe kell venni, hogy emiatt is, az Unió jogelődje a Közös Piac még engedett némi korlátozást ezen a területen. Hiszen a nemzeti valuták különbözősége miatt a tőke szabad mozgása káros is lehetett a közös piac működésére. A jelentős tőkemozgások komoly hatást fejthetnek ki egy-egy tagállam gazdaságpolitikájára. Ezért annak teljes feloldására Európában is csak 1994. január 1-jével került sor.¹⁹⁰ Ezek után érthető, hogy az ASEAN is nagyon lassan halad a tőkeáramlás szabadságának szabályozása területén. Ez feltehetően „kétsebességes” formában fog megvalósulni, külön a „fejlett 6” és a „fejlődő 4” esetében.

- Viszonylag egyszerűbb témakör **a szolgáltatások szabad mozgása**. Ez a fenti két témakörhöz kapcsolódva is meg kell, hogy valósuljon. Ennek liberalizációja már viszonylag előrehaladott állapotban van az ASEAN szervezetén belül. Különösen felgyorsította ezt a folyamatot az 1997-es délkelet-ázsiai pénzügyi krízis, valamint az azt követő kilábalási folyamat, amikor az IMF helyett, főképp a saját regionális (elsősorban Japán és Kína) pénzügyi segítségre alapozva sikerült a konszolidáció. Ennek végrehajtása többnyire a tervek szerint halad, valószínűsíthető, hogy 2015-re de legkésőbb 2020-ra megvalósítják.

¹⁹⁰

EU szerződés G cikk 14.ik bekezdés.

- Végül a legkényesebb témakör, **a személyek szabad mozgása**. Az EU szerződés 48. és 52. cikkelyei szabályozzák ezt a témakört. Ez kimondja: kizárólag a tagállamok állampolgáira vonatkozik (tehát pl. egy Magyarországon dolgozó kínai állampolgárra nem érvényes, hiába van idevonatkozó munkavállalási engedélye). Az uniós országok állampolgárainak azonban igen nagyfokú szabadságot biztosít. Nemcsak a szabad mozgást (és munkavállalást), hanem a szabad letelepedés jogát is. Különösen ez utóbbi tétel miatt ez nagyon kényes tárgykör. Azért bizonyos korlátozásokat is belevettek a szerződésbe, amely kimondja: a közérdek, a közrend és a közegészségügy érdekében – átmeneti jelleggel – a tagállamnak jogában áll korlátozni ez utóbbi alapszabadságot. Nyilvánvaló, hogy ez a legérzékenyebb tárgykör a négy alapszabadság közül. Az Unió tagállamai ezzel komoly kockázatot vállaltak, itt már érezhető az állam szuverenitásának részleges feladása. Ennek az „alapszabadságnak” a bevezetését az ASEAN+3 államai még nem vették fel a napirendre, sőt ilyesmi még egyelőre a határidős terveikben sem szerepel. Ez részben magyarázható az európaiaktól jelentősen eltérő történelmi/geopolitikai háttérrel. Az ASEAN+3 tagállamainak egy része szigetország, a távolságok hatalmasak, szárazföldi határ is viszonylag kevés a régióban. Márpedig ilyen adottságok mellett a határőrizet, valamint a személyek szabad mozgása/letelepedése különösen érzékeny témakör. Gondoljunk csak az európai példából Nagy-Britannia esetére. Nem véletlen, hogy éppen a szigetország az, amelyik ez utóbbi alapelvet a mai napig fenntartásokkal alkalmazza és az ehhez szorosan tartozó Schengeni Szerződéshez pedig a mai napig nem csatlakozott teljes tagként.

Mi tehát a lényegi különbség a két integráció jogi rendszere között? Véleményem szerint az, hogy az EU tagjainak egyaránt el kell ismerniük a közösségi jog elsődlegességét a saját nemzeti jogrendszerükkel szemben. Ezzel ellentétben a Délkelet-Ázsiai Szövetség tagjai nem ismerik el a közösségi jog főhatóságát, és a saját nemzeti jogrendszerüket tekintik elsődlegesen alkalmazandónak. Az EU célja, hogy a közösség önálló jogi személyiséggel bírjon, s mára az ASEAN-on belül is külön munkacsoport foglalkozik a szervezet jogi személyiséggé való változtatásának kérdésével. Viszont az ASEAN egyik fő alapelve a nemzeti szuverenitás megtartása, annak garantálása, ahogy azt alapszerződésük¹⁹¹ is magában foglalja.

---

¹⁹¹ Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia. Ezt még 1976-ban a szervezet „nagykorúvá válásakor fogadták el, a békés egymás mellett élésre és az államok szuverenitására vonatkozik. 2003-tól már régió kívüli államok is aláíró felekké válhattak. Lásd www.aseansec.org/1217.htm. 2010.05.30.

IX.4. Kelet Ázsia és Európa kapcsolatrendszerének fejlődése.

A második világháborút követően igen gyorsan végbement a gyarmatok önállósodása, melynek következtében új alapokra kellett helyezni a két földrész közötti kapcsolatokat.. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy Európa államai között mindig is hatalmas különbségek mutatkoztak Ázsia megítélését illetően. Az EU tagállamai között még ma sincs egység az „ázsiai-kapcsolat” fontosságára vonatkozóan. Bizonyos tagállamok számára egészen a közelmúltig háttérbe szorult Ázsia jelentősége, más államok számára viszont mindig is előtérben voltak és a mai napig prioritást képeznek az ázsiai államokkal fenntartott magas szintű kapcsolatok. Ebben a kapcsolatrendszerben azonban még a mai napig nem a multilaterális rendszer, hanem a bilaterális forma dominál, legalábbis a 2006-os Helsinkii ASEM csúcsertekezletig ezt az állítást aligha lehetett vitatni. Addig főképp „csak” Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Hollandia folytatott számottevő kontaktust az Ázsia-relációban, és ezt is elsősorban saját nemzeti kereskedelmi érdekük motiválta. 2006-ban történt egy komoly előrelépés az ASEM csúcson Bár nyilvánvalóan ez még nem fordulópont, ám kedvező esetben a fordulat kezdete.

IX.5. Kelet Ázsia és Európa Kapcsolatai. EU és ASEAN kontaktusok.

Bár az EU-ASEAN hivatalos kapcsolatok kezdete még a hetvenes évekre nyúlik vissza,¹⁹² azok tartalma és „minősége” még távolról sem éri el egy szövetség szintjét. Valójában mikorra is tehetőek az EU elődjének, az EGK-nak a kapcsolatai az ASEAN-nal? Nem hivatalosan már az 1967-es megalakulását követően voltak puhatolódzó jellegű tárgyalások, azonban a hivatalos kapcsolatfelvétel 1972 áprilisában történt meg. Mégpedig igen érdekes módon, „féltekenységből”. Az afrikai országokat érintő Loméi Konvenciót elindító tárgyalásokat követően, maga az ASEAN szervezete sürgette, hogy mihamarabb vegyék fel és tegyék hivatalossá is az ASEAN és az EGK közötti kapcsolatokat. Ez meg is történt, és a GATT Tokiói Fordulóján a két fél már több esetben is egyeztetett álláspontot tudott képviselni.¹⁹³ Ezt követően a kapcsolat még tovább fejlődött. A Lisszaboni Szerződés hatályba lépéséig az EU trojka formátumban folytatott vezető tisztviselői szintű párbeszédet az ASEAN-nal és az egyes ASEAN-tagállamokkal.¹⁹⁴ A kialakult gyakorlat szerint két évente kerülnek megrendezésre a külügyminiszteri találkozók (az első ilyen 1978-ban tartották),

---

¹⁹² 2007 novemberében, Szingapúrban az EU és az ASEAN állam-és kormányfői jubileumi csúcstalálkozóján emlékeztek meg a két szervezet közötti hivatalos kapcsolatfelvétel 30.-ik évfordulójáról

¹⁹³ Később az Uruguayi Forduló idején is rendszeressé vált az EGK(EU)-ASEAN egyeztetés.

¹⁹⁴ Ezt a kapcsolatrendszert a mai napig az 1980-as EU-ASEAN együttműködési megállapodás szabályozza.

amelyeken az EU-tagállamok külügyminiszterei valamennyien részt vesznek. Az EU az ASEAN első dialógus-partnere volt, s mint ilyen, részt vesz az ASEAN PMC-n (Post Ministerial Conference), amit ASEAN+1 formátumnak is hívnak, valamint ugyancsak, mint dialógus-partner részt vesz az ARF munkájában (lásd később), amely szintén külügyminiszteri szintű. Az eredmények, valamint a struktúrák jelenlegi szintje alapján bátran ki lehet jelteni, hogy a tárgyalat két világrészen egyúttal a világ két legfejlettebb integrációs testületével van dolgunk. Mégis azonnal szembeötlő, hogy e két szervezet, tehát az EU és az ASEAN (illetve ASEAN+3) között még meglehetősen kezdetleges szintűek a szervezetszerű kapcsolatok.

Ez különösen érződik, ha kontrasztként Kelet-Ázsia és az Egyesült Államok kapcsolatrendszerét vizsgáljuk. A Csendes-óceán két partja között már elég korán a második világháborút követően megkezdődött a szervezetszerű kapcsolatépítés, és bár az számos esetben zsákutcába került (pl. a SEATO), mára mégis számos, kormányzati szintű és működőképes szerződés biztosítja a kapcsolatokat. Hasonlóképpen jól szervezettek és magas szinten kiépítettek az Egyesült Államok és Európa közötti organikus kapcsolatok. Ám az Európa és Kelet-Ázsia (Csendes-óceán nyugati partvidék) közötti kapcsolatrendszer még a mai napig kezdetlegesnek tűnik. A világ három fő erőközpontja között ezen a két ponton még nincs rendesen „összekötve a képzeletbeli háromszög”. Mindössze a kilencvenes években kezdődtek meg ennek a hiányzó kapcsolatnak a pótlására irányuló törekvések. A második évezred első évtizedének végére, már megállapítható, hogy két olyan organizáció is van, amelyben Európa (az EU) és Kelet-Ázsia (főképp az ASEAN+3) szervezetszerű együttműködést fejt ki. Ezek az ASEM és az ARF. Mit érdemes tudnunk, erről a két szervezetről?

IX.6. Az ASEM

Az 1996-ban létrehozott szervezet¹⁹⁵ eredeti célja igen nemes. Létrehozni a hiányzó kapcsolatot az európai és a délkelet-ázsiai erőközpontok között. Tagsága alapját jelenleg 43 állam képezi: az összes ASEAN+3 és mindegyik EU tagállam, illetve ezen felül résztvevő még az ASEAN Titkárság és az Európai Bizottság. Bár az ASEM formálisan nem az EU-ASEAN közös

---

¹⁹⁵ 1996-ban az akkor soros ASEAN elnökségi funkciót betöltő Thaiföld fővárosában, Szingapúr (mely egy évvel korábban volt elnök) miniszterelnökének Goh Csok-tong javaslatára Bangkokban csúcstalálkozót szerveztek az Unió elnökségét betöltő Olaszországgal. Bár az olasz elnökség eleinte csak egy „szokásos” udvariassági találkozóknak vélte a meghívást, Franciaország, illetve akkori elnöke Jacques Chirac javaslatára végül az egész EU vezetése megjelent Bangkokban. Ezzel egy valóban új kapcsolat kezdődött a két kontinens között. Ezt követően kezdődött meg egy közös, európai szintű „Ázsia-koncepció” kidolgozása.

szervezete, azonban nagyon szoros kapcsolat van közöttük. 2008-ban a szervezet „nyitott” és a 2006-os helsinki csúcsertekezlet javaslatát jóváhagyva, felvette tagjai közé Indiát, Mongóliát és Pakisztánt. Így jelenleg összesen 45 résztvevőt számlál, azonban a létszám még mindig nem áll meg itt. A tervek szerint, (melyek akár a magyar elnökségi tevékenységet is befolyásolhatják) 2010-ben várható Ausztrália, Oroszország és Új-Zéland felvétele a szervezetbe. Jelenleg ez a multilaterális szervezet képezi az Európa és Ázsia közötti szervezetszerű kapcsolódási pontot. Az elmúlt évek bővítése világossá tette, hogy a kapcsolat nem fog Délkelet-Ázsiára korlátozódni, hanem Ázsia egésze előtt nyitott a szervezet.

Mindenekelőtt figyelembe kell venni azt, hogy az ASEM elsősorban konzultációs céllal jött létre, ám maga a tény, hogy a tagállamok között folyamatos a dialógus már sikernek számít. Maga a neve (találkozó és nem pedig a szövetség vagy annak valamelyik szinonimája) is arra utal, hogy a lényeg nem egy szoros, integrációs célzatú szerveződés megalkotása, hanem a két világrész közötti informális kapcsolatok erősítése: Asia Europe Meeting. Tehát a hangsúly a kapcsolatrendszer találkozó jellegén van, maga a folyamat a lényeg, nem pedig az eredmény(!). Ez az, amit néhány európai államférfi olykor elfelejt, és túl sokat vár a kezdeményezéstől. Bár kötelező erejű határozatot nem hozhat a testület, számos területen várható egyeztetés. Ezek között kiemelendő az illegális migráció problémája, a globális terrorizmus elleni küzdelemben történő lépések egyeztetése, a tengeri útvonalak biztonságának szavatolása, a járványok elleni összehangolt fellépés szükségessége, élelmiszer-biztonságra vonatkozó rendszabályok egységesítése, a határokon átnyúló drogkereskedelem elleni harc összehangolása, sőt nagy valószínűséggel környezet- és klímavédelmi egyezmények előkészítése.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy mennyire lehet hatékony egy ilyen „hatalmas”, nagy létszámú és kiterjedésű szervezet, melyek tagjai között már egyre nehezebb közös nevezőt találni. Egyesek szerint a délkelet-ázsiai államok csak azért vesznek részt az ASEM tevékenységében, hogy ezzel jelezzék az Egyesült Államok felé, más irányú kapcsolatépítési potenciáljukat. Bár nem kizárt, hogy néhány politikus részéről ilyen motiváció is felmerült, azért a valóságban sokkal több lehetőség rejlik még ebben az organizációban.

IX.7. Dialógus és megértés a két kontinens civilizációi között

Mielőtt az ASEM konkrét eredményeit taglalnánk, az alapoknál kell kezdeni. Miért fontos a konzultáció és dialógus a két kontinens, illetve annak képviselői között? Az európai és ázsiai államok valamint azok népessége igen nagymértékben különböznek egymástól. Eltérő a

gazdasági és politikai berendezkedésük, eltérő a fejlődésük vonala, mint ahogy a történelmük is, és különösen eltérő a kultúrájuk és a normarendszerük. Márpedig a kultúra és a kialakult normarendszer erősen kihat az emberi viselkedésre a nemzeti, a társadalmi és a nemzetközi szinten, és így erős befolyást gyakorol arra is, hogy az államok miképpen viszonyulnak egymáshoz. Léteznek formális és informális alapelvek illetve normák, melyek igen eltérő formában mutatkoznak olyan távoli és nagyban különböző régiókban, mint Európa és Ázsia. Mik ezek a lényegi különbségek a világ e két térsége között? Ezt talán Dr. Howard Loewen Ázsia-kutató foglalta össze¹⁹⁶ a legjobban:

Az európai népek főképp a célokra és az eredményekre fókuszálnak. Az együttműködés, azaz a kooperáció csakis, mint egy közbenső szükséges eszköz szerepel a kelléktárban, amely a folyamat megkerülhetetlen része, hogy elérjünk egy jól meghatározott célt. A társadalom szintjén viszont az európaiak hajlandóak arra, hogy feladják szuverenitásuk egy részét azért, hogy részesei lehessenek a világ legmélyebb integrációjának, amely nemzetek feletti hatáskörrel bír. A kelet-ázsiaiak viszont inkább az együttműködés folyamatában látják a fő értelmet, és az eredményt magát nem is mindig tartják fontosnak. Ők nem hajlandóak szuverenitásukat feladni egy nemzetek feletti szervezethez való tartozásért. Nem hajlandóak a mások által lefektetett szabályoknak alávetni magukat.

Tehát amennyiben Ázsia és Európa egy szervezetszerű kapcsolatrendszer óhajt kiépíteni, akkor annak főképp informális találkozókon kell alapulni, mely csakis ajánlásokat tehet. Gyakorlatilag ugyanúgy, ahogy azt az ASEAN alapelvei is leszögezik. Miért gondolnánk azt, hogy az ázsiai országok, majd Európa esetében olyan elveket és kötelezettségeket vállalnának fel, amelyet még saját maguk között sem hajlandóak megtenni? Ilyesmi a belátható jövőben nem fog megtörténni, különösen nem a közelmúlt gyarmattartóival folytatott kontaktusban. Ha Európa tényleg szervezetszerű kapcsolatokat akar Ázsiával – márpedig közép és hosszú távon csakis ez lehet a cél – akkor az európai vezetők most alkalmazkodni kényszerülnek az ázsiaiakhoz. Egy túl erős kötelék, egy túl merész javaslat és olyan szintű bizalomvesztés következik be, amely évekre visszavetheti az amúgy is megkésett folyamatot. Tehát az Ázsia és Európa közötti együttműködés lassúságáért és eddigi gyenge eredményeiért a két

---

¹⁹⁶ Howard Loewen orientalista számos Kelet-Ázsiával kapcsolatos egyetemi kutatást folytat és folytatott: (Münster, Santo Tomas Univ Manila, Babes-Bolyai Kolozsvár) jelenleg a Berlinben a Stiftung Wissenschaft und Politik munkatársa, szakterülete Délkelet-Ázsia. Behatóan tanulmányozta a társadalmi eltérések hátterét. Publikációját lásd: fenti megállapításainak összegzése megtalálható: Asia Europe Journal Issue 06, 2007. február 6: *East Asia and Europe—partners in global politics?*

civilizáció közötti „culture clash” azaz a kulturális különbség tehető a fő felelőssé. Antagonisztikus érdekek ütköznek, amikor az ázsiai államokat kötelező erejű határozatokra kívánja bárki is rábírní, mivel ez teljes ellentétben áll saját alapelveikkel, melyek a nem kötelező erejű, saját hatáskörben eldöntendő megállapodásokat favorizálják. Pontosan ez okozta és okozza a problémát akkor is, amikor az ASEM tagállamai egy közös kereskedelmi és pénzügyi szabályzórendszert terveztek megalkotni. Ez az egyik fő oka, a Dohai WTO tárgyalások sorozatos eredménytelenségének is.

Az ASEAN szuverén kormányközpontú irányítási rendszere éles ellentétben áll az Európai Unió (Lisszaboni Szerződést követően még jobban megerősödött) szupranacionális vonásaival. Ebből a modalitásból az ázsiai államok nem kérnek. Marad a kérdés, hogy akkor mi az értelme, mi a szerepe az ASEM-nek. Van egyáltalán? Nagyon is van. Az ASEM szervezetében résztvevő tagállamok, még ha gyors megegyezésre valóban nem is képesek, ám érdemi és előzetes konzultációt tudnak folytatni olyan globális témakörökben, mint a nemzetközi kereskedelem és pénzügyek szabályozása, befektetések regulációja, ezeket érintő biztonsági és biztonságpolitikai témakörök. Amennyiben a két régió politikusai megértik egymás prioritásait, és képesek lesznek felkészülten, a másik szempontjait is figyelembe véve megalkotni kompromisszumos javaslatokat, akkor már nemcsak Európa és Ázsia viszonylatában, de globális vonatkozásban is kézzel foghatóvá válik az ASEM működésének értelme. Tény, hogy mindeddig ebből (mármint a konkrét eredményekből) nem sokat éreztünk, ám a reális cél mégis a fentiek megvalósítása.

Az ASEM szerepe ugyanakkor igen sokrétű. A kereskedelmi és politikai kérdések szabályozásán (vagy annak kísérletén) túl elvi és pszichológiai jelentősége is van a találkozóknak. Itt a lehetőség, hogy Európa bebizonyítsa, hogy megkülönböztetett figyelmet szentel Ázsiának. Sőt ezzel egyidejűleg tanúbizonyságot tehet arról is, hogy nemcsak Kínára figyel, hanem az egész földrészre. Mindez kedvező hatást fog gyakorolni az ázsiai államok vezetőire és lakosságára egyaránt. Hozzájárulhat, a még rendszeresen visszatérő „gonosz és elnyomó gyarmatosítók” képeinek mihamarabbi szertefoszlásához.

Ugyanakkor továbbra is fennmarad a kérdés: mennyire fontos az ázsiai kapcsolatrendszer – valamint annak fejlettsége - Európa számára? Azt már – ha eddig nem most a globális pénzügyi válság következményeképp egészen biztosan – be kellett látnunk, hogy a kelet-ázsiai térség a föld gazdasági fejlődésének a „motorja”. Akkor vajon jelentheti ez azt, hogy az ázsiai kapcsolatok fontosabbak lesznek Brüsszel számára, mint az Észak-Amerikával

kialakított együttműködés? Beláthatjuk, erről azért még nincs szó. Sőt, Európa számára talán még az Oroszországgal és a Közel-Kelettel kialakított kapcsolatok is előbbre valóak lehetnek, mint az ázsiai témakörök. Majd ezt követően, amikor az Ázsia-reláció kapcsolatrendszerét vizsgáljuk, megállapítható, hogy ebben a relációban még mindig az államok közötti bilaterális kapcsolatok dominálnak, a multilaterális érintkezés jelentősége csak másodlagos. Vajon képes lesz ezen a formulán változtatni az ASEM? Ha igen mikor, és milyen modalitásokban? Látható, hogy nagyon sok kérdés maradt még nyitva. Ám ez természetes. Hiszen csak 1996-ban alakult, és „komoly” szervezetté is csak a 2006-os Helsinki Csúcstalálkozót követően vált.¹⁹⁷

Európa ugyanakkor kénytelen lesz bilaterális alapon is szoros együttműködést folytatni az ázsiai államokkal, és az is egyértelmű, hogy különösen Kínával. Egyes politikai elemzők hosszabb távon már stratégiai jelentőségű kapcsolatokat jövendölnek. Hogy így lesz-e, ezt megjósolni képtelenség. Ám tény, hogy a Kínai Népköztársaság, mint egy de facto nagyhatalom már döntő befolyással bír Ázsia illetve a csendes-óceáni térség dolgaira. Ilyesképpen az EU érdekei mégis azt diktálnák, hogy Kína ne lehessen kizárólagos domináns hatalom a térségben, hanem létezzenek egészséges „ellensúlyok” is. Itt a hangsúly az egészséges jelzón van, anélkül nem szabad említeni az ellensúly kifejezést. Nagyon fontos leszögezni, hogy ez az ellensúly kifejezés itt nem ellenséges tartalmat jelent. Egész egyszerűen arról van szó, hogy a kelet-ázsiai régió integrációs fejlődése sokkal kedvezőbb körülmények között mehet végbe, amennyiben Kínának „egyenrangú” vagy azt megközelítő versenytársai akadnak. Önmagában már aligha képes egyetlen állam is versenyre kelni Kínával szemben. Talán Japán és India bizonyos mértékig, de ez is kérdéses. Mindez még inkább szükségsszerűvé teszi, hogy az EU támogassa egy erős és életképes ASEAN szövetség létrejöttét. Saját tapasztalatai átadásával, valamennyire az EU is hozzájárulhat az ASEAN sikeréhez. Ráadásul az Európai Unióból származó tőke még mindig több mint kétszeres mennyiségben van jelen az ASEAN-ban, mint Kínában.¹⁹⁸

Érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy korábban maga Ázsia “önkéntelenül” is hozzájárult Európa, azaz az európai integráció sikeréhez. Amikor a hetvenes évek végén az ázsiai és a csendes-óceáni államok viharos fejlődése következtében Európa ráébredt arra, hogy nemcsak Amerika, de Ázsia is le fogja előzni, akkor ez ráébresztette az európai politikusokat arra, hogy

¹⁹⁷ Ismét vitatható, hogy megérdemli-e a „szervezet” titulust, vagy inkább csak egy konzultációs fórum, amely évi 30-40 értekezlet, szeminárium és workshop szervezésével együttműködéseket kíván generálni.

¹⁹⁸ Eurostat 2008. február http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/.../KS-SF-08-041-EN.PDF 2010.05.30.

az öreg kontinens versenyképességének megőrzése érdekében nem lehet megállni a Közös Piac szintjén, és tovább kell haladniuk a politikai unió felé. Talán ez volt az egyik utolsó ösztönző erő, ami végül rábírta az európai nemzeteket arra, hogy még szuverenitásuk részleges feladása árán is, egységesen próbáljanak választ adni a XXI. század kihívásaira.

IX.8. Európa és Ázsia együttműködése a globális kihatású témakörökben

Az ASEM egyik jellegzetessége, hogy konkrét székhellyel nem rendelkezik, ami viszonylag ritka egy nemzetközi szervezet viszonylatában. Talán még ez is a két földrész és civilizáció közötti (gyarmati időkből) megörökölt bizalmatlanságnak tudható be, ám remélhető, hogy mindez az ASEM tevékenységének köszönhetően is a múlté lesz. Jelenleg állandó székhely és állandó testület hiányában a szervezet a kétévenkénti „kötelezően” megtartandó állam és kormányfői csúcsertekezleten ülésezik. Ezen túl bármelyik tagállamnak joga van javaslatot tenni arra, hogy bizonyos szakterület képviselői köztes konzultációt tartsanak. Ezek az esetek döntő többségében szakminiszteri konzultáció keretében szoktak megtörténni.

Az ASEM kooperáció egyik fő rendeltetése éppen az, hogy a két kontinens közötti „belső” összefogáson túl, olyan eredmények szülessenek, amelyek kedvező hatásai az egész világon érezhetőek. Ezen a ponton már nem csak az óriási lehetőségeket, de a szintén hatalmas felelősséget is figyelembe kell venni. Amennyiben a két kontinens közötti megállapodások kézzel foghatóak és sikeresek, az számos területen – mint például a klímaváltozás, terrorizmus elleni küzdelem, illegális migráció és proliferáció, vagy éppen a bukott államok („államkudarc”, „failed states”) kezelése - olyan eredményeket hozhat, melynek hatásai jóval túlmutatnak majd Európa és Ázsia keretein.

Szükségessé válik, hogy az európai fél egyre intenzívebben támogassa a közös ázsiai-európai projekteket pártfogó NEAT¹⁹⁹ szervezetét. Bár a szervezet nem tartozik közvetlenül az ASEM alá, azonban az abban mértékadó szerepet vállaló tudósok és akademikusok már számos esetben vetették fel az európai integráció modellértékűségét Kelet-Ázsia számára. Természetesen mindezt csak a megfelelő keretek között. Jelenleg egy ázsiai személyiség sincs, aki kitenné magát annak, hogy a „nyugat bábújának” titulálják. Márpedig ez igen könnyen megtörténhet. Ugyanakkor a NEAT keretén belül többször is felhívták a figyelmet arra, hogy a jelenkori társadalom és politikatudományok művelőinek képtelenség megkerülni

---

¹⁹⁹ Network of East Asian Think-Tanks (NEAT). Az ASEAN+3 államainak akadémiai és „intellektuális” elitjének szervezete. Főképp a kutatások és gondolatok cseréjére koncentrál, egyre nagyobb befolyással bír. Honlapjuk: <http://www.neat.org.cn/english/index.php> 2010.05.27.

az európai tapasztalatokat. Minden társadalomtudományi alpmű az európai tudósok munkájára és tapasztalataira épít. Márpedig a kibontakozó kelet-ázsiai szövetség egyik célja éppen az, hogy az európai tapasztalatokat át tudja ültetni az ázsiai realitásokba. Ettől még nem lesznek „nyugat-utánczók”. A NEAT, mint a régió megbecsült tagjaiból álló csoport, sokat tehet ennek érdekében. Ha egyszer sikerül megépíteni a „hidat” a két kontinens között, és mindez egy stabil szervezeti keretben kerül realizálásra, akkor az már messze túlmutat majd az ASEM határain is. Nagyon valószínű, hogy ebben az esetben Afrika és Latin-Amerika is felértékeli az Európával történő szervezetszerű együttműködés értékét és szükségességét.

Mindezért azonban még sokat kell majd tennie az európai diplomáciának. Nem szabad elfelejteni, hogy a kelet-ázsiai/csendes-óceáni régióban az Egyesült Államok továbbra is nagyon komoly intézményekkel (és érdekekkel) van jelen, ezért egy túlzott európai beavatkozást akár tartózkodóan fogadhat. Hasonlóképpen Kína is csak addig fog engedni bármilyen európai „szövetségi szintű” kiépítést, amíg abban nem lát fenyegetést saját érdekeire. Az Európai Unió márpedig nincs – és a belátható jövőben nem is lesz – olyan helyzetben, hogy a kelet-ázsiai régióban bármilyen szinten is sértse az Egyesült Államok és Kína érdekeit.

Azt kell megvizsgálni, hogy az ASEM kooperáció keretein belül, hol vannak a valódi, a jövőre nézve is olyan potenciális együttműködési lehetőségek, melyek nemhogy sértenék, de inkább szolgálják is mindegyik fél érdekeit. Semmi elítélendő nincs abban, hogy Ázsia keleti részében a „valamit-valamiért” szemlélet uralkodik. A kérdés az, hol vannak olyan projektek ahol Európa és Ázsia egymás hasznára válhat. Márpedig bőven akadnak ilyenek. Kelet-Ázsiában nemrég pusztított a SARS-vírus. Európa hatalmas tapasztalatai a pandemológia terén komoly hasznára válhat Kelet-Ázsiának. Hasonlóképpen az energiatakarékossági és ezekhez kapcsolódó környezetvédelmi projektek, azok közös felvállalásai is kedvező visszhangot válthat ki minden oldalról. Ugyancsak nem elhanyagolható tényező Kína törekvése a szabadpiac kiépítése felé. Ez nemcsak kölcsönös érdek, de nagyon szigorú kötelezettség Peking számára. A kínai kormány a WTO csatlakozáskor vállalta, hogy 2016-ra megszerzi a „piacgazdaság” minősítést.²⁰⁰ Az EU-nak mindenképp ajánlatos segíteni Kínának abban, hogy be tudja tartani ezt a határidőt.

²⁰⁰

Joseph F. Smith: China and the WTO: The Politics Behind the Agreement.
<http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/WTOprpt.pdf>

Ki kell emelni, hogy amennyiben Kína valóban megkapja a piacgazdaság minősítést, az értelemszerűen azzal is jár, hogy többet nem indíthatnak vele szemben dömping eljárást.

Az együttműködés fejlesztésének tárgyalásakor nem lehet megkerülni a gazdasági témaköröket, pontosabban az ilyen témában keletkező feszültségeket. A két kontinens közötti együttműködést az elmúlt évtizedben egyre gyakrabban keserítette meg kereskedelmi és gazdasági alapú vita, mely során dömpingvadásra és protekcionizmusra valamint visszatérő adminisztratív korlátozásokra is sor került. Ilyen súlyos háttérrel pedig nem lehet továbblépni. Mindkét kontinens érdeke, hogy elkerülje a gazdasági/kereskedelmi háborút. Akár az ASEM keretein belül, akár attól függetlenül, de Európának új stratégiára lesz szüksége Kelet-Ázsiával szemben. Tekintettel a régió már korábban bemutatott dinamikus fejlődésére, valamint globális politikában játszott jelenlegi, de főképp jövőbeni szerepére, az új koncepció csakis akkor lehet működőképes, ha stratégiai partnerség szellemében kerül kidolgozásra. A gazdasági kapcsolatok normalizálásának már rég nem az a módja, hogy betiltjuk vagy korlátozzuk a kelet-ázsiai eredetű termékek behozatalát. Az akadályokat nem bővíteni, hanem éppen ellenkezőleg felszámolni kell, mégpedig kölcsönösen. Arra kell törekednünk, hogy az európai gazdasági, innovációs és technológiai potenciál megjelenjen a kelet-ázsiai régióban, és ott az új, információs alapú fejlett társadalmak előfutára legyen. Külön vagy közösen (természetesen törekedni kell az utóbbi, összehangolt európai fellépésre) segíteni kell az európai vállalatok megjelenését a kelet-ázsiai piacokon, és növelni kell az oda irányuló exportunkat. Jelenleg ilyesmire többnyire csak a nagy multinacionális cégeknek van lehetőségük. Az oly sokat hangoztatott KKV szektor képviselői folyton arról számolnak be, hogy egy kisebb vállalkozás nem képes versenyképesen megjelenni a kínai, japán és délkelet-ázsiai piacokon. A távolság okozta költségtöbbletet a KKV szektor tagjai önállóan még nem tudják fedezni. Már pedig éppen ez az a szegmens, amely hiányzik az európai exportkampányból, ezért Európának (tehát az EU-nak) itt kell lépnie. Ugyanakkor számolnunk kell a realitásokkal: az olcsó és szinte korlátlan munkaerő-kapacitás óriási versenyelőnyt biztosít Kelet-Ázsiának Európával szemben. Ha békés versenyt akarunk (márpedig igenis ez a cél, sőt a feladatunk is), akkor főképp a fejlett technológiájú, magas hozzáadott szellemi értékeket képviselő termékekre és szolgáltatásokra való szakosodás jelentheti a sikert. Az EU egyik legfőbb küldetésének végül is abban kell megnyilvánulnia, hogy az Európai Közösség megtanuljon térben és időben helyes választ adni a globális átrendeződésekre.

IX.9. Az ASEM szerepe és jövője

Az ASEM létrehozásának egyik motivációja a két világrész kereskedelmi kapcsolatainak felvirágoztatása volt. Hamar kiderült azonban, hogy a szervezetnek túl kell lépnie ezeken a

kereteken, amennyiben valóban érdemi szerepet akar betölteni a két kontinens viszonyának általános továbbfejlesztésében és hozzá kíván járulni egy új típusú, a bizalmon és teljes egyenrangúságon alapuló kapcsolatrendszer megalkotásához. Az ASEM – ellentétben sok más nemzetközi szervezettel – a megalakuláskor nem rendelkezett konkrét „küldetéssel”. Túlélése érdekében maga kellett, hogy megtalálja saját „raison d'être”-jét. Amikor a 2006-os Helsinki Csúcsértekezletre ki kellett dolgozzák a napirendet és a tárgyalási témaköröket, elkerülhetetlenné vált a tíz éves működés felülvizsgálata és értékelése.

Ekkor szükségszerűen szembesülni kellett a problémákkal. Az ASEM ismertsége és „láthatósága” nagyon alacsony volt mindkét érintett kontinensen. Világpolitikai szerepét pedig egyenesen jelentéktelennek, legjobb esetben jelképesnek ítélték. Tudományos és politológiai körök „gyenge” osztályzattal értékelték az első évtized teljesítményét, mivel hogy a szervezet nem volt képes arra, hogy bármilyen témakörben is racionális megoldást kínáljon az érintett államok számára. A fórum további értelmes fenntartásához, szükséges megtalálni és megnevezni azokat a tárgyköröket, melyekben az ASEM-nek feladat és küldetése van. A résztvevők – de különösen az ázsiai szereplők, melyek azzal vádolták az EU-t, hogy az nem fordít rájuk kellő figyelmet – nem akartak időt pazarolni további színpadias modalitásokra. Ezt addigra már túlhaladta az idő. Kézzel fogható eredményeket követeltek. Így végül sikerült megtalálni és megnevezni a közös célok érdekében végzendő együttműködés kereteit. Ezeket az alábbiakban lehet összegezni:²⁰¹

- Tovább kell fokozni az EU politikai jelenlétét az ázsiai térségben, mégpedig úgy, hogy ez hozzájáruljon a régió biztonságpolitikai stabilitásához.
- Erősíteni és szélesíteni kell az EU gazdasági jelenlétét Ázsiában.
- A fejlődő és szegény országok kiemelt megsegítése, külön hangsúlyt fektetve a szegénység elleni küzdelemre.
- A demokrácia terjesztése, beleértve a jogrendszerek tiszteltését, az emberi jogok védelmét.
- Átfogó partnerség kiépítése, amely képes lesz választ adni a globalizációs kihívásokra.
- Fejleszteni Európa ismertségét Ázsiában és fordítva.

A fentieknek köszönhetően 2006 után az ASEM már egy életképes és világpolitikai szereppel rendelkező fórummá lépett elő. Elmúlt annak a veszélye, hogy ez is csak egy lesz a számos

---

²⁰¹ Bart Gaens (ed.) [2008]: *Europe-Asia Interregional Relations. A Decade of ASEM*. Ashgate Publishing Ltd, Aldershot, Hampshire, England 3.old.

elsorvadó nemzetközi organizáció közül. Az ASEM-6 Helsinkiben rendezett csúcsertekezletén a szervezet „nagykorúvá” érett. A találkozó egyúttal újabb bővítésről is döntött. Ezúttal már nem csak az újabb belépők felvételéről döntöttek,²⁰² hanem egyértelművé tették, hogy a szervezet nyitottá válik az ASEAN+3 és EU-n kívüli államok számára is. Azóta már India és Pakisztán tagok, Ausztrália és Oroszország, sőt Új-Zéland is részt vesz a szervezet munkájában. („Guests of the Chair” minőségben vesznek részt 2010. októberi hivatalos felvételükig). Mindez bizonyítja, hogy az ázsiai államok túltették magukat az ASEM elleni fenntartásaikon, és a jövőben valóban kialakulhat a két kontinens és a két eltérő civilizáció közötti olyan új típusú kontaktus, amelynek jelentősége még kettejük kooperációján is túlmutat.

A pekingi ASEM-7 csúcsertekezlet²⁰³ már egy komoly, világpolitikát formáló fórum megjelenéséről tett tanúbizonyságot. A legtöbb résztvevő állam a legmagasabb szinten képviseltette magát. Az értekezletre már az egész világ odafigyelt, és igen jó diplomáciai érzékkel a központi tematikának a gazdasági és a pénzügyi válság és a fenntartható fejlődés témakörét választották.

IX.10. Az ARF

A másik ázsiai szervezet, amelyben (az ASEAN dialógus-partnerének jogán) még helyet kapott Európa, pontosabban az EU képviselői az ARF. Az ASEAN Regionális Fóruma talán a szervezet legbefolyásosabb kapcsolódó intézménye.²⁰⁴ Valójában a szervezet az ASEAN válasza volt arra, hogy 1994-ben az „első” észak-koreai nukleáris válság idején súlyos kritikák érték a szövetséget, hogy csak tétlen szemlélőként nézi az eseményeket, és részben emiatt kell a régió kívüli hatalmaknak, így Washingtonnak és Moszkvának is megjelennie. Mindennek azonban a történelmi és kulturális előzményei mélyen gyökereznek. Ázsiában és Távol-Keleten egyetlen hatalom sincs, amely a térségben képes biztonsági stabilitást teremteni, sem garantálni, emiatt – eltérő mértékben ugyan - de kénytelenek elviselni az Egyesült Államok intenzív politikai és katonai jelenlétét. Az ázsiai államok többsége még nem hajlandó a kollektív biztonság formációjában gondolkodni. Ehelyett továbbra is az egyéni védelemre vannak berendezkedve, legfeljebb „kooperatív biztonság” (cooperative security) elvét képesek elfogadni. Ráadásul, ha már egy szervezethez való tartozásról van szó,

---

²⁰² Köztük hazánk-2004-ben az ASEM 5-ön Hanoiban csatlakoztunk, 2006-ban India, Pakisztán, Mongólia, az ASEAN Titkárság és a 2007-ben EU-tagga váló Románia és Bulgária felvételéről döntöttek

²⁰³ 2008. október 24-25 Peking. Angol nyelvű honlapja: <http://www.asem7.cn/> 2010.05.31.

²⁰⁴ Honlapjuk elérhető: www.asenregionalforum.org 2010.06.05.

rendszeresen visszatérő identifikációs problémája is akad a tagállamoknak: nagyon nehéz (egyesekek számára talán lehetetlen) meghatározni, hogy ázsiai vagy csendes-óceáni államnak tekintik-e magukat, és egész pontosan melyik régió szervezeteihez akarnak tartozni. Részen emiatt is a tárgyalta régió(k) multinacionális szervezetei többnyire „túl-létszámozottak”, országoknak olyan széles spektrumát tartalmazzák, amely már így a cselekvőképességük rovására megy, rosszabb esetben akár a komolytalanság határára is sodorja a szervezetet vagy szövetséget.

Az előbb felsoroltak is hozzájárultak ahhoz, hogy Ázsiában még a hidegháború csúcspontján sem sikerült létrehozni egy „Ázsiai NATO-t”. A SEATO²⁰⁵ halva született ötlete gyorsan, eredmény nélkül kudarcba fulladt. Azonban az 1990 után kialakuló új világrend ezt a térséget sem hagyhatta változás nélkül. Amikor kiderült, hogy a délkelet-ázsiai régiót feszítő biztonságpolitikai problémák a hidegháború végével nemhogy csökkentek volna, de éppen ellenkezőleg, még növekedtek is, az ASEAN lépéskényszerbe került. Képtelenség volt tovább halasztani egy regionális biztonságpolitikai plénum létrehozását. Mára ez a fórum egy valóban hasznos konzultációs intézménnyé fejlődte ki magát, amely lehetőséget ad arra, hogy az ASEAN+3 tagjai a régióban érdekelt többi féllel is megvitassák a térség biztonságát érintő aktuális témaköröket. Ma a tagságban résztvevő 26 állam mellett még teljes jogú szereplő az EU Bizottság is. Szintén jelen vannak még közöttük az USA és Oroszország képviselői is, sőt még Észak-Korea és Kelet-Timor képviselői is. Ezzel egy kivételesen széles tagságból álló, igen diverzifikált konzultációs fórum jött létre.

Szervezeti rendjük ugyanakkor igen sajátos. Nem rendelkeznek sem állandó székhellyel, sem állandó testülettel. Csak a Jakartai ASEAN Titkárságon belül működik egy csoport (ARF Unit), hogy a szervezési-titkársági feladatokat ellássa. Ezzel az ASEAN bebiztosította, hogy az ARF nem fog a „nyugati érdekszféra” eszközévé válni, és a tagállamok érdekérvényesítő képességétől függetlenül, a fórum továbbra is a kelet-ázsiai államok érdekét kell, hogy szolgálja. Erre a plénumra is áll a feltétel, hogy az ASEAN szervezetének kell a középpontban („driving seat”) lennie. Évente egyszer – szokásjogon alapulva májusban vagy júniusban - külügyminiszteri szinten üléseznek, és mára ez már a régió egyik legfontosabb multilaterális értekezletének számít. Kína is kiemelten kezeli az ARF-et, részben azért, mert az ASEAN+3 centrikus, részben azért, mert úgy véli, ezen a multilaterális csoporton keresztül valamennyire

---

²⁰⁵ South East Asian Treaty Organization. John Foster Dulles kezdeményezésére létrejött, NATO-t utánozó szervezet, amelyhez már a meghívottak nagy része (pl. Burma, India, Indonézia) sem csatlakozott. Csak névleges szövetség volt, 1977-ben hivatalosan is feloszlatták.

képes ellensúlyozni az USA „hegemón” törekvéseit. Ezzel az ARF ázsiai magja – reményei szerint – az ellen is bebiztosította magát, hogy régiójuk többé nem válik a nagyhatalmak versengési övezetévé. Az ARF-nek valóban akad tennivalója. Ezek között elsődleges is a régió biztonságpolitikai szituációjának tisztázása. Ez három alapvető kérdésből áll:

- 1) A régió biztonságát érintő fenyegetések meghatározása
- 2) A fenyegetés jellegének, eredetének (belső vagy külső) megvilágítása
- 3) A fentiekre adandó válaszlépések diplomáciai-politikai keretek között kezelhetőek, vagy gazdasági (embargó) esetleg katonai eszközök alkalmazása indokolt.

Az ARF konferenciáin felmerült főbb témakörök a következő kihívásokat azonosították, mint a régóra leselkedő potenciális veszélyforrásokat: illegális drogkereskedelem, illegális emberkereskedelem, fegyvercsempészet, illegális és dokumentálatlan migráció, terrorista tevékenység, tengeri kalózkodás és végül a határokon áttérjedő járványok. Mint látható bőven van megoldandó biztonságpolitikai kérdés, a „hagyományosnak” mondható észak-koreai problémán is túl. (Itt Kína jelenléte miatt Tajvan nem lehet téma). Ugyanakkor az ARF-nek is megvannak a súlyos korlátai. Kötelező erejű határozatot nem tud hozni. A fórum délkelet-ázsiai tagjai (tehát a dominánsak) mereven elutasítanak minden olyan jellegű fejlesztési elképzelést, miszerint az ARF építsen ki fejlett intézményrendszert, és legyen állandó stábja. Az ausztrál-kanadai javaslatot, hogy legyen ez egy „ázsiai EBESZ”-nek megfelelő szervezet az ASEAN korainak tartotta, ezért elutasította. Kizárni nem lehet, hogy a jövőben mégis azzá fejlődik, de addig még hosszú az út. Délkelet-Ázsia államai pontosan tudják: a biztonság garantálása életbevágóan fontos feladatuk. Ha nem sikerül fenntartaniuk a régió stabilitását, annak gazdasági következményei kiszámíthatatlanok lennének. Európa, pontosabban az EU részvétele konkrétan is érezhető az ARF esetében. Európa képviselői rendszeren részt vesznek az észak-koreai nukleáris válsággal kapcsolatos tárgyalásokon, annak megoldásához jelentősebb anyagi segítséget is felajánlottak.²⁰⁶ Európai békefenntartók és segélyszervezetek nemcsak anyagilag, de személyesen is jelen vannak Kelet-Ázsia másik két válságövezetében, Kelet-Timorban, valamint a cunami következtében lerombolt indonéziai Acseh tartományban.

---

²⁰⁶ Ez eleinte számos feszültség forrása is volt. Az EU elég visszafogottan bánt az adományokkal, majd a japán kormány igencsak zavarba hozta a Romano Prodi akkori Bizottsági elnököt, amikor felhozta, hogy Japán mekkora segélyeket (650 millió USD) utalt át a délszláv térségbe. Sőt a békefenntartás költségeinek részleges fedezésével a japán eredetű támogatás egyesek szerint a kétmilliárd USD összeget is elérte. Mindezt az Unió nem hagyhatta figyelmen kívül, és szükségessé vált jelentősebb összegű segélyek átcsoportosítása az ázsiai válságövezetekbe.

IX.11. Aktuális fejlemények az EU-ASEAN viszonyban – sikerek és megoldásra váró problémák

E tanulmány megírásakor, már hazánk is egyre közelebb került az EU-ASEAN viszony alakításához, mivel a spanyol-belga-magyar trió tagjaiként tagjai vagyunk a döntéshozó köröknek. 2010 májusában a magyar küldöttség is jelen volt Madridban az Európai Unió és a Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetségének 18. külügyminiszteri értekezletén. Az értekezlet a számos tartalmas konzultáció mellet sajnos néhány komoly nézeteltérést is felszínre hozott. Az EU-ASEAN találkozók közül a külügyminiszteri csúcsnak a központi jelentősége, ezért itt azt is figyelik, hogy tényleges hány külügyminiszter jelenik meg személyesen, és mennyi aki „csak” helyettesét küldi végül el. A madridi csúcs esetében nekünk európaiaknak kellett szőgyenkeznünk. Bár mi (értsd az EU) voltunk a vendéglátók, a 27 tagállamból mindössze 8 külügyminiszter jelent meg, a többiek miniszter-helyettesi szinten képviseltették magukat. Ezzel szemben az ASEAN 10 tagállamából hét külügyminiszter jött el személyesen a találkozóra. Amíg a távoli meghívottak hetven százalékos megjelenési arányban képviseltették magukat a megfelelő szinten, a vendéglátó európaiaknál ez a „mutató” alig egyharmados volt. Szintén vitatható volt Catherine Ashton az EU első külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének szereplése is, aki a munkaértekezletek idején még nem volt jelen, csakis a zárónap protokolláris ceremóniájára érkezett meg. Ilyen szervezési vagy készségbeli hiányosságok miatt (a külsőségekre és formaságokra nagyon odafigyelő ázsiaiaknál) az Unió egyelőre nehezen tudja elérni, hogy az ASEAN új erőt és potenciált lásson a Lisszaboni Szerződéssel megerősödött Európában. Erre a jövőben sokkal nagyobb figyelmet kell fordítaniuk az Európai Unió vezető tisztségviselőinek. Ők is tisztában vannak azzal, hogy az ázsiai ember számára mennyire jelentősek a formaságok és külsőségek.

A munkaértekezletek és szakmai tanácskozások az előbbiektől függetlenül nagyon konstruktív légkörben zajlottak. Az „általános” és globális napirendi pontokon túl, teljes egyetértés mutatkozott a klímavédelmi kérdésekben, és a két földrész képviselői jelentősen közelíteni tudták álláspontjaikat, így akár rövid és középtávon is lehetőség nyílik arra, hogy a közös álláspontot képviseljének a globális fórumokon. Ez mind gyakorlati, mind diplomáciai értelemben nagyon fontos előrelépés lehetőségét rejt magában. Kiemelt figyelmet szentelt az ASEAN csoport a magyar fél által is részletezett vízgazdálkodási és vonatkozó mezőgazdasági témakörökben. Tekintettel arra, hogy az ASEAN-on belül ez egyik kiemelt

projekt a Mekong Régió Rehabilitációja,²⁰⁷ nagyon sok pontot derült fény a két kontinens képviselőinek közös érdekére. Ez hazánk számára is különleges esélyt adhat a jövőben: felmerült, hogy a Duna Bizottság és a Mekong Bizottság a jövőben szorosabban működjön együtt, és folytassanak kölcsönös tapasztalatszerzési- és átadási konzultációkat. Reméljük ezt a vonalat jól kihasználva, hazánk is jelentős szerepnövekedést érhet el a elkövetkezendő években. Az ASEAN rendkívül komoly érdeklődést tanúsít a folyók hajózhatóságát, a mezőgazdasági öntözési kérdések, a vízi- erőművek hatásait illető tárgykörök, valamint a halászati témakörök iránt. Szintén jelentős előrelépés mutatkozott egy igen érzékeny, az emberi jogok témakörében, holott alig egy két évvel ezelőtt az ASEAN még hallani sem akart ilyen jellegű tárgyalásokról és a már a napirendi pontok előzetes egyeztetésekor törölte azt a programból. A közelmúltban azonban már enyhült a délkelet-ázsiaiak merevsége, és alacsonyabb szinten ugyan, de hajlandóak megvitatni ilyen jellegű témaköröket is. Ez konkrétan azt jelenti, hogy az emberi jogi témakörökben hivatalosan nem „konzultációt”, hanem „emelt szintű párbeszédet”²⁰⁸ folytat egymással az EU és ASEAN. A Fülöp-szigetek hivatalosan is felvetette, hogy a külföldi vendégmunkások jogait garantáló kölcsönös egyezményt kellene kidolgozni.

A számos előrelépés mellett sajnos komoly nézeteltérések is jellemezték a csúcstalálkozót. Európai részről nem mutattak készséget arra az ASEAN javaslatra, hogy az EU támogassa az ASEAN felvételét a G-20 csoportba. (Tekintettel arra, hogy az EU, mint szervezet jelen van a G-20 tanácskozáson.) Ezt a délkelet-ázsiaiak igen nagy csalódással vették tudomásul, mivel éppen most, a 2010 őszi esedékes G-20 ülés előtt indítottak kampányt ennek érdekében. Az említett csúcstalálkozót ugyanis Kelet-Ázsiában (Dél-Koreában) rendezik meg, és az ASEAN vezetők úgy gondolják, ezt a lehetőséget nem szabad elszalasztaniuk tekintélyük növelésére.²⁰⁹ Az európaiak közömbösségére válaszul, az ASEAN is hasonlóképp reagált. Elutasították az EU kérését arra vonatkozóan, hogy vegyenek fel minket is az „ASEAN Enhanced Dialogue Partnership” programba, holott 2007-ben Nürnbergben erre még ígéretet tettek. De ez nem csak emiatt fájdalmas az EU számára. Az említett partneri programnak természetesen tagja a „+3” csoport valamint az EAS tagjai is. Ezen felül teljesítették az

²⁰⁷ A GMS azaz a Greater Mekong Subregion program mára az ASEAN+3 egyik kiemelt projektje lett. Ez érthető, hiszen hat tagállamuk is érintve van a folyó és környezete által. Emiatt a Mekong Bizottság számára külön értéket képeznek a Dunával kapcsolatos természeti és adminisztratív tapasztalatok. Honlapjuk elérhető: <http://www.gms-eoc.org/>

²⁰⁸ Hivatalos terminológiával: „Increased Dialog”. A jövőben ez gyakori lesz, vagyis az emberi jogi témakörökön túl számos más érzékeny minősített témakör kerül majd ebbe a tárgyalási formátumba.

²⁰⁹ A 2010 nyári kanadai G-20 csúcson végül is Indonézia és Vietnám – utóbbi, mint az ASEAN soros elnöke – is részt vett, s részvételük ugyanígy valószínűsíthető a 2010. novemberi dél-koreai G-20 csúcson.

Egyesült Államok régi kérését, hogy ő is kapjon valamilyen szervezetszerű kapcsolódási lehetőséget az EAS-hoz.²¹⁰ (Vagyis, hogy a tagja legyen.) Meglepő módon ugyancsak jóváhagyták, hogy Oroszország is helyet kapjon ebben a formációban. (Tekintettel csendes-óceáni partszakaszára és jelenlétére.) Mindezek alapján lehet érzékelni, hogy az EU számára milyen kínos kudarccal, hogy – egyelőre – nem kap helyet ebben a programban.

Ettől függetlenül a felek között nagyfokú egyetértés mutatkozott abban, hogy az ASEAN szeretné minél nagyobb mértékben tanulmányozni az EU integrációs tapasztalatait, és erre is külön munkacsoport alakuljon. Talán ez is hozzájárulhat ahhoz, hogy a fentebb említett problémák nagy része a következő, 2012-es Brunei-be tervezett EU-ASEAN külügyminiszteri csúcstalálkozatra már megoldódjanak.

X. Összegzés és következtetések

A délkelet-ázsiai integrációs folyamat elemzésekor elkerülhetetlen némi párhuzam megvonása az Európai Unióval, (melyre már több esetben saját maguk is példaként utaltak) és ekkor különösen szembetűnővé válnak az ASEAN és továbbfejlesztett szervezete az ASEAN+3 előtt tornyosuló kihívások. Ázsia e szegletének úgy geopolitikai és történelmi, mint gazdasági helyzete gyökeresen eltér Európától. Mégis, napjainkra aligha vitatható, hogy az EU Földünk legsikeresebb multinacionális integrációja, amely a hasonló motivációjú szervezetek számára inspirációként szolgál. Magától értetődően ez nem jelenthet mechanikus másolást az EU-ról, ilyesmire esély sincs, de az EU sikere, illetve az integrációjának tapasztalatai, direkt vagy indirekt módon minden hasonló törekvés hátterében észlelhetők valamilyen mértékig. A délkelet-ázsiai ASEAN illetve egész Kelet-Ázsiára bővített változata az ASEAN+3 még távol áll attól, hogy integrációjuk foka elérje az Európai Unióét, ám ez ilyen értelemben nem is lehet céljuk. Ők egy sajátos, ázsiai típusú integrációban gondolkodnak. Amíg az Európai Unió egyik központi törekvése a maximális kohézió, és perspektivikusan elveti a „többsebességű” Európa gondolatát, Kelet-Ázsiában ez másképp van. A szervezet tagállamai közötti gazdasági, kulturális és politikai különbségek oly hatalmasak, hogy eleve „többsebességű” vagy legalábbis több-szintes integrációs testületben gondolkodnak. Ez nem gyengeségnek a jele: ellenkezőleg, ez reálpolitika. Ettől függetlenül a

---

²¹⁰ Washington különösen aggasztotta, hogy a számára stratégiai fontosságú csendes-óceáni övezetben létezik egy olyan testület, amelyből az USA kimarad. (Szinte minden más szervezetben valamilyen szinten képviseltetve vannak.) Így az amerikai diplomácia nagy sikerként könyvelhette el az ASEAN-nal létrejött megállapodását az EAS-hoz való csatlakozásáról.

kelet-ázsiai integrációs törekvés hatalmasat fejlődött, és erre a jövőben is kedvezőek az esélyei. A különböző kulturális háttér és eltérő gazdasági fejlettség nem kizáró ok egy integrációs kísérletre. Ami most sokkal inkább kritikus kérdés, hogy képesek lesznek-e Kelet-Ázsiában egy hatékony közös igazgatási rendszert létrehozni és működtetni. Éppen ez az, amiért sok elemző komolytalannak véli a kelet-ázsiai integráció jövőjét. Hiszen Európában és Észak-Amerikában már világos és átlátható struktúrában működnek a döntéshozói és koordinációs mechanizmusok. Egyértelműen meghatározott hatáskörökkel rendelkező szervezetek működnek. (NATO, EU, EBESZ, stb.) Kelet-Ázsiában még hosszú út vezet hasonló szint eléréséhez. Pedig ennek megalkotása talán még a kohéziónál is jelentőségesebb.

X.1. A kutatás eredményei

Konklúziók

A regionalizációs és integrálódási folyamat azonban távolról sem egyirányú és visszafordíthatatlan procedúra. Amennyiben a tömb országainak kormányai csak a számukra kedvező fejleményeket fogadják el, és nem hajlandóak saját érdekeiket időnként alárendelni a szövetség céljaiért, akkor könnyen zátonyra futhat évek, sőt évtizedek munkája. Ha egy vagy több tagállam megszegi saját szövetségének szerződéseit és nem hajlandó alávetni magát egy nemzetek feletti („szupranacionális”) testület döntéseinek, akkor – mint arra számos példa van – a szövetség tevékenysége formálissá válik, beindul a klikkesedés, a tagállamok egymással kezdenek rivalizálni, majd akár szét is esik a formáció. A legutóbbi, 2010 első félévben tapasztalt euró-övezeti válság is bebizonyította, hogy nem lehet konkrétan meghatározni egy olyan pontot, amikortól már visszafordíthatatlanná válik egy multinacionális integráció.

Mivel már mi magunk is az EU részei vagyunk, bizonyos esetekben óhatatlanul összehasonlításokkal kell rávilágítani a két szervezet egyes vonásaira, legyenek azok bármennyire is távol egymástól. Saját magunk útját felidézve olykor talán jobban megérthetővé válik, mekkora munka és milyen nehéz út áll még az ASEAN+3 integrációja előtt, amíg az legalábbis megközelíti az európaiak által mára megalkotott integrációt. *1999-ben a Manilai Állam és Kormányfői Csúcsértekezleten²¹¹ hivatalosan is megfogalmazták és deklarálták, hogy az ASEAN+3 távlati célkitűzése az egységes piac megalkotása, valamint*

---

²¹¹ Igaz ez egy nem hivatalos csúcstalálkozó volt, konkrétan a IV. ASEAN+3 nem hivatalos csúcs. Ettől függetlenül minden tagállam a legmagasabb szinten képviseltette magát.

egy közös valuta bevezetése! Ilyen ambiciózus tervet pedig, az EU-t kivéve eddig még senki sem vállalt fel. Megvalósítható terv-e ez, vagy mindössze egy vízióról van szó?

- I. Az ASEAN+3 szövetség mélyítése és egy jövőbeni integráció létrehozása valamint annak működőképessége érdekében a délkelet-ázsiai államok képesek lesznek feladni nemzeti szuverenitásuk egy részét.

Meglátásom szerint egy ilyen nagyravágyó terv megvalósításához az ASEAN+3 keretei valóban alkalmasak – még ha ez számottevő időbe és erőfeszítésbe is fog még kerülni. Egyúttal állítható, hogy az „önálló”, azaz „+3” nélküli ASEAN organizáció nem lenne képes egy ilyen terv megvalósítására. Azonban egy valódi közösség megvalósítása már ennél sokkal nagyobb áldozatokkal is jár. Itt már a gazdasági önállóság részleges „elvesztésén” túl fel kell adni a politikai és társadalmi szuverenitás egyes elemeit is. Európa képes volt erre. Képes lesz erre Délkelet-Ázsia és az ASEAN tömörülés is?

Az ASEAN további bővítése perspektivikusan nem zárható ki, természetesen főképp az etnikailag és kulturálisan rokon vonásokat mutató államok irányában (pl. Mongólia, vagy Hongkong, Tajvan és Észak-Korea), ám a „+3” nélküli integrációs kísérlet hosszabb távon kudarcra van ítélve. Kína „kiesése” (ez alatt az 1949-1978 közötti korszakot értem) a távolkeleti/csendes-óceáni régióból csak átmeneti, és történeti léptékben véve rövid ideig tartó kisiklás volt. Bármilyen is, Kína alapvető befolyásával számolniuk kell a tagállamoknak. Az óriást megkerülni nem lehet (pedig a szövetség egyik eredeti célja 1967-ben még éppen ez volt), tehát akkor ajánlatosabb együttműködni. Az ASEAN+3 fejlődést elemezve joggal feltételezhetjük, hogy ennek a mechanizmusnak az integráló szerepe tovább erősödik, és a jövőben komoly versenytársa lesz az EU-nak és a NAFTA-nak is. Kijelenthető, hogy az EU után ma ez a világ második legjobban működő integrációja. Ez még akkor is igaz, ha ez első és a második között óriási szakadék tátong.

- II. Egy integrációs szervezetben a gazdaságilag és politikailag erősebb (azaz domináns) tagállamok eredményesebben érvényesítik érdekeiket, mint a kevesebb hatalommal bírók. Ez időnként belső konfliktusokat okoz, ám ezek a kezelhető szinten belül maradnak, mivel a követő tagállamok számára még így is több előnyt nyújt az integráció. A tapasztalatok alapján megfigyelhető, hogy éppen az „erős” tagállamok képesek a legnagyobb kompromisszumokra. Az ASEAN+3 működése is bizonyítja ezt a tételt, mivel így már nemcsak az EU esetében figyelhetjük meg ezt a tendenciát.

Azt már korábban is el kellett ismerni, hogy az integráció előnyeiből nem egyformán részesülnek a tagállamok. Az integráció egyik alaphipotézise természetesen abból indul ki, hogy minden ország nyer valamit a csatlakozással, de egyértelmű, hogy különböző mértékű hasznok és terhek érik a tagállamokat. Tehát egy komoly integrációban elkerülhetetlen a beavatkozás és az újraelosztás, másképp egyszerűen nem is lehetséges integrációt definiálni. Tehát igenis szükséges egy felsőbb szintű, azaz a választott szupranacionális testület által végrehajtott intervenció. Márpedig a meglévő integrációs tapasztalatok arra utalnak, hogy az „erősebb” tagállamok igenis jobban tudják érvényesíteni érdekeiket. Ám ez mégsem jelenti az integráció felbomlását, sőt ellenkezőleg. A domináns hatalomnak nem érdeke, hogy szétessen a szövetség. Az végül is az ő érdekeit szolgálja globális szinten is. És éppen az „erős” tagállamoknak van a legnagyobb lehetőségük tárgyalási rugalmasságot tanúsítani, nekik nemzeti szinten kisebb veszteséget okoz „engedni”.

Az ASEAN illetve ASEAN+3 esetében is döntő kérdés Kína „szereplése”. Eddig úgy tűnik, Kína valóban enged, legalábbis ezt mutatja az ASEAN-nal megkötött szabadkereskedelmi egyezsége, melynek során vitathatatlanul ő engedett többet. Amíg a gazdasága felszálló ágban van, megengedhet magának ilyesmit. Joggal feltételezhetjük, hogy Peking az 1978-ban megkezdett fokozatos reformok útján halad előre. Ez biztató. De meddig bírja ezt gazdaságilag? Ez már nagyon kritikus problémakör. Kína gazdasága 1978-óta folyamatosan és igen nagy léptékben növekszik. Ezen még a mostani (2008-ban kitört) globális pénzügyi krízis sem változtatott. Úgy tűnik, állandósult a fellendülés időszaka. Ám tudjuk, hogy nem lehet az! Előbb vagy utóbb - remélhetőleg utóbb – a gazdaság törvényeinek engedelmeskedve be fog következni egy belső recesszió a kínai gazdaságban is. Hogyan lesz képes egy ilyet kezelni Peking? Erre ma még nem tudhatjuk a választ. Ha Kína sikeresen túlél egy belső gazdasági válságot, mindenféleképp „hiperhatalommá” válik. Az államok életképességének egyik legfontosabb mérője éppen az, hogy milyen erős a válságkezelő képességük. Ez az USA felemelkedésének egyik oka, csakúgy, mint a Szovjetunió bukásának is.

Érezhető, hogy hatalmas kérdések merülnek fel a régió jövőjét illetően. Talán egy dolgot állíthatunk biztosan: az ASEAN+3 mára az EU utáni második legsikeresebb integráció. Különösen az, ha figyelembe vesszük, hogy itt - Mianmartól Japánig, Kambodzsától Szingapúrig – mennyire különböző történelemmel, és eltérő értékekkel vannak jelen az államok. Mégis tagjaivá váltak egy szövetségnek. Pedig ellentétben Európával, itt az USA már a kezdetektől fékezte a tömbösödés bármilyen formáját, mivel abban csak saját befolyásának csökkenését látta. Ezt a nézetét a mai napig nem adta fel, ezért próbálkozik az

APEC szerepének növelésével. Kérdés, hogy Washingtonban mikor látják be, hogy ez nem fog működni? A számos eredmény ellenére, futurológiai jóslásokba itt nem lehet bocsátkozni, így még azt sem állíthatjuk biztosan, hogy lesz egy „EU-szintű” vagy azt megközelítő integráció a régióban. De azt biztosan, hogyha mégis lesz ilyen vagy azt megközelítő regionális integráció, az mindenképp az ASEAN+3 alapjain fog felépülni.

III. Komoly és tartós integrációs szervezet fennmaradásához és stabil működőképességének biztosításához szükséges, hogy a szövetségnek legalább egy nagyhatalom/szuperhatalom is tagja legyen.

Amennyiben a szövetség rendelkezik egy nagyhatalom tagállammal, akkor az képes megakadályozni mind a belső és külső eredetű demoralizáló törekvéseket, egyúttal saját ereje és stabilitása biztonságot sőt befolyást kölcsönöz a szövetség többi tagjának. Vagyis stabilizáló hatást fejt ki az Integráció egészére. Az ASEAN eddigi eredményei minden probléma ellenére látványosak és kézzel foghatóak. Megállapítható, hogy ez egy regionális integráció jeleit magában hordozó nemzetközi együttműködési mechanizmus, amely sikerrel küszöböli ki a közöttük lévő vitákat és nézeteltéréseket. A szövetség túlélte saját válságait, mivel képes volt a megfelelő időben a megfelelő válaszokat adni. A megfelelő időben (az ázsiai válság idején) létrehozták az ASEAN+3 struktúrát, és így nagyhatalmi „háttérbiztosítást” szereztek. Ezzel biztosították életképességüket. Természetesen ebben az érintett regionális nagyhatalmak is érdekeltek voltak. Egy különösen érdekes elméleti kérdést is megválaszol Kína „belépése”: életképes lehet-e egy integrációs szervezet nagyhatalom nélkül? A kérdés a mai napig vitatott, ám egyre inkább úgy tűnik, hogy az integráció életképességéhez hosszabb távon szükséges egy nagyhatalom („szuperhatalom”). Európa esetében valamivel vitathatóbb a nagyhatalmi részvétel meghatározása, de teljesen világos, hogy a közös német-francia részvétel együtt mindenképp felér egy nagyhatalmi státusszal – egyesek szerint akár még külön-külön is.

IV. A kelet-ázsiai államok szövetségére épülő ASEAN+3 integráció egy olyan „pán-ázsiai” szervezetet hoz létre, amely így már képes lesz az egyenrangú rivalizálásra nemcsak az Egyesült Államokkal, de az eddigi euró-atlanti dominanciájú világ főbb gazdasági és politikai központjaival.

Európa világban betöltött szerepének relatív csökkenése már évtizedekkel ezelőtt elkezdődött, a világ fejlődésének központja az euró-atlanti régióból a csendes-óceáni régióba tevődött át. Bár a látványosan sikeres és világszinten is első integrációs kezdeményezés, az Európai Unió

létrehozása ezt a folyamatot valamelyest lelassította, azonban sem visszafordítani, sem megállítani nem tudta. Ugyanakkor a világ vezető hatalmát, az Egyesült Államokat eddig ez még nem viselte meg különösebben: miközben a keleti partjának relatív jelentősége csökkent, a nyugati part relevanciája számottevően növekedett – és ez a folyamat még jelenleg is tart. Egy sikeres kelet-ázsiai szövetség létrejött – amely kétségkívül az ASEAN+3 bázisán fog megépülni – még tovább erősíti a fejlődés ilyen irányú jellegét. A világ fejlődési és gazdasági centruma a „Pacifikum” térségébe mozdult el. Alig néhány évtizeddel ezelőtt még az összes mértékadó nemzetközi szervezetben az európai és észak-amerikai érdek diktált. Hozzá kell szoknunk, hogy ez egyre kevésbé lesz így. Európa és Észak-Amerika túlreprezentáltsága a nemzetközi intézményekben egyre kevésbé tartható. Más régiók, különösen Kelet-Ázsia is megköveteli az őket „megillető” helyet – és ahogy erősödnek, ennek megfelelően jogos igényeik is növekedni fognak, feltehetően főképp Európa rovására. Kína erősödése következtében ma már a legtöbb jelentősebb világpolitikai kérdésben Washington egyeztetni kényszerül Pekinggel. Európa gyakran már csak a kettejük között létrejött megállapodásról értesül. Amennyiben Európa továbbra is aktív formálójá akar maradni a világpolitikának, úgy támogatnia kell azon törekvéseket, amelyek a multilateralizmust valamint a nemzetközi szabályozások és mechanizmusok erősítését szolgálják.

- V. A kelet-ázsiai államok közötti különbségek olyan hatalmasak, hogy európai értelemben vett kohézió megvalósítására a belátható jövőben nincs reális esély. Viszont ez mégsem jelenti azt, hogy áthághatatlan akadály állna a sajátos regionális integráció útjába. Az integráció bevezető szakaszában létre kell hozni azokat a fejlesztési intézményeket, amelyek kezelik a makrogazdasági különbségeket, és legfőképpen egyfajta közösségvállalási programtervet, konkrét szolidaritási célokat kell meghatározni.

Az Európai kontinens és az EU modellértékével már több esetben is foglalkoztam. Azonban bizonyos esetekben az európai példa még a készség megléte esetén is nehezen vehető alapul. Kelet-Ázsiához viszonyítva Európa egy homogén egység. Hogyan lehetséges akkor egy ilyen diverzifikáció mellett integrációs fejlődésben gondolkodni? Végül és éppen az európai példa mutatja, hogy számos kisebb szubregionális vagy feladat specifikus kezdeményezés komoly sikereket érhet el. (Phare program, V4-ek közös csoportja, EBRD stb.) Ilyen kezdeményezésekre bőven van lehetőség Kelet-Ázsiában is, és a jelek szerint ebbe az irányba is mozdul el a régió. (Ázsiai Fejlesztési Bank tőkeemelés, specifikus programok finanszírozása.) Hiszen az Unión belül is vannak viszonylag kevésbé harmonizált területek,

mint például az adóztatási mértékek és szabályok, vagy akár a nemzeti költségvetési politika. Mégis működik az integráció. Kelet-Ázsiában is el kell dönteni, mely területeket kívánnak közösségi politika részévé tenni, és mely területek maradnak nemzeti hatáskör alatt. Ezzel a lépéssel még adósak az ASEAN+3 államai. Nem lesz könnyű a döntés. Azonban a kooperáció és szolidaritás szükséges egy integrációban. Igaz, a tapasztalat is azt mutatja, hogy a közös normatívák és közös értékek nem feltétlenül annak függvényei, hogy intézményi keretek közé foglalják-e őket. Ám egy multinacionális integrációban szükséges a közösen vállalt célok intézményesített meghatározása, és a konkrét célok („küldetés”) definiálása. Az egyenlőtlenségek megléte nem mentség ilyesmi teljesítése alól, éppen ellenkezőleg, még inkább szükségessé teszi azt. Akár az EU példájából tanulva, akár attól függetlenül, de Kelet-Ázsiának komoly belső kezdeményezőkézségre lesz szüksége, hogy ezen a téren előbbre lépjen.

- VI. A délkelet-ázsiai és kelet-ázsiai szövetség evolúciója, valamint az a mögött álló viharos gyorsaságú regionális fejlődés bizonyíthatóan a nyugati impulzusok hatására következett be. A régió államai túlzás nélkül fantasztikus teljesítményt produkáltak, melynek alapját saját fegyelmezett és szorgalmas társadalmuk valamint adaptivitásra készséges tradícióik képezték. Azonban mindez önmagában még kevés lett volna. Ilyen fejlődés csakis úgy volt lehetséges, hogy beengedték és átvették a nyugatiak által elérhetővé tett legfejlettebb technológiát. Ez a megállapítás már nemcsak a gazdaságra igaz, de társadalomtudományi aspektusból is helytálló.

A fenti tételt nyilvánvalóan erősen tagadnák az érintett kelet-ázsiai államok polgárai – legalábbis a többségük egészen biztosan – azonban akadémiai szemszögből ez bizonyítható. Ennek érdekében a Kelet-Ázsiát ért – vitathatatlanul nagyon erős – nyugati hatásokat ketté kell választani. Egyrészt léteznek a közelmúlt, tehát az elmúlt néhány évtized hatásai, melyek során a kelet-ázsiai államok önként, saját akaratukból rengeteg tapasztalatot, tudást, metodikát és nem utolsósorban technológiát vettek át a világ nyugati szférájából (Mindezt az ázsiaiak európai „soft power”-ként jellemzik). Másrészt létezik a több évszázados gyarmati múlt, melynek során a kelet-ázsiai társadalmak nagyon erős nyugati hatásnak voltak kitéve, és alapvetően ez határozta meg társadalmuk fejlődési menetét. Vezetőik nyugati iskolákba jártak, nyugati értékrendhez kezdtek közeledni, jogrendszerük is a nyugati normák alapján íródott.

Mindezek alapján azonnal adódik a kritikus kérdés: vajon teljesen önmaguktól, mindenféle külső nyugati behatás nélkül bekövetkezhetett volna-e a kelet-ázsiai régió ilyen mértékű gyors felkapaszkodása a világ élvonalába? Megtörtént volna-e ez a valóban bámulatos modernizáció, melyet több akadémikus is „második ipari forradalomként” jellemez? A válasszal nem akarok megsérteni senkit, (főképp nem az érintett kelet-ázsiai államok polgárait) ám a felelet mégis egyértelmű nem. A kelet-ázsiai közösség államainak felemelkedését éppen a beáramló nyugati befektetések alapozták meg. Az ASEAN+3 tagországok mindegyike a nyugati iparosítás tapasztalatait vette át, és nyugati technológiára alapozva hozták létre a fejlődés bázisát. És még ezen túlmenően is átvettek jelentős dolgokat a Nyugattól. (Még ha nem is teljesen önként, és főképp nem egyforma mélységben.) A társadalmi folyamatok is elkezdtek „nyugatiasodni”. Demokratikus intézményrendszer elemeit kezdték beültetni saját társadalmi felépítményükbe. Szabad és titkos választások, emberi jogok, nők egyenjogúsága, nyilvános társadalmi önkritika, folyamatos társadalmi fejlődés igénye mutatkozik Kelet-Ázsiában, szemben a korábbi, ázsiai kultúrákra jellemző rigorózan merev ellentmondást nem tűrő társadalmi rendszerekkel, valamint számos más hasonló nyugati értékek részegységei kezdtek el terjedni a kelet-ázsiai államokban. Arról, hogy pontosan milyen mértékű és jelentőségű volt ez a nyugati behatás, már megoszlanak a vélemények. Az ázsiai tudósok főképp azt emelik ki, hogy a kelet-ázsiai társadalmak már az európaiak érkezése előtt is fejlett volt, így szerintük a gyarmatosítás megszakította az sajátos és ősi szerves fejlődési folyamatukat – tehát több kárt okozott, mint hasznot. Hogy valóban így volt-e nehezen lehet megállapítani. Ami viszont biztos, hogy a huszadik század második felében megkezdődött gyors kelet-ázsiai fejlődés a Nyugat eredményeire alapozódott. (Sőt Japán esetében mindez egy évszázaddal korábban elkezdődött.)

A nyugati impulzusok fontosságára különösen az utóbbi időben hívta fel több tudós a figyelmet, mintegy válaszul az „Ázsia évszázada” szlogenre. Guy Sorman francia filozófus és közgazdász professzor arra hívja fel a figyelmet, hogy Ázsiában még mindig kevés az eredeti fejlesztés, a valódi innováció továbbra is nyugati eredetű.²¹² Sorman szerint az, hogy az ázsiai gazdaságok volumene felülmúlja a nyugatiakét még önmagában kevés. Szerinte Ázsia továbbra is az olcsó munkaerő és előállítási értékkel vonzza a befektetéseket, miközben a valódi hozzáadott érték nagyon csekély, többnyire csak „feljavítják” a nyugati termékeket és szolgáltatásokat. Sorman arra is rámutat, hogy az ázsiai értelmiség amikor teheti, nyugatra

---

²¹² Guy Sorman: *L'Economie ne ment pas* (2008) (Economics Does Not Lie) című könyve, valamint számos a [www.project-syndicate/The Asian Century](http://www.project-syndicate/The-Asian-Century) cím alatt megjelent publikációja.

megy dolgozni, sőt a nyugaton egyetemet végzett ázsiaiak nagyobbik része nem is tér vissza hazájába. (Kína esetében ez a szám 80%-os). Még ennél is tovább megy James Kynge, a jelenleg is Kínában élő korábbi Financial Times pekingi irodavezető és sztártudósító, aki számos publikációjában nem kevesebbet állít, minthogy Kína fejlődéséhez nemcsak a Nyugat közreműködése, de jóindulata és engedékenysége is kellett.²¹³ Kynge egyenesen odáig jut következtetéseiben, hogy a Nyugatnak nincs különösebb oka aggodalomra, Kína és Kelet-Ázsia csak addig fog fejlődni, amíg azt Nyugatról támogatják, amint ez a támogatás megszűnne, a kínai és kelet-ázsiai fejlődés megtorpanna. Nyilvánvaló, hogy a szélsőséges nézetek között valahol a középúton van az igazság. Mindkét fél szándéka és kitartása kellett az eredményekhez. Mára a „Nyugat” és a kelet-ázsiai régió interdependens viszonyba került egymással, s bár a múlt sérelmeit nehéz lesz elfelejteni, a meddő vitákat a vezető szerepet illetően talán diplomatikusan át kell lépni.

Ugyanakkor éppen az ASEAN+3 viszonylagos kezdeti stádiuma miatt még nem lehet végérvényesen eldönteni egy nagyon komoly tematikus vitát: vajon a regionális integrációs struktúra valóban nagyobb világgazdasági hatékonyságot eredményez-e mint a multilaterális szabad-kereskedelmi forma? Pusztán azért mert az EU-ban már bebizonyosodott ez a tétel (gondoljunk az EU „kiütéses” győzelmére az EFTA felett), még nem jelenti azt, hogy ez globális szinten is igaz. Viszont amennyiben az ASEAN+3 a jövőben valóban továbblép a szabadkereskedelmi formulán, és a szövetség evolúciója Kelet-Ázsiában is ténylegesen gazdasági (esetleg részben politikai) integrációs irányt vesz, akkor már két példa is fogja igazolni az integrációk magasabb rendűségét más struktúrákhoz képest.

---

²¹³ James Kynge: *China Shakes The World: A Titan's Rise and Troubled Future - and the Challenge for America* valamint, *China Shakes The World: The Rise of a Hungry Nation* (2006) című művei, mely 2006-ban az év könyve díjat kapta a Financial Times és a Goldman Sachs-tól.

Zárógondolatok és végkövetkeztetés

Az ázsiai és távol-keleti civilizációk és nemzetek történelmi sajátossága, hogy nagyon magas fokú az alkalmazkodási képességük. Kultúrájuk bizonyos részei több esetben is abból gyökeredznek, hogy szabályosan „körbenéztek a nagyvilágban”, alaposan megvizsgálták, hogy mi az, ami jól működik (ezen belül is mi az, ami a létező legjobban), majd utána rövid időn belül adaptálták azt saját rendszerükbe. Japán is számos esetben is alkalmazta ezt a módszert történelme során. A középkor elején saját akaratából jelentős részben átvette az akkori legfejlettebb kínai államigazgatási struktúrát, természetesen gondosan adaptálva és továbbfejlesztve azt a saját környezetére. Egy évezreddel később ismét hasonlóképpen cselekedett a Meiji-reformok idején, de akkor már sokkal komplexebb módon. Szisztematikusan válogatta ki a XIX. század legfejlettebb társadalmából a számára leghasznosabb elemeket: az ipart Angliából, az oktatási rendszert Németországból, a kereskedelmet Hollandiából és így tovább. Óriási kérdés, hogy elérkezett-e az idő arra, hogy a távol-keleti régió államai ismét egy hasonló – ezúttal integrációs célzatú - adaptációs folyamatba kezdjenek. Logikusnak tűnik, hogy az ASEAN eközben igyekszik diverzifikálni kereskedelmi kapcsolatait, amelynek stratégiai célja, hogy elkerülje kizárólagos ráutaltságát Kínára. Az ASEAN kormányainak vezetői felismerték, hogy nem állhatnak ellen a világgazdaság globalizációjának, következésképpen a világgazdaság más régióiban megvalósult, illetve létrejövő szabadkereskedelmi övezeteihez hasonlóan, nekik is létre kell hozniuk azok ázsiai megfelelőjét. Mi tehát az ASEAN küldetése és „üzenete”? Ezt talán a 2004-es, Laosz fővárosában Vientiane-ban megrendezett tízedik csúcstalálkozójukon fogalmazták meg a legjobban: „az ASEAN a gazdasági integráció, az államok közötti béke, biztonság, fejlődés és stabilitás elkötelezettje. A Csendes-óceán medencéjének egyik jövőorientált, stratégiai, regionális együttműködési és párbeszédközpontja”.²¹⁴ A konkrét deklaráción túl a nyilatkozat arra is rávilágított, hogy a szuverenitásukra annyira érzékeny délkelet-ázsiai államok megértették a szervezetszerűség kialakításának szükségességét.

Az EU sikere nyilvánvalóan hozzájárult a globálisan tapasztalható integrációs trendhez, azonban nyilvánvaló, hogy ettől függetlenül a globalizációs trendek is felerősítik a regionalizációs törekvéseket. Az ázsiai szellem rendszeresen képes arra, hogy amint jó példát lát maga előtt, felismerje annak hasznosságát és abból a saját ízlése szerint merítsen. Ázsia már jelenleg is érzi és tapasztalja az Európai Unió egységének előnyös hatásait. Kereskedelmi

---

²¹⁴ Ong Keng Yong (szingapúri diplomata) az ASEAN 2003-2007 közötti főtitkárának nyitóbeszédében elhangzott kijelentés

kapcsolatrendszerünk lényegesen könnyebbé vált. Azonos szabályok vonatkoznak 27 európai államra. Ez a „kívülállók” számára is előnyös. Ugyanakkor sokkal kevésbé értik Ázsiában, az EU fejlődésének politikai folyamatát, valamint az ahhoz vezető, áldozatokkal és lemondásokkal terhelt utat. Mindez azt is jelenti, hogy az EU erkölcsi kötelességévé válik, hogy jobban kifejtse és bemutassa Ázsia számára saját politikai adottságait és képességeit. Szükségünk van arra, hogy Ázsiában még tisztábban lássák az Európai Unió lényegét, annak előnyös oldalait. Azonban a kelet-ázsiai régió társadalmi morálja továbbra is a hagyománytiszteleten és a tradíciók ápolásán alapszik. Ellentétben Európával, ahol létezik az „européer” fogalma, Kelet-Ázsiában nem ismerünk ehhez hasonlítható fogalmat. Az újításra fogékony társadalom vezetése főképp a megfogható, technológiai eredetű újításokat fogadja szívesen. A társadalmi politikai változásokat csak erős mértékkel. Számukra a hagyomány elhagyása tiszteletlenség és múltjuk megtagadása, míg a drasztikus változást (pl. egy „rendszerváltozást”) már destabilizációnak értékelnek.

Ám mégis, amennyiben integráció a cél, a jelenlegi világban végül is ki más is lehetne a minta, mint Európa, az EU. Miért éppen Európa? Azért, mert itt sikerült először egy különböző etnikumokból és jelentősen eltérő háttérű államokból egy valóban működőképes és önkéntes alapú szövetséget megalkotni. Tehát az európaiak ismét példaként szolgálhatnak. Természetesen nem integrációs sablonként, de egy „önkéntes” adaptációhoz ismét jó alapanyag lehet az európai integráció. Meglehet, hosszabb távon Délkelet-Ázsia majd azt is sajátosan tovább fejleszti. Saját tapasztalatainkból tudjuk, hogy a nemzetközi szervezetek nem statikus intézmények, azoknak egyáltalán nem szükséges – sőt nem is szabad – mereven leragadniuk idejétmúlt eszméknél és elveknél. Éppen ellenkezőleg: egy nemzetközi szervezet túlélésének egyik záloga, hogy a kor kihívásaihoz igazodva továbbfejleszti önmagát, és tagsága pedig alkalmazkodik a kor követelményeihez. Még egy szubjektív tényező is erősíti a fentebb leírt folyamatokat. Mégpedig az emberi tényező. A kelet-ázsiai térség politikáját, különösen a gazdaságpolitikáját formáló személyek között igen sok Európában tanult értelmiségi szakember van. (Amennyiben a teljes, Észak-Amerikával együtt számolt nyugati szférában képzettek arányát vizsgáljuk, akkor valóban jelentős réteget találunk.) A több éves, gyakran évtizedes nyugati/európai tapasztalatokkal rendelkező befolyásos emberek többnyire megtartják korábban kiépített kapcsolatrendszerüket, figyelemmel kísérik az Európai Unió fejlődését, és továbbra is fogékonyak, „receptívek” maradnak a kedvező tapasztalatok tanulmányozására és átvételére. Az ASEAN, illetve az ASEAN+3 legfőbb érdeme talán éppen az, hogy képes volt megcsillantani egy egyenértékű integrálódás lehetőségét. Hiszen

korábban sem az integrációval, vagyis Kelet-Ázsia egységesítésével volt a fő gond, hanem azzal, ahogyan azt elképzelték. A domináns kelet-ázsiai államok mindegyike dédelgetett valamiféle „egyesített Kelet-Ázsia” elképzelést. Csak éppen mindegyikük ezt a saját vezetése és dominanciája mellett gondolta megvalósítani – régió történelmi hagyományainak megfelelően. Az ASEAN+3 sikerének záloga éppen az, hogy új szemléletet honosított meg a térségben, és képessé vált egy olyan szervezet megalkotására, ahol a mérettől és fejlettségtől függetlenül egyenrangúként kezelik egymást a felek.

Az ASEAN szövetség egészen a nyolcvanas évekig csak egy volt a világban látható számos (több száz) integrációs kezdeményezés közül, melyek nagy része el is tűnt a történelem útvesztőjében. Azonban ez a szövetség megtalálta és kidolgozta közös értékrendszerének alapjait,²¹⁵ és a válságokra rugalmasan reagálva, még tovább is tudott erősödni. A kelet-ázsiai pénzügyi krízisre is kitűnő és adekvát választ adott: létrehozták az ASEAN+3 testületét. Ennek sikere igen látványos és gyors volt. Alig néhány év alatt Kelet-Ázsia önálló, saját érdekeitől vezérelt integrációs szervezetet hozott létre.²¹⁶ Természetesen ez nem lehet identikus a világ más régióiban található integrációs kezdeményezésekkel, főképp nem az Európai Unióval. Sajátos, európai aspektusból nézve feloldhatatlannak tűnő kihívásokkal néztek szembe: a tagállamok közötti különbségek olyan szélsőséges határok között mozogtak, ami majdnem elképzelhetetlenné tette az integrálódás gondolatát is. Bár a különbségek még nagyrészt megmaradtak, harminckét évvel a megalakulást követően már mégis mind a tíz délkelet-ázsiai állam tagja lett az ASEAN-nak. Ezt követte azonnal egy még összetettebb kihívás: mit kezdjenek a régió három nagyhatalmának „közeledési” kívánságával. Ezúttal már valóban áthidalhatatlannak tűntek a különbségek.

A kihívásra adott válasz ötvözte a diplomáciai mesterműt, és ázsiai zsenialitás sajátosságát: létrejött az ASEAN+3. Több neves akadémikus, mint pl. Amitav Acharya vagy Barry Buzan arra hívta fel a figyelmet, hogy az ASEAN léte önmagában ellentmond a liberális, a realista és az angol iskola alapelveivel, melyek szerint a biztonságot minden régióban a lokális nagyhatalom vagy nagyhatalmak szavatolják. Véleményem szerint az ASEAN sajátos

---

²¹⁵ Egyes kritikusok szerint az ASEAN inkább érdek-közösség, semmint érték-közösség. A lényegen és az eredményeiken mindez nem változtat.

²¹⁶ Tény, hogy az ASEAN legnagyobb válságát éppen az 1997-98-as válság idején élte át, mivel, azt a szervezet saját eszközrendszerével egyáltalán nem tudta kezelni, s külső tényezőkre szorult. Sajátos logika szerint a válság éppen az ASEAN hosszú távú életképtelenségét, vagy a komoly problémák kezelésének képtelenségét bizonyította. Az ASEAN+3 létrehozásától függetlenül Thaiföld, Malajzia, Indonézia igen nagy bajban voltak, s az ASEAN+3 sem különösen segített rajtuk. Eszerint az ASEAN+3 inkább „utóreakció” volt a válságra. Viszont ehhez hasonló történéseket az európai integrálódás során is tapasztalhatunk.

szervezete, és speciálisan bővített verziója a „+3”-ak csoportjával már nem cáfolja egyik elmélet állítását sem. Tudomásul kell venni, hogy a világ más régióiban más logikával működnek a dolgok. Ebben az esetben a helyi logika különlegessége éppen abban rejlik, hogy a „gyengébb” ám alapító ASEAN közösség megőrzi saját szervezetét, továbbra is saját játékszabályai szerint történnek a dolgok, és a „három nagy” kapcsolódik ugyan a szervezethez, de csakis az alapítók feltételei szerint! A szervezet megmarad ASEAN-nak, mivel azonban a reálpolitikai alapján a régió három óriását kihagyni lehetetlen, így azok „+3” struktúrában kapcsolódhatnak. Tehát így Kína, Japán és Dél-Korea kényszerül elfogadni az ASEAN-hoz való közeledés feltételeit. Elsőrangú megoldás, az ASEAN megmarad a délkelet-ázsiai államok integrációjának, de sajátos kondíciók alapján a három nagyhatalom is részese lehet a térség integrációs kísérletének. Ahol képesek ilyen kompromisszumokra, ott méltán bízhatunk további előrelépésben. Sajátos diplomáciai mesterműnek köszönhető, hogy az ASEAN+3 helyezkedik el a regionális integrációs architektúra középpontjában.

A fentiekhez képest más dimenzióban mozog az ASEAN-EU reláció is. Az ASEM keretei és folyamatosan fejlődő intézményi struktúrája jó háttérrel nyújthat ahhoz, hogy Európa és Ázsia ezúttal valóban önkéntesen, az egyenrangúság elvein indulva egy kölcsönösen hasznos formában mélyítse el, majd szabályozza hosszú távú együttműködését. Egy ilyen együttműködésbe már belefér az integrációs tapasztalatok tanulmányozása és azok részleges átvétele is. Ilyesképpen az újra egyébként is rendkívül fogékony ázsiai államok lakossága is belátja, hogy ellentétben a korábbi évszázadokban történetekkel, Európa ezúttal nem szándékozik rájuk erőltetni semmilyen új politikai rendszert. Amennyiben az Európai Unió sikeres – márpedig most, a Lisszaboni Szerződés elfogadását követően minden okunk megvan az „óvatos” optimizmusra – akkor az ázsiai államok, saját akaratukból fogják átvenni, sőt feltehetően alkalmazni az Unió működési tapasztalatainak egy részét. Az Európa és Ázsia közötti szervezetszerű kapcsolatok kialakítása már nem egy szűk körnek az érdeke, hanem mindkét kontinens kötelessége. A két civilizáció harmonikus és rendezett viszonya olyan szükségszerűség, amely az egész világ biztonságát és prosperitását szolgálja. Európa számára kedvező kimenetel lehet, ha Ázsia illetve annak államai elismerik az erősödő Unió nagyobb világpolitikai szerepét.

Aligha vitatható, hogy a XXI. század első negyedében egy új világrend kialakulása megy végbe. Az úgynevezett fejlett nyugati országok és a hozzájuk köthető kultúrkör több évszázadig tartó - szinte kizárólagos - dominanciája megszűnőben van. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy jelentőségük is megszűnne, azonban más régiók és kultúrák is egyre nagyobb

befolyással bírnak a világ dolgainak alakításánál. Afrika, Latin-Amerika és az Arab-világ fejlődése ugyan érezhető, de szóba sem jöhetnek, mint a jövő fejlődési centrumai.²¹⁷ Egyértelműen a Csendes-óceán ázsiai része, kiemelten Kelet- és Délkelet-Ázsia az a régió, amely meghatározó szerephez jut a világ makroszintű folyamataiban. Egyre inkább ide tolódik el a világgazdaság centruma is. Ez nem példa nélküli szituáció. A kelet-ázsiai régió a történelem folyamán már több ezer éven át volt a világ legfejlettebb térsége. Valószínűsíthető, hogy a nem túl távoli jövőben megint az lesz. Kritikus kérdés, hogy Európa, illetve a nyugati világ felkészült-e egy kínai/kelet-ázsiai dominanciára, legalábbis ilyen jellegű igények kezelésére, s miképpen fog majd tudni érvényesülni egy ilyen világban. Kétségtelen, hogy a kelet-ázsiai államok kormányainak és vezetőinek a felkészültsége egy integrációra még igen mérsékelt. Azonban megvan a készségük és szándékuk arra, hogy alkalmazkodjanak a globalizáció kihívásaihoz, ráadásul az élvonalban akarnak lenni. Ehhez még nem elég érettek a struktúrájuk, ám dolgoznak annak fejlesztésén. Tapasztalatból tudjuk, hogy viszonylag rövid idő alatt is milyen eredményeket képesek felmutatni. Amennyiben a kelet-ázsiai integráció ezen a téren is bizonyítani tudja erejét, akkor elkerülhetetlenné válik egy új világrendhez történő alkalmazkodásunk. Az európai és nyugati liberális eszmék és értékek úgy tűnik egyre kevésbé népszerűek más földrészeken. A kontinensek közötti versenyben újra kell gondolni milyen alternatívákat tud felkínálni a nyugati/európai kultúra és gazdaságpolitika kompozíciója. Ha megtaláljuk a megfelelő választ, akkor relatív szerepünk ugyan még mindig csökken, de jó esély kínálkozik arra, hogy az egységes Európa egyenrangú fél lehessen az Egyesült Államok és a kínai dominancia alatt működő Kelet-Ázsia mellett.

---

²¹⁷ Francis Fukuyama: *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century* Cornell University Press. "Cultural and Structural Factors" fejezet, 29-31 oldalon. Ebben Fukuyama is megállapítja, hogy a kelet-ázsiai régióban tapasztalható intézmények kvalitásai, messze meghaladják a harmadik világban létező többi intézményi szintet.

**INTEGRÁCIÓK ÉS KÖZÖS PIACI MECHANIZMUSOK BELSŐ
KOOPERÁCIÓJÁNAK FEJLETTSÉGE 2009**

	EU	CER Ausztrália& Új-Zéland	NAFTA	MERCOSUR	ASEAN+3
Kereskedelmi Vámok Felszámolása	Teljes	Teljes	Teljes	Teljes	Részleges
Egyéb Nem Vám Jellegű Akadályok Felszámolása	Teljes	Teljes	Teljes	Teljes	Részleges
Agrár Termékek Szabad Kereskedelme	Teljes	Teljes	Részleges	Részleges	Részleges
Dömpingellenes Intézkedések Felszámolása	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs	Nincs
Üzlet- és Szakemberek Szabad Mozgása	Teljes	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs
Személyek Szabad Mozgása	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs	Nincs
Tőke és Nyereség Hazavitelének Lehetősége	Teljes	Teljes	Teljes	Teljes	Teljes
Termék Harmonizáció	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs	Részleges
Termék Szabványok Kölcsönös Elismerése	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs	Részleges
Kereskedelmi Szubvenciók Betiltása	Részleges	Teljes	Nincs	Nincs	Nincs
Külföldi Befektetőknek Adott Ösztönzők Betiltása	Teljes	Nincs	Részleges	Nincs	Nincs
Jog Harmonizáció	Teljes	Részleges	Nincs	Nincs	Nincs
Adó Harmonizáció	Részleges	Részleges	Nincs	Nincs	Nincs
Nemzeti Bánásmód	Teljes	Részleges	Teljes	Részleges	Nincs
Kormányzati Beszerzések Korlátozásának Feloldása	Teljes	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs
Cégalapítás Szabadsága	Teljes	Nincs	Nincs	Teljes	Részleges
Szakképzettség Kölcsönös Elismerése	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs	Nincs
Állami Exportösztönzés Betiltása	Teljes	Teljes	Nincs	Nincs	Nincs

Forrás: Saját compiláció *Peter J Lloyd*: What is a Single Market? c. összegzése alapján.
ASEAN Economic Bulletin. 2007/2008.

ASEAN+3 GDP 2008	Összes GDP millió USD	<u>II. Táblázat</u> Egy Főre Számított GDP
Szingapúr	184,120	37,598
Brunei	14,117	35,623
Malajzia	222,674	7,992
Thaiföld	273,666	4,116
Indonézia	511,174	2,237
Fülöp Szigetek	166,773	1,844
Vietnám	90,701	1,053
Laosz	5,289	918
Kambodzsa	11,802	756
Mianmar (Burma)	27,182	465
<u>ASEAN 10 Összérték/Átlag</u>	1,506,968	9,260 <i>(csak elméleti jelentőségű adat, mivel a lakosság kevesebb mint 5%-a van ezen átlag felett)</i>
Japán	5,085,314	34,906
Dél Korea	800,340	27,939
Kína (KNK) 37,597	4,909,811	5,962
<u>„+3” Összérték/Átlag</u>	10,796,119	22,940
<u>ASEAN+3 Összérték/Átlag</u>	8,451,135	16,100
Tajvan	357,341	29,821
Hongkong	208,823	43,922
Teljes ASEAN Övezet (ASEAN+3+Tajvan & Hongkong)	8,974,999	29, 971
Világ átlag (IMF becslés)	60.587.016	8,850

Forrás: Japán Pénzügyminisztérium honlapja: www.mof.go.jp/stat

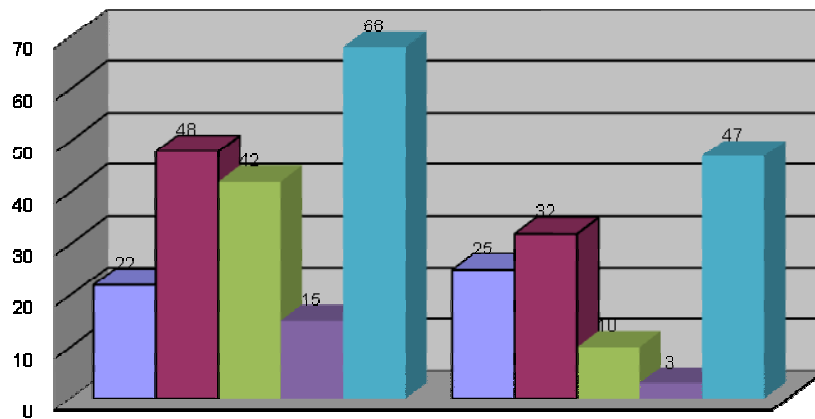
Valamint a Világbank honlapja: www.worldbank.org/data

Megjegyzések:

- 1) Látható, hogy az ASEAN 10 országok össz. GDP volumene kevesebb, mint 17%-át teszi ki a teljes 10+3 +Hong Kong & Tajvan Övezetnek!
- 2) Az eltérő statisztikai eljárások miatt mérsékelt eltérések előfordulhatnak más nyilvántartásoktól.

III. Táblázat:
Integrációs Célzatú Szövetségek Összehasonlítása

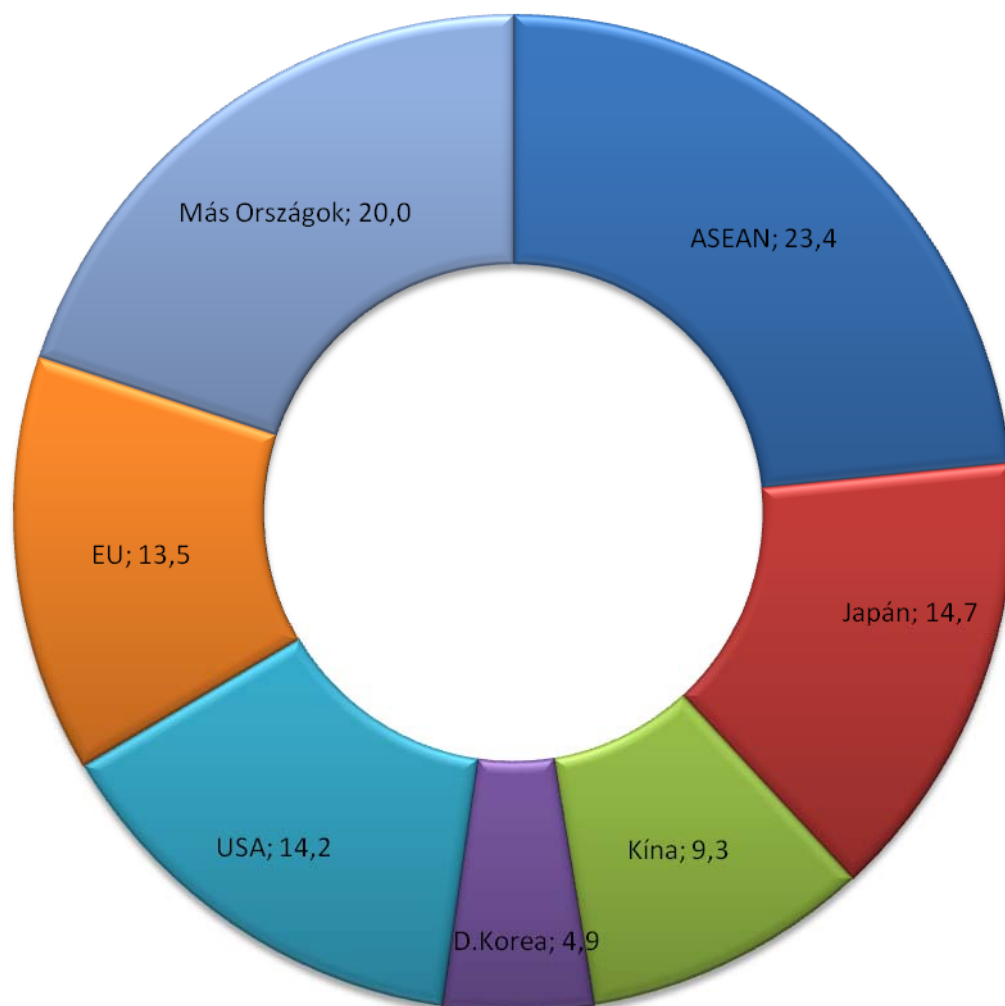
INTEGRÁCIÓKON BELÜLI KERESKEDELEM (2009)

Kereskedelmi Forgalom %-ban				Éves GDP %-ban	
ASEAN	ASEAN+3	NAFTA	MERCOSUR	EU	

Forrás: Japán
Pénzügyminisztérium
www.mof.go.jp/stat

Az ASEAN Fő Kereskedelmi Partnerei %-ban 2008

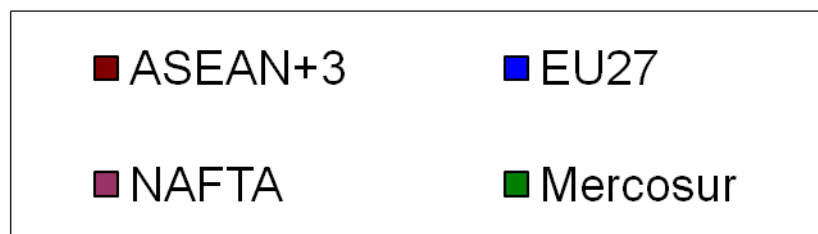
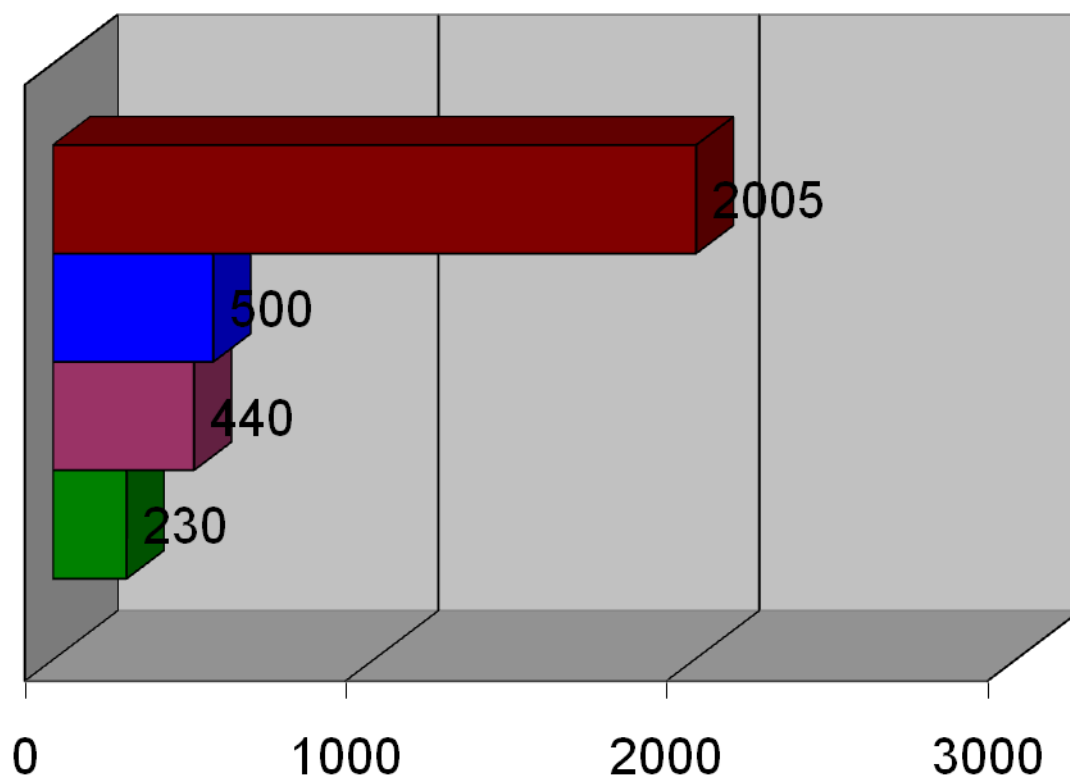

ASEAN+3
Összesen
52,3%

Forrás: Ministry Of Finance
Japan adatai alapján végzett saját
kalkuláció

Megjegyzés: tekintettel a globális
válság kitörésének éveire, az adatok
részben az előző évi stabil mutatókon
alapulnak, kivéve a válság okozta
kilengéseket.

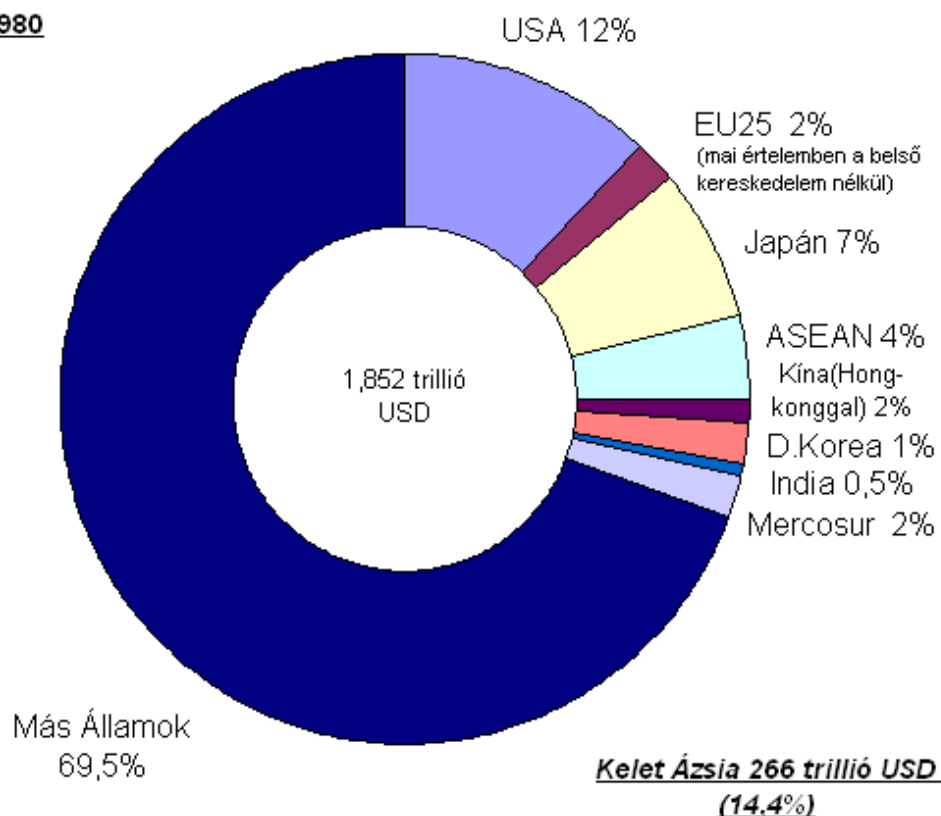
Népesség, millió fő 2009

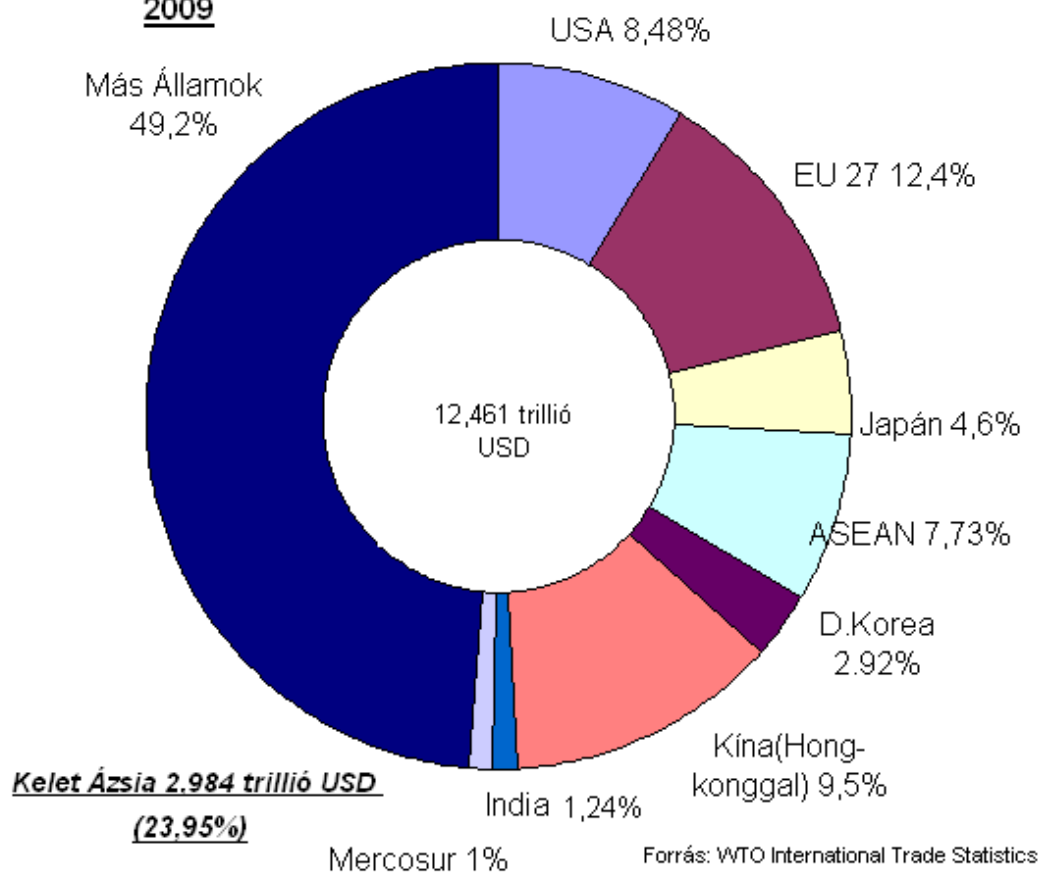
Forrás:
www.nationmaster.com

**Globális Exportrészesedés Alakulása
Régiók és Néhány Ország Szerint**

1980

2009

I. Függelék

Az ASEAN szövetség hivatalos szimbólumai.

Hivatalos elnevezés: Association of Southeast Asian Nations

ASEAN Zászló

ASEAN Címer

ASEAN Nap: minden év augusztus 8. (Bangkoki deklaráció napja, 1967)

ASEAN Mottó:

“One Vision, One Identity, One Community”.

ASEAN Himnusz:

*Raise our flag high, sky high
Embrace the pride in our heart
ASEAN we are bonded as one
Look-in out to the world.
For peace, our goal from the very start
And prosperity to last.
We dare to dream we care to share.
Together for ASEAN
we dare to dream,
we care to share for it's the way of ASEAN.*

ASEAN Titkárság címe és elérhetősége:

Public Outreach and Civil Society Division
The ASEAN Secretariat
70 A, Jl. Sisingamangaraja
Jakarta 12110
Indonesia
E-mail: public@asean.org

II. Függelék

Az ASEAN szövetség evolúciójának főbb mérföldkövei.

Megalapítás Bangkokban: Öt alapító tagállam: Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia, Szingapúr, Thaiföld,	1967
ZOPFAN deklaráció Kuala Lumpurban: Zone of Peace, Freedom and Neutrality	1971
Első ASEAN csúcs/Alapelvek hivatalos deklarációja: Treaty of Amity And Cooperation in Southeast Asia (TAC) Bali Concorde I.	1976
Első bővítés: Brunei Szultánság csatlakozik	1984
ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet (AFTA) koncepció IV.(-ik) csúcs, Szingapúr. Az ASEAN elmozdul a gazdasági kooperáció és magasabb szintű politikai kapcsolatok felé	1992
Második bővítés: Vietnam csatlakozik a szervezethez	1995
Kettős bővítés: Burma (Mianmar) és Laosz csatlakozik	1997
Első bővítési kör befejeződése: Kambodzsa csatlakozik, ezzel az összes regionális állam tagja az ASEAN-nak	1999
Létrejön az ASEAN+3 Csiang Mai-ban: Válasz a regionális pénzügyi krízisre	1997
ASEAN Közösség koncepciójának elfogadása: Bali ASAN IX. csúcstalálkozó (Bali Concorde II.) Három pillér megnevezése	2003
East Asian Summit (EAS) megalakulása ASEAN továbbra is megtartja központi szerepét és szervezeti integritását	2005
Az ASEAN Alapító okiratának elfogadása a szingapúri csúcstalálkozón	2007
ASEAN Alapító Okirat (Charter) életbe lép: Az összes tagállam ratifikálta	2008
<u>Tervek és koncepciók</u> Kelet-Timor csatlakozása	2012
ASEAN-Kína FTA teljes értékűvé válik: A négy fejletlenebb tagállam is csatlakozik a szabadkereskedelmi megállapodáshoz	2015
ASEAN Vision 2020: közös piaci elveken működő közösség létrehozása	2020
Japánnal és Dél-Koreával történő szabadkereskedelmi megállapodások (Megjegyzés: a két államnak bilaterális szinten már számos tagállammal van szerződése)	2015-2020(?)

Felhasznált Szakirodalom:

Acharya, Amitav [2009] : *Whose Ideas Matter? Agency and Power in Asian Regionalism* Cornell University Press Ithaca And London ISBN 978-0-8014-4751-8

Acharya, Amitav – Barry Buzan [2009]: *Non-Western International Relations Theory: Perspectives On and Beyond Asia* Routledge Great Britain ISBN 0-203-86143-4

Acharya, Amitav - Johnston, Alaistar Ian [2009]: *Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective* Cambridge University Press ISBN 978-0-521-87603-2

Backman, Michael [2008] : *Asia Future Shock* Palgrave-Macmillan New York Printed in China ISBN 978-0-230-00677-5

Balázs Péter [2002]: *Az Európai Unió Külpolitikája és a Magyar-EU Kapcsolatok Fejlődése* KJK Budapest ISBN 963-224-659-4

Bart Gaens[2008]: *Europe-Asia Interregional Relations. A Decade of ASEM*. Ashgate Ltd, Aldershot, Hampshire, England and Ashgate, Burlington, USA. ISBN 978-0-7546-7142-8

Beeson, Mark [2004]: *Contemporary South East Asia*. Palgrave – Macmillan, London ISBN 1-40393-475-4

Burgh, de Hugo [2006]: *Kína – barát vagy ellenség (China – Friend or Foe?)* HVG Kiadó ISBN 9789-639-686-083

Blahó András - Prandler Árpád [2005] : *Nemzetközi Szervezetek és Intézmények* 2. kiadás Aula Budapest BCE ISBN 963-9478-56-4

Coleman, William - Underhill, Geoffrey [2002]: *Regionalism and Global Economic Integration: Europe, Asia and the Americas* Routledge, London ISBN 978-0415162487

Csen Hszinaming [2005]: *As Borders Bend – Transnational spaces on the Pacific Rim* Roman & Littlefeld Publishers USA ISBN 0-7425-0094-2

Deutsch, K. W.: *The Analysis of International Relations*; Harvard University-Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey [1978] ISBN 978-0-1303-3010-9

Dessewffy Tibor – Szajp Szabolcs [2007]: *A kínai kapcsolat – A kínai kihívásra adott intézményi-strukturális válaszok* Demos Kiadó Budapest ISBN 978-963-87057-9-2

East Asia Analitical Unit (Ausztrál Külügyminisztérium) [1998]: *Asia's Infrastructure in the Crisis* ISBN 0-642-50149-1 Green Adv. Australia

East Asia Analitical Unit (Ausztrál Külügyminisztérium)[1994]: *ASEAN Free Trade Area: Trading Block or Building Block?* ISBN 0-644-33325-1 Green Adv. Australia

Fingleton, Eamonn [2008]: *In the Jaws of the Dragon: America's Fate in the Coming Era of Chinese Hegemony* St Martin's Press New York ISBN 978-0-312-36232-4

Francis Fukuyama [2004]: *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century* Cornell University Press Itacha New York ISBN 0-8014-4292-3

Heller Ágnes [1999]: *Európai identitás, modernitás és történelmi emlékezet*. Atlantisz kiadó Budapest

Holsti K.J. [1988] : *International Politics – A Framework For Analysis*. Fifth Edition Prentice-Hall International Inc. British Columbia ISBN 0-13-473356-8 01

Hernádi András[1985]: *A távol-keleti kihívás: Japán, a „Négyek”és Kína a 80-as években*. BP. Közgazdasági és Jogi Kiadó

Huntington, Samuel P.[1998] : *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa kiadó Budapest ISBN 9637-525-48-3

Hirn, Wolfgang: [2006] *Kína a Nagy Falat (Herausforderung China. Wie der chinesische Aufstieg unser Leben verändert)* HVG Kiadó ISBN 9637-525-48-3

Johnston, Alastair Ian & Ross, Robert S.: *Engaging China* Routledge, London [2004] ISBN 0-415-20841-86

Jong Deng [2008]: *China's Struggle for Status the Realignment of International Relations* Cambridge University Press ISBN 978-0-521-71415-0

Jordán Gyula - Tóth Barna [2005]: *Kína a modernizáció útján a XI-XX. században*. Napvilág kiadó, Budapest ISBN 963 9350 50 8

Katzenstein, Peter J. [2005]: *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium* Printed in USA Cornell University Press ISBN 978-0-8014-4359-6

Kynge, James [2006]: *China Shakes The World* Phoenix, Orion Books, Great Britain ISBN 978 0 7538 2155-8

Kishore Mahbubani [2008]: *The New Asian Hemisphere: The Irresistible Shift of Global Power to the East*. Singapore University ISBN 978-1-58468-466-8

Kiss J. László [2003]: *Globalizálódás És Külpolitika* Teleki László Alapítvány Budapest ISBN 963-86291-6-9

Kissinger, Henry [2007]: *Diplomácia*. Panem-Grafo Budapest. ISBN 963-5451-997

Leonard, Mark [2000]: *Mit Gondol Kína ? (What Does China Think)* Gondolat Kiadó ISBN 978-963-693-152-0

Lampton, M. David [2000]: *The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform* Stanford University Press ISBN 0-8047-4056-9

Li Kuan Ju [2000]: *A Harmadik Világból az elsőbe. Szingapúr és Ázsia gazdasági fellendülése* MTA Világgazdasági Kutatóintézet ISBN 963 301 416 6

Mahathir Mohamad [2004]: *Reflections on ASEAN* Pelanduk Publications Subang Jaya Malaysia ISBN 967-978-884-9

Mackerras, Colin: *Dictionary of the Politics of the People's Republic of China*. Routledge, London [2001] ISBN 0-414-15450-2

Martin Holland- Peter Ryan- Alojzy Nowak- Natalia Chaban [2007] : *The EU Through The Eyes of Asia*. Volume I. Asia Europe Foundation Uniwersytet Warszawski Poland ISBN 978-83-89069-74-0 Singapore-Warsaw

Mattli, Walter [1999]: *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond* Cambridge University Press ISBN 978-0-521-63227-7

Mead Walter Russel [2002]: *Special Providence: American Foreign Policy And How It Changed The World* Routledge New York ISBN 0-415-93536-9

Meindl, Wolf [1997]: *Japan's Asia Policy. Regional Security and Global Interests* Routledge, London ISBN 0-415-16466-4

Nam-Kook Kim[2009]: *Globalization and Regional Integration in Europe and Asia* Ashgate Publishing Limited Cornwall Great Britain ISBN 978-0-7546-7613-3

Palánkai Tibor – Kengyel Ákos [2004]: *Az Európai integráció gazdaságtana*. Aula, Budapest ISBN 963-9478-90-3

Rada Péter – Horváth Jenő [2007]: *Új Világrend ? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban*. Grotius Könyvtár I : kötet. ISBN 978-963-06-2637-8

N. Rózsa Erzsébet [2005]: *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában* Teleki László Alapítvány Budapest ISBN 963-7081-04-6

Pempel, T. J. [2005]: *Remapping East Asia: The Construction Of A Region* Cornell University Press New York ISBN 978-0-8018-9196-0

Polonyi Péter [1988]: *Kína története*, Budapest, Kozmosz könyvek, ISBN 963 11 5620 6

Polonyi Péter [2008]: *Kína rövid története*, Budapest, Corvina kiadó, ISBN 963-13-5718-9

Rana, S. Kishan [2007]: *Asian Diplomacy* John Hopkins University Press Baltimore ISBN 978-0-8018-9196-0

Sambaugh David – Yahuda Michael [2008]: *International Relations of Asia - Asia in World Politics* - Rowman & Littlefield Publishers Printed in the USA ISBN 0-7425-5738-3

Severino, Rodolfo C. [2006]: *Southeast Asia in Search of an ASEAN Community*. Institute of Southeast Asian Studies, Singapore ISBN 978-981-230-389-9

Sudo, Suetō [1992]: *The Fukuda Doctrine and ASEAN* Institute of Southeast Asian Studies, Singapore ISBN 981-3016-14-0

Tow, T. William: *Security Politics in the Asia-Pacific*. [2009]: *A Regional Global Nexus?* Cambridge University Press New York ISBN 978-0-521-75882-6

Zakaria Fareed [2008]: *The Post-American World* W. W. Norton & Company New York ISBN 978-0-393-06235-9

Folyóiratok és konferencia kiadványok:

Asia-Europe Journal 2004-2nd Issue 33-42o. Michael Reiterer: *Japan-EU relations after EU enlargement*.

Far Eastern Economic Review,

-2006. November, David Shambaugh *Trade Across the Straits* 37old2009 Jan/Feb, John Delury: *China and U.S. Collaborate, Confront* 23-27old

-2009 March, David Green: *Too Little, Too Late In Southeast Asia* 13-16 old.

-2009 April, Hal Hill: *Political Realignment In Southeast Asia* 8-13 old

-2009 July/August: Hugo Restall: *China Enters a Period Of Eruptions* 46-49 old

-2009 September: Ken DeWoskin: *How China's Steel Mess Was Forged* 13-18 oldalak.

Foreign Affairs

-July/August 2002 Issue, Gersman, John: *Southeast Asia the Second Front?* 6. és 60. oldalak.

-January/February 2008: *Changing China Can the west Handle Western Power?*
1-66 oldalak

-July/August 2008: Adam Segal: *China's Olympic Nightmare* 47-56 old.

-September/October 2008: Yoichi Funabashi: *Keeping up with Asia* 110-25 old.

Green, Matthew – Heijmans, Maaïke [2002]: *Geopolitics in Asia after 11 September*.

EU-Japan Journalist Conference Papers Tokyo

The Nippon Foundation - The Japan Forum On International relations [2002]: *Japan in Asia: What Should We Do? Asia as a political system*.

Conference Papers Tokyo

Journal of Current Chinese Affairs 3/2009: Margot Schüller & Yun Schüler Zhou: *China's Economic Policy in the Time of the Global Financial Crisis: Which Way Out?* 165 -181old.

Külügyi Szemle V. évfolyam 2006 1-2 sz. 3-138 oldalak. Fazekas Gyula-Gergely Attila: *Kína a globális hatalommá válás útján*

MTA Vil.Gazd. Kutató Int. [1999] Artner Annamária: *Délkelet-Ázsia: Válság után, alatt, előtt?*

Nemzet és biztonság I. évfolyam 7. szám 2008 július. Jordán Gyula: *Biztonságpolitikai dilemmák a Tajvani-szoros két partján* 3. old.

Orbis - A Journal of World Affairs Volume 53, Number 2 Spring 2009 Jacques deLisle: *After the Olympics and China's Evolving International Roles* 179- 204 oldalak

South East Asia Journal, *China: Enemy or a friend ?* 2006. December Issue. Catharin Dalpino

World Politics: A quarterly Journal of International Relations Volume 61 Number 1 January 2009: Stephen Walt: *Alliances in an Unipolar World* 86-120 old.

Internetes oldalak:

ASEAN honlap:

www.aseansec.org

Economic Research Institute For ASEAN and East Asia (ERIA) honlap:

www.eria.org

APEC honlap:

www.apecsec.org.sg

ASEM (Asia-Europe Meeting) információs honlap:

<http://www.aseminfoboard.org/>

Asia-Europe Foundation (ASEF)

<http://www.asef.org/>

European Studies in Asia Network

<http://esia.asef.org/index.html>

European Institute for Asian Studies, Brussels

<http://www.eias.org/>

East-West Center USA (USA-ASEAN kapcsolatok tájékoztató honlap)

<http://aseanmattersforamerica.org/>

The Centre For Asia And The Pacific

<http://asia-centre.sciences-po.fr/index.html>

Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS)

www.iseas.edu.sg

Keio Egyetem Tokió

<http://www.keio.ac.jp/>

Early China tudományos társaság honlapja

<http://lucian.uchicago.edu/blogs/earlychina/>

The Council on East Asian Community (CEAC) Japan

<http://www.ceac.jp/e/index.html>

International Institute for Asian Studies (IIAS)

<http://www.iias.nl/>

Japán Gazdasági Kereskedelmi és Ipari minisztérium (METI) honlap

www.meti.go.jp

Kína-Asean honlap:

<http://www.chinaasean.com/EN/players.html>

Átfogó világpolitikai kommentárok:

<http://www.project-syndicate.org/> (The_Asian_Century szekció)

Oxford Analytica

<http://www.oxan.com/>

A tanulmányban előforduló rövidítések:

ACP / AKCS

African, Caribbean and Pacific States / afrikai, karibi, és csendes-óceáni országok

AFTA

ASEAN Free Trade Area / ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet (ASEAN)

AI

Amnesty International

AKCS / ACP

afrikai, karibi, és csendes-óceáni országok / African, Caribbean and Pacific States

ÁKÜT / GAERC (EU)

Általános Ügyek és Külkapcsolatok Tanácsa / General Affairs and External Relations Council

AL v. LAS

Arab League v. League of Arab States / Arab Liga v. Arab Államok Ligája

AMED

Asia-Middle East Dialogue / ázsiai-közel-keleti dialógus

AMF

Arab Monetary Fund / Arab Valutaalap

AMM

Aceh Monitoring Mission / Acehi Megfigyelő Misszió (EU)

Asean Ministerial Meeting / Ázsiai Miniszteri Találkozó (ASEAN)

AMM-PMC

Asean Ministerial Meeting – Post-Ministerial Conference / Ázsiai Miniszteri Találkozó – Posztminiszteri Konferencia (ASEAN)

AMU

Arab Maghreb Union / Arab Magreb Unió

ANZCERTA v. CER

Australia-New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement / Ausztrália- Új-Zéland Szorosabb Gazdasági Kapcsolatok Kereskedelmi Megállapodás

ANZUS

Australia–New Zealand–United States Pact / Ausztrália–Új-Zéland–Egyesült Államok Paktum

AP

Accession Partnership / Csatlakozási Partnerség (EU)

APEC

Asian–Pacific Economic Cooperation / Ázsia–Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés

APT (A+3)

ASEAN Plus Three, ASEAN +3 / ASEAN Plusz Hármak

ASEAN

Association of South-East Asian Nations / Délkelet-ázsiai Nemzetek Társulása

ASEF

Asia-Europe Foundation / Ázsia-Európa Alapítvány

ASEM

Asia–Europe Meeting / Ázsia–Európa Találkozó (EU)

BRIC

Brazília, Oroszország, India, Kína

CARICOM

Caribbean Community / Karib Közösség

CENTO

Central Treaty Organisation; Baghdad Pact / Központi Szerződés Szervezete, Bagdadi Paktum [1955-1979]

CER v. ANZCERTA

Australia-New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement / Ausztrália- Új-Zéland Szorosabb Gazdasági Kapcsolatok Kereskedelmi Megállapodás

CIS / FÁK

Commonwealth of Independent States / Független Államok Közössége

COASI

Correspondence Asia / Ázsia-Óceánia Munkacsoport (EU)

CoE / ET

Council of Europe / Európa Tanács

COREPER

Comité des Représentants Permanents / Állandó Képviselők Bizottsága (EU)

CTBT

Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty / Átfogó Atomcsend Szerződés

DC

Danube Commission / Duna Bizottság

EAS

East Asian Summit / Kelet-ázsiai csúcstalálkozó (a régió 16 országának éves csúcstalálkozója, az ASEAN vezető szerepével és annak éves csúcsa után)

EB / COM

Európai Bizottság / European Commission (EU)

EBB / EIB

Európai Beruházási Bank / European Investment Bank (EU)

EBESZ / OSCE

Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet / Organisation for Security and Cooperation in Europe

EBRD

European Bank for Reconstruction and Development / Európai Újjáépítési és

EC / EK

European Community / Európai Közösség(ek) (EU)

ECOWAS

Economic Community of West African States / Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége

ECSC / ESZAK

European Coal and Steel Community / Európai Szén- és Acélközösség (EU)

ECU

European Currency Unit / európai valutaegység (EU)

EEA / EGT

European Economic Area / Európai Gazdasági Térség (EU)

EFTA

European Free Trade Association / Európai Szabadkereskedelmi Társulás

EGK / EEC

Európai Gazdasági Közösség / European Economic Community (EU)

EKSZ / EEAS

Európai Külügyi Szolgálat / European External Action Service (EU)

ENSZ / UN

Egyesült Nemzetek Szervezete / United Nations

EOM

Election Observer Mission / Választási Megfigyelő Misszió (EBESZ)

EP

Európai Parlament / European Parliament (EU)

ESZAK / ECSC

Európai Szén- és Acélközösség / European Coal and Steel Community (EU)

EU

European Union / Európai Unió

Euratom v. EAEC

Európai Atomenergia-közösség / European Atomic Energy Community (EU)

EUREKA

European Research Coordination Agency / Európai Kutatási Koordinációs Ügynökség (EU)

EUROSTAT

Statistical Office of the European Union / EU Statisztikai Hivatala (EU)

GMU / EMU

Gazdasági és Monetáris Unió / Economic and Monetary Union (EU)

IAEA / NAÜ

International Atomic Energy Agency / Nemzetközi Atomenergia Ügynökség

ICJ

International Court of Justice / (Hágai) Nemzetközi Bíróság (ENSZ)

KEDO

Korean Peninsula Energy Development Organization

KNDK / DPRK

Koreai Népi Demokratikus Köztársaság / Democratic People's Republic of Korea

KNK / PRC

Kínai Népköztársaság / People's Republic of China

LAFTA

Latin American Free Trade Association / Latin-amerikai Szabadkereskedelmi Társulás

LAS v. AL

League of Arab States v. Arab League / Arab Államok Ligája v. Arab Liga

MERCOSUR v. MCDS

Southern Common Market; Mercado Común del Sur / Déli Közös Piac

NAFTA

North American Free Trade Agreement / Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás

NATO

North Atlantic Treaty Organisation / Észak-atlanti Szerződés Szervezete

NIE

newly industrialising economy / újonnan iparosodott gazdaság

OPEC

Organisation of the Petroleum Exporting Countries / Kőolaj-exportáló Országok Szervezete

OSCE / EBESZ

Organisation for Security and Cooperation in Europe / Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet

PIF

Pacific Islands Forum / Csendes-óceáni Szigetek Fórum

QMV

Qualified Majority Voting / minősített többségi szavazás

RoC

Republic of China / Tajvan

SAARC

South Asian Association for Regional Cooperation / Dél-ázsiai Regionális Együttműködési Társulás

SEATO

South-East Asian Treaty Organisation / Délkelet-Ázsiai Szerződés Szervezete

SESZ(SCO) / „Régebben Sanghaji Ötök”/

Sanghaji Együttműködés Szervezete / Shanghai Cooperation Organization

TAC

Treaty of Amity and Co-operation / ASEAN Barátsági és Együttműködési Egyezmény (ASEAN)

TREATI

Trans-regional EU-ASEAN Trade Initiative / transzregionális EU-ASEAN kereskedelmi kezdeményezés (EU)

UN

United Nations / Egyesült Nemzetek Szervezete

UNASUR

Dél-amerikai Nemzetek Uniója/ Unión de Naciones Suramericanas

UNEP

United Nations Environment Programme / Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programja (ENSZ)

UNESCO

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation / Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete (ENSZ)

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees / Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosa (ENSZ)

UNICEF

United Nations Children's Fund / Egyesült Nemzetek Gyermekalapja (ENSZ)

UNICRI

United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute / Egyesült Nemzetek Régiók Közötti Bűnözési és Igazságszolgáltatási Kutató Intézete (ENSZ)

UNIDO

United Nations Industrial Development Organisation / Egyesült Nemzetek Ipari Fejlesztési Szervezete (ENSZ)

UNO / ENSZ

United Nations Organisation / Egyesült Nemzetek Szervezete

UNSC

United Nations Security Council / Biztonsági Tanács (ENSZ)

WAEMU

West African Economic and Monetary Union / Nyugat-afrikai Gazdasági és Monetáris Unió

WEU / NYEU

Western European Union / Nyugat-európai Unió

WIPO

World Intellectual Property Organisation / Szellemi Tulajdon Világszervezete (ENSZ)

WTO

World Trade Organisation / Világkereskedelmi Szervezet

6PT (ritkábban SPT)

6 Party Talks / (pekingi) hatoldalú tárgyalások – az észak-koreai nukleáris kérdés megoldására; résztvevők: Észak-Korea, Dél-Korea, Kína, Oroszország, Japán, USA

A szerző témában megjelent publikációi:

Folyóirat cikkek

Európai Tükör XV. Évfolyam 3. szám 2010. március

Az ASEAN és az Európai Unió formálódó kapcsolatrendszere, a fejlődő ASEM kooperáció

Kül-Világ VII. évfolyam 2010/1.szám

Kelet-Ázsia aktuális biztonságpolitikai helyzete

Grotius BCE Nemzetközi Tanulmányok Folyóirat

Kísérlet egy integrációra Délkelet-Ázsiában. Mintaként szolgálhat-e Európa?

Sinológia Szemle 2010/1.szám

Kína és az ASEAN kapcsolata – Új perspektívák

Könyvrészletek:

Tanulmányok az Európai Unió Témaköréből   megjelent 2009. október

Az ASEAN+3. Integrációs Kísérlet Délkelet-Ázsiában (10-ik fejezet)
Savaria University Press. ISBN-978-963-9882-40-9

Európa és a világ PhD tanulmánykötet   (megjelenés alatt)

Integrációs kísérlet Délkelet Ázsiában: az ASEAN (Mintaként szolgálhat-e Európa. Az ASEM szerepe)

Grotius könyvtár nyomtatott kötet   Pannonprint Nyomda (Veszprém)

Nemzetközi és hazai fórumon megtartott előadás:

ELTE Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék és Doktori Iskola
valamint a **Béke és Konfliktuskutató Intézet** által szervezett konferencián

„The EU as a Normative Actor”   angol nyelvű előadás
2008. május 23.

Egyéb, nem a témához kötődő publikáció

Az Európai Unió elnökségei (megjelenés alatt)

A 2005 évi Luxemburgi Elnökség   könyvrészlet
Gondolat Kiadó Budapest